శ్రీరామాయణ ::

:: సారోద్ధార

కిష్కింధాకాండః

ములుకుట్ల నరసింహావధాని

శ్రీరామ శ్శరణం మమ

శ్రీ రామాయణ సారోద్ధారే

కిష్కింధాకాండః

అయం

శ్రీరామతత్త్వజిజ్ఞాసూనా ముపకారాయ

చీరాలగ్రామవాస్తవ్యేన పౌరాణికవిశారద, రామాయణ

సుధాసాగర, అభినవవాల్మీకీత్యాదిబిరుదాంకితేన

పండిత బ్రహ్మశ్రీ

ములుకుట్ల నరసింహావధానినా

చతుర్వింశత్యార్ష రామాయణేభ్య స్సంగ్రథితః

పండితై స్సమ్యక్ పరిష్కృతః ప్రకటితో విజయతేతరామ్

విజయవాడపుర్యాం

ఆంధ్రగ్రంథాలయముద్రాక్షరశాలాయాం

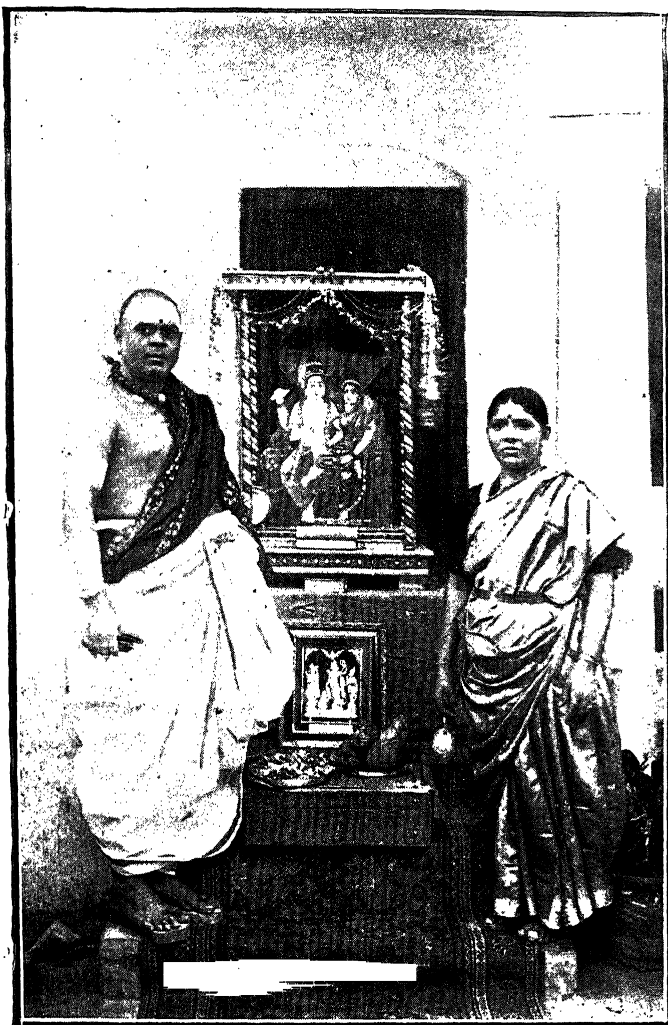
ముద్రాపితః.

శ్రీ ధాతృసంవత్సరే చైత్రమాసే బ 3 గురువాసరే

ముద్రణసంపూర్తిః.

ది ౯—౪—౧౯౩౬.

[ఏతన్మూల్యం - సపాదరూప్యం:

శ్రీరామచంద్రమూర్తివారును, వారిసేవకులు
చీరాలగ్రామనివాసులును, 'పౌరాణికవిశారద, రామాయణసుధాసాగర,
అభినవ వాల్మీకి, విమర్శకాగ్రేస' రేత్యాది బిరుదాంకితులు నగు
బ్రహ్మశ్రీ పండిత ములుకుట్ల నరసింహావధానులుగారును,
వారి ధర్మపత్ని శ్రీమతి సీతారామాంబగారును.

పండితాభిప్రాయములు

శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణే నమః.

వ్యాకరణశిరోమణీత్యాది బిరుదాంకితులును, ఏ. వి. యన్. కాలేజి
సంస్కృతోపాధ్యాయులు నగు

బ్రహ్మశ్రీ నిష్ఠల సుబ్బరాయశాస్త్రిగారు, విశాఖపట్టణము.

భోభో విమర్శకాగ్రేసర పండిత ములుకుట్ల నృసింహావధానినః! బహుతర మనఃప్రణిధానేన భవద్భి ర్విరచితం శ్రీరామాయణసారోద్ధారాంతర్గత బాలకాండమయోధ్యాకాండంచఆమూలచూడమహామవాలోకిషం. శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణాధ్యాత్మరామాయణాది రామచరితోద్బోధకేషు తత్తద్గ్రంథ సమూహేషు పాయస విభాగాది తత్తద్విషయా వైరుద్ధ్యేన దరీదృశ్యంతే. పరస్పర విరుద్ధవ దసభాసమానానాం తేషామైకకంత్యమాకలయ్య విమర్శకాంతశ్చరాణాం సంశయానాం ఛేదకా భవంతో అభవన్. తావకీన గ్రంథ దర్శనేనైవ చతుర్వింశత్యార్ష రామాయణస్థవిశేషవిషయాః కరతలామలకవద వభాసంత ఇతి వారం వార మేతత్పరిత్యాత్యంతం మోముదీమి ఝటితి త్యవశిష్ట కాండాదికం సంముద్ర్య భక్తజనోపకారాయ త్వరంత్వి త్యభ్యర్థయే.

ఇతి విద్వత్కృపాకాంక్షీ,
వ్యాకరణశిరోమణిః,
నిష్ఠల సుబ్బ రాయ శాస్త్రీ.
ఏ. వి. యన్. కలాశాలాసంస్కృతోపాధ్యాయః,

విశాఖపట్టణం,
5—3—1935.

శ్రీరామాయ నమః

శ్రీరామభక్తాగ్రగణ్యులును అనేక గ్రంథ నిర్మాణకుశలులు నగు

బ్రహ్మశ్రీ వేదుల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రులుగారు,

దేవాడ అగ్రహారం, విశాఖపట్టణంజిల్లా.

భోః శ్రీమద్రామచన్ద్ర చరణారవిన్దానారతధ్యాన సమాసాదిత కవితా చాతుర్య వైదికనిష్ఠాగరిష్ఠ శ్రీమన్ముళుకుట్లాన్వయపయఃపారావార రాకా సుధాకర! నృసింహావధానివర్య!

భవద్విరచిత రామాయణ సారోద్ధారే కాండత్రయమాత్రం మామూలాగ్రమపశ్యం. చతుర్వింశత్యార్ష రామాయణ సాగర మున్మథ్య సుధారస మాస్వాద్య తేన సభాస్థలీషు శ్రీరామభక్త శ్రోతృజన కర్ణపుట పూరణదక్షః భవాదృశోయః కోపివాచతురో న దృష్ట ఇతివక్తుమహంసాహసికోభవేయం. కించ ఏవంవిధవిబుధప్రసవిన్యాంధ్రభూదేవతాయాః భాగధేయం వర్ణనాతీత మిత్యుక్తి ర్నాతిశయోక్తిః. ఏతాదృశస్య రామపదారవిన్దమకరన్దపానసంతుష్టమత్తమానసభృంగస్య సుజనవిధేయస్య భవతః శ్రితజనకల్పద్రుమః శిష్టపావన దుష్టదమన పటిష్ఠః రఘువంశతిలకః అధ స్తనశ్లోక స్థభూయాం స్యపి శ్రేయాంసి దేయా దిత్యాశీః ప్రయుజ్యతే.

శ్లో. ఆయుష్యం ధనమథ పుత్రపౌత్రభృత్యాన్
కల్యాణీ మతివిమలాం గిరం సభాసు
శ్రీకాన్తారమణపదాబ్జ తీవ్రభక్తిం
దద్యాత్తే ద్విజవర జానకీకళత్రః.

ఏవం శ్రీరామభక్తవిధేయః,

శ్లో॥ దేవాడ గ్రామవాస్తవ్యో వేదులాన్వయసమ్భవః
సుబ్రహ్మణ్యాభిధానోయం శ్రీరామపదసేవకః.

ది 3—28—35.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శ్రీరామతరంగ గ్రంథకర్తలైన
బ్రహ్మశ్రీ కందాడ వేంకటచయనులవారిపుత్రుడగు
బ్రహ్మశ్రీ చిదంబరస్వామి శాస్త్రులుగారు
రేగాగ్రహారం - విశాఖపట్టణం జిల్లా.

కుట్లాన్వయ దుగ్ధవార్ధిశశి ని♦ర్మోహున్ నృసింహావధా
న్మంజుల వాగ్విలాసు సుగుణా♦నీకుం బ్రపూతాత్ము ని
క్తాగ్రణి రామమంత్రగురుసా♦రంబెన్ను భూదేవు ని
నిన్ నేడిట జూడనయ్యె నిక నెం♦తో ధన్యుడన్ ధన్యుడన్.

శోత్తముడన ♦ భాసిల్లుస్వీయవి,ద్యాప్రదర్శనమె ప్ర♦త్యక్షసాక్షి
యుండని ♦ పొల్ప మేనందాల్చు, హేమబిరుదభూష♦లెల్లసాక్షి
యన రామ♦చరిత సారోద్ధార,మనితానువ్రాయుకా♦వ్యంబెసాక్షి
నగరాము♦ భజియించువేళనే,త్రముల వెల్వడెడి బా♦ష్పములెసాక్షి
చూడనొకపుడు మైమర♦చుటయుసాక్షి
సకలసముడన మనుజరం♦జనమెసాక్షి
యిట్టి మహనీయుపట్ల వీ♦క్షింపదోస
మెదియొకలదనువారి కిం ♦ కేది సాక్షి.

గె మూడడుగుల్భువిం బలినిఁదా ♦ వాంఛించి లోకావళిం
ప్రేమన్ సురనాథుపాల్పరచు శ్రీ♦కాంతామనోహారి కై
కాత్రర్థము లెల్లఁ గూరిచి కళా♦ప్రావీణ్యసద్భావమే
దావ్రాసిన గ్రంథమచ్చుపడ స♦ద్భావంబుతో వచ్చె నీ
వేరెద్దియుఁగోరి కాదనుచు శ్రో♦తల్ నెమ్మనెంచందగున్.

గతి వీనిఁబూజింప ♦ శక్తిలేక, వేయినూటపదారు చే♦దోయిఁబడగఁ
మొద్పులనిడెద నా♦కేశవునకు, నుడుత తనభక్తి జూపిన♦వడువుగాను.

ఇట్లు విన్నవించుసుజనవిధేయుడు,
ళ వెంకటచయనులుగారి కుమారుడు చిదంబరస్వామి,
కళ్లేపల్లిబ్రాంచి పోస్టు, శృంగవరపుకోట తాలూకా.
విశాఖపట్టణంజిల్లా, రేగాగ్రహారం,
10—1—1935.

శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణే నమః

బ్రహ్మశ్రీ సోమయాజుల పురుషోత్తమశాస్త్రిగారు

బ్రహ్మశ్రీ ములుకట్ల నరసింహావధానిగారికి వందనపూర్వకముగ తెలియ

జేసిన అభిప్రాయము.

ఉ. ఆదికవీన్ద్రుడా రఘుకులామ్బుధిసోముని దివ్యవృత్తము
త్యాదరత న్వచించి భవతారకమార్గము జూపె లోకమం
దీ దివసంబులందు గన నేరనిమూఢులు కొంద రన్యగ్రం
థోదితసూక్తులందు పలుత్రోవల దాము గ్రహించి మించి దు
ర్వాదముజేసి లోకమున రాముచరిత్రము సత్యమేని యీ
భేదములేల కల్గెనని భేదమతిన్నలిగించుచుండ నా
యాదికవీంద్రు డల్పమతులందరు సద్గతి నొందగోరి దా
నేదయొకింతలేక నరసింహసుధీమణిగా జనించి యా
మోదముగూర్చు సంశయవిమోక్షము సేయుచు నట్లుగాక నీ
వాదిభయావహంబయిన వాక్పటిమంబును పండితోత్తముల్
స్వాదుతరంబిదే యనుచు సన్నుతిజేయగ నర్థవకా కథా
పాదనమున్ సమన్వయపు పాండితియున్ గలుగంగ నేర్చునే.

కం. ములుకట్లాన్వయదీపా
సలలితవాగ్వైఖరీప్రశాన్తితతాపా
తొలికవివి గానిచో నవి
కలతను రామాయణార్థగాయకు డవుదే.

ఇట్లు విధేయుడు,

సోమయాజుల పురుషోత్తమశాస్త్రి.

సాహిత్యవిద్యాప్రవీణబిరుదాంకితులగు

బ్రహ్మశ్రీ వేదుల కామేశ్వరశాస్త్రిలుగారు,

దేవాడాగ్రహారం, విశాఖపట్టణం జిల్లా.

భో భో మహాశయాః!

నావిదిత మేతదఖిల సహృదయానా మాంధ్రదేశీయానా మాంధ్ర గీర్వాణభాషాభ్యాసకానామితరదేశీయానాంచ కేషాంచిత్పండితప్రకాండానాం, యత్ఖలు శ్రీ రామాయణసారోద్ధారాఖ్యో గ్రంథోవ్యరచి సుధీమద్భిస్తత్రభవద్భి ర్బ్రహ్మశ్రీ ములుకుట్ల నృసింహాభిధై రామాయణ సుధా సాగరేత్యాది బిరుదాంకితైః. అదాయిచాయం గ్రంథోఽభిప్రాయద్యోతనార్థమాదరేణ తైరేవ మహాశయైర్మహ్యం, గృహీతశ్చమయా తైర్యథాప్రదత్తః, దృష్టశ్చ సావకాశ మామూలాగ్రం. ఉద్భూతశ్చైవంవిధాశయ స్తద్దర్శనేన మన్మనసి "అయంఖలు గ్రంథ శ్శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణస్య జీవాతు" రితి. యతశ్శ్రీమద్రామాయణే పాయస విభాగ వాలివధాది బహుఘట్టేషు శ్రోతౄణాం జాతా స్సందేహాః పూర్వైర్న సమ్యక్పరిహృతాః, పరిహృతాశ్చైతద్గ్రంథకర్తృభిర్మహాత్మభి స్స్వీయగ్రంథే. అతోమదాశయస్య నకోపివ్యాఘాతః.

అపిచాస్మిన్ కావ్యే భగవాన్ శ్రీ రామచంద్ర స్సకలనాయక నాయకమణిభూతో నాయకః; కవితా వ్యాపార శ్చానల్ప నిరర్గళో గంగా ప్రవాహవత్, అల్పాయా అపి కవివాగ్వృత్తే రుత్తమగుణవత్తరనాయకసత్తామాత్రేణైవ విద్వత్కర్ణావతంసన ముక్తం భోజరాజేన—

"కవేరల్పాపి వాగ్వృత్తిర్విద్వత్కర్ణావతంసతి,
నాయకో యదివర్ణ్యేత లోకోత్తర గుణోత్తరః" ఇతి.

తథాస్థితే తాదృశ కవితావ్యాపారస్య, తాదృశ శ్రీ రామచంద్ర రూప నాయకవత్తయా విద్వత్కర్ణావతంస కథనం పునరుక్తప్రాయమేవ.

కించ తాదృశ కవితాయా స్సత్యా స్తాదృశసకలనాయకలలామ భూత శ్రీ రామచంద్ర గుణవర్ణనేనైవ కావ్యతత్కవయితోర్మహతీ కీర్తి

ప్రతిష్ఠాచ. తదుక్తమాలంకారికైః—
ప్రబంధానాం ప్రబంధౄణామపి కీర్తిప్రతిష్ఠయోః,
మూలం విషయభూతస్య నేతుర్గుణనిరూపణ''మితి. అతః ప్రబంధ తత్కర్తయితోః కీర్తిప్రతిష్ఠే అప్యస్మాభిర్న కామనీయే. తేతు స్వయమేవ సంపద్యేతే. అతః—

"గ్రంథస్య గ్రంథకర్తుశ్చ నాన్యదాశాస్యమస్తినః, కింతుకేవలమానందో బ్రహ్మరూపోఽనుభూయతామ్'' ఇతి విజ్ఞాపయతి.

దేవాడ అగ్రహారావాసీ.
Waltair R. S.
Vizag Dt.

విబుధ సహృదయవిధేయో
వేదుల కామేశ్వరశర్మా
సాహిత్య విద్యాప్రవీణః.

సుప్రసిద్ధ పండితప్రవరులగు
బ్రహ్మశ్రీ అయ్యలసోమయాజుల విశ్వనాథశాస్త్రులుగారు,
విశాఖపట్టణపండితసభయందు ఈ క్రిందిశ్లోకములను వచించిరి.

షట్కర్మాచరణప్రచారణచణప్రాధీతవేదత్రయ
ప్రాశస్త్యప్రమదక్షితి త్రిదశవిభ్రాజత్సభాభాసురః
రాజత్పండితరాట్ప్రకస్ఫుటవచశ్శ్రీమాధవో భాసతే
శ్రీమాన్ శ్రీముసులుకుట్లవంశసుమణి శ్శ్రీనారసింహ స్సుధీః.

శ్రీమానయ్యలసోమయాజిజననాకూపారరాకాశశి
శ్రీభద్రాచలరామపండితసుత శ్శ్రీవిశ్వనాథాగమీ
పుణ్యశ్లోకరఘూత్తమాంఘ్రికమలార్చాసక్తహృద్వార్ధ్భవే
ప్రాదాచ్ఛ్లోక మిమం మణిం నరహరిప్రఖ్యాత(ఽఽద్య)వాల్మీకయే.

11-1-1935,
పండితసభా.

ఇతి,
అయ్యలసోమయాజులోపనామక విశ్వనాథశాస్త్రీ,
విశాఖపట్టణం.

శ్రీయుతులగు బెంగాల్ నాగపూర్ రైల్వేఉద్యోగసంఘమువారు
(వాల్తేరు) సువర్ణపతక మర్పించుచు వెలిబుచ్చిన సానుభూతి.

To

Brahmasri
MULUKUTLA LAKSHMINARASIMHA AVADHANLU GARU
CHEERALA.

DEAR SIR,

On the esteemed occasion of your PuranaSravanam in our Local KanyakaParameswari Temple, we, the members of the B. N. Ry. Staff at Waltair, must congratulate ourselves for having been fortunate to avail this occasion for presenting an address to you, the most celebrated " Abhinava-Valmiki, Ramayana Sudhasagara and Pauranicavisarada etc."

We venture to present this Medal as a token of our esteemed devotion directly to Sree Ramachandra, the Hero of the first Epic poem in all the world literature, and indirectely to you Who is daily feasting our ears with the legends of yore in connection with the Ramayana PuranaKalakshepam for which if it is not out of place for us to express our gratitude.

It is not the cost of this that is to be valued, trifling as it is for the worth, but the devotion with which it is presented, so we request you will please accept our humble gift with your blessings to the concerning members of our staff.

Organisers,
A. Narasimham,
M. T. Sarma.

We beg to remain,
Dear Sir,
Your most obedient disciples,

VIZAGAPATAM.
23—10—34

Members of the Staff.

శ్రీ రామ శ్శరణం మమ

గ్రంథకర్త్రాశయః

శ్లో. మూకం కరోతి వాచాలం పంగుం లంఘయతే గిరిం, యత్కృపా త మహం వన్దే పరమానందమాధవం.

అయి భోః శ్రీరామభక్తాగ్రగణ్యాః! విద్వదగ్రేసరాః! మయి స్వతః ప్రసృతం భగవతః శ్రీరామచంద్రస్య నిర్హేతుక జాయమానకరుణాకటాక్షప్రభావాతిశయం భవతాం సన్నిధానే నమస్కారపూర్వకం సప్రహర్షం ప్రకటీకరోమి.

శ్రీరామాయణ సారోద్ధారాఖ్య మిమం గ్రంథం య ఏవ శ్రీరామో మాం నిమిత్తీకృత్య రచయామాస, స ఏవ శ్రీరామః అద్య ఏతత్కిష్కింధాకాండముద్రణకార్యేఽప్యనాయాసేన పుణ్యాత్మనాం స్త్రీకదంబానాం విశేషసాహాయ్యేన రూపేణాఽనుజగ్రాహేతి మమ హృదయం. తథాహి:—

"ఈశ్వర స్సర్వభూతానాం హృద్దేశేఽర్జున తిష్ఠతి, భ్రామయన్ సర్వభూతాని యన్త్రారూఢాని మాయయా" ఇతి భగవద్వాక్యానుసారేణ శ్రీరామ ఏవ విశాఖపత్తననివాసినీనా మసూర్యంపశ్యాతుల్యానాం శ్రీరామభక్తిభరితానాం నారీమణీనాం చేతస్సు ప్రవిశ్య ధర్మబుద్ధి ముత్పాద్య కిష్కింధాకాండముద్రణపర్యాప్తం ద్రవ్యం దాపయామాసే త్యహం మన్యే.

తస్మా దస్మత్కిష్కింధాకాండపోషకవర్గాణాం క్రియా యోగానుష్ఠానపరాణా మేతాసాం సాధ్వీనాం తద్బంధూనాం చ భగవాన్ శ్రీరామ ఐహికాముష్మికఫలాని దద్యా దిత్యా శిష మాశాస్మహే. అన్యచ్చ, ఏతదారామాయణసారోద్ధార కిష్కింధాకాండే సుగ్రీవప్రత్యయార్థం శ్రీరామకృత సప్త తాళప్రభేదనఘట్టే సందర్భానుసారేణ విమర్శః కృతః. కేచి త్త మసంతుష్టికరోఽస్మాక మిత్యప్రలపన్. తేషాం పండితం మన్యానాం కేవలావేశపరాణాం ముఖపిధానార్థం రసగ్రహణ పరాణాం విదుషాం విమర్శకాగ్రగణ్యానాం ముదే చ స "విమర్శః" పునరపి యథాశాస్త్రంపూర్వమీమాంసకవిమర్శాను సారేణ విస్తరేణ యథామతి మయా అత్ర లిఖ్యతే.

అస్మిన్ విషయసమన్వయే "యథా వాన విరోధస్స్యా త్తథా తద్గమయిష్యతే" తి శ్రీభట్టకుమారిలస్య వాక్యాను సారేణ యోజయిత్వా శాస్త్రనిష్ణాతా స్వతః అసంపూర్ణత్వేన నిరూపితస్య విషయజాతస్య సమగ్రతాసంపాదనేనైతత్సమ న్వయస్య సాఫల్యతా మాపాదయన్త్వి త్యభ్యర్థయే పండిత ప్రవరాన్.

ప్రస్తుతవివాదవిషయః.

అత్ర శ్రీరామాయణసారోద్ధార కిష్కింధాకాండకథా ప్రసంగే శ్రీరామేణ సప్తతాళభేదనం కృత మిత్యధ్యాత్మా ద్యనేకార్షరామాయణేషు నృసింహాదిపురాణేషు చాభివర్ణిత వచనానుగుణ్యేన ప్రతిపాదితం మయా. తత్ర పూర్వపక్షీ పృచ్ఛతి :-

నన్వత్ర శ్రీవాల్మీకిరామాయణే "శ్లో. బిభేద చ పున స్సాలాన్ సప్తైకేన మహేషుణే" త్యాదినా తత్ర తత్ర ప్రతిపాదితరీత్యా సాలశబ్దోపి దృశ్యతే. తథా సతి కథ మత్ర తాళశబ్దేన భవతా నిరూప్యతే ఇతి చే దుచ్యతే. శ్రీమదధ్యాత్మాద్యనేకార్షరామాయణేషు ప్రసిద్ధతయా తాళశబ్దస్యైవ పరిదృశ్యమానత్వాత్, యాజ్ఞవల్క్యాదిరామాయణేషు తాళవృక్షచ్ఛేదనకారణస్య విశేషేణ ప్రపంచితత్వాచ్చేతి.

తత్రాపి కేనచి త్ప్రతిపక్షిణా అధ్యాత్మాదిరామాయణా న్యప్రమాణానీతి యదుక్తం త త్తుచ్ఛం. శ్రీరామాయణసారోద్ధారే బాలకాండపీఠికాయా మేవైతద్విషయః సుస్పష్టం లిఖితో౽స్తి, సందిహానై స్తత్రైవ ద్రష్టవ్యం.

తథాచే త్సాలమి త్యేకస్మిన్ రామాయణే తాళ మిత్యన్యస్మి న్రామాయణే చ దృశ్యమానస్థలే భవదుక్త ముత్తరం కిమితిచేత్ శృణు. శ్లో॥ స్మృతిద్వైధంతుయత్రస్థా తత్ర ధర్మా వుభౌ స్మృతౌ, ఉభా వభిహితౌ ధర్మౌ సమ్యగుక్తౌ మహర్షిభిః. ఇత్యుక్తే ర్ద్వయమపి ప్రమాణ మేవేత్యుక్తం భవతి. తద్దార్ఢ్యాయ వేదేప్యుక్త ముచ్యతే:శ్రు. ఉదితే సూర్యే ప్రాతర్జుహోతి అనుదితే సూర్యే ప్రాతర్జుహోతి అతిరాత్రే షోడశినం గృహ్ణాతి నాఽతిరాత్రే షోడశినం గృహ్ణాతి ఇత్యాది స్థలేషు సూర్యోదయా త్పూర్వమేవహోమః కర్తవ్య ఇత్యేకత్ర, సూర్యోదయానంతరం హోమః కర్తవ్య ఇత్యన్యత్ర చోక్తం. ఏవమేవ అతిరాత్రాఖ్యక్రతౌ షోడశ్యాఖ్యం పాత్రం గ్రాహ్య మిత్యేకత్ర;అతిరాత్రాఖ్యక్రతౌ షోడశ్యాఖ్యం పాత్రం

న గ్రాహ్యా మిత్యన్యత్ర చ ఉక్తం. తత్ర మీమాంసకై ర్విరోధః యథా పరిహృతః తథైవాస్మాభిర ప్యత్ర ద్రష్టవ్యం. అన్యచ్చ, ఉత్తరమీమాంసాయాం శ్రీమద్భగవచ్ఛంకరపాదాచార్యైః దశోపనిషత్స్థిత పరస్పరవిరుద్ధ శ్రుతయః ఏకోపాసనే యథా గుణోపసంహారాః కృతా యథా వా ధర్మశాస్త్రేషు విరుద్ధస్మృతయో ధర్మశాస్త్రనిబంధన గ్రంథకారైస్సమన్వయీకృతాఃఏవమేవాత్రాపి సమన్వయీకరణం సనాతనవిద్వత్సంప్రదాయః.

తస్మాద్యోగరీత్యా రూఢిరీత్యా లక్షణారీత్యా వా సమన్వయః కార్యః అసంభవే తు వికల్పః. తస్మాదత్ర యోగరీత్యా సాలశబ్దస్తాళత్వేన సమన్వయీక్రియతే; కథమితి చేత్ శ్రూయతాం-అమరకోశే॥ శ్లో. ప్రాకారో వరణస్సాలః-ఏతచ్ఛ్లోకస్థితసాలశబ్దః స్యతి పర్యంతం కరోతీతి వ్యుత్పత్త్యా పర్యంతకారీత్యర్థవత్త్వాత్ప్రాకారస్య నామధేయం భవతి. అన్యచ్చ శ్లో. వృక్షో మహీరుహ శ్శాఖీ విటపీ పాదపస్తరుః, అనోకహః కుటస్సాలః పలాశీ ద్రుద్రుమాగమాః. ఇత్యత్ర సాలశబ్దస్య సల=గతావితి ధాతోః సల్యతే గమ్యతే జనైరితి=సాలః-ఇతి వ్యుత్పత్త్యాజనైర్గమ్య ఇత్యర్థః. తథైవ ॥ శ్లో॥ సాలే తు సర్జ కార్శ్యాశ్వకర్ణకాః సస్యసంవరః. అత్ర సాలశబ్దస్య షో=అంతకర్మణీత్యస్మాద్ధాతోః, స్యతి కుష్ఠరోగమితి సాలః, ఇతి వ్యుత్పత్త్యా కుష్ఠరోగహారీత్యర్థత్వేన, తచ్ఛ్లోకస్థిత సస్యసంవరశబ్దస్య వృఞ్ వరణే ఇతి ధాతోః సస్యం ఫలం సంవృణోతీతి సస్యసంవరః,ఇతి వ్యుత్పత్త్యా ఫల మావృత్య తిష్ఠతీత్య

ర్థత్వేనచ తాళ వృక్షస్య యోగేన సమన్వయః క్రియతే. సంస్కృతశబ్దార్థ కల్పతరా వపి 599 పుటే సాలః వృక్షే ఇత్యేవ మేవ స్థితం. సర్వశబ్దసంబోధిన్యా మపి సాలశబ్దస్య వేగవస్మినః ప్రాకారః వృక్షః సర్జః సర్జరసః ఇత్యర్థవర్ణనేన అత్రస్థిత తాళశబ్దేన సమన్వయః కర్తుం శక్యః. శాస్త్రేషు కేవలవాక్యా ద్వివరణబోధక వాక్యస్యైవ ప్రాబల్యం. సర్వత్రాపి సామాన్య విశేషయో రేకవాక్యత్వం సంభవతి. ఏతావతా ధాతూనా మనేకార్థత్వేన సాలశబ్దేన కేవలవృక్షమాత్రే అర్థసిద్ధావ తాళవృక్షేపి సమన్వేతుం శక్యం.

నను వాల్మీకిరామాయణే కిష్కింధాకాండే సర్గే ౧౧ ౬౬శ్లోకే - ఇమే చ విపులాస్సాలా స్సప్త శాఖావలంబినః- ఇత్యత్ర శాఖాసహితా ఇత్యర్థప్రతీతేః తాళవృక్షాణాం శాఖానా మసంభవాత్ తత్ర న తాళా ఇత్యర్థః కింతు సాలా ఇత్యేవ తేషాం శాఖాసంభవాత్ ఇతిచే న్న, శాఖాసహితా స్తాళ వృక్షా స్సంతీతి వాక్యస్య తస్మిన్నేవ రామాయణే తస్మిన్నేవ కాండే 42 సర్గే 46 శ్లోకే- అంతరా మేరుమస్తం చ తాలో దశశిరా మహాన్- ఇత్యుక్తశ్లోక ఏవ ప్రమాణం. నైవ కేవల శాస్త్రమేవ ప్రమాణం, కింతు విశాఖ పట్టణే సముద్రతీరే విద్యమానం శాఖాసహితం తాలవృక్షం దృష్ట్వాయస్య యస్సం దేహ స్స త మపనుదతు. తస్మా ద్రామాయణ వృక్షవిశే షస్య నామధేయ మపి వాల్మీకిరామాయణస్థితసాలశబ్దఃఅధ్యా త్మరామాయణస్థిత తాళశబ్దేన సమన్వయీక్రియతే ఇతి స తయో ర్విరోధ ఇతి కంఠోక్త్యా సిద్ధాంతితో భవతి.

అపిచ, విశ్వామిత్ర ప్రోక్తాధ్యాత్మరామాయణోత్తర కాండే సర్గే ౬ శ్లో॥ కృత్స్నం రామాయణం ప్రాహ కావ్యం బాలకయోర్మునిః, శంకరేణ పురా ప్రోక్తం పార్వత్యై పురహారిణా॥ ఇత్యాది శ్లోకార్థ పర్యాలోచనయా కైలాసే పార్వత్యై పరమేశ్వరేణ ప్రోక్త శతకోటిరామాయణార్థమేవ నారద ముఖాచ్ఛ్రుత్వా విధేరనుగ్రహాత్కావ్యరూపేణ సంగృహ్య కుశీలవాఖ్య బాలకయోః వాల్మీకి నోపదేశః కృత ఇత్యవగమ్యతే. తదేవ ద్రఢయన్నాహ బ్రహ్మాండపురాణే అధ్యాయే ౧౨౭ సనత్కుమారం ప్రతి శివః ॥శ్లో॥ సహస్రాణాం చతుర్వింశత్ శ్లోకానాం సంఖ్యయా యుతం। ఉపాదిశమహం తత్ర వాల్మీకే ర్భావితాత్మన ఇతి. వాల్మీకిరామాయణేపి ॥శ్లో॥ స యథా కథితం పూర్వం నారదేన మహర్షిణా॥ ఇత్యారభ్యోక్తం. అపిచ, మత్స్యపురాణే అష్టపంచాశాధ్యాయే, స్కాందే చ ॥శ్లో॥ వాల్మీకినా చ యత్ప్రోక్తం రామోపాఖ్యాన ముత్తమం।బ్రహ్మలోకస్థితం తచ్చ శతకోటి ప్రవిస్తరం॥ ఆహృత్య నారదేనైవ వాల్మీకాయ నివేదితం। వాల్మీకినా చ లోకే తు ధర్మకామార్థసాధనం-రచితమితి వచనేనచ. పునశ్చ ॥శ్లో॥ తతః పశ్యతి ధర్మాత్మా తత్సర్వం యోగమాస్థితః।పురా యత్తత్ర నిర్వృత్తం పాణావామలకం యథా॥ ఇత్యేవమాదివచనార్థ పర్యాలోచనయా శతకోటిప్రవిస్తరాంతర్గతాన్యే వార్షాణి వాల్మీక్యాది చతుర్వింశత్యార్ష రామాయణానీతి సిధ్యతి. అతః అధ్యాత్మరామాయణస్థ తాలవృక్ష విశేషశబ్దేన వాల్మీకిరామాయణస్థ వృక్షసాధారణ సాలశబ్దః

సమన్వయ అవశ్యం కర్తవ్య ఏవ ద్వయోర వ్యైకత్వా
అన్యచ్చ- శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే అర్థపంచకవివర
పంచవింశాధ్యాయే ప్రతిపాదిత శ్రీ రామవైభ
శ్రవణమాత్రేణ రామాయణానాం పరస్పరభేద
హిత్యం సర్వార్షరామాయణానా మైకకంఠ్యం దృఢం భవ
తథా హి- సనత్కుమారం ప్రతి శివః శ్లో॥ కుశీలవౌ
యమలౌ ప్రసూత జనకాత్మజా, వవృధాత్తే సుతౌ త
వాల్మీకేనాభిసంస్కృతౌ॥ వేదశాస్త్ర ధనుర్వేద గానవిద
విశారదౌ। వాల్మీకినా కృతం పుణ్యం మదంశేన మహాత్మ
చరితం రామచంద్రస్య పపఠుస్తౌ కుశీలవౌ॥ మయా నిత
పఠ్యమానం మంత్రం మత్సన్నిధౌ స్థితం। రామాయణం మ
భాగ శతకోటిప్రవిస్తరం॥ మన్ముక్తిసాధనం బ్రహ్మన్ తద
మాయణమేవ హి, సర్వేషామేవ లోకానాం తదన్యం నా
ముక్తయే. సర్వలోకోపకారార్థం సర్వేషాం ముక్తిహేత
త దహం సర్వలోకానామాయుర్వృద్ధిప్రమాణతః. విభా
కృతవానస్మి శతకోటిప్రవిస్తరం, తద్గ్రంథభాగాన్ లోకేభ
దత్త్వాహం ఋషికర్మణి. తత్ర తత్రావతీర్యాథ తత్తద్గ్ర
కథా బహు, సంక్షిప్య చరితం పూర్ణం కృతవానస్మి పుత్ర
భూమౌ వాల్మీకిజాతోహం భువర్లోకే నిశాకరః, సువర్లో
తు సంవర్తో మహర్లోకే తు పిప్పలః. జనుర్లోకేతు సనక స్త
లోకే సనాతనః, సనందన స్సత్యలోకే చంద్రలోకే తు వే
కృత్, సూర్యలోకే తు విఖనాః పితుర్లోకేర్యమా ము
ఉదంకు రతలే లోకే సుమేధా వితలే మునిః. ఉశనా స్సు

బ్రహ్మార్క వికశ్త్రైవ రసాతలే, తలాతలే దశశిరాః పాతాళే తు హయాననః. నాగలోకే క్రతుభుజో భూత్వా రామాయణం మునే, కృత్వా సర్వేషు లోకేషు మోక్షసాధనముత్తమం, సంస్థాప్యకృతకృత్యోస్మి జీవానాం ముక్తిసిద్ధయే. కుశీలవౌ మహాభాగ వాల్మీకిమునినా కృతం, రామాయణం సమభ్యస్య జగదుర్మునిసంసది. అథాశ్వమేధం కృతవాన్ రామో రాజీవలోచనః, తస్మి న్యజ్ఞవరే రమ్యే రాఘవేంద్రస్య సన్నిధౌ, వాల్మీకినావినిరిష్టౌ జగ్మతు స్తౌ కుశీలవౌ. ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా అధ్యాత్మరామాయణే శివేన పార్వత్యై తాలవృక్షశబ్దేన యదుక్తం తదేవ వాల్మీకిరూపిణా శివేన సర్వవృక్ష సాధారణ సాలశబ్దేన ఉక్త మితి వేదనేన సర్వం సమన్వయం భవతి.

అపిచైవం సర్వవృక్షసాధారణతయా సాలశబ్దప్రయోజన మన్యత్ర సంస్కృతే దృశ్యతే. తథైవాంధ్రేపి. తద్యథా- శబ్దాంధ్రనిఘంటు ఇతి ప్రఖ్యాతగ్రంథే సాలవృక్షో నామ (ఏపిచెట్టు) ఇతి వక్ష్యమాణవృక్ష ఇతి అర్జున వృక్షో నామ (మద్దిచెట్టు) ఇత్యాంధ్రభాషాయాం ప్రఖ్యాతవృక్ష ఇతి సుస్పష్టతయా అభిహితః కిల. శ్రీమదాంధ్రభాగవతే తు దశమస్కంధే శ్రీకృష్ణేన యమళార్జున భంజనప్రతిపాదనఘట్టే నలకూబరమణిగ్రీవయోః నారదశాపదానే 395 సంఖ్యాకగద్యే (మీరలు శ్రీమదాంధులు గావున భూలోకంబున నర్జున తరువులై నూఱు దివ్యవర్షంబు లుండుడు)ఇతి. అపిచ 401పద్యే (మద్దికవయున్న చోటికి గ్రద్దనరోలీడ్చుకొనుచు గడకంజనియెన్) ఇతి ప్రతిపాదనా దర్జునవృక్షస్య ఆంధ్రభాషాయాం (మద్దిచెట్టు)

ఇత్యర్థ ఇత్యుక్తంభవతి. అతఏవ 403 పద్యే (ఆభీలధ్వని గూలెను శాపాలస్యవివర్జనములుయమళార్జునముల్)ఇతిప్రతిపాదితఃతదను పద మేవ 404 సంఖ్యాకగద్యే (ఇట్లు నిర్మూలంబులై పడియున్న సాలంబులలోనుండి కీలికీలలు వెల్వడు పోలికె నెక్కుడు తేజంబు దిక్కులు పిక్కటిల్లం బ్రసిద్ధు లగు సిద్ధు లిద్దరు వెడలివచ్చిరి.) ఇతి పూర్వోక్త యమళార్జున వృక్షయో రిదానీం సాలపర్యాయశబ్దేన కంఠోక్త్యా అభిహితత్వా న్మదీయ సిద్ధాంత స్యాతీవ ప్రబలప్రమాణత్వేన పరిగణితం భవతి. ఏతేన సాలతాలసమన్వయం పూర్వమహాకవిసమ్మతమిత్యుక్తం భవతి.

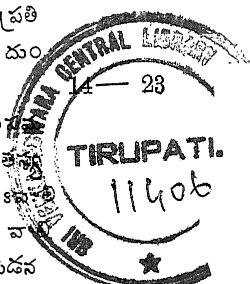
అపి చైతజ్జాతీయక వచనరచనాప్రదేశస్య శతశః ఉపలభ్యతే. గ్రంథ విస్తరభయా దప్రస్తుతప్రసక్తేరత్ర నోపయుజ్యతే.

పున శ్చ తంత్రమీమాంసా శాబరభాష్యవచనానుసారేణ శ్రీవాల్మీకి విశ్వామి త్రాగస్త్య బోధాయన కృష్ణద్వైపాయనప్రభృతిభి ర్వేదోపబృంహణరూపాణి ఇతిహాసపురాణేషు స్వవాక్యాని ప్రణీతాని. తత్రతత్ర ప్రతిపాద్యాంశానాం విచిత్రహేతుత్వా దుక్తమే వైతత్. శ్రుతిశ్రోత్రహితైషిణీ త్యుక్తరీత్యా సర్వేషాం చిత్తం గ్రహీతవ్య మిత్యేవాయమారంభః. సర్వేచ స్తుత్యర్థేన ప్రమాణం, తత్పరత్వాచ్చ నాతీవ ఉపాఖ్యానేషు తత్వాభినివేశః కార్యః. యథామతి స్తుత్యర్థవాదానాం సమన్వయీకృత్య శ్రీరామభక్తిమేవాత్ర విధిత్వేన పరిగృహ్య సర్వదేవాత్మక చిన్మయ శ్రీరామచంద్రభజన మేవాత్ర కరణీయ మితి విజ్ఞానేన సర్వమనవద్యం భవతి.

శ్రీ రామోత్సవకల్పలతావిషయసూచికా.

శ్రీ రా మ శ్శ ర ణం మ మ

కిష్కింధాకాండవిషయసూచికా

కిష్కింధాకాండ న్యాసప్రకారః

అస్యశ్రీ కిష్కింధాకాండ మహామంత్రస్య, అగస్త్య ఋషిః, అనుష్టుప్ఛందః, సుగ్రీవో దేవతా, సుం బీజం, నమః శక్తిః, సుగ్రీవాయేతి కీలకం, శ్రీ సుగ్రీవసహిత శ్రీరామ ప్రీత్యర్థే జపే వినియోగః. సుగ్రీవః అంగుష్ఠాభ్యాం నమః, సూర్యతనయః తర్జనీభ్యాం నమః, సర్వవానరపుంగవః మధ్యమాభ్యాం నమః, బలవాన్ అనామికాభ్యాం నమః, రాఘవసఖా కనిష్ఠికాభ్యాం నమః, మాం పాయాచ్చ దయానిధిః కరతలకర పృష్ఠాభ్యాం నమః, సుగ్రీవః హృదయాయ నమః, సూర్యతనయః శిరసే స్వాహా, సర్వవానర పుంగవః శిఖాయై వషట్, బలవాన్ కవచాయ హుం, రాఘవసఖా నేత్రత్రయాయ వౌషట్, మాంపాయాచ్చ దయానిధిః అస్త్రాయ ఫట్. భూర్భువస్సువరోమితి దిగ్బంధః॥ ధ్యానం॥ శ్లో॥ సుగ్రీవ మర్కతనయం కపివర్య వంద్య మారాధితాచ్యుత పదాంబుజ మాదరేణ, దైత్య ప్రహారకుశలం బలపౌరుషాఢ్య మైశ్వర్యదాననిపుణం హృది భావయామి॥ లమిత్యాది పంచపూజాం కుర్యాత్॥ అథమనుః॥ సుగ్రీవః సూర్యతనయః సర్వవానరపుంగవః, బలవాన్ రాఘవ సఖా మాం పాయాచ్చ దయానిధిః॥ ఇతి యథాశక్తి జపిత్వా పునర్న్యాసాదికం కుర్యాత్॥

ప్రస్తావనా

అథ శ్రీరామాయణసారోద్ధారగ్రంథే కిష్కింధాకాండే
7 సర్గే శ్రీలక్ష్మణం ప్రతి శ్రీరామేణ 'మమ పూజావిధా
నస్యే' త్యాదిక్రియాయోగోపదేశఘట్టే శ్రీ రామసేవావిధి
విషయక ప్రసంగా త్తద్విస్తరేణాత్ర ప్రతిపాద్యతే. అస్మి
న్కాలేపి లోకే తావ చ్ఛ్రీరామభక్తా బహవ స్సంతి. తేషు
ప్రాయశః సాంప్రదాయిక భక్తిమార్గావలంబిన ఏవ యద్యపి;
తథాపి కేవలభక్తిమాత్ర మవలంబ్య విధివిహిత మార్గోపదేశిక
విబుధజనసాంగత్య రహితాః కేచన న సంతీతి న. అత స్తేషా
మపి సులభతయా శ్రీరామోత్సవాదీనాం కర్తుం కారయితు
మప్యనుకూలార్థం చ శ్రుతిభ్యః చతుర్వింశత్యార్ష రామాయ
ణాష్టాదశపురాణేతిహాసాగమాదిభ్య శ్చోపలభ్యమాన వచనా
న్యేకత్ర సంకలయ్య యథాజ్ఞానం శ్రీరామచంద్ర ప్రేరణయా
"శ్రీరామోత్సవకల్పలతాఖ్య" గ్రంథం గ్రథితవా నస్మి. తస్మిన్
గ్రంథేయం ప్రథమో గుచ్ఛః కేవలశ్రీరామోత్సవ సర్వస్వ
కారిణీ తదనుపదం ముద్రాపయిష్యమాణః శ్రీరామాయణ
సారోద్ధార సుందరకాండే ద్వితీయో గుచ్ఛః ప్రకటీకరిష్యతే.
వేదే యత్రయత్ర శ్రీరామాయణకథార్థోపబృంహక శ్రుతయః
శ్రూయంతే, తైశ్చ ప్రతిపాదనాత్ తత్కేవలశ్రుత్యర్థశ్రావణీ
తృతీయాదిగుచ్ఛే ష్వేవమేవ విషయాంతరా ణ్యుపన్యస్యంతే
శ్రీరామరామాయణార్థోపబృంహకాని. తత్రాద్యోయం
ప్రథమో గుచ్ఛః ప్రారభ్యతే. అత్రయత్కించి దసంపూర్ణత్వేన
నిరూపితవిషయవిశేషాన్ స్పష్టం నిరూపయం త్విత్యభ్యర్థయే
భవతాం భవతాం విద్వజ్జనాన్ శ్రీరామభక్తాన్.

ఇత్థం విధేయః ము. న. అవధానీ.

ఈ గ్రంథము

బెజవాడ: ఆంధ్ర గ్రంథాలయ ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపబడినది.

1936

శ్రీరామాయణ సారోద్ధారే

శ్రీ రామోత్సవ కల్పలతా.

ప్రథమో గుచ్ఛః

శ్లో. ఆపదా మపహర్తారం దాతారం సర్వసంపదాం,
లోకాభిరామం శ్రీరామం భూయోభూయోనమామ్యహమ్.

అథాత్ర శ్రీరామోత్సవకల్పలతాఖ్యగ్రంథే ప్రథమ గుచ్ఛే క్రమశః వాసంతశారదనవరాత్ర్యోత్సవ శ్రీరామ జన్మోత్సవ సీతాజన్మోత్సవ శ్రీ సీతారామకల్యాణోత్సవ పునర్వస్వభిషేకోత్సవ మహాసామ్రాజ్య పట్టాభిషేకోత్సవ శ్రీరామసప్తాహోత్సవ పంచ-త్రిరాత్రైకరాత్ర్యుత్సవాదయః, తత్రైవ శ్రీరామకోటిలేఖన నవవిధోపచారాదిబహవో విషయాః సంగ్రహేణ నిరూప్యంతే.

తత్రేదానీం సర్వేష్వప్యుత్సవే ష్వవశ్యకర్తవ్యత్వేన ప్రతిపాదిత శ్రీరామదశావరణపూజాక్రమః, స్త్రీపుంసూక్త జాతవేదస విధానేన షోడశోపచారపూజా, అగస్త్యోక్త హోమాదిక్రమ శ్చాదావారభ్యతే. తదంగత్వేన భూశుద్ధి ర్భూతశుద్ధి రంతర్బహిర్మాతృకాన్యాసాదిక మత్ర ప్రథమం లిఖ్యతే. శ్రీరామభక్తోపకారాయ. తథాహి—

అ థ భూ శు ద్ధిః

యజమానః ప్రక్షాళితపాణిపాద ఆచమ్య... దేశకాలౌ సంకీర్త్య శుభతిథౌ శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్రప్రీత్యర్థం అముకోత్సవం కరిష్యమాణః తదాదౌ జపస్థలపరిశుద్ధ్యర్థం పాపపురుషనిరసనార్థంచ భూశుద్ధిం కరిష్యే.

అస్య శ్రీభూశుద్ధిమహామంత్రస్య వరాహఋషిః, భూదేవి పరమేశ్వరీ దేవతా, లాం బీజం, లీం శక్తిః, లూం కీలకం, అనుష్ఠిత కర్మాంగత్వేన జపస్థలశుద్ధ్యర్థే జపే వినియోగః, లామితి కర హృదయన్యాసః, భూర్భు...గ్బంధః ధ్యానమ్. విష్ణుశక్తిసముత్పన్నే భూమిదేవి మహీతలే, అనేకరత్నసంపన్నే భూమిదేవి నమోస్తుతే. అనంతరం స్యోనాపృథివీతి మంత్రేణ జపస్థలం త్రివారమభిమంత్ర్య, స్యోనా...ప్రథాః, గాయత్ర్యాద్భిః ప్రోక్ష్య, ఓం భూర్భు...యాత్, తత్ర కూర్మచక్రం విలిఖేత్. షట్కోణం విలిఖేదాదౌ ముఖే హ్రీంకారమేవ చ, పృష్ఠే మన్మథబీజంస్యాచ్చతుష్కోణేషు తారకమ్. మధ్యే హుంఫట్ క్రియాసాధ్యం జపాత్కోటిగుణం భవేత్. తదుపరి చేలాజినకుశోత్తర మాసనం నిధాయ తస్మిన్నుపవిశ్య, ఓం రః ...అస్త్రాయ ఫట్ ఇతి నారాచముద్రయాష్టదిగ్బంధనం కృత్వా గురుపరంపరాం నమేత్. నారాయణసమారంభాం శంకరాచార్యమధ్యమామ్, అస్మదాచార్యపర్యంతాం వందే గురుపరంపరామ్. గురు పరమ గురు పరమేష్ఠిగురుభ్యో నమః, ఇతి తత్తన్నామపూర్వకం గురు

త్రియం నమస్కృత్య- శ్లో. వామపాదత్రిరాఘాతహ స్తతాళత్రియేణ చ, పాతాళభూర్నభోవిఘ్నా న్నిరస్యాత్యుగ్రదృష్టితః. మూలమంత్రే ణాథవా సుదర్శన రక్షామంత్రేణ రక్షాం స్మృత్వా (మూల ముక్త్వా) మమ జపారంభాదికర్మావసాన పర్యంతం సర్వవిఘ్నా న్నివార్య సర్వతో ముఖం మాం రక్షరక్ష స్వాహా. ఇంద్రాగ్నియమవరుణ వాయవ్యేశానోర్ధ్వాధో దిశో దిక్సంధీం శ్చ బంధయ బంధయ, సర్వవిఘ్నా న్నివార్య సర్వతో మాం రక్షరక్ష హుంఫట్ స్వాహా. శ్లో. గురుం గణపతిం దుర్గాం వటుకం శివ మచ్యుతం, బ్రహ్మాణం గిరిజాం లక్ష్మీం వాణీం వందే విభూతయే. యా కాచి ద్యోగినీ భూమ్ని సౌమ్యా ఘోరతరే పరే, ఖేచరీ భూచరీ భౌమ్యా యోగినీ తే నమోస్తు తే.

తతో గురుపాదుకాం యథాశక్తి పూజయిత్వా తచ్ఛేష జలం పీత్వా గురుపాదకమలమకరందేన స్థూలదేహం పరిశోధయామి నమః (స్వాహా). సూక్ష్మదేహం పరిశోధయామి నమః (స్వాహా). కారణదేహం పరిశోధయామి నమః (స్వాహా). మహాకారణదేహే పరిప్లావ్యమానః దక్షిణాంశే గుం గురుభ్యో నమః, వామాంశే గం గణపతయే నమః, పృష్ఠతః క్షేం క్షేత్రపాలకాయ నమః, పురతః సాంగసపరివారచిన్మయ శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణే నమః ఇత్యావాహ్య, ప్రణవరూపిణం బ్రహ్మదండాశ్రయేణ హృదంబుజస్థం శివం సుషుమ్నా మార్గేణ అంకుశముద్రయా హంస ఇతి ద్వాదశాంతం నీత్వా జఠరస్థం పాపపురుషదహనం కుర్యాత్. తద్యథా—

యమితి వాయుబీజేన షోడశవారం పూరయిత్వా వామజఠరే అంగుష్ఠమాత్రం నీలవర్ణం పాపపురుషం శోషయిత్వా రమితి చతుష్షష్టివారం కుంభయిత్వా తత్పాపపురుషః దగ్ధ ఇతి సంభావ్య వమితి ద్వాత్రింశద్వారం రేచయేత్. ఏవం కృత్వా తత్పాపపురుషభస్మ వమి త్యమృతబీజం షోడశవారం స్మరన్ దృష్ట్వా పునః పిండీకృతమివ సంభావ్య తదనంతరం పంచభూతాత్మకం స్వదేహం పూతమివ దేవతాయతనమివ ధ్యాయేత్.

ఇతి భూశుద్ధిః.

అథ భూతశుద్ధిః

అస్య శ్రీభూతశుద్ధిమహామంత్రస్య పురుషఋషిః, దైవీగాయత్రీఛందః,ఆకాశవాయ్వగ్నిసలిలభూమయో దేవతాః.మమ పాంచభౌతిక శరీరశోధనార్థే జపే వినియోగః. హం ఆకాశతత్త్వాత్మనే అంగుష్ఠాభ్యాం నమః, యం వాయుతత్త్వాత్మనే తర్జనీభ్యాం స్వాహా, రం అగ్నిత...మధ్యమాభ్యాంవషట్,వం అమృత...అనామికాభ్యాంహుం,లంపృథివీత...కనిష్ఠికాభ్యాం వౌషట్, హం యం రం వం లం ఆకాశ వాయ్వగ్ని సలిల పృథివీతత్త్వాత్మనే కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం ఫట్. ఏవం హృదయాదిన్యాసః. భూర్భువ...దిగ్బంధః. ధ్యానమ్ - శ్లో॥ బ్రహ్మా విష్ణుశ్చ రుద్రశ్చ ఈశ్వరశ్చ సదాశివః। ఏతే గర్భగతా జాతా స్తస్మై శ్రీగురవే నమః॥ లమితి పంచపూజా.

౧. పాదాదిజానుమండల పర్యంతం పృథివీమండలం చతురశ్రం పీతవర్ణం నివృత్తికలాం లం హ్రాం బ్రహ్మదైవత్యం ధ్యాయేత్.

౨. జాన్వాదినాభిపర్యంతం వరుణమండల మర్ధచంద్రాకారం శ్వేతవర్ణం ప్రతిష్ఠాకలాం వం హ్రీం విష్ణుదైవత్యం ధ్యాయేత్.

౩. నాభ్యాదిహృదయపర్యంతం వహ్నిమండలం త్రికోణాకారం రక్తవర్ణం విద్యాకలాం రం హ్రూం రుద్ర దైవత్యం ధ్యాయేత్.

౪. హృదయాదిభ్రూమధ్యపర్యంతం వాయుమండలం షట్కోణాకారం ధూమ్రవర్ణం శాంతికలాం యం హ్రైం ఈశ్వర దైవత్యం ధ్యాయేత్.

౫. భ్రూమధ్యాదిబ్రహ్మబిలాంత మాకాశమండలం వర్తులాకారం సునీలవర్ణం శాంత్యతీతకలాం హం హ్రౌం సదాశివ దైవత్యం ధ్యాయేత్.

ఓం హ్రీః పృథి వ్యప్సు ఆపోగ్నౌ అగ్ని ర్వాయౌ వాయు రాకాశే ఆకాశో ఉహంకారే అహంకారో మహతి మహ దవ్యక్తే అవ్యక్త మాత్మని పరే బ్రహ్మణి లీనాసీతి విభావ్య తాదృశనిర్మలావస్థాం ఆత్మానుభవ మనుభావ్య తతః పుణ్యపురుషం సృజేత్. యథా- బ్రహ్మవి దాప్నోతి పరం... ఓషధీభ్యోన్నం అన్నాద్రేతః రేతఃపురుషః సత్యాత్మప్రాణారామం మన ఆనందం శాంతిసమృద్ధ మమృత మితి మంత్రార్థం

స్మృత్వా యమితి వాయుబీజేన లమితి పృథివీబీజేన వ మి త్యమృతబీజేన చ పాపపురుషభస్మపిండా త్పుణ్యపురుషం సృష్ట్వా అసునీ తేతి ప్రాణప్రతిష్ఠాపనం కుర్యాత్. అసునీ...స్వస్తి. తతః సోహమితి ద్వాదశాంతస్థితం జీవం పునః హృదంబుజే స్థాపయిత్వా గర్భాధానాదిపంచదశసంస్కారార్థం షోడశప్రణవావృత్తిం ఓం హ్రీమితి పఠేత్.

ఇతి భూతశుద్ధిః.

అ థాం త ర్మా తృ కా న్యా సః

అస్య శ్రీ అంతర్మాతృకాన్యాసమహామంత్రస్య బ్రహ్మఋషయే నమః శిరసి గాయత్రీఛందసే నమః ముఖే శ్రీభారతీదేవతాయై నమ ఇతి, హృదయే హలంతాని బీజానీతి, నాభౌ స్వరాః షోడశ శక్తయ ఇతి, గుహ్యే బిందవః, కీలక మితి పాదయోః, హృదయాంతర్మాతృకాసిద్ధ్యర్థే జపే వినియోగః ఇతి సర్వాంగే. ఆం ఈం ఊం ఏం ఔం అః ఇతి కరహృదయన్యాసః. భూర్భువస్సు...గ్బంధః. ధ్యానశ్లో. నాదబిందుకలాతీతామాత్మశక్తిసమన్వితాం, సప్తచక్రమహారూపా మంతర్మాతాం నమామ్యహమ్. లమితి పంచపూజా.

న్యా స ప్ర కా రః

శ్లో. ఆధారే లింగనాభౌ హృదయసరసిజే తాలుమూలే లలాటే, ద్వే పత్రే షోడశారే ద్విదశదశదళే ద్వాదశార్ధే చతుష్కే, వాసాంతే బాలమధ్యే డఫ, కఠ, సహితే కంఠమూలే

స్వరాణాం, హం క్షం తత్త్వార్థయుక్తం సకలదళగతం వర్ణరూపం నమామి. "హైమ రక్త పీత శ్వేత నీల విద్యుత్కోటిసూర్య ప్రకాశా షట్చక్రా ఇతి." తద్యథా—

౧. గుదస్థానే మూలాధారనామకం చక్రం చతుర్దళం వం శం షం స మితి మాతృకాక్షరసంయుక్తం తప్తకాంచనవర్ణం పృథ్వీభూతం షట్కృత హంసయుతం గణపతిదైవత్యం భావయామి పూజయామి నమః.

౨. పాయుస్థానే స్వాధిష్ఠాననామకం చక్రం షడ్దళం చం ఛం మం యం రం ల మితి మాతృకాక్షరయుక్తం రక్తవర్ణం షట్సహస్రహంసయుతం ప్రజాపతిదైవత్యం భావయామి పూజయామి నమః.

౩. నాభిస్థానే మణిపూరకనామకం చక్రం దశదళం డం ఢం ణం తం థం దం ధం నం పం ఫ మితి మాతృకాక్షరయుక్తం పీతవర్ణం షట్సహస్రహంసయుతం విష్ణుదైవత్యం భావయామి పూజయామి నమః.

౪. హృది స్థానే అనాహతనామకం చక్రం ద్వాదశదళోపేతం కం ఖం గం ఘం ఙం చం ఛం జం ఝం ఞం టం ఠ మితి మాతృకాక్షరయుక్తం శ్వేతవర్ణం షట్సహస్రహంసయుతం రుద్రదైవత్యం భావయామి పూజయామి నమః.

౫. కంఠదేశే విశుద్ధనామకం చక్రం షోడశదళం అం ఆం ఇం ఈం ఉం ఊం ఋం ౠం ఌం ౡం ఏం ఐం ఓం ఔం అం అః ఇతి మాతృకాక్షరయుక్తం నీలవర్ణ మేకసహస్ర

హంసయుత మీశ్వరదైవత్యం భావయామి పూజయామి నమః.

౬. లలాటస్థానే ఆగ్నేయం చక్రం ద్విదళం హం క్షం ఇతి మాతృకాక్షరయుక్తం విద్యుద్వర్ణ మేకసహస్రహంస యుతం సదాశివదైవత్యం భావయామి పూజయామి నమః.

మూర్ధ్ని సహస్రారచక్రం కోటిసూర్యప్రభాభాసమానం సహస్రదళ మేకసహస్రహంసయుతం గురుదైవత్యం సర్వమాతృకాయుక్తం భావయామి పూజాయామినమః. ఇతి స్వశరీరాంతరంగం మాతృకామయం దేవాయతన మివ సంభావయేత్.

ఇ త్యంతర్మాతృకాన్యాసః.

అథ బహిర్మాతృకాన్యాసః

అస్య శ్రీబహిర్మాతృకాన్యాసమహామంత్రస్య బ్రహ్మ ఋషిఃగాయత్రీఛందఃశ్రీభారతీదేవతా హలంతానిబీజానిస్వరా ష్షోడశ శక్తయః బిందవ ఇతి కీలకం. మమ దేహం సర్వాంగం మంత్రసంస్కారన్యాససిద్ధ్యర్థే జపే వినియోగః.

అ మిత్యాదిమాతృకాదీర్ఘస్వరాక్షరేణ కరహృదయ న్యాసః. భూర్భువ...గ్బంధః. ధ్యానమ్. శ్లో.పంచాశద్వర్ణభేదై ర్విహిత రదనదోఃపాదయోః కుక్షివక్షో, దేహం భాస్వత్కపర్దాం కలితశశికలా మిందుకుందావదాతా, మక్షస్రక్పుష్పచిహ్నా మభయవరకరాం త్ర్యక్షణాం పద్మహస్తా, మచ్ఛాకల్పావతుచ్ఛ స్తనజఘన భరాం భారతీం త్వాం

నమామి. లమితి పంచపూజాం కుర్యాత్. తతః వక్ష్యమాణ మాతృకాక్షరా ణ్యుక్త్వా తత్తదంగాని సంస్పృశ్య తన్మయ తయా భావయేత్.

అ థ న్యా స ప్ర కా రః

అం నమః—శిరసి
ఆం నమః—ముఖావృత్తే
ఇం నమః - దక్షిణనేత్రే
ఈం నమః— వామనేత్రే
ఉం నమః—దక్షిణకర్ణే
ఊం నమః వామకర్ణే
ఋం నమఃదక్షిణనాసికాయాం
ౠం నమః వామనాసికాయాం
ఌం నమః దక్షిణచుబుకే
ౡం నమః వామచుబుకే
ఏం నమః దక్షిణోష్ఠే
ఐం నమః వామోష్ఠే
ఓం నమః ఊర్ధ్వదంతపంక్తౌ
ఔం నమః అధోదంతపంక్తౌ
అం నమః ఆస్యే
అః నమః జిహ్వాగ్రే
కం నమఃదక్షిణబాహుమూలే
ఖం నమః దక్షిణకూర్పరే
గం నమః దక్షిణమణిబంధే
ఘం నమః దక్షిణకరాంగులీమూలే
ఙం నమః దక్షిణకరాంగుళ్యగ్రే
చం నమః వామబాహుమూలే
ఛం నమః వామకూర్పరే
జం నమః వామమణిబంధే
ఝంనమః వామకరాంగులీమూలే
ఞం నమః వామకరాంగుళ్యగ్రే
టం నమః దక్షిణోరౌ
ఠం నమః దక్షిణజానౌ
డం నమః దక్షిణగుల్ఫే
ఢం నమః దక్షిణపాదాంగులీమూలే
ణంనమఃదక్షిణపాదాంగుళ్యగ్రే
తం నమః వామోరౌ
థం నమః వామజానౌ
దం నమః వామగుల్ఫే
ధంనమఃదక్షిణపాదాంగుళ్యగ్రే
నంనమః వామపాదాంగుళ్యగ్రే

పం నమః దక్షిణపార్శ్వే
ఫం నమః వామపార్శ్వే
బం నమః గుహ్యే
భం నమః పృష్ఠే
మం నమః నాభౌ
యం నమః హృదయే
రం నమః దక్షిణకక్షే
లం నమః వామకక్షే
వం నమః కకుది
శంనమః హృదయాదిదక్షిణహస్తాంతం
షం నమః హృదయాదివామహస్తాంతం
సం నమః నాభ్యాదిదక్షిణపాదాంతం
హాం నమః నాభ్యాదివామపాదాంతం
ళం నమః హృదయాదినాభ్యంతం
క్షం నమః నాభ్యాదిశిరోంతమ్

ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ ఇత్యాదినా స్వశరీరం మాతృకామయం మత్వా పూతా భవంతి.

ఇతి బహిర్మాతృకాన్యాసః.

అ థ శ్రీ రా మ ల ఘు యం త్రో ద్ధా ర వి ధిః

శ్లో॥ ఆదౌ షట్కోణ మాలిఖ్య తద్బహి శ్చాష్ట పత్రికం। లిఖిత్వా శాస్త్రమార్గేణ తన్మధ్యే పీఠ మర్చయేత్॥ తతః క్రమా ద్రాఘవస్య కుర్యా త్పుష్పాంతపూజనం। తద్వామ భాగే వైదేహీం సీతాం తన్మంత్రితో యజేత్॥ దక్షిణే లక్ష్మణః పూజ్యో రాఘవ స్యాత్మమంత్రితః। త్రికోణవామే శార్ఙ్గం చ యజే ద్దక్షిణ కేశరాణ॥ ప్రాగాదిషట్సు కోణేషు

హృదాద్యంగాని పూజయేత్। హనూమంతం చ సుగ్రీవం భరతం చ విభీషణమ్॥ లక్ష్మణాంగదశత్రుఘ్నాన్ జాంబవంతం దళాదిషు। ధృష్టి ర్జయంతం విజయం సురాష్ట్రం రాష్ట్రవర్ధనమ్॥ అశోకం ధర్మపాలం చ సుమంత్రం దళ మధ్యతః। దళాగ్రే లోక పాలాంశ్చ తదస్త్రాణి తతో బహిః॥ తతః సహస్రనామాద్యై రష్టోత్తరశతేన వా, కరవీరై శ్చంపకాద్యై రామం సంపూజయే త్తతః.

ఇతి శ్రీతత్త్వసంగ్రహరామాయణే ఉమామహేశ్వరసంవాదే శ్రీరామ లఘుయంత్రోద్ధారవిధిః.

అథ శ్రీ రా మ న వా య త న పూ జా వి ధిః

తత్ర నవాయతనాదిపూజాం బ్రాహ్మణే ష్వేవ కుర్యాత్. తత్ప్రకారః— గృహమధ్యే గోమయేన విస్తీర్ణం చతురశ్రమండలం కృత్వా నీలపీతాదిపంచవర్ణై రంగవల్లీం విలిఖ్య మధ్యే సింహాసనం సంస్థాప్య తస్మి న్సపత్నీకం బ్రాహ్మణం నిషాద్య తద్దంపత్యో స్సీతారామావావాహ్య తస్యాష్ట దిక్ష్వష్టౌ బ్రాహ్మణా న్నిషాద్య పృష్ఠదేశే లక్ష్మణం దక్షిణభాగే భరతం వామభాగే శత్రుఘ్నం పురతో మారుతిం వాయవ్యకోణే సుగ్రీవ మీశాన్యే విభీషణ మాగ్నేయేంగదం నిర్ఋతికోణే జాంబవంతం చ బ్రాహ్మణే ష్వావాహ్య వస్త్ర మాల్యాదిభిః పుంసూక్తవిధానేన పూజయేత్.

ఇతి శ్రీరామనవాయతనపూజా.

అథ శ్రీరామపంచాయతనపూజావిధిః

తత్రప్రకారః-మధ్యే సీతారామౌ పృష్ఠతో లక్ష్మణం దక్షిణ వామయోః భరతశత్రుఘ్నౌ పురతో మారుతిం చ బ్రాహ్మణే ష్వావాహ్య, పుంసూక్తవిధానేన పూజయేత్.

ఇతి శ్రీరామపంచాయతనపూజా.

అథ శ్రీరామత్ర్యాయతనపూజావిధిః

తత్రప్రకారః- మధ్యే సీతారామౌ పృష్ఠతో లక్ష్మణం పురతో మారుతిం చ బ్రాహ్మణే ష్వావాహ్య పూర్వవ త్పూజాం కుర్యాత్. అత్ర ఏతేషు సతి సంభవే, మధ్యే యతీ శ్వరం నివేశ్య తద్వామభాగే పూగీఫలం నిధాయ పూజాం కుర్యాత్.

ఇతి శ్రీరామత్ర్యాయతనపూజావిధిః.

అథ శ్రీరామనామసప్తాహాద్యుత్సవేషు భజనోపయుక్త శ్రీరామమంత్రగీతాని శ్రీమదానందరామాయణే మనోహరకాండే ప్రతిపాదితాని

తాని యథా - దశరథనందన మేఘశ్యామ రవికులమండన రాజారామ. రాజీవలోచన మేఘశ్యామ సీతారంజన రాజారామ. సీతారంజన మేఘశ్యామ కౌసల్యాసుత రాజారామ. వాలివిమర్దన మేఘశ్యామ రావణమర్దన రాజారామ. త్వం మాం పాలయ మేఘశ్యామ జయ జయ రాఘవ రాజా

రామ. రఘుకులభూషణ మేఘశ్యామ పంకజలోచన రాజారామ. కోదండఖండన మేఘశ్యామ జయ జయ రఘువర రాజారామ. లంకాదాహన మేఘశ్యామ పాషాణతారణ రాజారామ. పంచవటీస్థిత మేఘశ్యామ సీతాసంయుత రాజారామ. వందే దశరథసుతబాలం వందే రామం ఘననీలమ్. వందే రవికుల వరజాతం సీతాకాంతం రణధీరమ్. వందే సురభూసురగీతం వందే శ్రీరఘువరవీరమ్. వందేసీతా శ్రీరామంవందే రామంజయరామం. శీఘ్రం మాం పాహ్యతిదీనం రాఘవ త్వత్పదయుగ లీనమ్. భజ సీతారామం మానస భజ సీతారామమ్. శ్రీరామ జయ రామ జయజయ రామ. రామజయ రామజయ రామజయ రామ. సీతారామ సీతారామ సీతారామ జయ సీతారామ. కౌసల్యాప్రియరామ జయ జయ సీతారామ జయ సీతారామ. శ్రీరామరామరాం శ్రీరామరామరామ్. హరే రామ హరే రామ రామ రామ హరే హరే, హరే కృష్ణ హరే కృష్ణ కృష్ణ కృష్ణ హరే హరే

ఇత్యాదిరామమంత్రగీతాని, తథైవాన్యాని రామ కృష్ణాదిభగవన్నామాంకితాని తత్తచ్చారిత్రప్రకాశకాని సంస్కృతగీతాని, తథా భగవద్భక్తైర్విరచితాని శ్రీరామ కృష్ణలీలాతరంగాదీని, తథైవాన్యాని తత్తద్దేశభాషాగీతాని చ కామినీకాముక విరహాదివర్ణన పరాణి వర్జయిత్వా, కేవల భగవద్భజనోపయుక్తగీతాన్యేవోపగాతృభిస్సహ ఋత్విగ్భి ర్గాపయన్ శక్తౌ స్వయమపి గాయన్ 'జయ జయ నమో రామ' ఇత్యుచ్చైర్వదన్ నాదగీత విరామ మకృత్వా

అవిరామ మఖండితం యథా స్యా త్తథా స ప్తదినాదినియమ నియమేనై వ శ్రీరామభజనం కారయేత్. శ్లో. ద్వ స్తే రామ నమ స్త్రి స్తే దశకృత్వ స్సహస్రధా, శతకృత్వోఽనంతకృత్వో భూయో భూయో నమోఽస్తు తే- ఇతి నమస్కుర్యాత్.

ఇతి శ్రీరామసప్తాహోద్యుత్సవేషు శ్రీరామనామభజనవిధిః.

అ థ శ్రీ రా మ న వ రా త్రో ద్యు త్స వే షు రా మా య ణ పా రా య ణ వి ధిః

తత్ర శ్రీరామోత్సవేషు సర్వే ష్వపి శ్రీరామాయణ పఠనశ్రవణయో రవశ్యకర్తవ్యత్వా దిదానీం శ్రీరామాయణస్య పారాయణశ్రవణశ్రావణవిధి ర్నిరూప్యతే. సర్వేష్వపి శ్రీరామోత్సవేషు శ్రీరామచంద్రప్రీత్యర్థం శ్రీవాల్మీకి ధ్యాత్మాగస్త్య తత్త్వసంగ్రహానందాద్యార్ష రామాయణేషు యద్య దిష్టం సంప్రాప్తం సాధ్యం తత్తద్రామాయణం యథా సావకాశం తథా సమగ్రం గ్రంథపారాయణం కుర్యాత్. గ్రంథప్రారంభే తావత్పఠితారౌ కుశలవస్వరూపిణౌ బ్రాహ్మణౌ ద్వౌ వృణుయాత్. వక్తారం వాల్మీకిస్వరూపిణ మేకం బ్రాహ్మణం వృణుయాత్. శ్రోతార మేకం హనుమత్స్వరూపిణం బ్రాహ్మణం వృణుయాత్. తత ఉపశ్రోతౄన్ బ్రాహ్మణాన్, యద్వా చాతుర్వర్ణ్యేష్వపి త్రీంశ్చ వృణుయాత్. తత్ర నవరాత్రేషు పఠనప్రకారః కుమారసంహితాయా మేవం ప్రతిపాదితః—

శ్లో. ఆబాలకాండసంపూర్తేః పఠేత్తు ప్రథమే దినే, ద్వితీయే వై దశరథ ప్రాణయాత్రాంత మేవ చ. తృతీయేతు దినే పాఠ్య మయోధ్యాకాండశేషకం, చతుర్థేతు పఠే ద్గృధ్ర రాజమోక్షావధి క్రమాత్. బిలప్రవేశా త్పూర్వం తు పంచమేవిరమేత్పునః, హనూమతో నివృత్త్యంతం షష్ఠే లంకాపురా త్పఠేత్. నాగపాశనివృత్త్యంతం సప్తమే దివసే పఠేత్, రావణస్య వధాంతం చ దివసే చాష్టమే పఠేత్. నవమే దివసే పాఠ్యం యావ ద్రామాభిషేచనం, దశమే దివసే కుర్యా ద్రామపట్టాభిషేచనమ్. సాయం చ యామే పూర్వే చ రాత్రేః ప్రతిదినం తతః, వక్తు ర్ముఖా చ్ఛృణుయా త్పూర్వాహ్ణే పఠితస్య చ. వక్తా శ్రోతా చ పఠితా యజమాన స్తథైవ చ, బ్రహ్మచర్యవ్రతపరా భవేయు ర్నవవాసరాన్. ఇదం వ్రతం శుక్లపక్షే చైత్రే వాశ్వయుజేపి వా, ప్రథమాయాం సమారభ్య నవమ్యాం చ సమాపయేత్. తిథివృద్ధ్యా తు నవమీ యది స్యా ద్దశమే దినే, తదారభే ద్ద్వితీయాయాం నవాహం స్యా న్మహోత్సవః. తిథిక్షయేన సాచే త్స్యా దష్టమీదివసే భవేత్, అమాయాం తు వ్రతమిదం ప్రారభ్య నవ వాసరాన్, మధ్యాహ్నవ్యాపినీ గ్రాహ్యా నవమీ రామపూజనే, అన్యేష్వపి చ మాసేషు శుక్లపక్షే యథాశుచి. కుర్యా ద్వ్రతమిదం యత్ర సర్వసంపత్సమృద్ధయే. ఏవం కర్తు మశక్తశ్చే ద్విత్తశాఠ్యం వినా ద్విజః, యావచ్ఛక్తి వ్రత

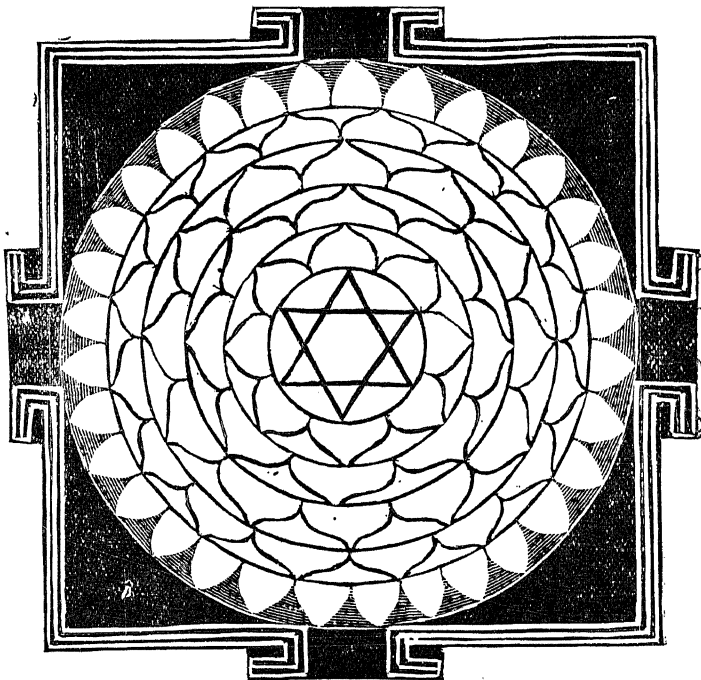
శ్లో॥ ఏవం బుద్ధ్యా పూరయిత్వా రాజా రామేతి వై స్ఫుటం। సితవర్ణం రామనామ ముద్రాయాం హి నిరీక్షయేత్॥ ఇత్యాది శ్లోకార్థపర్యాలోచనయా సర్వేషు శ్రీరామోత్సవేష్వపి ఏకముద్రారామతోభద్రమండలం భూమా వేవం ప్రకారేణ విలిఖ్య-తదుపరి సింహాసనం ప్రతిష్ఠాప్య- తస్మిన్విని హిత శ్రీరామయంత్రోపరి సాంగం సపరివారం శ్రీరామం వక్ష్యమాణదశావరణపూజావిధానేన పూజయేత్.

అథ దశావరణపూజార్థం శ్రీ రామ యంత్రో ద్ధార శ్లోకా లిఖ్యంతే॥ యథా తత్త్వసంగ్రహరామాయణే, పార్వతీ పరమేశ్వరసంవాదే:—

శ్లో॥ త్రిరేఖాపుట మాలిఖ్య మధ్యే తారద్వయం లిఖేత్। తన్మధ్యే బీజ మాలిఖ్య తదధ స్సాధ్య మాలిఖేత్॥ ద్వితీయాంతం చ తస్యోర్ధ్వే షష్ఠ్యంతం సాధకంతథా। కురుద్వయంచ తత్పార్శ్వే లిఖేద్బీజాంతరే రమాం॥ తత్సర్వం ప్రణవాభ్యాంచ వేష్టయే చ్ఛుద్ధబుద్ధిమాన్ । దీర్ఘభాజి షడస్రేషు లిఖే ద్బీజం హృదాదిభిః॥ కోణపార్శ్వే రమామేతదగ్రేఽనంగం సమా లిఖేత్॥ క్రోడం కోణాగ్రాంతరేషు లిఖ్య మంత్ర్యభితోగిరం। వృత్తత్రయం సాష్టపత్రం సరోజే విలిఖేత్స్వరాన్॥ కేసరేష్వష్ట పత్రేషు వర్గాష్టక మథో లిఖేత్। తేషు మాలామనో ర్వర్ణాన్ విలిఖే దూర్మిసంఖ్యయా॥ అంతే పంచాక్షరా ణ్యేవం పునరష్ట దళం లిఖేత్। తేషు నారాయణాష్టార్ణం లిఖే త్తత్కేసరే రమాం॥ తద్బహి ర్ద్వాదశదళం విలిఖే ద్ద్వాదశాక్షరం। తతోన్నమో భగవతే వాసుదేవాయ ఇత్యపి॥ ఆదిక్షాంతాన్ కేసరేషు

వృత్తాకారేణ సంలిఖేత్। తద్బహి ష్షోడశదళం లిఖేత్తత్కేసరే
హ్రియః॥ వర్మాస్త్ర నతిసంయుక్తం దళేషు ద్వాదశాక్షరం।
తత్సంధిష్వీరజాదీనాం మంత్రాన్ మంత్రీ సమాలిఖేత్ ॥ హ్రూం
స్రూం భ్రూం ద్రూం ల్రూం ఆం శ్రూం జ్రూం లిఖే త్సమ్యక్తతో
బహిః। ద్వాత్రింశారం మహాపద్మం నాదబిందుసమాయుతం॥
విలిఖే న్మంత్రరాజార్ణాన్ తేషు పత్రేషు యత్నతః। శ్రుత్యు
క్తమపి గ్రాహ్యం యదేత త్సంప్రదాయకం॥ త త్రైకాదశ
రుద్రాణాం వసూనాం చ లిఖే త్క్రమాత్। బీజాని ద్వాదశా
ర్కాణాం ధాతు ర్బాహ్యే వషట్కృతిః॥ భూగృహం వజ్రశూ
లాఢ్యం రేఖాత్రయసమన్వితం। ద్వారోపేతం చ రాశ్యాది
భూషితం ఫణిసంయుతం॥ అనంతో వాసుకి శ్చైవ తక్షః కర్కోట
పద్మకౌ। మహాపద్మ స్తథా శంఖః కుళికో ష్టప్రకీర్తితాః॥ ఏవం
మండల మాలిఖ్య తస్య దిక్షు విదిక్షు చ॥ నారసింహం చ
వారాహం లిఖే న్మంత్రద్వయం తథా॥ ఇదం సర్వాత్మకం
యంత్రం ప్రాగుక్త మృషిసేవితం। సాధకానాం మోక్షకర
మాయురారోగ్యవర్ధనం॥ అపుత్రాణాం పుత్రదం చ బహునా
కిమనేన వై। ప్రాప్నువంతి క్షణా త్సమ్య గత్ర ధర్మాదికా నపి॥
ఇతి॥

శ్రీరామదశావరణపూజాయంత్రం.

ఇదంయన్త్రం శ్రీరామదశావరణపూజార్థం సువర్ణరజతతామ్రపత్ర
పట్టికాభూర్జపత్రపీఠాదౌ లేఖనీయమ్.

తన్మధ్యే శ్రీసీతారామప్రతిమాం షట్చక్రసీతారామసాలగ్రామం వా
ప్రతిష్ఠాప్య సర్వేష్వపి శ్రీరామోత్సవేషు పూజయేత్.

అథ శ్రీరామదశావరణమహాపూజాక్రమః.

అథ తత్త్వసంగ్రహరామాయణే ఆరణ్యకాండే శివాం ప్రతి శివేనోక్తః శ్రీరామయంత్రే దశావరణమహాపూజా విధిః ప్రతిపాద్యతే॥ స యథా తత్త్వసంగ్రహరామాయణే, శ్లో॥ ఆదౌ ధ్యానం ప్రకుర్వీత మనశ్శుద్ధికరంపరం। అయోధ్యానగరే రమ్యే రత్నమండపమధ్యమే॥ ధ్యాయేత్కల్పతరోర్మూలే రత్నసింహాసనం శుభం। తన్మధ్యేష్టదళం పద్మం నానారత్నప్రవేష్టితం॥ తత్ర శ్రీరామచంద్రాఖ్యం ధ్యాయేత్తేజః పరాత్పరం। ప్రకృత్యా సీతయా శ్యామం స్థిత్యుత్పత్త్యవ్యయావహం॥ దేవాసురమునీంద్రైశ్చ యోగిబృందైశ్చ సేవితం। చతుర్భుజం శంఖచక్రగదాపంకజధారిణం॥ కిరీటహారకేయూరరత్నకుండలమండితం। దేవతాగురుమంత్రాణాం భావయేదైక్యమాత్మనా॥ ఏవం ధ్యాత్వా నమస్కృత్య మనస్యేవ రఘూత్తమం। తదనుజ్ఞాం తతోలబ్ధ్వా బాహ్యపూజాం సమారభేత్॥

ఆగమార్థం తు దేవానాం గమనార్థం తు రక్షసాం। కుర్యాద్ఘంటారవం తత్ర దేవతాహ్వానలాంఛనం॥ యో దేవః పూజకశ్చాథ పూజాద్రవ్యాణి తత్ఫలం। ప్రాణబుద్ధ్యాదికం సర్వం తస్మై రామాత్మనే నమః॥ అనేన మనునా నత్వా ద్వారదేవాన్ ప్రపూజయేత్। ఓంనమో రామభద్రాయ. గం గణపతయేనమః। సం సవిత్రేనమః। హాం శివాయనమః। ఐం హ్రీం శ్రీం పరశక్తయేనమః। దీం దీపకళానాథాయనమః। క్షేం క్షేత్రపాలకాయ నమః। ఇతి ద్వారపాలాన్ పుష్పాక్షతై

రభ్యర్చ్య, పూర్వద్వారే ద్వారశ్రియై నమః, ఊర్ధ్వం దేహళ్యై నమః, తదధః ద్వారస్య దక్షిణవామశాఖయోః ధాత్రే నమః, విధాత్రే నమః, గం గంగాయైనమః, యం యమునాయైనమః, దక్షిణద్వారే ద్వారశ్రియైనమః। ఊర్ధ్వం దేహళ్యైనమః, తదధో ద్వారస్య దక్షిణవామశాఖయోః భద్రాయ నమః, సుభద్రాయ నమః, గోదావర్యైనమః, కృష్ణాయైనమః, పశ్చిమద్వారే ద్వారశ్రియైనమః, ఊర్ధ్వం దేహళ్యైనమః, తదధః ద్వారస్యదక్షిణ వామశాఖయోః చండాయనమః, ప్రచండాయనమః, రేవాయై నమః, తాపిన్యైనమః, ఉత్తరద్వారే ద్వారశ్రియై నమః, ఊర్ధ్వం దేహళ్యై నమః, తదధః ద్వారస్య దక్షిణవామశాఖయో, బలాయనమః, ప్రబలాయనమః, వాణ్యైనమః, వేణ్యైనమః. తతః శంఖనిధయేనమః, పద్మనిధయేనమః, మకరాయనమః, కచ్ఛపాయ నమః- ముకుందాయనమః, కుందాయనమః, నీలాయ నమః, వరాయ నమః. ఇతి చతుర్ద్వారేషు క్రమేణ నిధిద్వంద్వం సంపూజ్య, గృహోపరి గృహేశాయనమః, గృహాయనమః, కులదేవ్యై నమః. సశరశార్ఙ్గాయఫట్, వినాయకాయఫట్. పార్ష్ణిఘాతంకృత్వా, అపసర్పంతు... సమారభే. ఇతిభూతానుత్సార్య దక్షిణపాదపూర్వకం దేహళీ మస్పృశన్ పూజామండపంప్రవిశ్య శేషాయనమః, విద్యాయైనమః, పీఠాయనమః, వాస్తుపురుషాయ నమః.

ఇ తి ద్వా ర పూ జా.

పృథివ్యాః...వినియోగః.పృథ్వీత్వయా ధృతాలోకా... శాసనం. ఓం భూర్భువస్సువః, అనంతాసనాయనమః, కూర్మా య నమః, ఆధారశక్త్యేనమః, దుష్టవిదారిణాయ నృసింహాయ నమః. ఇత్యుచ్చార్య కృష్ణాజిన చిత్రికంబళాదిక మాసనం నిధాయ, తస్మిన్నుపవిశ్య, ఓం రః అస్త్రాయ ఫట్. ఇతి నారాచముద్రయా అష్టదిగ్బంధనం కృత్వా, పూజా ద్రవ్యాణి సంపాద్య గురుపరంపరాం నమేత్. నారాయ ణం పద్మభువం...నతోస్మి. తథా మాధ్వైశ్శైవై ర్వైష్ణవైః శాక్త సౌర గాణాపత్యై స్స్వగురుపరంపరానుసంధేయా. అనంతరం, గురుభ్యో నమః, పరమగురుభ్యో నమః, పరమేష్ఠి గురుభ్యో నమః. ఇతి తత్తన్నామపూర్వకం గురుత్రయం నమ స్కృత్య, ప్రణవస్య పరబ్రహ్మ...వినియోగః. ఓంభూః...వరోం. దేశకాలౌ సంకీర్త్య...శుభతిథౌ శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్న హనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్రప్రీత్యర్థం యావచ్ఛక్త్య ధ్యానావాహనాది షోడశోపచారపూజాం దశావరణపూజా పూర్వకం కరిష్యే. తదంగ కలశారాధనం కరిష్యే.

అ థ పా త్రా సా ద నం.

చతురశ్రమండలం కృత్వా తత్ర కలశం సంస్థాప్య పూజయిత్వా, వం వరుణాయ నమః. ఇతి దశవారం కల శోదక మభిమంత్ర్య ప్రణవ ముచ్చర్య ధేను శంఖ గరుడ ముద్రాః ప్రదర్శ్య, క్రోమి త్యంకుశబీజేన తీర్థా న్యాకృష్య-శ్లో. బ్రహ్మాండోదర తీర్థాని కరైస్స్పృష్టాని తే రవే। తేన సత్యేన మే దేవ తీర్థం దేహి దివాకర॥ యస్య కేశేషు జీమూ

తా నద్య స్సర్వాంగసంధిషు। కుక్షౌ సముద్రాశ్చ త్వారస్తస్మై తోయాత్మనే నమః. కలశస్యముఖేవిష్ణుః.......సన్నిధింకురు. ఇమమ్మే గంగే యము...షోమయా. ఇత్యభిమంత్ర్య తీర్థశక్తిం ధ్యాయేత్॥ శ్లో. సర్వానందకరీ మశేషదురితధ్వంసాం శశాంక ప్రభాం। త్ర్యక్షీం చోర్ధ్వకరద్వయేన దధతీం పాశం సృణిం చ క్రమాత్।దోర్భ్యాం చామృతపూర్ణకుంభ మమలం ముక్తాక్షమాలామధో। గంగాసింధుసరిద్వరాదిరచితశ్రీతీర్థశక్తిం భజే. తత శ్శంఖార్చనం కుర్యాత్. శంఖపీఠం ప్రక్షాళ్య, రం అగ్నిమండలాయ దశకలాత్మనే శ్రీరామాయార్ఘ్యపాత్రాసనాయ నమః.ఆధారం ప్రతిష్ఠాప్య,యం ధూమ్రాయైనమః. రం నీలరక్తాయై నమః. లం కపిలాయై నమః. వం విస్ఫులింగిన్యైనమః. శం జ్వాలిన్యైనమః షం నిష్పత్తికాయైనమః. సం హవ్యవాహిన్యై నమః. హం కవ్యవాహిన్యైనమః, ళం రౌద్ర్యైనమః, క్షం సంహారిణ్యైనమః.ఏతాః కలాః ఆధారోపరి సంపూజ్య,తతశ్శంఖం మూలమంత్రేణ సంశోధ్య, ఆధారే నిధాయ, కం భం తపిన్యై నమః. ఖం బం తాపిన్యైనమః. గం ఫం సంధిన్యైనమః. ఘం పం బోధిన్యైనమః. ఙం నం కాలిన్యైనమః. చం ధం శోషిణ్యై నమః. ఛం దం వరిణ్యైనమః. జం థం ఆకర్షిణ్యైనమః. ఝం తం వైష్ణవ్యైనమః. ఞం ణం విష్ణువిద్యాయైనమః. టం ఢం జ్యోత్స్నాయైనమః. ఠం డం హిరణ్యాయైనమః. ఏతాః కలాః శంఖే సంపూజ్య మూలమంత్ర ముచ్చరన్ శుద్ధోదకేన శంఖమాపూర్య, ఓం చం సోమమండలాయ షోడశకలాత్మనే శ్రీరామాయార్ఘ్యామృతాయ నమః. సంపూజ్య తత్ర చంద్ర

మనః షోడశకలాః పూజయేత్. అం అమృతాయైనమః. ఆం మానసాయైనమః. ఇం తుష్ట్యైనమః. ఈం పుష్ట్యైనమః. ఉం ప్రీత్యైనమః. ఊం రత్యై నమః. ఋం లజ్జాయై నమః. ౠం శ్రియై నమః. ఌం స్వధాయై నమః. ౡం రాత్ర్యై నమః. ఏం జ్యోత్స్నాయైనమః. ఐం హంసవత్యైనమః. ఓం ఛాయాయై నమః. ఔం వరిణ్యైనమః. అం వామాయైనమః. అః ఆమాయై నమః. ఇతి సంపూజ్య తస్మిన్ శంఖజలే గంగేచ యము... థింకురు. ఇతి తీర్థమావాహ్య, గంధపుష్పాదిభి రభ్యర్చ్య శంఖం పాణితలే ధృత్వా మూలమంత్రేణాభిమంత్ర్య చిన్మయం తీర్థం చింతయిత్వా, క్రోమి త్యంకుశముద్రయా తీర్థా న్యాకృష్య - బ్రహ్మాండోదరతీర్థాని కరైస్స్పృష్టాని తే రవే, తేన సత్యేన మే దేవ తీర్థంధేహి దివాకర. ఇత్యు చ్చరన్ శంఖముద్రాం చక్రముద్రాం ధేనుముద్రాం ప్రదర్శ్య తజ్జలేన దేవస్య మూర్ధ్ని పూజాద్రవ్యేషు ఆత్మని సించేత్. అథ హైమరజత తామ్రమయ పాత్రచతుష్టయం పాద్యార్థ మర్ఘ్యార్థ మాచమనార్థం మధుపర్కార్థం స్వపురతః శంఖం తత్పురత ఆసాదయేత్. పాద్యపాత్రే శ్యామకదూర్వ విష్ణుక్రాంతాకమలాని, అర్ఘ్యపాత్రే గంధపుష్పాక్షత యవకుశా గ్రతిల దూర్వాసర్షపాన్ ఆచమనపాత్రే జాతీఫల లవంగతక్కో లాని, మధుపర్కపాత్రే దధిమధుఘృతాని, అభావే ఏకస్మిన్ పాత్రే వా పాద్యాదీన్ ప్రకల్పయేత్. శ్లో॥సర్వోపచారవస్తూనా మభావే భావనైవ హి। నిర్మలేనోదకేనైవ పూర్ణతేత్యాహ నారదః॥ ఇతి పాత్రాసాదనం॥ శ్లో॥పాత్రాణి చైవ మాసాద్య

విద్యాతత్త్వాయనమః, పరతత్త్వాయ నమః. ఏతానేకైకోపరి సంపూజ్య, కర్ణికాయాః పూర్వాద్యష్టపత్రేషు విమలాయై నమః, ఉత్కర్షిణ్యై నమః, జ్ఞానాయై నమః, క్రియాయై నమః, యోగాయైనమః, ప్రహ్వ్యైనమః, సత్యాయైనమః, ఈశాయై నమః. మధ్యే అనుగ్రహాయైనమః. కర్ణికాయాం ఓం నమోభగవతేవిష్ణవే సర్వభూతాత్మనే వాసుదేవాయ సర్వాత్మకాయ యోగపీఠాత్మనే నమః. పుష్పాంజలిం దద్యాత్.

ఇ తి పీ ఠ పూ జా.

శ్లో॥ చైతన్యవిగ్రహం రామం స్థితం హృదయపంకజే। శ్వాసమార్గేణానుగతం చింతయే త్కుసుమాంజలౌ॥ శ్లో॥ పాదుకాముద్రియానీయ మూర్త్తౌ సంయోజ్య యత్నతః। అవహాన్యాదికా స్సప్తదశముద్రాః ప్రదర్శయేత్॥ సాలగ్రామే స్థావరే చ నావాహనవిసర్జనే। సాలగ్రామశిలాయాం తు నిత్యం సన్నిహితో హరిః. అంజలౌ పుష్పాణి, గృహీత్వా, మూల ముచ్చార్య, దాశరథాయ విద్మహే సీతావల్లభాయ ధీమహి, తన్నో రామః ప్రచోదయాత్. శ్రీరామాయ సాయుధాయ సవాహనాయ సపరివారాయ సశక్తికాయ పుష్పాంజలిం కల్పయామి నమః. ఇతి స్వహృదిస్థం చిచ్చైతన్యవిగ్రహం శ్రీరామం శ్వాసమార్గేణ పుష్పాంజలా వాగతం విభావ్య, యంత్రస్థమూర్త్తౌ సంయోజయన్ పుష్పాంజలిం దద్యాత్. తతః, ఆవాహితోభవ, స్థాపితోభవ, సన్నిహితో భవ, సన్నిరుద్ధోభవ, మమాభిముఖో భవ. ఇత్యావాహనీ

స్థాపినీ సన్నిధీకరణీ సన్నిరోధినీ సమ్ముఖీకరణీ సంకలీకరణీ మహాముద్రాః శంఖ చక్ర గదా ధేను కౌస్తుభ గారుడ శ్రీవత్స వనమాలా యోనిముద్రా స్సప్తదశ ప్రదర్శయేత్. అనంతరం సహస్రశీర్షేతి షోడశఋగ్భి ష్షోడశోపచారపూజాం కుర్వన్ తస్మాదశ్వా ఇతి పుష్పపూజాపర్యంతం కృత్వా పుష్పాంజల్యష్టకం దద్యాత్. అథ రామస్యవామభాగే సీతా మంత్రేణ సీతా మర్చయేత్. తద్దక్షిణకోణాగ్రే లక్ష్మణ మంత్రేణ లక్ష్మణ మర్చయేత్. వామపార్శ్వే శార్ఙ్గాయ నమః, శార్ఙ్గమావాహయామి. దక్షిణపార్శ్వే శం శరేభ్యో నమః, శరా నావాహయామి. ఏవ మభ్యర్చ్య అనుజ్ఞాం లబ్ధ్వా దశావరణపూజాం కుర్యాత్.

ఇ తి ప్ర ధా న పూ జా.

అ థా వ ర ణ పూ జా.

షట్కోణే రాం హృదయాయనమః, రీం శిరసేస్వాహా, రూం శిఖాయైవషట్, రైం కవచాయహుం, రౌం నేత్రత్రయాయ వౌషట్, రః అస్త్రాయ ఫట్. ఇతి పుష్పాక్షతైస్సం పూజ్య, హస్తౌ ప్రక్షాళ్య, శంఖోదకేన పుష్పసహితేన, శ్లో॥ దయాబ్ధే త్రాహి సంసార సర్పా న్మాం శరణాగతం, భక్త్యాసమర్పయే దేవ ప్రథమావరణార్చనం. ఇతిసమర్ప్య పుష్పాంజలిం దత్వా శంఖముద్రాం ప్రదర్శ్య ప్రథమాష్టమూలేషు- ఆం ఆత్మనేనమః, నిం నివృత్త్యైనమః, అం అంతరాత్మనేనమః, ప్రం ప్రతిష్ఠాయైనమః, పం పర

మాత్మనేనమః, విం విద్యాయైనమః, జ్ఞాం జ్ఞానాత్మనేనమః. హస్తప్రక్షాళనాదికం పూర్వవత్॥ దయాబ్ధే త్రాహి సంసార సర్పాన్మాం శరణాగతం। భక్త్యా సమర్పయే దేవ ద్వితీయావరణార్చనం. పుష్పాంజలిం దత్వా చక్రముద్రాం ప్రదర్శ్య ప్రథమాష్టదళమధ్యే - వాం వాసుదేవాయనమః, శ్రీం శ్రియైనమః, సం సంకర్షణాయనమః, శాం శాంత్యైనమః, ప్రం ప్రద్యుమ్నాయనమః, రం రత్యైనమః, అం అనిరుద్ధాయ నమః, ప్రీం ప్రీత్యైనమః, హస్తౌ ప్రక్షాళ్య, దయాబ్ధే త్రాహి సంసార సర్పాన్మాం శరణాగతం, భక్త్యా సమర్పయే దేవ తృతీయావరణార్చనం. పుష్పాంజలిం దత్వా గదాముద్రాం. ప్రథమాష్టదళాగ్రేషు - హాం హనుమతేనమః, సుం సుగ్రీవాయనమః, భం భరతాయనమః, విం విభీషణాయనమః, లం లక్ష్మణాయ నమః, అం అంగదాయనమః, శం శత్రుఘ్నాయనమః, జాం జాంబవతేనమః. హస్తౌ ప్రక్షాళ్య శంఖోదకేన పుష్పసహితేన- దయాబ్ధే త్రాహి సంసార సర్పాన్మాం శరణాగతం, భక్త్యా సమర్పయే దేవ చతుర్థావరణార్చనం. పుష్పాంజలిం దత్వా పద్మముద్రాం. ద్వితీయాష్టదళేషు - ధృం ధృష్టయే నమః, జం జయంతాయనమః, విం విజయాయనమః, సుం సురాష్ట్రాయనమః, రాం రాష్ట్రవర్ధనాయనమః, అం అశోకాయ నమః, ధం ధర్మపాలాయనమః, సుం సుమంత్రాయనమః. హస్తౌ ప్రక్షాళ్య శంఖోదకేన పుష్పసహితేన- దయాబ్ధే త్రాహి సంసార సర్పాన్మాం శరణాగతం, భక్త్యా సమర్పయే దేవ పంచమావరణార్చనం. పుష్పాంజలిం

దత్వా ధేనుముద్రాం. ద్వాదశదళేషు వం వసిష్ఠాయనమః, వాం వామదేవాయనమః, జాం జాబాలయేనమః, గాం గౌతమాయనమః, భం భరద్వాజాయనమః, కౌం కౌశికాయనమః, వాంవాల్మీకయేనమః,నాంనారదాయనమః,సం సనకాయనమః, సంసనందనాయనమః,సంసనత్సుజాతాయనమః,సంసనత్కుమారాయనమః. హస్తౌ ప్రక్షాళ్య - దయాబ్ధే త్రాహి సంసార సర్పాన్మాం శరణాగతం, భక్త్యా సమర్పయే దేవ షష్ఠ మావరణార్చనం. పుష్పాంజలిం దత్వా। కౌస్తుభముద్రా। షోడశదళేషు నం నలాయనమః,నీం నీలాయనమః, గం గవయాయ నమః, గం గవాక్షాయనమః, గం గంధమాదనాయనమః, శం శరభాయనమః,మైం మైందాయనమః,ద్విం ద్వివిదాయనమః. కింకిరీటాయనమః,కుం కుండలద్వయాయనమః,శ్రీంశ్రీవత్సాయ నమః,కౌం కౌస్తుభాయనమః, శం శంఖాయనమః, చం చక్రాయ నమః, గం గదాయైనమః ,పం పద్మాయనమః, హస్తౌ ప్రక్షాళ్య శంఖోదకేన పుష్పసహితేన- దయాబ్ధే త్రాహి సంసార సర్పాన్మాం శరణాగతం, భక్త్యా సమర్పయే దేవ సప్తమావరణార్చనం. పుష్పాంజలిం దత్వా గరుడముద్రాం ద్వాత్రింశద్దళేషు-ధ్రుం ధ్రువాయనమః,ధం ధర్మాయనమః,సోం సోమాయ నమః, అం అద్భ్యోనమః, అం అనిలాయనమః, అం అనలాయ నమః, ప్రం ప్రత్యూషాయనమః, ప్రం ప్రభాసాయనమః, విం వీరభద్రాయ నమః,శం శంభవే నమః,గిం గిరీశాయ నమః, అంఅజైకపాదాయనమఃఅంఅహిర్బుధ్న్యాయనమః పింపినాకీశాయ నమః భుం భువనాధీశ్వరాయనమః కం కపాలినే నమః దిం

దిక్పతయేనమః స్థాం స్థాణవే నమః భం భర్గాయనమః అం అరు
ణాయనమః సూం సూర్యాయనమః వేం వేదాంగాయనమః
ఖాం ఖానవేనమః ఇం ఇంద్రాయనమః రం రవయేనమః గం గభ
స్తయేనమః యం యమాయనమః హిం హిరణ్యరేతసేనమః
దిం దివాకరాయనమః మిం మిత్రాయనమః విం విష్ణవే
నమః, ధాం ధాత్రేనమః. హస్తా ప్రక్షాళ్య శంఖోదకేన పుష్ప
సహితేన - దయాబ్ధే త్రాహి సంసారసర్పా న్మాం శరణా
గతం, భక్త్యా సమర్పయే దేవ అష్టమావరణార్చనం. పుష్పాంజలిం
దత్వా। శ్రీవత్సముద్రా, ప్రథమభూపురే. ఇం ఇంద్రాయ
నమః అం అగ్నయేనమః, యం యమాయనమః, నిం నిర్
ఋతయే నమః, వం వరుణాయనమః, వాం వాయవేనమః,
కుం కుబేరాయనమః, ~~ఈం ఈశానాయనమః~~, అం బ్రహ్మణే
నమః, విం విష్ణవేనమః. హస్తాప్రక్షాళ్య శంఖోదకేన పుష్ప
సహితేన, దయాబ్ధే త్రాహి సంసారసర్పా న్మాం శరణా
గతం। భక్త్యా సమర్పయే దేవ నవమావరణార్చనం. పుష్పాం
జలిం దత్వా వనమాలాముద్రా. ద్వితీయభూగృహే, వం
వజ్రాయనమః శం శక్తయేనమః దం దండాయనమః కుం
కుంతాయనమః పాం పాశాయనమః ధ్వం ధ్వజాయనమః
(గం గదాయై నమః త్రిం త్రిశూలాయనమః అం అబ్జాయ
నమః) చం చక్రాయనమః. హస్తాప్రక్షాళ్య, శంఖోదకేన
పుష్పసహితేన - దయాబ్ధే త్రాహి సంసారసర్పాన్మాం శరణా
గతం, భక్త్యా సమర్పయే దేవ దశమావరణార్చనం. పుష్పాం
జలిం దత్వా, యోనిముద్రా. తృతీయభూగృహే, రామపార్ష

దేభ్యోనమః అంతర్నాగేభ్యో నమః బహిర్నాగేభ్యో నమః. ఇత్యావరణపూజా. అనేన దశావరణపూజనేన భగవాన్ సర్వాత్మకః శ్రీరామచంద్ర స్సుప్రీతో వరదో భవతు. ఇతి శంఖోదకేన పుష్పసహితేన పూజాం సమర్పయేత్.

అ థ శ్రీ సూ క్త పు రు ష సూ క్త జా త వే ద స వి ధా నే న శ్రీ సీ తా రా మ పూ జా వి ధా న ం.

ఆచమ్య, దేశకాలౌ సంకీర్త్య, సాంగ సపరివార చిన్మయ శ్రీరామచంద్ర దేవతాప్రీత్యర్థం తత్తమత్సవ ప్రయుక్త పురుషసూక్త శ్రీసూక్త జాతవేదస మంత్ర సంపుటియుక్త షోడశోపచారపూజాం కరిష్యే. ఇతి సంకల్ప్య, తత్రాదౌ తాపన తాడన ధ్మాతాది దోషపరిహారార్థం ప్రతిమాశోధనం కరిష్యే. పంచగవ్యేన ప్రతిమాశోధనం కుర్యాత్. తదంగం ప్రాణప్రతిష్ఠాపనం కరిష్యే. అస్య శ్రీప్రాణప్రతిష్ఠా మహామంత్రస్య బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరా ఋషయః,ఋగ్యజుస్సామాథర్వాణః ఛందాంసి, చైతన్యరూపా ప్రాణశక్తిః పరా దేవతా, ఆం బీజం, హ్రీం శక్తిః, క్రోం కీలకం, సాంగ సపరివార చిన్మయ శ్రీసీతారామ ప్రతిమా ప్రాణప్రతిష్ఠాపనే వినియోగః. ఓం అం కం ఖం గం ఘం ఙం ఆం పృథివ్యాప స్తేజో వాయ్వాకాశాత్మనే అంగుష్ఠాభ్యాం నమః, ఓం ఇం చం ఛం జం ఝం ఞం ఈం శబ్దస్పర్శ రూపరసగంధాత్మనే తర్జనీభ్యాం నమః, ఓం ఉం టం ఠం డం ఢం ణం ఊం త్వక్చక్షు శ్శ్రోత్ర జిహ్వాఘ్రాణాత్మనే మధ్యమాభ్యాం నమః, ఓం ఏం తం థం దం ధం నం ఐం వా

క్పాణిపాదపాయూపస్థానాత్మనే అనామికాభ్యాంనమః, ఓం ఓం పం ఫం బం భం మం, ఔం వచనాదానగమనవిసర్గానం దాత్మనే కనిష్ఠికాభ్యాం నమః. ఓం అం యం రం లం వం శం షం సం హం ళం క్షం, అః మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారాత్మనే కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః. ఏవం హృదయాదిన్యాసః. అథ ధ్యానం॥ రక్తాంభోధిస్థపోతోల్లసదరుణ సరోజాధిరూఢా కరాబ్జైః। పాశం కోదండ మిక్షూద్భవ మళిగుణమ ప్యంకుశం పంచబాణాన్। బిభ్రాణాసృక్కపాలం త్రినయనవిలసత్పీన వక్షోరుహాఢ్యా। దేవీ బాలార్కవర్ణా దిశతు సుఖకరీ ప్రాణశక్తిః పరానః॥ఓం ఆం హ్రీం క్రోం యరలవశషసహోం హంసః। సాంగ సపరివార చిన్మయ శ్రీరామచంద్ర ప్రాణ ఇహ ప్రాణః, ఓం ఆం హ్రీం క్రోం య ర ల వ శ ష స హోం, సాంగ...చంద్రజీవఇహస్థితః. ఓం ఆం హ్రీం క్రోం సాంగ... చంద్రస్యసర్వేంద్రియాణి వాఙ్మనశ్చక్షుశ్శ్రోత్ర జిహ్వాఘ్రాణా ఇహై వాగత్య సుఖం చిరంతిష్ఠంతు స్వాహా॥అసునీతే...స్వస్తి॥ అమృతంవై...హ్వాయతే॥ సాంగసపరివారచిన్మయ శ్రీరామ చంద్రం అస్యాంప్రతిమాయామావాహయామి. శ్లో॥ శ్రీరామ చంద్ర రాజేంద్ర చిదానంద స్వరూపక। ప్రతిమాయాంతవ ప్రాణప్రతిష్ఠాం కురు మత్ప్రభో॥ దాశరథాయ...యాత్॥ ఆవాహితోభవ స్థాపితోభవ సనిరుద్ధోభవ మమాభిముఖో భవ. ఇత్యావాహనీ స్థాపినీ సన్నిధీకరణీ సన్నిరోధినీ సమ్ముఖీ కరణీ సంకలీకరణీ మహాముద్రా శంఖ చక్ర గదా పద్మ ధేను కౌస్తుభ గరుడ శ్రీవత్స వనమాలాదీని ముద్రా స్సప్తదశ

ప్రదర్శయేత్॥ శ్లో॥ సాలగ్రామే స్థావరే చ నావాహన విసర్జనే। సాలగ్రామ శిలాయాం తు నిత్యం సన్నిహితో హరిః. ఇత్యుక్తత్వా త్ప్రతిమాదిష్వేవ ప్రాణప్రతిష్ఠా ఇతి.

అథ ధ్యానం॥ శ్లో॥ కాలాంభో...భజే॥ సీతాభరతశత్రుఘ్నైర్మారుతాత్మజలక్ష్మణైః, సంవృతం త్వాం సదా ధ్యాయే సర్వకామఫలప్రద॥ సాంగ సపరివార చిన్మయ శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణేనమః - ధ్యాయామి - ధ్యానం సమర్పయామి. సహస్రశీర్షే త్యావాహనం...సహస్ర...శాంగులం. హిరణ్యవర్ణాంహరిణీ ...మమావహ. జాతవేదసే...త్యగ్నిః. శ్లో॥ వామాంకాంకితవైదేహీవదనాలోకనోత్సుకం, ఆవాహయామి కాకుత్‌స్థం భవారణ్యదవానలం. సాంగ సపరివార...ణేనమః. ఆవాహయామి - ఆవాహనం సమర్పయామి. పురుషవేదమి త్యాసనం, పురుష...తిరోహతి॥ తాం మ ఆవహ...పురుషానహం॥ జాతవేదసే...త్యగ్నిః॥ శ్లో॥ నానారత్నపరిక్లుప్తం నవకాంచన నిర్మిత, సింహాసనం ప్రదాస్యామి స్వీకురు ప్రాఖిల ప్రభో. సాంగసపరి—ణేనమః సింహాసనం సమర్పయామి. ఏతావానస్యేతి పాద్యం, ఏతావాన...స్యామృతం దివి. అశ్వపూర్వాం,జుషతాం॥ జాతవేదసే...త్యగ్నిః. శ్లో॥ గాంగేయనిర్మితోదార భృంగారు శృంగనిస్సృతం। పాద్యం గృహాణ దేవేశ పాహి మాం రఘునాయక॥ సాంగసపరి...ణేనమః పాదయోః పాద్యం సమర్పయామి. త్రిపాదూర్ధ్వ మిత్యర్ఘ్యం. త్రిపాదూ...శనే అభి. కాంసోస్మి తాం...శ్రియం. జాతవేదసేసు...త్యగ్నిః.

శ్లో॥ విలసత్కుశపుంజాగ్రి తులసీదళమిశ్రితం। అర్ఘ్య మంగీకురు స్వామిన్ననర్ఘమణికుండల॥ సాంగ...ణేనమః హ స్తయోరర్ఘ్యం సమర్పయామి. తస్మాద్విరాడాచమనీయం తస్మాద్విరా... ధోపురః. చంద్రాం ప్రభాసాం...త్వాంవృణే. జాతవేదసే... త్యగ్నిః. శ్లో॥ రమ్యసౌవర్ణపాత్రస్థం దివ్యనద్యోదితం జలం, గృహాణాచమనార్థం త్వం మహానందప్రదాయక॥ సాంగస...ణే నమః. ముఖే ఆచమనీయం సమర్పయామి...మధుపర్కం సమ ర్పయామి, అభ్యంజనం సమర్పయామి, సుగంధామలకోద్వ ర్తనం సమర్పయామి, అభిషేకోచితవస్త్రం సమర్పయామి, నీరాజనం సమర్పయామి. తతః పీఠస్థం అభిషేకస్థలం పాదుకము ద్రియా శ్రీరామ మాసీయ తతః పంచామృతస్నానం. ఆప్యా యస్వేతి పయసా, దధిక్రావ్ణ్ణ ఇతి దధ్నా, శుక్రమసీ త్యాజ్యేన, మధువాతా ఇతి మధునా, తా శ్శర్కరా ఇతి శర్కరయా, యాః ఫలినీ రితి నారికేళఫలోదకేన, కదలీపనసామ్రజలే సేక్షు రసేన గంధద్వారా మితి గంధోదకేన, స్వాదుఃపవస్వేతి కర్పూ రాదిసుగంధవాసితజలేన, పుష్పావతీతి పుష్పోదకేన, హిరణ్య రూప ఇతి స్వర్ణోదకేన, సహిరత్నా నీతి రత్నోదకేన యథా సంభవం స్నానం సమర్ప్య, యత్పురుషేణేతి శుద్ధోదకస్నానం. యత్పురు...ద్ధవిః. ఆదిత్యవర్ణే...అలక్ష్మీః. జాతవే...త్యగ్నిః. శ్లో॥ సుగంధవాసితం గాంగం తోయం రామ మయార్పితం, స్నానార్థ ముపగృహ్ణీష్వ సాకేతపురవల్లభ. సాంగ...ణేనమః. శుద్ధోదకస్నానం సమర్పయామి. ఉష్ణోదకేన దివ్యమంగళ స్నానం సమర్పయామి. తతః రుద్రానువాకైః దశశాంతిభిః

అన్యైస్సూక్తై ర్మంత్రైః సువర్ణం ఘర్మానువాకేన చ
యథాశక్తి మహాభిషేకం కుర్యాత్. స్నానానంతర మాచమ
నీయం దత్వా కృష్ణాగరుధూపేన కేశధూపనం ప్రకల్ప్య సప్తా
స్యాసన్నితి వస్త్రం, సప్తాస్యాసన్ ... పశుం. ఉపైతు మామ్...
దదాతు మే. జాతవేద...త్యగ్నిః. శ్లో॥ స్వర్ణవర్ణగుణాకీర్ణం
పూర్ణఘుసృమితాంచలం। వస్త్రం వితీర్ణే దేవేశ వరం దాతుం
ప్రసీద మే. సాంగ...ణేనమః. దివ్యపీతాంబరం సమర్పయామి.
సీతామహాలక్ష్మ్యైనమః. సకంచుక దివ్యకౌసుంభాంబరం సమర్ప
యామి. అనంతరం పాదుకముద్రియానీయ పూర్వవ త్పీఠే
స్థాపయేత్. తం యజ్ఞ మితి యజ్ఞోపవీతం, తం యజ్ఞం...
ఋషయశ్చ యే. క్షుత్పిపాసా...మేగృహాత్. జాతవేదసే...
త్యగ్నిః. శ్లో॥ అజ్ఞాన ధ్వంసనం నౄణాం ప్రజ్ఞాకర మనుత్తమం,
వహ యజ్ఞోపవీతం మే వాంఛితార్థఫలప్రద ॥ సాంగ=ణేనమః
సువర్ణయజ్ఞోపవీతం సమర్పయామి. సీతామహా లక్ష్మ్యైనమః
మంగళసూత్రం సమర్పయామి. తస్మాద్యజ్ఞా దిత్యాభరణం,
తస్మాద్య...శ్చయే. జాతవేదసే...త్యగ్నిః. శ్లో॥ కిరీటహార
కేయూరకంకణోర్మికసంజ్ఞికం। భూషాజాలం తవాంగేషు భూష
యామి రఘూద్వహ॥ సాంగ...ణే నమః దివ్యరత్నాభరణాని
సమర్పయామి. సీతామహాలక్ష్మ్యైనమః పాదాంగుళ్యాభరణ
హారనూపుర కేయూరకటకకాంచీదామాదిదివ్యరత్నాభరణాని
సమర్పయామి. తస్మా ద్యజ్ఞా దితి గంధం, తస్మాద్యజ్ఞా
త్సర్వహుతః ఋచః...జాయత. గంధద్వారాం...శ్రియం.
జాతవేదసే...త్యగ్నిః. శ్లో॥ కర్పూరాగరుకస్తూరీ ఘనసాంకవ

పూరితం । చందనం తవ చర్చ్యామి శరణాగతవత్సల. సాంగసపరి=ణేనమః, దివ్యశ్రీచందనం సమర్పయామి. అలంకరణార్థ మక్షతాన్ సమర్పయామి. శ్రీసీతామహాదేవ్యైనమః, కస్తూరీ కుంకుమాగరు హారిద్రా కుంకుమాది పరిమళద్రవ్యాణి సమర్పయామి. తస్మాదశ్వా ఇతి తులసీపత్రపుష్పాణి, తస్మాదశ్వా...అజావయః. మనసః కామ...శ్రయతాం యశః. జాతవేదసే...త్యగ్నిః. శ్లో॥ వరచంపకచామంతికరవీరాదిమైస్సుమైః । పూజాం కరోమి తే దేవ పురోస్మద్వరదో భవ. సాంగస...ణేనమః. మల్లికామాలతీచంపకాశోకపున్నాగకమలాదిపుష్పమాలికాః సమర్పయామి. నానావిధపరిమళ పత్రపుష్పతులసీదళాని సమర్పయామి.

అ థాం గ పూ జా.

సీతావల్లభాయ నమః పాదౌ పూజయామి
కౌసల్యాతనయాయ నమః గుల్ఫౌ పూజయామి
కోసలేశ్వరాయ నమః జంఘే పూజయామి
లక్ష్మణానుచరాయ నమః ఊరూ పూజయామి
భరతాగ్రజాయ నమః కటిం పూజయామి
దాశరథయే నమః నాభిం పూజయామి
జగన్నివాసాయ నమః హృదయం పూజయామి
రావణాంతకాయ నమః కంఠం పూజయామి
విరాధసంహారిణే నమః వక్త్రం పూజయామి
ఖరాదిహంత్రే నమః నాసికాం పూజయామి
విశ్వామిత్రప్రియాయ నమః నేత్రే పూజయామి

సకలమునిపూజితాయ నమః భ్రూమధ్యం పూజయామి
తాటకారయే నమః లలాటం పూజయామి
భక్తప్రియాయ నమః శిరః పూజయామి
సురపూజితాయ నమః కేశాన్పూజయామి
సర్వేశ్వరాయ నమః సర్వాంగం పూజయామి॥ తదనంతరం

శ్రీ రామ అష్టావింశత్యుత్తరశతనామ పూజా.

*ఓం॥ శ్రీమద్వాగీశవాగీశశచీశాదిసురార్చితాయ నమః॥
పక్షీంద్రగమనోద్వృత్తపాంచజన్యరవాంచితాయ నమః॥
పాకారిముఖదేవౌఘకేకిలోకఘనాఘనాయ నమః॥
పరమేష్ఠిముఖాంభోజపద్మినీవల్లభాకృతయే నమః॥
శర్వహృత్కైరవోల్లాసచంద్రికాయితసుస్మితాయ నమః॥
చక్రాద్యాయుధసంయుక్తచతుర్భుజసమన్వితాయ నమః॥
గర్భీకృతభయామర్త్యనిర్భీకరణపండితాయ నమః॥
దానవారణ్యసంశోషదావీకృతనిజాయుధాయ నమః॥
ధరణీభారకృద్దైత్యదారణోద్యతనిశ్చయాయ నమః॥
సమానీకృతవైకుంఠసాకేతపురలోలుపాయ నమః॥
పాత్రీజాపత్యేష్టిసంభూతపాయసాన్నరసానుగాయ నమః॥
కోసలేంద్రాత్మజాగర్భకరోద్భూతహరిస్మణయే నమః॥
నిర్విశేషగుణోపేతనిజానుజసమన్వితాయ నమః॥
పంక్తిస్యందనసంతోషపారావారసుధాకరాయ నమః॥
ధర్మశాస్త్రత్రయీశాస్త్రధనుర్వేదవిచక్షణాయ నమః॥

---

* ఈ ౧౨౮ నామములకును మొదట 'ఓం'అని చేర్చి పఠించవలయును

యజ్ఞాంతరాయసంజాతాయాసకౌశికయాచితాయ నమః॥
గురుబోధితపిత్రాజ్ఞాగుర్వీకరణపౌరుషాయ నమః॥
గాధేయబోధితోదారగాధాద్వయజితశ్రమాయ నమః॥
తాటకోరస్థలక్రౌంచధరాభృద్దారణాగ్నిభువే నమః॥
సృష్టానలాస్త్రసందగ్ధదుష్టమారీచసోదరాయ నమః॥
సమీరాస్త్రాబ్ధిసంక్షిప్తతాటకాగ్రతనూభవాయ నమః॥
సత్రభాగసమాయాతసుత్రామాదిసుభిక్షకృతే నమః॥
రూఢక్రతుజమున్మాలిగాఢాలింగితవిగ్రహాయ నమః॥
అహల్యాశాపపాపాబ్ధిహరణోద్యతపద్రజసే నమః॥
శర్వబాణాసనాద్రీంద్రగర్వభంజనజంభఘ్నే నమః॥
సాక్షాద్రమావనీజాతాసాక్షతోదకరగ్రాహిణే నమః॥
దుర్వారభార్గవాఖర్వగర్వదర్వీకరాహిభుజే నమః॥
స్వస్వపత్నీసమాయుక్తసానుజోదితభాగ్యవతే నమః॥
నిజదారసమావేశనిత్యోత్సవితపౌర్జనాయ నమః॥
మంథరాదిష్టకైకేయీమత్యంతరితరాజ్యధురే నమః॥
నిషాదవరపుణ్యౌఘనిలింపద్రుఫలోదయాయ నమః॥
గంగావతరణోత్సృష్టశృంగిబేరపురాధిపాయ నమః॥
భక్త్యుత్కటపరిక్లుప్తభరద్వాజపదానతయే నమః॥
చిత్రకూటాచలప్రాంతచిత్రకాననభూస్థితాయ నమః॥
పాదుకాన్యస్తసామ్రాజ్యభరవత్కైకయీసుతాయ నమః॥
జాతకార్యాగతానేకజనసమ్మర్దనాసహాయ నమః॥
నాకాధిపతనూజాతకాకదానవదర్పహృతే నమః॥
కోదండగుణనిర్ఘోషఘూర్ణితాయితదండకాయ నమః॥

వాల్మీకిమునిసందిష్టవాసస్థలనిరూపణాయ నమః॥
విరాధశాల్మలీవృక్షవిధ్వంసానిలసంహతయే నమః॥
నిరాకృతసురాధీశనిరీశశరభంగకాయ నమః॥
అనసూయాంగరాగాంచదవనీతనయాన్వితాయ నమః॥
సుతీక్ష్ణమునిసంసేవాసూచితాత్మాతిథిక్రియాయ నమః॥
కుంభజాతదయాదత్తజంభారాతిశరాసనాయ నమః॥
దండకావనసంలీనచండాసురవధోద్యతాయ నమః॥
ప్రాంచత్పంచవటీతీరపర్ణాగారపరాయణాయ నమః॥
గోదావరీనదీతోయగాహనాంచితవిగ్రహాయ నమః॥
హాసాపాదితరక్షస్త్రీనాసాశ్రవణకర్తనాయ నమః॥
ఖరసైన్యాటవీపాతసరయాభీలమారుతాయ నమః॥
దూషణత్రిశిరఃశైలతుండనోగ్రశరాసనాయ నమః॥
విరూపితానుజాకారవిక్షోభితదశాననాయ నమః॥
హాటకాకారసంఛన్నతాటకేయమృగద్విపినే నమః॥
సీతాపరాధదుర్మేధీభూతానుజవినిందకాయ నమః॥
పంక్త్యాస్యాహతపక్షీంద్రపరలోకసుఖప్రదాయ నమః॥
సీతాపహరణోద్భూతచింతాక్రాంతనిజాంతరాయ నమః॥
కాంతాన్వేషణమార్గస్థకబంధాసురహింసకాయ నమః॥
శబరీదత్తపక్వామ్రజాతాస్వాదకుతూహలాయ నమః॥
పంపాసరోవరోపాంతప్రాప్తమారుతిసంస్తుతయే నమః॥
శస్త్రప్రస్తావసామీరిశబ్దసౌష్ఠవతోషితాయ నమః॥
సింధురోన్నతకాపేయస్కంధారోహణబంధురాయ నమః॥
సాక్షీకృతానలాదిత్యకౌక్షేయకపిసఖ్యభాజే నమః॥

ప్రాపజానీతవైదేహీభూషాలోకనవిగ్రహాయ నమః॥
సప్తతాళనిపాతాత్తసచివామోదకోవిదాయ నమః॥
దుష్టదాందుభకంకాలతోలనాగ్రపదాంగుళయే నమః॥
వాలిప్రాణానిలాహారవాతాశననిభాంబకాయ నమః॥
కాంతరాజ్యరమారూఢకపిరాజనిషేవితాయ నమః॥
రుమాసుగ్రీవవల్లీద్రుసుమాకరదినాయితాయ నమః॥
ప్రవర్షణగుహావాస పరియాపితవార్షికాయ నమః॥
ప్రేషితానుజరుద్భృతపోషానందకృదీక్షణాయ నమః॥
సీతామార్గణసందిష్టవాతాపత్యార్పితోర్మికాయ నమః॥
సత్యప్రాయోపవేశస్థసర్వవానరసంస్మృతాయ నమః॥
రాక్షసీతర్జనాధూతరమణీహృదయస్థితాయ నమః॥
దహనాప్లుతసామీరిదాహస్తంభనమాంత్రికాయ నమః॥
సీతాదర్శనదృష్టాంతశిరోరత్ననిరీక్షకాయ నమః॥
వనితాజీవవద్వార్తాజనితానందకందళాయ నమః॥
సర్వవానరసంకీర్ణసైన్యాలోకనతత్పరాయ నమః॥
సాముద్రతీరరామేశస్థాపనాత్తయశోదయాయ నమః॥
రోషభీషనదీనాథపోషణోచితభాషణాయ నమః॥
పద్యానోచితపాథోధిపంథాజంఘాలసైన్యవతే నమః॥
సువేలాద్రితలోద్వేలవలీముఖబలాన్వితాయ నమః॥
పూర్వదేవజనాధీశపురద్వారనిరోధకృతే నమః॥
సరమావరదుర్దైన్యచరమక్షణవీక్షణాయ నమః॥
మకరాస్త్రమహాస్త్రాగ్నిమార్జనాసారసాయకాయ నమః॥
కుంభకర్ణమదేభోరఃకుంభనిర్భేదకేసరిణే నమః॥

ఓం॥ దేవాంతకనరాదాగ్రిదీప్యత్సంయమనీపథాయ నమః॥
నరాంతకసురామిత్రశిరోధినలహృత్కారిణే నమః॥
అతికాయమహాకాయవధోపాయవిధాయకాయ నమః॥
దైత్యాయోధనగోష్ఠీకభృత్యానందకరాహ్వాయాయనమః॥
మేఘనాదతమోద్భేదమిహిరీకృతలక్ష్మణాయ నమః॥
సంజీవనీరసాస్వాదసజీవానుజసేవితాయ నమః॥
లంకాధీశశిరోగ్రావటంకాయితశరావళయే నమః॥
రాక్షసీహారలతికాలవిత్రీకృతకార్ముకాయ నమః॥
సునాశీరారినాసీరఘనోన్మూలకరాశుగాయ నమః॥
దత్తదానవరాజ్యశ్రీధారణాంచద్విభీషణాయ నమః॥
అనలోత్థితవైదేహీఘనశీలానుమోదితాయ నమః॥
సుధాసారవినిష్యందయథాపూర్వవనేచరాయ నమః॥
జాయానుజాదిసర్వాప్తజనాధిష్ఠితపుష్పకాయ నమః॥
భారద్వాజకృతాతిథ్యపరితుష్టాంతరాత్మకాయ నమః॥
భరతప్రత్యయాపేక్షాపరిప్రేషితమారుతయే నమః॥
చతుర్దశసమాంతాత్తశత్రుఘ్నభరతానుగాయ నమః॥
వందనానందితానేకనందిగ్రామస్థమాతృకాయ నమః॥
వర్జితాత్మీయదేహస్థవానప్రస్థజనాకృతయే నమః॥
నిజాగమనజానందస్వజానపదవీక్షితాయ నమః॥
సాకేతాలోకజామోదసాంద్రీకృతహృదంతరాయ నమః॥
భరతార్పితభూభారభరణాంగీకృతాత్మకాయ నమః॥
మూర్ధజామృష్టవాసిష్ఠమునిపాదరజఃకణాయ నమః॥
చతురర్ణవగంగాదిజలసిక్తాత్మవిగ్రహాయ నమః॥

వసువాసవవాయ్వగ్నివాగీశాద్యమరార్చితాయ నమః॥
మాణిక్యహారకేయూరమకుటాదివిభూషితాయ నమః॥
యానాశ్వగజరత్నౌఘనానోపాయనభాజనాయ నమః॥
మిత్రానుజోదితశ్వేతచ్ఛత్రాపాదితరాజ్యధురే నమః॥
శత్రుఘ్నభరతాధూతచామరద్వయశోభితాయ నమః॥
వాయవ్యాదిచతుష్కోణవానరేశాదిసేవితాయ నమః॥
వామాంకాంకితవైదేహీశ్యామారత్నమనోహరాయనమః॥
పురోగతమరుత్పుత్రపూర్వపుణ్యఫలాయితాయ నమః॥
సత్యధర్మదయాశౌచనిత్యసంతర్పితప్రజాయ నమః॥
యథాకృతయుగాచారకథానుగతమండలాయ నమః॥
చరితస్వకులాచారచాతుర్వర్ణ్యజనాశ్రితాయ నమః॥
అశ్వమేధాదిసత్రాన్నశశ్వత్సంతర్పితామరాయ నమః॥
గోభూహిరణ్యవస్త్రాదిలాభామోదితభూసురాయ నమః॥
మాంపాతుపాత్వితి జనమనోరాజీవషట్పదాయ నమః॥
జన్మాపనయనోద్యుక్తహృన్మానససితచ్ఛదాయ నమః॥
మహాగుహాజచిన్వానమణిదీపాయితస్మృతయే నమః॥
ముముక్షుజనదుర్దైన్యమోచనోచితకల్పకాయ నమః॥
సర్వభక్తజనాఘౌఘసాముద్రజలబాడబాయ నమః॥
నిజదాసజనాకాంక్షనిత్యార్థప్రదకామదుఘే నమః॥
సాకేతపురసంవాసిసర్వసజ్జనమోక్షదాయ నమః॥
శ్రీభూనీలాసమాశ్లిష్టశ్రీమదానందవిగ్రహాయ నమః॥

సాంగసపరివారచిన్మయ శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః, అష్టావింశత్యుత్తరశతనామ పూజాం సమర్పయామి.

తతః సీతాష్టోత్తరశతనామపూజాం కరిష్యే ఇతి సంకల్ప్య—

అథ శ్రీమదానందరామాయణాంతర్గత సీతాష్టోత్తరశతనామాని.

ఓం శ్రీసీతాయై నమః
జానకీదేవ్యై నమః
వైదేహ్యై నమః
రాఘవప్రియాయై నమః
రమాయై నమః
అవనిసుతాయై నమః
రామాయై నమః
రాక్షసాంతప్రకారిణ్యై నమః
రత్నగుప్తాయై నమః
మాతులుంగ్యై నమః ౧౦
ఓం మైథిల్యై నమః
భక్తతోషదాయై నమః
పద్మాక్షజాయై నమః
కంజనేత్రాయై నమః
ఓం స్మితాస్యాయై నమః
నూపురస్వనాయై నమః
వైకుంఠనిలయాయై నమః
మాయాయై నమః
శ్రియై నమః
ముక్తిదాయై నమః ౨౦
ఓం కామపూరిణ్యై నమః
నృపాత్మజాయై నమః
హేమవర్ణాయై నమః
మృదులాంగ్యై నమః
సుభాషిణ్యై నమః

కుశాంబికాయై నమః
దివ్యదాయై నమః
లవమాత్రే నమః
మనోహరాయై నమః
హనూమద్వందితపదాయై నమః ౩౦
ఓం ముగ్ధాయై నమః
కేయూరధారిణ్యై నమః
అశోకవనమధ్యస్థాయైనమః
రావణాదికమోహిన్యై నమః
విమానసంస్థితాయై నమః
సుభ్రువే నమః
సుకేశ్యై నమః
రశనాన్వితాయై నమః
రజోరూపాయై నమః
సత్వరూపాయై నమః ౪౦
ఓం తామస్యై నమః
వహ్నివాసిన్యై నమః
హేమమృగాసక్తచిత్తాయై నమః
వాల్మీకాశ్రమవాసిన్యై నమః
పతివ్రతాయై నమః
మహామాయాయై నమః
పీతకౌశేయవాసిన్యై నమః
మృగనేత్రాయై నమః
బింబోష్ఠ్యై నమః
ధనుర్విద్యావిశారదాయై నమః ౫౦
ఓం సౌమ్యరూపాయై నమః
దశరథస్నుషాయై నమః
చామరవీజితాయై నమః
సుమేధాదుహిత్రే నమః
దివ్యరూపాయై నమః
త్రైలోక్యపాలిన్యై నమః
అన్నపూర్ణాయై నమః
మహాలక్ష్మ్యై నమః
ధియై నమః
లజ్జాయై నమః ౬౦
ఓం సరస్వత్యై నమః
శాంత్యై నమః
పుష్ట్యై నమః
క్షమాయై నమః
గౌర్యై నమః

ప్రిభాయై నమః
అయోధ్యానివాసిన్యై నమః
వసంతశీతలాగారీస్నానసంతుష్టమానసాయై నమః
రమారామభద్రసంస్థాయై నమః
హేమకుంభపయోధరాయై నమః ౭౦
ఓం సంచితార్థాయై నమః
ధృత్యై నమః
కాంత్యై నమః
స్మృత్యై నమః
మేధాయై నమః
ఓం విభావర్యై నమః
లఘూదరాయై నమః
వరారోహాయై నమః
హేమకంకణమండితాయై నమః
ద్విజపత్న్యర్పితనిజభూషాయై నమః ౮౦
ఓం రాఘవతోషిణ్యై నమః
రామసేవనరతాయై నమః
రత్నతాటంకధారిణ్యై నమః
రామవామాంకసంస్థాయై నమః
రామచంద్రైకరంజన్యై నమః
సరయూజలసంక్రీడాకారిణ్యై నమః
రామమోహిన్యై నమః
సువర్ణతులితాయై నమః
పుణ్యాయై నమః
పుణ్యకీర్త్యై నమః ౯౦
ఓం కలావత్యై నమః
కంఠాయై నమః
కంబుకంఠ్యై నమః
రంభోరవే నమః
గజగామిన్యై నమః
రామార్పితమనసే నమః
రామవందితాయై నమః
రామవల్లభాయై నమః
శ్రీరామపదచిహ్నాంకాయై నమః
రామరామేతిభాషిణ్యై నమః ౧౦౦

ఓం రామపర్యంకశయనాయై నమః
రామాంఘ్రిక్షాళిన్యై నమః
వరాయై నమః
కామధేన్వన్నసంతుష్టాయై నమః
మాతులుంగకాయై నమః
అద్వయాయై నమః
దివ్యచందనలిప్తాయై నమః
మూలకాసురమర్దిన్యై నమః ౧౦౮
ఓం శ్రీసీతాపరమేశ్వర్యై నమః

శ్రీసీతాపరమేశ్వర్యై నమః అష్టోత్తరశతనామపూజాం సమర్పయామి.

అనంతరం శక్తశ్చేత్ శ్రీరామసహస్రనామపూజాం కుర్యాత్.

శ్రీ రా మ స హ స్ర నా మా వ ళీ ప్రా ర ం భః.

ఓం రాజీవలోచనాయ నమః
శ్రీమతే
శ్రీరామాయ
రఘుపుంగవాయ
రామచంద్రాయ
సదాచారాయ
రాజేంద్రాయ
జానకీపతయే
అగ్రగణ్యాయ
వరేణ్యాయ
వరదాయ
పరమేశ్వరాయ
జనార్దనాయ
జితామిత్రాయ
పరార్థైకప్రయోజనాయ
విశ్వామిత్రప్రియాయ
దాంతాయ
శత్రుజితే
శత్రుతాపనాయ
సర్వజ్ఞాయ
వాలిమర్దనాయ
జ్ఞానభవ్యాయ
అపరిచ్ఛేద్యాయ
వాగ్మినే

ఓం సత్యవ్రతాయ నమః ౨౫

సర్వదేవాదయే

శరణ్యాయ

శుచయే

జ్ఞానగమ్యాయ

దృఢప్రజ్ఞాయ

ఖరధ్వంసినే

ప్రతాపవతే

ధృతిమతే

ఆత్మవతే

వీరాయ

జితక్రోధాయ

అరిమర్దనాయ

విశ్వరూపాయ

విశాలాక్షాయ

ప్రభవే

పరివృఢాయ

దృఢాయ

ఈశాయ

ఖడ్గధరాయ

శ్రీమతే

కౌసలేయాయ

అనసూయకాయ

ఓం విపులాంసాయ నమః

మహోరస్కాయ

పరమేష్ఠినే ౫౦

పరాయణాయ

సత్యవ్రతాయ

సత్యసంధాయ

గురవే

పరమధార్మికాయ

లోకజ్ఞాయ

లోకవంద్యాయ

లోకాత్మనే

లోకకృతే

పరస్మై

అనాదయే

భగవతే

సేవ్యాయ

జితమాయాయ

రఘూద్వహాయ

రామాయ

దయాకరాయ

దక్షాయ

సర్వజ్ఞాయ

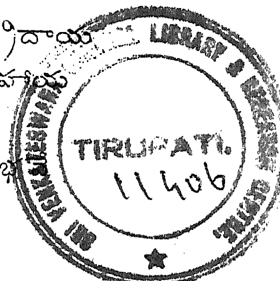
సర్వపావనాయ

ఓం బ్రహ్మణ్యాయ నమః
నీతిమతే
గోప్త్రే
సర్వదేవమయాయ
హరయే ౭౫
సుందరాయ
పీతవాససే
సూత్రకారాయ
పురాతనాయ
సౌమ్యాయ
మహర్షయే
కోదండినే
సర్వజ్ఞాయ
సర్వగోచరాయ
కవయే
సుగ్రీవవరదాయ
సర్వపుణ్యాధికప్రదాయ
భవ్యాయ
జితారిషడ్వర్గాయ
మహోదరాయ
అఘనాశనాయ
సుకీర్తయే
ఆదిపురుషాయ

ఓం కాంతాయ నమః
పుణ్యకృతాగమాయ
అకల్మషాయ
చతుర్బాహవే
సర్వావాసాయ
దురాసదాయ
మితభాషిణే ౧౦౦
నివృత్తాత్మనే
స్మృతిమతే
వీర్యవతే
ప్రభవే
ధీరోదాత్తాయ
ఘనశ్యామాయ
సర్వాయుధవిశారదాయ
అధ్యాత్మయోగనిలయాయ
సుమతయే
లక్ష్మణాగ్రజాయ
సర్వతీర్థమయాయ
శూరాయ
సర్వయజ్ఞఫలప్రదాయ
యజ్ఞస్వరూపిణే
యజ్ఞేశాయ

ఓం జరామరణవర్జితాయ నమః
వర్ణాశ్రమకరాయ
వర్ణినే
శత్రుజితే
పురుషోత్తమాయ
విభీషణప్రతిష్ఠాత్రే
పరమాత్మనే
పరాత్పరాయ
ప్రమాణభూతాయ
దుర్జ్ఞేయాయ ౧౨౫
పూర్ణాయ
పరపురంజయాయ
అనంతదృష్టయే
ఆనందాయ
ధనుర్వేదాయ
ధనుర్ధరాయ
గుణాకరాయ
గుణశ్రేష్ఠాయ
సచ్చిదానందవిగ్రహాయ
అభివాద్యాయ
మహాకాయాయ
విశ్వకర్మణే
విశారదాయ

ఓం వినీతాత్మనే నమః
వీతరాగాయ
తపస్వీశాయ
జనేశ్వరాయ
కల్యాణప్రకృతయే
కల్యాణాయ
సర్వేశాయ
సర్వకామదాయ
అక్షరాయ
పురుషాయ
సాక్షిణే
కేశవాయ ౧౫౦
పురుషోత్తమాయ
లోకాధ్యక్షాయ
మహామాయాయ
విభీషణవరప్రదాయ
ఆనందవిగ్రహాయ
జ్యోతిషే
హనుమత్ప్రభ
అక్షయాయ
భ్రాజిష్ణవే
సహనాయ
భోక్త్రే

ఓం సత్యవాదినే నమః
బహుశ్రుతాయ
సుఖదాయ
కరుణాయ
కర్త్రే
భవబంధవిమోచనాయ
దేవచూడామణయే
నేత్రే
బ్రహ్మణ్యాయ
బ్రహ్మవర్ధనాయ
సంసారతారణాయ
రామాయ
సర్వదుఃఖవిమోక్షకృతే
విద్వత్తమాయ ౧౭౫
విశ్వభర్త్రే
విశ్వహర్త్రే
విశ్వకృతే
నిత్యాయ
నియతకల్యాణాయ
సీతాశోకవినాశకృతే
కాకుత్స్థాయ
పుండరీకాక్షాయ
విశ్వామిత్రభయాపహాయ

ఓం మారీచమర్దనాయ నమః
రామాయ
విరాధవధపండితాయ
దుస్స్వప్ననాశనాయ
దమ్యాయ
కిరీటినే
త్రిదశాధిపాయ
మహాధనుషే
మహాకాయాయ
భీమాయ
భీమపరాక్రమాయ
తత్త్వస్వరూపిణే
తత్త్వజ్ఞాయ
తత్త్వవాదినే
సువిక్రమాయ
భూతాత్మనే ౨౦౦
భూతకృతే
స్వామినే
కాలజ్ఞానినే
మహావటవే
అనిర్విణ్ణాయ
గుణగ్రామాయ
నిష్కళంకాయ

ఓం కళంకఘ్నే నమః
స్వభావభద్రాయ
శత్రుఘ్నాయ
కేశవాయ
స్థాణవే
ఈశ్వరాయ
భూతాదయే
శంభవే
ఆదిత్యాయ
స్థవిష్ఠాయ
శాశ్వతాయ
ధ్రువాయ
కవచినే
కుండలినే
చక్రిణే
ఖడ్గినే
భక్తజనప్రియాయ
అమృత్యవే ౨౨౫
జన్మరహితాయ
సర్వజితే
సర్వగోచరాయ
అనుత్తమాయ
అప్రమేయాత్మనే

ఓం సర్వాదయే నమః
గుణసాగరాయ
సమాయ
సమాత్మనే
సమగాయ
జటామకుటమండితాయ
అజేయాయ
సర్వభూతాత్మనే
విష్వక్సేనాయ
మహాతపసే
లోకాధ్యక్షాయ
మహాబాహవే
అమృతాయ
వేదవిత్తమాయ
సహిష్ణవే
సద్గతయే
శాస్త్రే
విశ్వయోనయే
మహాద్యుతయే
అతీంద్రియాయ ౨౫౦
ఊర్జితాయ
ప్రాంశవే
ఉపేంద్రాయ

ఓం వామనాయ నమః
బలినే
ధనుర్వేదాయ
విధాత్రే
బ్రహ్మణే
విష్ణవే
శంకరాయ
హంసాయ
మరీచయే
గోవిందాయ
రత్నగర్భాయ
మహామతయే
వ్యాసాయ
వాచస్పతయే
సర్వస్మై
శకటాసురమర్దనాయ
జానకీవల్లభాయ
పూజ్యాయ
ప్రకటాయ
ప్రీతివర్ధనాయ
సంభవాయ
అతీంద్రియాయ ౨౭౫
వైద్యాయ

అనిర్దేశ్యాయ నమః
జాంబవత్ప్రభవే
దమనాయ
మథనాయ
వ్యాపినే
విశ్వరూపిణే
నిరంజనాయ
నారాయణాయ
అగ్రణ్యే
సాధవే
జటాయుఃప్రీతివర్ధనాయ
నైకరూపాయ
జగన్నాథాయ
సురకార్యహితాయ
స్వభువే
జితక్రోధాయ
జితారాతయే
ప్లవగాధిపరాజ్యదాయ
వసుదాయ
సుభుజాయ
నైకమాయాయ
భవ్యాయ
ప్రమోదనాయ

ఓం చండాంశవే నమః 300
సిద్ధసంకల్పాయ
శరణాగతవత్సలాయ
అగదాయ
రోగహర్త్రే
మంత్రవిదే
మంత్రభావనాయ
సౌమిత్రివత్సలాయ
ధుర్యాయ
వ్యక్తావ్యక్తస్వరూపధృతే
విశిష్టాయ
గ్రామణ్యే
శ్రీమతే
అనుకూలాయ
ప్రియంవదాయ
అతులాయ
సాత్త్వికాయ
ధీరాయ
శరాసనవిశారదాయ
జ్యేష్ఠాయ
సర్వగుణోపేతాయ
శక్తిమతే
తాటకాంతకాయ

ఓం వైకుంఠాయ నమః
ప్రాణినాంప్రాణాయ
కమఠాయ 325
కమలాపతయే
గోవర్ధనధరాయ
మత్స్యరూపాయ
కారుణ్యసాగరాయ
కుంభకర్ణప్రభేత్త్రే
గోపీగోపాలసంవృతాయ
మాయినే
విశ్వాదనాయ
వ్యాపినే
రేణుకేయబలాపహాయ
పినాకమదనాయ
వంద్యాయ
సమ్మతాయ
గరుడధ్వజాయ
లోకత్రయాశ్రయాయ
లోకచరితాయ
భరతాగ్రజాయ
శ్రీధరాయ
సద్గతయే
లోకసాక్షిణే

ఓం నారాయణాయ నమః
బుధాయ
మనోవేగినే
మనోరూపిణే
పూర్ణాయ
పురుషపుంగవాయ ౩౫౦
యదుశ్రేష్ఠాయ
యదుపతయే
భూతావాసా
సువిక్రమా
తేజోధరా
ధరా
అవ్యగ్రా
చతుర్మూర్తే
మహానిధయే
చాణూరమర్దనా
వంద్యా
శాంతా
భరతవందితా
శబ్దాతిగా
గభీరాత్మనే
కోమలాంగా
ప్రజాగరా

ఓం లోకధ్వజాయ నమః
శేషశాయినే
క్షీరాబ్ధినిలయా
అమలా
ఆత్మయోనయే
అదీనాత్మనే
సహస్రాక్షా ౩౭౫
సహస్రపాదే
అమృతాంశవే
మహాగర్తా
నివృత్తవిషయస్పృహా
త్రికాలజ్ఞా
మునయే
సాక్షిణే
వైహాయసగతయే
కృతినే
పర్జన్యా
రఘుజా
భూతావాసా
కమలలోచనా
శ్రీవత్సవక్షసే
శ్రీరామాయ
వీరఘ్న

ఓం లక్ష్మణాగ్రజాయ నమః
లోకాభిరామా
లోకారిమర్దనా
సేవకప్రియా
సనాతనతమాయ
మేఘశ్యామలా
రాక్షసాంతకృతే
దివ్యాయుధధరా
శ్రీమతే ౪౦౦
అప్రమేయా
జితేంద్రియా
భూదేవవంద్యా
జనకప్రియకృతే
ప్రపితామహా
ఉత్తమా
సాత్త్వికాయ
సత్యా
సత్యసంధా
త్రివిక్రమా
సువ్రతా
సులభా
సూక్ష్మా
సుఘోషా

ఓం సుఖదాయనమః
సుహృదే
దామోదరా
అచ్యుతా
శార్ఙ్గిణే
వామనాయ
మధురాధిపాయ
దేవకీనందనాయ
శౌరయే
శూరాయ
కైటభమర్దనా ౪౨౭
సప్తతాళప్రభేత్త్రే
మిత్రవంశప్రవర్ధనా
కాలస్వరూపిణే
కాలాత్మనే
కాలాయ
కల్యాణదా
కవయే
సంవత్సరా
ఋతవే
పక్షాయ
అయనా
దివసా

ఓం యుగాయ నమః
స్తవ్యాయ
వివిక్తాయ
నిర్లేపాయ
సర్వవ్యాపినే
నిరాకులాయ
రసాయ
రసజ్ఞాయ
సారజ్ఞాయ
లోకసారా
రసాత్మకాయ
సర్వదుఃఖాతిగాయ
విద్యారాశయే ౪౫౦
పరమగోచరా
శేషాయ
విశేషా
విగతకల్మషా
రఘునాయ
వర్ణశ్రేష్ఠా
వర్ణబాహ్యా
వర్ణాయ
అవర్ణా
గుణోజ్జ్వలా

ఓం కర్మసాక్షిణే నమః
గురుశ్రేష్ఠా
దేశా
అసురభయప్రదా
దేవాదిదేవా
దేవర్షయే
దేవాసురవరప్రదా
సర్వదేవమయా
చక్రిణే
శార్ఙ్గపాణయే
అనుత్తమాయ
మనసే
బుద్ధయే
అహంకారా
ప్రకృతయే ౪౭౫
పురుషా
అవ్యయా
అహల్యాపావనా
స్వామినే
పితృభక్తా
వరప్రదాయ
న్యాయా
న్యాయినే

ఓం రయిణే నమః
శ్రీమతే
నయా
నగధరా
ధ్రువా
లక్ష్మీవిశ్వంభరా
భర్త్రే
దేవేంద్రా
బలిమర్దనా
బాణారయే
వర్ధనా
యజ్వనే
అనుత్తమా
మునిసేవితా
దేవాగ్రణ్యే
పరధ్యానతత్పరా
పరమా ౫౦౦
పరస్మై
సామగేయా
ప్రియా
అక్రూరా
పుణ్యకీర్తయే
సులోచనా

ఓం పుణ్యాయ నమః
పుణ్యాధికా
పూర్వస్మై
పూర్ణా
పూరయిత్రే
రవయే
జటిలా
కల్మషధ్వాంతప్రభంజన విభావసవే
అవ్యక్తలక్షణా
వ్యక్తా
దశాస్యద్విప కేసరిణే
కళానిధయే
కళారూపా
కమలానందవర్ధనా
జయా
జరారయే
సర్వాఘశమనా
భవభంజనా ౫౨౫
అలంకరిష్ణవే
అచలా
రోచిష్ణవే
విక్రమోత్తమా

ఓం అంశవే నమః
శబ్దపతయే
శబ్దగోచరా
రంజనా
రఘవే
నిశ్శబ్దా
ప్రణశా
మాలినే
స్థూలా
సూక్ష్మా
విచక్షణా
ఆత్మయోనయే
అదీనాత్మనే
సహస్రాక్షా
సహస్రపాదే
సనాతనతమా
స్రగ్విణే
విశాలా
జీవినాంవరా
శక్తిమతే
శంఖభృతే ౫౫౦
నాదా
గదాపద్మరథాంగధృతే

ఓం నిరీహాయ నమః
నిర్వికల్పా
చిద్రూపా
జితసాధ్వసా
శతాననా
సహస్రాక్షా
శతమూర్తయే
ఘనప్రభా
హృత్పుండరీకశయనా
కఠణా
విద్రవా
ద్రవా
ఉగ్రా
గ్రహపతయే
కృష్ణాయ
సమర్థా
అనర్థనాశనా
అధర్మశత్రవే
అక్షయ్యా
పురుహూతా
పురుష్టుతా
బ్రహ్మగర్భా
బృహద్గర్భా ౫౭౫

ఓం ధర్మధేనవే నమః
ధనాగమా
హిరణ్యగర్భా
జ్యోతిష్మతే
సులలాటా
సువిక్రమా
శివపూజారతా
వాచావిప్రియకృతే
వశినే
నరా
నారాయణా
రామా
కపర్దినే
నీలలోహితా
రుద్రా
పశుపతయే
స్థాణవే
విశ్వామిత్రా
ద్విజేశ్వరా
మాతామహా
మాతరిశ్వనే
విరించా
విష్టరశ్రవసే

ఓం అక్షోభ్యాయ నమః
సర్వజంతూనాంచండాయ
సత్యపరాక్రమా
వాలఖిల్యా
మహాకల్పా
కల్పవృక్షా
కళాధరా
నిదాఘా
తపనా
మోఘా
శ్లక్ష్ణా
పరబలాపహృతే
కబంధమథనా
దివ్యా
కంబుగ్రీవా
శివప్రియా
శంఖా
అనిలా
సునిష్పన్నా
సురభయే
శిశిరాత్మకా
అసంస్పృష్టాయ
అతిథయే

ఓం శూరాయ నమః
పరిమాథినే
పాపనాశకృతే
వసుశ్రవసే ౬౨౫
కవ్యవాహా
ప్రత్యవసే
విశ్వభోజనా
రామాయ
నీలోత్పలశ్యామా
జ్ఞానస్కంధా
మహాద్యుతయే
పవిత్రపాదా
పాపారయే
మణిపూరా
నభోగతయే
ఉత్తరణా
దుష్కృతిఘ్న
దుర్ధర్షా
దుస్సహా
అభయా
అమృతేశా
అమృతవపుషే
ధర్మి

ఓం కృపాకరాయ నమః
భగా
వివస్వతే
ఆదిత్యా
యోగాచార్యా
దివస్పతయే ౬౫౦
ఉదారకీర్తయే
ఉద్యోగినే
వాజ్మయా
సదసన్మయా
నక్షత్రమాలినే
నాకేశా
స్వాధిష్ఠానషడాశ్రయా
చతుర్వర్గఫలా
వర్ణినే
శక్తిత్రయఫలా
నిఘ్రాయే
నిధానగర్భా
నిర్వ్యాజా
నిరీశా
అవ్యాజమర్దనా
శ్రీవల్లభా
శివారంభా

ఓం శాంతాయ నమః
సమంజసా
భూశయా
భూతకృతే
భూతా
భూషణా
భూతావాహనా
అకాయా ౬౭౫
భక్తకాయస్థా
కాలజ్ఞానినే
మహావటవే
పరార్థవృత్తయే
అచలా
వివిక్తా
శ్రుతిసాగరా
స్వభావభద్రా
మధ్యస్థా
సంసారభయనాశనా
వేద్యా
వైద్యా
వియద్గోప్త్రే
సర్వామరమునీశ్వరా
సురేంద్రా

ఓం శరణాయ నమః
శర్మిణే
కర్మకృతే
కర్మిణే
అధోక్షజా
ధైర్యా
అనుధుర్యా
ధాత్రీశా
సంకల్పా
శర్వరీపతయే ౨౦౦
పరమార్థగురవే
విష్ణవే
శుచయే
ఆశ్రితవత్సలాయ
విష్ణవే
జిష్ణవే
విభవే
యజ్ఞా
యజ్ఞేశా
యజ్ఞపాలకా
ప్రభవిష్ణవే
గరిష్ణవే
లోకాత్మనే

ఓం లోకభావనాయ నమః
కేశవా
కేశిఘ్నే
కావ్యా
కవయే
కారణకారణా
కావ్యకర్త్రే
కళాశేషా
వాసుదేవా
పురుష్టుతా
ఆదికర్త్రే
వరాహా ౭౨౫
మాధవా
మధుసూదనా
నారాయణా
నరా
హంసా
విష్వక్సేనా
జనార్దనా
విశ్వకర్త్రే
మహాయజ్ఞా
జ్యోతిష్మతే
పురుషోత్తమా

ఓం వైకుంఠాయ నమః
పుండరీకాక్షా
కృష్ణాయ
సూర్యా
సురార్చితా
నారసింహా
మహాభీమా
వక్రదంష్ట్రా
నఖాయుధా
ఆదిదేవా
జగత్కర్త్రే
యోగీశా
గరుడధ్వజా
గోవిందా
గోపతయే
గోప్త్రే
భూపతయే
భువనేశ్వరా
పద్మనాభా
హృషీకేశా
ధాత్రే
దామోదరా
ప్రభవే

ఓం త్రివిక్రమాయ నమః
త్రిలోకేశా
బ్రహ్మేశా
ప్రీతివర్ధనా
వామనా
దుష్టదమనా
గోవిందా
గోపీవల్లభా
భక్తప్రియా
అచ్యుతా
సత్యా
సత్యకీర్తయే
ధృతయే
శుచయే
కారుణ్యా
కరుణా ౮౮౯
వ్యాసా
పాపఘ్నే
శాంతివర్ధనా
సంన్యాసినే
శాస్త్రతత్వజ్ఞా
మందరాద్రినికేతనా
బదరీనిలయా

ఓంశాంతాయనమః
తపస్వినే
వైద్యుతప్రభా
భూతావాసా
గుహావాసా
శ్రీసవాసా
శ్రియఃపతయే
తపోవాసా
ముదావాసా
సత్యవాసా
సనాతనా
పురుషా
పుష్కరా
పుణ్యా
పుష్కరాక్షా
మహేశ్వరా
పూర్ణా
పూర్తాయ ౧౦౦
పురాణజ్ఞా
పుణ్యదా
పుణ్యవర్ధనా
శంఖినే
చక్రిణే

ఓం గదినే నమః
శార్జ్గిణే
లాంగలినే
ముసలినే
హాలినే
కిరీటినే
కుండలినే
హారిణే
మేఖలినే
కవచినే
ధ్వజినే
యోగినే
జేత్రే
మహావీర్యా
శత్రుజితే
శత్రుతాపనా
శాస్త్రే
శాస్త్రకరా
శాస్త్రా
శంకరా ౧౨౫
సతస్తుతా
సారథయే
సాత్వికా

ఓం స్వామినే నమః
సామవేదప్రియా
సమా
పావనా
సాహసా
శక్తయే
సంపూర్ణాంగా
సమృద్ధిమతే
స్వర్గదా
కామదా
శ్రీదా
కీర్తితా
అకీర్తినాశకా
మోక్షదా
పుండరీకాక్షా
క్షీరాబ్ధికృతకేతనా
సర్వాత్మనే
సర్వలోకేశా
ప్రేరకా
పాపనాశనాయ
సర్వదేవా
జగన్నాథా ౧౫౦
సర్వలోకమహేశ్వరా

ఓం సర్గస్థిత్యంతకృతే నమః
దేవాయ
సర్వలోకసుఖావహాయ
అక్షయా
శాశ్వతాయ
అనంతా
క్షయవృద్ధివివర్జితా
నిర్లేపాయ
నిర్గుణా
సూక్ష్మా
నిర్వికారాయ
నిరంజనా
సర్వోపాధివినిర్ముక్తా
సత్తామాత్రవ్యవస్థితా
అధికారిణే
విభవే
నిత్యాయ
పరమాత్మనే
సనాతనా
అచలా
నిర్మలా
వ్యాపినే
నిత్యతృప్తాయ

ఓం నిరాశ్రియాయ నమః
శ్యామాయ [౧౭౫
యూనే
లోహితాక్షా
దీప్తాస్యా
మితభాషణా
ఆజానుబాహవే
సుముఖాయ
సింహస్కంధా
మహాభుజా
సత్వవతే
గుణసంపన్నాయ
స్వేనతేజసాదీప్తిమతే
కాలాత్మనే
భగవతే
కాలా
కాలచక్రప్రవర్తకా
నారాయణా
పరంజ్యోతిషే
పరమాత్మనే
సనాతనా
విశ్వదృశే
విశ్వభోక్త్రే

ఓం విశ్వగోప్త్రే నమః
శాశ్వతా
విశ్వేశ్వరా ౯౦౦
విశ్వమూర్తయే
విశ్వాత్మనే
విశ్వభావనాయ
విశ్వభూతసుహృ
శాంతా
సర్వభూతకంటకా
సర్వేశ్వరా
సర్వస్మై
శ్రీమతె
ఆశ్రితవత్సలా
సర్వగా
సర్వభూతేశా
సర్వభూతాశయస్థితా
అభ్యంతరతమశ్ఛేత్త్రే
నారాయణా
పరస్మై
అనాదినిధనా
స్రష్ట్రే
ప్రజాపతిపతయే
హరయే

ఓం నారసింహాయ నమః
హృషీకేశాయ
సర్వాత్మనే
సర్వదృశే
వశినే ౯౨౫
నేత్రే
సనాతనా
కర్త్రే
జగతస్సుస్థఃప్రభవే
శ్రీమతే
ధాత్రే
విధాత్రే
సర్వేషాంప్రభవే
ఈశ్వరాయ
సహస్రమూర్ధ్నే
విశ్వాత్మనే
విష్ణవే
విశ్వదృశే
అవ్యయా
పురాణపురుషాయ
స్రష్ట్రే
సహస్రాక్షా
సహస్రపాదే

ఓం తత్త్వాయ నమః
నారాయణా
విష్ణవే
వాసుదేవా
సనాతనా
పరమాత్మనే
పరబ్రహ్మణే ౧౫౦
సచ్చిదానందవిగ్రహా
పరంజ్యోతిషే
పరంధామ్నే
పరాకాశా
పరాత్పరా
అచ్యుతా
పురుషా
కృష్ణా
శాశ్వతా
శివాయ
ఈశ్వరా
నిత్యాయ
సర్వగతా
స్థాణవే
ఉగ్రాయ
సాక్షిణే

ఓం ప్రజాపతయే నమః
హిరణ్యగర్భా
సవిత్రే
లోకకృతే
లోకభృతే
విభవే
ఆకారవాచ్యాయ
భగవతే
శ్రీపతయే ౧౭౫
భూపతయే
పుంసే
సర్వలోకేశ్వరా
శ్రీమతే
సర్వజ్ఞా
సర్వతోముఖా
స్వామినే
సుశీలా
సులభా
సర్వజ్ఞా
సర్వశక్తిమతే
నిత్యాయ
సంపూర్ణకామా
నైసర్గికసుహృదే

ఓం సుఖినే నమః
కృపాపీయూషజలధయే
సర్వదేహినాంశరణ్యా
నారాయణా
స్వామినే
జగతాంపతయే
ఈశ్వరా
ఓం అనంతాయ నమః
శ్రీపతయే
రామా
గుణభృతే
నిర్గుణా
మహతే
లోకవంద్యాయ ౧౦౦౦

ఇతి శ్రీరామసహస్రనామావళిః సమాప్తా.

శక్తశ్చేత్ వాల్మీకివిరచిత సీతాసహస్రనామపూజాం కుర్యాత్.

అథ శ్రీ సీతా సహస్ర నామావళీ ప్రారంభః.

ఓం సీతాయై నమః
ఉమాయై
పరమాయై
శక్త్యై
అనంతాయై
నిష్కళాయై
అమలాయై
శాంతాయై
మాహేశ్వర్యై
నిత్యాయై ౧౦
శాశ్వత్యై
పరమాక్షరాయై
ఓం అచింత్యాయై నమః
కేవలాయై
అనంతాయై
శివాత్మాయై
పరమాత్మికాయై
అనాదయే
అవ్యయాయై
శుద్ధాయై ౨౦
దేవతాత్మనే
సర్వగోచరాయై
ఏకానేకవిభాగస్థాయై
మాయాతీతాయై

ఓం సునిర్మలాయై నమః
మహామాహేశ్వర్యై
శక్తాయై
మహాదేవ్యై
నిరంజనాయై
కాష్ఠాయై ౩౦
సర్వాంతరస్థాయై
చిచ్ఛక్త్యై
అతిలాలసాయై
జానక్యై
మిథిలానందాయై నమః
రాక్షసాంతవిధాయిన్యై
రావణాంతకర్యై
రమ్యాయై
రామవక్షఃస్థలాలయాయై
ఉమాయై
సర్వాత్మికాయై
విద్యాయై
జ్యోతీరూపాయై
అయుతాక్షర్యై
శాంత్యై
సర్వేషాం ప్రతిష్ఠాయై
నివృత్త్యై

ఓం అమృతప్రదాయై నమః
వ్యోమమూర్త్యై
వ్యోమమయ్యై ౫౦
వ్యోమాధారాయై
అచ్యుతాయై
లతాయై
అనాదినిధనాయై
యోషాయై
కారణాత్మనే
కలాకలాయై
నందప్రథమజాయై
అమృతస్యాంతసంశ్రయాయై
ప్రాణేశ్వరప్రియాయై ౬౦
మాతామహ్యై
మహిషవాహనాయై
ప్రాణేశ్వర్యై
ప్రాణరూపాయై
ప్రధానపురుషేశ్వర్యై
సర్వశక్త్యై
కలాయై
కాష్ఠాయై
జ్యోత్స్నాయై
ఇందవే ౭౦

ఓం మహిమాస్పదాయై నమః
సర్వకార్యనియంత్ర్యై
సర్వభూతేశ్వరేశ్వర్యై
అనాదయే
అవ్యక్తగుణాయై
మహానందాయై
సనాతన్యై
ఆకాశయోన్యై
యోగస్థాయై
సర్వయోగేశ్వరేశ్వర్యై
శవాసనాయై
చితాంతస్థాయై
మహేశ్యై
వృషవాహనాయై
బాలికాయై
తరుణ్యై
వృద్ధాయై
వృద్ధమాత్రే
జరాతురాయై
మహామాయాయై ౯౦
సుదుష్పూరాయై
మూలప్రకృత్యై
ఈశ్వర్యై

ఓం సంసారయోన్యై నమః
సకలాయై
సర్వశక్తిసముద్భవాయై
సంసారసారాయై
దుర్వారాయై
దుర్నిరీక్ష్యాయై
దురాసదాయై ౧౦౦
ప్రాణశక్త్యై
ప్రాణవిద్యాయై
యోగిన్యై
పరమాకలాయై
మహావిభూత్యై
దుర్ధర్షాయై
మూలప్రకృతిసంభవాయై
అనాద్యనంతవిభవాయై
పరాత్మనే
పురుషాయై
బల్యై
సర్గస్థిత్యంతకరణ్యై
దుర్వాచ్యాయై
దురత్యయాయై
శబ్దయోనయే
శబ్దమయ్యై

ఓం నాదాఖ్యాయై నమః
నాదవిగ్రహాయై
ప్రధానపురుషాతీతాయై
ప్రధానపురుషాత్మికాయై
పురాణ్యై ౧౨౦
చిన్మయ్యై
పుంసామాదయే
పురుషరూపిణ్యై
భూతాంతరాత్మనే
కూటస్థాయై
మహాపురుషసంజ్ఞితాయై
జన్మమృత్యుజరాతీతాయై
సర్వశక్తిసమన్వితాయై
వ్యాపిన్యై
అనవిచ్ఛిన్నాయై ౧౩౦
ప్రధానాయై
సుప్రవేశిన్యై
క్షేత్రజ్ఞాయై
శక్త్యై
అవ్యక్తలక్షణాయై
మలవర్జితాయై
అనాదిమాయాసంభిన్నా [యై
త్రితత్త్వాయై

ఓం ప్రకృత్యై నమః
గుణాయై ౧౪౦
మహామాయాయై
సముత్పన్నాయై
తామస్యై
పౌరుష్యై
ధ్రువాయై
వ్యక్తాయై
అవ్యక్తాత్మికాయై
కృష్ణరక్తాయై
శుక్లాయై
ప్రసూతికాయై
స్వకార్యాయై ౧౫౦
కార్యజనన్యై
బ్రహ్మస్యాయై
బ్రహ్మసంశ్రయాయై
వ్యక్తాయై
ప్రథమజాయై
బ్రాహ్మ్యై
మహత్యై
జ్ఞానరూపిణ్యై
వైరాగ్యైశ్వర్యధర్మాత్మనే
బ్రహ్మమూర్త్యై ౧౬౦

ఓం హృదిస్థితాయై నమః
జయదాయై [జిత్వర్యై
జైత్ర్యై
జయశ్రియై
జయశాలిన్యై
సుఖదాయై
శుభదాయై
శుభాయై
సంక్షోభకారిణ్యై ౧౨౦
అపాంయోన్యై
స్వయంభూత్యై
మానస్యై
తత్త్వసంభవాయై
ఈశ్వరాణ్యై
శర్వాణ్యై
శంకరార్ధశరీరిణ్యై
భవాన్యై
రుద్రాణ్యై
మహాలక్ష్మ్యై ౧౩౦
అంబికాయై
మాహేశ్వర్యై
సముత్పన్నాయై
భుక్తిముక్తిఫలప్రదాయై

ఓం సర్వేశ్వర్యై నమః
సర్వవర్ణాయై
నిత్యాయై
ముదితమానసాయై [
బ్రహ్మేంద్రోపేంద్రనమి
శంకరేచ్ఛానువర్తిన్యై
ఈశ్వరార్ధాసనగతాయై
రఘూత్తమపతివ్రతాయై
సకృద్విభావితాయై
సర్వాయై
సముద్రపరిశోషిణ్యై
పార్వత్యై
హిమవత్పుత్ర్యై
పరమానందదాయిన్యై
గుణాఢ్యాయై ౧౦
యోగదాయై
యోగ్యాయై
జ్ఞానమూర్తివికాశిన్యై
సావిత్ర్యై
కమలాయై
లక్ష్మ్యై
శ్రియై
అనంతోరసిస్థితాయై

ఓం సరోజనిలయాయై నమః
శుభ్రాయై
యోగనిద్రాయై ౧౦౦
సుదర్శనాయై
సరస్వత్యై
సర్వవిద్యాయై
జగజ్జ్యేష్ఠాయై
సుమంగళాయై
వాసవ్యై
వరదాయై
వాచ్యాయై
కీర్త్యై
సర్వార్థసాధికాయై ౧౧౦
వాగీశ్వర్యై
సర్వవిద్యాయై
మహావిద్యాయై
సుశోభనాయై
గుహ్యవిద్యాయై
ఆత్మవిద్యాయై
సర్వవిద్యాయై
ఆత్మభావితాయై
స్వాహాయై
విశ్వంభర్యై ౧౨౦

ఓం సిద్ధ్యై నమః
స్వధాయై
మేధాయై
ధృత్యై
శ్రుత్యై
నాభ్యై
సునాభ్యై
సుకృతిన్యై
మాధవ్యై
నరవాహిన్యై ౧౩౦
పూజ్యాయై
విభావర్యై
సౌమ్యాయై
భగిన్యై
భోగదాయిన్యై
శోభాయై
వంశకర్యై
లీలాయై
మానిన్యై
పరమేష్ఠిన్యై ౧౪౦
త్రైలోక్యసుందర్యై
రమ్యాయై
సుందర్యై

ఓం కామచారిణ్యై నమః
మహానుభావమధ్యస్థాయై
మహామహిషమర్దిన్యై
పద్మమాలాయై
పాపహారాయై
విచిత్రముకుటాననాయై
కాంతాయై ౨౬౦
చిత్రాంబరధరాయై
దివ్యాభరణభూషితాయై
హంసాఖ్యాయై
వ్యోమనిలయాయై
జగత్సృష్టివివర్ధిన్యై
నిర్యంత్ర్యై
మంత్రవాహస్థాయై
నందిన్యై
భద్రకాళికాయై
ఆదిత్యవర్ణాయై ౨౭౦
కౌమార్యై
మయూరవరవాహిన్యై
వృషాసనగతాయై
గౌర్యై
మహాకాళ్యై
సురార్చితాయై

ఓం అదిత్యై నమః
నియతాయై
రౌద్ర్యై
పద్మగర్భాయై ౨౮౦
వివాహనాయై
విరూపాక్ష్యై
లేలిహానాయై
మహాసురవినాశిన్యై
మహాఫలాయై
అనవద్యాంగ్యై
కామపూరాయై
విభావర్యై
విచిత్రరత్నముకుటాయై
ప్రణతార్తివివర్ధిన్యై ౨౯౦
కౌశిక్యై
కర్షిణ్యై
రాత్ర్యై
త్రిదశార్తివినాశిన్యై
విరూపాయై
సురూపాయై
భీమాయై
మోక్షప్రదాయిన్యై
భక్తార్తనాశిన్యై

ఓం భవ్యాయైనమః ౩౦౦
భవభావవినాశిన్యై
నిర్గుణాయై
నిత్యవిభవాయై
నిఃసారాయై
నిరపత్రపాయై
యశస్విన్యై
సామగీత్యై
భవాంగనిలయాయై
లయాయై
దీక్షాయై ౩౧౦
విద్యాధర్యై
దీప్తాయై
మహేంద్రవినిపాతిన్యై
సర్వాతిశాయిన్యై
విద్యాయై
సర్వశక్తిప్రదాయిన్యై
సర్వేశ్వరప్రియాయై
తార్క్ష్యై
సముద్రాంతరవాసిన్యై
అకళంకాయై ౩౨౦
నిరాధారాయై
నిత్యసిద్ధాయై

ఓం నిరామయాయైనమః
కామధేనవే
వేదగర్భాయై
ధీమత్యై
మోహనాశిన్యై
నిస్సంకల్పాయై
నిరాతంకాయై
వినయప్రదాయై ౩౩౦
వినయాయై
జ్వాలామాలాసహస్రాఢ్యాయై
దేవదేవ్యై
మనోన్మన్యై
ఉర్వ్యై
గుర్వ్యై
గురవే
శ్రేష్ఠాయై
షడ్గుణాత్మికాయై
మహాభగవత్యై ౩౪౦
భవ్యాయై
వసుదేవసముద్భవాయై
మహేంద్రోపేంద్రభగిన్యై
భక్తిగమ్యపరాయణాయై
జ్ఞేయాయై

ఓం జరాతీతాయై నమః
జ్ఞానాయై
వేదాంతవిషయాయై
గత్యై
దక్షిణాయై
దహనాయై
బాహ్యాయై
సర్వభూతనమస్కృతాయై
యోగమాయాయై
విభావజ్ఞాయై
మహామోహాయై
మహీయస్యై
సత్యాయై
సర్వసముద్భూత్యై
బ్రహ్మవృక్షాశ్రియాయై
మత్యై ౩౬౦
బీజాంకురాయై
సముద్భూత్యై
మహాశక్త్యై
మహామత్యై
ఖ్యాత్యై
ప్రతిజ్ఞాయై
చిత్సంవిదే

ఓం మహాయోగీంద్రశాయి
వికృత్యై
శాంకర్యై
శాస్త్ర్యై
గంధర్వయక్షసేవితాయై
వైశ్వానర్యై
మహాశాలాయై
దేవసేనాయై
గుహప్రియాయై
మహారాత్ర్యై
శివానందాయై
శచ్యై
దుఃస్వప్ననాశిన్యై
పూజ్యాయై
అపూజ్యాయై
జగద్ధాత్ర్యై
దుర్విజ్ఞేయస్వరూపిణ్యై
గుహాంబికాయై
గుహోత్పత్త్యై
మహాపీఠాయై
మరుత్సుతాయై
హవ్యవాహాంతరాయై
గార్గ్యై

ఓం హవ్యవాహసముద్భవాయై
జగద్యోన్యై
జగన్మాత్రే
జగన్మృత్యుజరాతిగాయై
బుద్ధ్యై
మాత్రే
బుద్ధిమత్యై
పురుషాంతరవాసిన్యై
తపస్విన్యై ౪౦౦
సమాధిస్థాయై
త్రినేత్రాయై
దివిసంస్థితాయై
సర్వేంద్రియమనోమాత్రే
సర్వభూతహృదిస్థితాయై
సంసారతారిణ్యై
విద్యాయై
బ్రహ్మవాదిన్యై
మనోలయాయై
బ్రహ్మణ్యై ౪౦౦
బృహత్యై
బ్రాహ్మ్యై
బ్రహ్మభూతాయై
భయావన్యై

ఓం హిరణ్మయ్యై నమః
మహారాత్ర్యై
సంసారపరివర్తికాయై
సుమాలిన్యై
సురూపాయై
తారిణ్యై ౪౨౦
భావిన్యై
ప్రభాయై
ఉన్మీలన్యై
సర్వసహాయై
సర్వప్రత్యయసాక్షిణ్యై
తపిన్యై
తాపిన్యై
విశ్వాయై
భోగదాయై
ధారిణ్యై ౪౩౦
ధరాయై
సుసౌమ్యాయై
చంద్రవదనాయై
తాండవాసక్తమానసాయై
నిత్యశుద్ధికర్యై
శుద్ధ్యై
మలత్రయవినాశిన్యై

ఓం జగత్ప్రియాయై నమః
జగన్మూర్త్యై
త్రిమూర్త్యై ౪౪౦
అమృతాశ్రయాయై
నిరాశ్రయాయై
నిరాహారాయై
నిరంకుశాయై
రణోద్భవాయై
చక్రహస్తాయై
విచిత్రాంగ్యై
స్రగ్విణ్యై
పద్మధారిణ్యై
పరాయై ౪౫౦
పరవిధానజ్ఞాయై
మహాపురుషపూర్వజాయై
విద్యేశ్వరప్రియాయై
అవిద్యాయై
విద్యుజ్జిహ్వాయై
జితశ్రమాయై
విద్యామయ్యై
సహస్రాక్ష్యై
సహస్రశ్రవణాత్మజాయై
సహస్రరశ్మిపద్మస్థాయై

ఓం మహేశ్వరపదాశ్రయా
జ్వాలిన్యై [న
సద్మనా వ్యాప్తాయై
తైజస్యై
పద్మరోధికాయై
మహాదేవాశ్రయాయై
మాన్యాయై
మహాదేవమనోరమాయై
వ్యోమలక్ష్మ్యై
సింహరథాయై
చేకితాన్యై
అమితప్రభాయై
విశ్వేశ్వర్యై
విమానస్థాయై
విశోకాయై
శోకనాశిన్యై
అనాహతాయై
కుండలిన్యై
నలిన్యై
పద్మవాసిన్యై
శతానందాయై
సతాంకీర్త్యై
సర్వభూతాశయస్థితాయై

ఓం వాగ్దేవతాయై నమః
బ్రహ్మకళాయై
కళాతీతాయై
కళావత్యై
బ్రహ్మర్షయే
బ్రహ్మహృదయాయై
బ్రహ్మవిష్ణుశివప్రియాయై
వ్యోమశక్త్యై
క్రియాశక్త్యై
జనశక్త్యై
పరాగత్యై
క్షోభికాయై
శౌద్రికాయై
భేద్యాయై
భేదాభేదవివర్జితాయై
అభిన్నాయై
భిన్నసంస్థానాయై ౫౦౦
వంశిన్యై
వంశహారిణ్యై
గుహ్యశక్త్యై
గుణాతీతాయై
సర్వదాయై
సర్వతోముఖ్యై

ఓం భగిన్యై నమః
భగవత్పత్న్యై
సకలాయై
కాలకారిణ్యై ౫౧౦
సర్వవిదే
సర్వతోభద్రాయై
గుహ్యాతీతాయై
గుహావల్యై
ప్రక్రియాయై
యోగమాత్రే
గంధాయై
విశ్వేశ్వరేశ్వర్యై
కపిలాయై
కపిలకాంతాయై ౫౨౦
కనకాభాయై
కలాంతరాయై
పుణ్యాయై
పుష్కరిణ్యై
భోక్త్ర్యై
పురందరపురస్సరాయై
పోషణ్యై
పరమైశ్వర్యభూతిదాయై
భూతిభూషణాయై

ఓం పంచబ్రహ్మసముత్పత్త్యై
పరమాత్మనే నమః
ఆత్మవిగ్రహాయై
నర్మోదయాయై
భానుమత్యై
యోగిజ్ఞేయాయై
మనోజవాయై
బీజరూపాయై
రజోరూపాయై
వశిన్యై
యోగరూపిణ్యై ॥౪౦
సుమంత్రాయై
మంత్రిణ్యై
పూర్ణాయై
హ్లాదిన్యై
క్లేశనాశిన్యై
మనోహార్యై
మనోరక్ష్యై
తాపస్యై
వేదరూపిణ్యై
వేదశక్త్యై ॥౫౦
వేదమాత్రే
వేదవిద్యాప్రకాశిన్యై

ఓం యోగేశ్వరేశ్వర్యై నమః
మాలాయై
మహాశక్త్యై
మనోమయ్యై
విశ్వావస్థాయై
వీరముక్త్యై
విద్యున్మాలాయై
విహాయస్యై ॥౬౦
పీవర్యై
సురభివంద్యాయై
నందిన్యై
నందవల్లభాయై
భారత్యై
పరమానందాయై
పరాపరవిభేదికాయై
సర్వప్రహరణోపేతాయై
కామ్యాయై
కామేశ్వరేశ్వర్యై ॥౭౦
అచింత్యాయై
అచింత్యమహిమ్నే
దుర్లేఖాయై
కనకప్రభాయై
కూష్మాండ్యై

ఓం ధనరత్నాఢ్యాయై నమః
సుగంధాయై
గంధదాయిన్యై [యై
త్రివిక్రమపదోద్భూతా
ధనుష్పాణ్యై ౫౮౦
శిరోహాయాయై
సుదుర్లభాయై
ధనాధ్యక్షాయై
ధనాయై
పింగళలోచనాయై
భ్రాంత్యై
ప్రభావత్యై
దీప్త్యై
పంకజాయతలోచనాయై
ఆద్యాయై
హృత్కమలోద్భూతాయై
మాత్రే [పరాయై
రణప్రియాయై
సత్క్రియాయై
గిరిజాయై
నిత్యశుద్ధాయై
పుష్పనిరంతరాయై
దుర్గాయై

ఓం కాత్యాయన్యై నమః
చండ్యై ౬౦౦
చర్చికాయై
శాంతివిగ్రహాయై
హిరణ్యవర్ణాయై
రజన్యై
జగన్మంత్రప్రవర్తికాయై
మందరాద్రినివాసాయై
శారదాయై
స్వర్ణమాలిన్యై
రత్నమాలాయై
రత్నగర్భాయై
పృథివ్యై
విశ్వప్రమాదిన్యై
పద్మాసనాయై
పద్మనిభాయై
నిత్యతుష్టాయై
అమృతోద్భవాయై
ధున్వత్యై
దుష్ప్రకంపాయై
సూర్యమాత్రే
దృషద్వత్యై ౬౨౦
మహేంద్రభగిన్యై

ఓం మాయాయై నమః
వరేణ్యాయై
వరదర్పితాయై
కల్యాణ్యై
కమలాయై
రామాయై
పంచభూతవరప్రదాయై
వాచ్యాయై
వరేశ్వర్యై ౬౩౦
నంద్యాయై
దుర్జయాయై
దురతిక్రమాయై
కాలరాత్ర్యై
మహావేగాయై
వీరభద్రహితప్రియాయై
భద్రకాళ్యై
జగన్మాత్రే
భక్తానాం భద్రదాయిన్యై
కరాళాయై ౬౪౦
పింగళాకారాయై
సామవేదాయై
మహానదాయై
తపస్విన్యై

ఓం యశోదాయై నమః
యథాధ్వపరివర్తిన్యై
శంఖిన్యై
పద్మిన్యై
సాంఖ్యాయై [యై
సాంఖ్యయోగప్రవర్తికా
చైత్ర్యై
సంవత్సరాయై
రుద్రాయై
జగత్సంపూరణ్యై
ఇంద్రజాయై
శుంభారయే
ఖేచర్యై
ఖస్థాయై
కంబుగ్రీవాయై
కలిప్రియాయై ౬౬౦
ఖరధ్వజాయై
ఖరారూఢాయై
పరార్థ్యాయై
పరమాలిన్యై
ఐశ్వర్యరత్ననిలయాయై
విరక్తాయై
గరుడాసనాయై

ఓం జయంత్యై నమః
హృద్గుహారమ్యాయై
సత్త్వవేగాయై
గణాగ్రిణ్యై
సంకల్పసిద్ధాయై
సామ్యస్థాయై
సర్వవిజ్ఞానదాయిన్యై
కలికల్మషహంత్ర్యై
గుహ్యోపనిషదే
ఉత్తమాయై
నిత్యదృష్ట్యై
స్మృత్యై
వ్యాప్త్యై ౧౮౦
పుష్ట్యై
తుష్ట్యై
క్రియావత్యై
విశ్వాయై
అమరేశ్వరేశానాయై
భుక్త్యై
ముక్త్యై
శివాయై
అమృతాయై
లోహితాయై ౧౯౦

ఓం సర్వమాత్రే నమః
భీషణాయై
వనమాలిన్యై
అనంతశయనాయై
అనాదయే
నరనారాయణోద్భవాయై
నృసింహ్యై
దైత్యమథన్యై
శంఖచక్రగదాధరాయై
సంకర్షణసముత్పత్త్యై ౨౦౦
అంబికోపాత్తసంశ్రయాయై
మహాజ్వాలాయై
మహామూర్త్యై
సుమూర్త్యై
సర్వకామదుహే
సుప్రభాయై
సుతరాం గార్త్యై [యై
ధర్మకామార్థమోక్షదా
భూమిమధ్యనిలయాయై
అపూర్వాయై ౨౧౦
ప్రధానపురుషాయై
బల్యై
మహావిభూతిదాయై

ఓం మధ్యాయై నమః
సరోజనయనాసనాయై
అష్టాదశభుజాయై
నాట్యాయై
నీలోత్పలదళప్రభాయై
సర్వశక్త్యా సమారూఢాయై
ధర్మాధర్మానువర్జితాయై
వైరాగ్యజ్ఞాననిరతాయై
నిరాలోకాయై
నిరింద్రియాయై
విచిత్రగహనాయై
ధరాయై
శాశ్వతస్థానవాసిన్యై
స్థానేశ్వర్యై
నిరానందాయై
త్రిశూలవరధారిణ్యై
అశేషదేవతామూర్త్యై
దేవతాయై
వరదేవతాయై
గణాత్మికాయై
గిరేః పుత్ర్యై
నిశుంభవినిపాతిన్యై
అవర్ణాయై

ఓం వర్ణరహితాయై నమః
నిర్వాణాయై
బీజసంభవాయై
అనంతవర్ణాయై
అనన్యస్థాయై
శంకర్యై ౭౪౦
శాంతమానసాయై
అగోత్రాయై
గోమత్యై
గోప్త్ర్యై
గుహ్యరూపాయై
గుణాంతరాయై
గోశ్రియై
గవ్యప్రియాయై
గౌర్యై
గణేశ్వరనమస్కృతాయై
సత్యమాత్రాయై
సత్యసంధాయై
త్రిసంధ్యాసంధివర్జితాయై
సర్వవాదాశ్రయాయై
సాంఖ్యాయై
సాంఖ్యయోగసముద్భవాయై
అసంఖ్యాయై

ఓం అప్రమేయాఖ్యాయై ౭౬౦
శూన్యాయై నమః
శుద్ధకులోద్భవాయై
బిందునాదసముత్పత్త్యై
శంభువామాయై
శశిప్రభాయై
విసంగాయై
భేదరహితాయై
మనోజ్ఞాయై
మధుసూదన్యై
మహాశ్రియై ౭౭౦
శ్రీసముత్పత్త్యై
తమఃపారేప్రతిష్ఠితాయై
త్రితత్త్వమాత్రే
త్రివిధాయై
సూక్ష్మపదసంశ్రయాయై
శాంత్యతీతాయై
మలాతీతాయై
నిర్వికారాయై
నిరాశ్రయాయై
శివాఖ్యాయై ౭౮౦
చిత్రనిలయాయై
శివజ్ఞానస్వరూపిణ్యై

ఓం దైత్యదానవనిర్మాత్ర్యై
కాశ్యప్యై నమః
కాలకర్ణికాయై
శాస్త్రయోన్యై
ప్రియామూర్త్యై
చతుర్వర్గప్రదర్శితాయై
నారాయణ్యై
నవోద్భూతాయై ౭౯౦
కౌముద్యై
లింగధారిణ్యై
కాముక్యై
లలితాయై
తారాయై
పరాపరవిభూతిదాయై
పరాంతరాజమహిమ్నే
బడబాయై
వామలోచనాయై
సుభద్రాయై ౮౦౦
దేవక్యై
సీతాయై
వేదవేదాంగపారగాయై
మనస్విన్యై
మన్యుమాత్రే

ఓం మహామన్యుసముద్భవాయై
అమృత్యవే నమః
అమృతాస్వాదాయై
పురుహూతాయై
పురుష్టుతాయై ౮౧౦
అశోచ్యాయై
భిన్నవిషయాయై
హిరణ్యరజతప్రియాయై
హిరణ్యరాజితాయై
హైమ్యై
హేమాభరణభూషితాయై
విభ్రాజమానాయై
దుర్జ్ఞేయాయై
జ్యోతిష్టోమఫలప్రదాయై
మహానిద్రాయై ౮౨౦
సముద్భూత్యై
బలీంద్రాయై
సత్యదేవతాయై
దీర్ఘాయై
కకుద్మిన్యై
విద్యాయై
శాంతిదాయై
శాంతివర్ధిన్యై

ఓం లక్ష్మ్యాదిశక్తిజనన్యై నమః
శక్తిచక్రప్రవర్తికాయై
త్రిశక్తిజనన్యై
జన్యాయై
షడూర్మిపరివర్జితాయై
స్వాహాయై
కర్మకరణాయై
యుగాంతదళనాత్మికాయై
ఆత్మికాయై
సంకర్షణాయై
జగద్ధాత్ర్యై
కామయోన్యై ౮౪౦
కిరీటిన్యై
ఐంద్ర్యై
త్రైలోక్యనమితాయై
వైష్ణవ్యై
పరమేశ్వర్యై
ప్రద్యుమ్నదయితాయై
దాంతాయై
యుగ్మదృష్ట్యై
త్రిలోచనాయై
మహోత్కటాయై ౮౫౦
హంసగత్యై

ఓం ప్రచండాయై నమః
చండవిక్రమాయై
వృషావేషాయై
వియన్మాతాయై
వింధ్యపర్వతవాసిన్యై
హిమవన్మేరునిలయాయై
కైలాసగిరివాసిన్యై
చాణూరహంత్ర్యై
తనయాయై ౧౬౦
నీతిజ్ఞాయై
కామరూపిణ్యై
వేదవిద్యావ్రతప్రియాయై
ధర్మశీలాయై
అనిలాసనాయై
అయోధ్యానిలయాయై
వీరాయై
మహాకాలసముద్భవాయై
విద్యాధరక్రియాయై
సిద్ధాయై ౧౭౦
విద్యాధరనిరాకృత్యై
ఆప్యాయంత్యై
వహంత్యై
పావన్యై

ఓం పోషిణ్యైనమః
ఖిలాయై
మాతృకాయై
మన్మథోద్భూతాయై
వారిజాయై
వాహనప్రియాయై ౧౮౦
కరీషిణ్యై
స్వధాయై
వాణ్యై
వీణావాదనతత్పరాయై
సేవితాయై
సేవికాయై
సేవాయై
సినీవాల్యై
గరుత్మత్యై
అరుంధత్యై ౧౯౦
హిరణ్యాక్ష్యై
మణిదాయై
శ్రియై
వసుప్రదాయై
వసుమత్యై
వసోర్ధారాయై
వసుంధరాసముద్భవాయై

ఓం వరారోహాయై నమః
వరార్హాయై
వపుఃసంగసముద్భవాయై
శ్రీఫల్యై
శ్రీమత్యై
శ్రీశాయై
శ్రీనివాసాయై
హరిప్రియాయై
శ్రీధర్యై
శ్రీకర్యై
కంప్రాయై
శ్రీధరాయై
ఈశవీరణ్యై ౯౧౦
అనంతదృష్ట్యై
అక్షుద్రాయై
ధాత్రీశాయై
ధనదప్రియాయై
దైత్యసింహానాంనిహంత్ర్యై
సింహికాయై
సింహవాహిన్యై
సుసేనాయై
చంద్రనిలయాయై
సుకీర్త్యై ౯౨౦

ఓం ఛిన్నసంశయాయై నమః
బలజ్ఞాయై
బలదాయై
వామాయై
లేలిహానాయై
అమృతాశ్రవాయై
నిత్యోదితాయై
స్వయంజ్యోతిషే
ఉత్సుకాయై
అమృతజీవిన్యై ౯౩౦
వజ్రదంష్ట్రాయై
వజ్రజిహ్వాయై
వైదేహ్యై
వజ్రవిగ్రహాయై
మంగళ్యాయై
మంగళాయై
మలాయై
మలినాయై
మలహారిణ్యై
గాంధర్వ్యై ౯౪౦
గారుడ్యై
చాంద్ర్యై
కంబలాశ్వతరప్రియాయై

ఓం సౌదామిన్యై నమః
జనానందాయై
భ్రుకుటీకుటిలాననాయై
కర్ణికారకరాయై
కక్ష్యాయై
కంసప్రాణాపహారిణ్యై
యుగంధరాయై ౯౪౦
యుగావర్తాయై
త్రిసంధ్యాయై
హర్షవర్ధిన్యై
ప్రత్యక్షదేవతాయై
దివ్యాయై
దివ్యగంధాయై
దివాపరాయై
శక్రాసనగతాయై
శక్త్యై
సాధ్వ్యై ౯౫౦
నార్యై
శవాసనాయై
ఇష్టాయై
విశిష్టాయై
శిష్టేష్టాయై
శిష్టాశిష్టప్రపూజితాయై

ఓం శతరూపాయై నమః
శతావర్తాయై
వినీతాయై
సురభిస్సురాయై ౯౬౦
సురేంద్రమాత్రే
సుద్యుమ్నాయై
సుషుమ్నాయై
సూర్యసంస్థితాయై
సమీక్షాసత్ప్రతిష్ఠాయై
నివృత్త్యై
జ్ఞానపారగాయై
ధర్మశాస్త్రార్థకుశలాయై
ధర్మజ్ఞాయై
ధర్మవాహనాయై ౯౭౦
ధర్మాధర్మవినిర్మాత్ర్యై
ధార్మికాణాంశివప్రదాయై
ధర్మశక్త్యై
ధర్మమయ్యై
విధర్మాయై
విశ్వధర్మిణ్యై
ధర్మాంతరాయై
ధర్మమధ్యాయై
ధర్మపూర్వాయై

ఓం ధనప్రియాయై నమః ౯౯౦
ధర్మోపదేశాయై
ధర్మాత్మనే
ధర్మలభ్యాయై
ధరాధరాయై
కపాల్యై
శాకలామూర్త్యై
కలాకలితవిగ్రహాయై
సర్వశక్తివినిర్ముక్తాయై
సర్వశక్త్యాశ్రయాయై

ఓం సర్వాయై నమః ౧౦౦౦
సర్వేశ్వర్యై
సూక్ష్మాయై
సుసూక్ష్మజ్ఞానరూపిణ్యై
ప్రధానపురుషేశానాయై
మహాపురుషసాక్షిణ్యై
సదాశివాయై
వియన్మూర్త్యై
దేవమూర్త్యై
అమూర్తికాయైనమః౧౦౦౯

శ్రీ సీతాసహస్రనామావళి స్సమాప్తా.

అథ ఆంజనేయ సహస్రనామ ప్రారంభః

ఓం హనుమతే నమః
శ్రీప్రదాయ
వాయుపుత్రాయ
రుద్రాయ
అనఘాయ
అజరాయ
అమృత్యవే
వీరవీరాయ
గ్రామవాసాయ
జనాశ్రయాయ
ధనదాయ
నిర్గుణాయ
శూరాయ
వీరాయ
నిధిపతయే
మునయే
పింగాక్షాయ
వరదాయ
వాగ్మినే
సీతాశోకవినాశకాయ
శివాయ
శర్వాయ

ఓం పరాయ నమః
అవ్యక్తాయ
వ్యక్తావ్యక్తాయ
ధరాధరాయ
పింగకేశాయ
పింగరోమ్ణే
శ్రుతిగమ్యాయ
సనాతనాయ 30
అనాదయే
భగవతే
దేవాయ
విశ్వహేతవే
జనాశ్రయాయ
ఆరోగ్యకర్త్రే
విశ్వేశాయ
విశ్వనాథాయ
హరీశ్వరాయ
భర్గాయ
రామాయ
రామభక్తాయ
కల్యాణాయ
ప్రకృతిస్థిరాయ

ఓం విశ్వంభరాయ నమః
విశ్వమూర్తయే
విశ్వాకారాయ
విశ్వపాయ
విశ్వాత్మనే
విశ్వసేవ్యాయ ౫౦
విశ్వాయ
విశ్వహరాయ
రవయే
విశ్వచేష్టాయ
విశ్వగమ్యాయ
విశ్వధ్యేయాయ
కలాధరాయ
ప్లవంగమాయ
కపిశ్రేష్ఠాయ
జ్యేష్ఠాయ ౬౦
విద్యావనేచరాయ
బాలాయ
వృద్ధాయ
యూనే
తత్త్వాయ
తత్త్వగమ్యాయ
సుఖాయ

ఓం అజాయ నమః
అంజనాసూనవే
అవ్యగ్రాయ
గ్రామశాంతాయ
ధరాధరాయ
భూర్భువస్స్వర్లోకాయ
మహర్లోకాయ
జనోలోకాయ
తపసే
అవ్యయాయ
సత్యాయ
ఓంకారగమ్యాయ
ప్రణవాయ ౭౦
వ్యాపకాయ
అమలాయ
శివాయ
ధర్మప్రతిష్ఠాత్రే
రామేష్టాయ
ఫల్గునప్రియాయ
గోష్పదీకృతవారాశయే
పూర్ణకామాయ
ధరాపతయే
రక్షోఘ్నాయ ౮౦

ఓం పుండరీకాక్షాయ నమః
శరణాగతవత్సలాయ
జానకీప్రాణదాత్రే
రక్షః ప్రాణాపహారకాయ
పూర్ణసత్త్వాయ
పీతవాససే
దివాకరసమప్రభాయ
ద్రోణహర్త్రే
శక్తినేత్రే
శక్త్యై ౧౦౦
రాక్షసమారకాయ
రక్షోఘ్నాయ
రామదూతాయ
శాకినీజీవహారకాయ
బుభుక్కారహతారాతిగర్వాయ
పర్వతభేదనాయ
హేతుమతే
ప్రాంశుబీజాయ
విశ్వభర్త్రే
జగద్గురవే ౧౧౦
జగత్త్రాత్రే
జగన్నాథాయ

ఓం జగదీశాయ నమః
జనేశ్వరాయ
జగత్పిత్రే
హరయే
శ్రీశాయ
గరుడస్మయభంజనాయ
పార్థధ్వజాయ
వాయుపుత్రాయ
అమితపుచ్ఛాయ
అమితప్రభాయ
బ్రహ్మపుచ్ఛాయ
పరబ్రహ్మణే
పుచ్ఛాయ
రామేష్టాయ
సుగ్రీవాదియుతాయ
జ్ఞానినే
వానరాయ
వానరేశ్వరాయ ౧౩౦
కల్పస్థాయినే
చిరంజీవినే
ప్రసన్నాయ
సదాశివాయ
సన్నతయే

ఓం సద్గతయే నమః
భుక్తిముక్తిదాయ
కీర్తిదాయకాయ
కీర్త్యై
కీర్తిప్రదాయ
సముద్రాయ
శ్రీప్రదాయ
శివాయ
ఉదధిక్రమణాయ
దేవాయ
సంసారభయనాశనాయ
వార్ధిబంధనకృతే
విశ్వజేత్రే
విశ్వప్రతిష్ఠితాయ
లంకారయే ౧౫౦
కాలపురుషాయ
లంకేశగృహభంజనాయ
భూతావాసాయ
వాసుదేవాయ
వసవే
త్రిభువనేశ్వరాయ
శ్రీరామదూతాయ
కృష్ణాయ

ఓంలంకాప్రాసాదభంజకాయ
కృష్ణాయ నమః ౧౬౦
కృష్ణస్తుతాయ
శాంతాయ
శాంతిదాయ
విశ్వపావనాయ
విశ్వభోక్త్రే
మారీఘ్నాయ
బ్రహ్మచారిణే
జితేంద్రియాయ
ఊర్ధ్వగాయ
లాంగూలినే ౧౭౦
మాలినే
లాంగూలహతరాక్షసాయ
సమీరతనూజాయ
వీరాయ
వీరమారాయ
జయప్రదాయ
జగన్మంగళదాయ
పుణ్యాయ
పుణ్యశ్రవణకీర్తనాయ
పుణ్యకీర్తయే ౧౮౦
పుణ్యగతయే

ఓం జగత్పావనపావనాయనమః
దేవేశాయ
జితరోధాయ
రామభక్తివిధాయకాయ
ధ్యాత్రే
ధ్యేయాయ
భగాయ
నభస్సాక్షిణే
చేతసే
చైతన్యవిగ్రహాయ
జ్ఞానదాయ
ప్రాణదాయ
ప్రాణాయ
జగత్ప్రాణాయ
సమీరణాయ
విభీషణప్రియాయ
శూరాయ
పిప్పలాశ్రయసిద్ధిదాయ
సుహృదే ౨౦౦
సిద్ధాశ్రయాయ
కాలాయ
కాలభక్షకభర్జితాయ
లంకేశనిధనాయ

ఓం స్థాయినే నమః
లంకాదాహకాయ
ఈశ్వరాయ
చంద్రసూర్యాగ్నినేత్రాయ
కాలాగ్నయే
ప్రళయాంతకాయ ౨౧౦
కపిలాయ
కపీశాయ
పుణ్యరాశయే
ద్వాదశరాశిగాయ
సర్వాశ్రయాయ
అప్రమేయాత్మనే
రేవత్యాదినివారకాయ
లక్ష్మణప్రాణదాత్రే
సీతాజీవనహేతుకాయ
రామధ్యేయాయ
హృషీకేశాయ
విష్ణుభక్తాయ
జటినే
బలినే
దేవారిదర్పఘ్నే
హోత్రే
కర్త్రే

ఓం హర్త్రే నమః
జగత్ప్రభవే
నగరగ్రామపాలాయ ౨౩౦
శుద్ధాయ
బుద్ధాయ
నిరంతరాయ
నిరంజనాయ
నిర్వికల్పాయ
గుణాతీతాయ
భయంకరాయ
హనుమతే
దురారాధ్యాయ
తపస్సాధ్యాయ ౨౪౦
అమరేశ్వరాయ
జానకీఘనశోకోత్థతాప
పరాత్పరాయ [హర్త్రే]
వాఙ్మయాయ
సదసద్రూపాయ
కారణాయ
ప్రకృతేఃపరాయ
భాగ్యదాయ
నిర్మలాయ
నేత్రే ౨౫౦

ఓం పుచ్ఛలంకావిదాహకాయ
పుచ్ఛబద్ధయాతుధానాయ
యాతుధానరిపుప్రియాయ
ఛాయాపహారిణే నమః
భూతేశాయ
లోకేశాయ
సద్గతిప్రదాయ
ప్లవంగమేశ్వరాయ
క్రోధాయ
క్రోధసంరక్తలోచనాయ
క్రోధహర్త్రే
తాపహర్త్రే
భక్తాభయవరప్రదాయ
భక్తానుకంపినే
విశ్వేశాయ
పురుహూతాయ
పురందరాయ
అగ్నయే
విభావసవే
భాస్వతే
యమాయ
నిరృతయే
వరుణాయ

ఓం వాయుగతిమతే నమః
వాయవే
కుబేరాయ
ఈశ్వరాయ
రవయే
చంద్రాయ
కుజాయ
సౌమ్యాయ
గురవే
కావ్యాయ
శనైశ్చరాయ
రాహవే
కేతవే
మరుతే
హోత్రే
ధాత్రే
హర్త్రే
సమీరజాయ
మశకీకృత దేవారయే
దైత్యారయే
మధుసూదనాయ
కామాయ
కపయే

ఓం రామపాలాయ నమః
కపిలాయ
విశ్వజీవనాయ
భాగీరథీపదాంభోజాయ౩౦౦
సేతుబంధవిశారదాయ
స్వాహాయై
స్వధాయై
హవిషే
కవ్యాయ
హవ్యకవ్యప్రకాశకాయ
స్వప్రకాశాయ
మహావీరాయ
లఘవే
అమితవిక్రమాయ
ప్రడీనోడ్డీనగతిమతే
సద్గతయే
పురుషోత్తమాయ
జగదాత్మనే
జగద్యోనయే
జగదంతాయ
అనంతకాయ
విపాప్మనే
నిష్కళంకాయ

ఓం మహతే నమః
మహదహంకృతయే
ఖాయ
వాయవే
పృథివ్యై
అద్భ్యోనమః
వహ్నయే
దిక్పాలాయ
క్షేత్రజ్ఞాయ
క్షేత్రపాలాయ
పల్వలీకృతసాగరాయ
హిరణ్మయాయ ౩౩౦
పురాణాయ
ఖేచరాయ
భూచరాయ
మనవే
హిరణ్యగర్భాయ
సూత్రాత్మనే
రాజరాజాయ
విశాంపతయే
వేదాంతవేద్యాయ ౩౪౦
ఉద్గీథాయ
వేదవేదాంగపారగాయ

ఓం ప్రతిగ్రామస్థితాయ నమః
సాధ్యాయ
స్ఫూర్తిదాత్రే
గుణాకరాయ
నక్షత్రమాలినే
భూతాత్మనే
సురభయే
కల్పపాదపాయ ౩౫౦
చింతామణయే
గుణనిధయే
ప్రజాపతయే
అనుత్తమాయ
పుణ్యశ్లోకాయ
పురారాతయే
జ్యోతిష్మతే
శార్వరీపతయే
కిలికిల్యారవత్రస్తభూతప్రేత
పిశాచకాయ
ఋణత్రయహరాయ
సూక్ష్మాయ
స్థూలాయ
సర్వగతయే
పుంసే

ఓం అపస్మారహారాయ నమః
స్మర్త్రే
శ్రుతయే
గాథాయై
స్మృతయే
మనవే 320
స్వర్గద్వారాయ
ప్రజాద్వారాయ
మోక్షద్వారాయ
కపీశ్వరాయ
నాదరూపాయ
పరబ్రహ్మణే
బ్రహ్మబ్రహ్మణే
పురాతనాయ
ఏకాయ
నైకాయ
జనాయ
శుక్లాయ
స్వయంజ్యోతిషే
అనాకులాయ
జ్యోతిర్జ్యోతిషే
అనాదయే
సాత్త్వికాయ

ఓం రాజసత్తమాయ నమః
తమోహర్త్రే
నిరాలంబాయ 340
నిరాకారాయ
గుణాకరాయ
గుణాశ్రయాయ
గుణమయాయ
బృహత్కాయాయ
బృహద్యశసే
బృహద్ధనవే
బృహత్పాదాయ
బృహన్మూర్ధ్నే
బృహత్స్వనాయ
బృహత్కర్ణాయ
బృహన్నాసాయ
బృహన్నేత్రాయ
బృహద్గళాయ
బృహద్వక్త్రాయ
బృహచ్చేష్టాయ
బృహత్పుచ్ఛాయ
బృహత్కరాయ
బృహద్గతయే
బృహత్సేవ్యాయ ౪౧౦

ఓం బృహల్లోకఫలప్రదాయ
బృహచ్ఛక్తయే
బృహద్వాంఛాఫలదాయ
బృహదీశ్వరాయ
బృహల్లోకనుతాయ
ద్రష్ట్రే
విద్యాదాత్రే
జగద్గురవే
దేవాచార్యాయ
సత్యవాదినే
బ్రహ్మవాదినే
కళాధరాయ
సప్తపాతాళగామినే
మలయాచలసంశ్రయాయ
ఉత్తరాశాస్థితాయ
శ్రీదాయ
దివ్యౌషధవశాయ
ఖగాయ
శాఖామృగాయ
కపీంద్రాయ
పురాణాయ
శ్రుతిసంచరాయ
చతురాయ

ఓం బ్రాహ్మణాయ నమః
యోగినే
యోగిగమ్యాయ
పరాత్పరాయ
అనాదినిధనాయ
వ్యాసాయ
వైకుంఠాయ ౪౪౦
పృథ్వీపతయే
పరాజితాయ
జితారాతయే
సదానందాయ
ఈశిత్రే
గోపాలాయ
గోపతయే
గోప్త్రే
కలయే
కాలాయ ౪౫౦
పరాత్పరాయ
మనోవేగినే
సదాయోగినే
సంసారభయనాశనాయ
తత్త్వదాత్రే
తత్త్వజ్ఞాయ

ఓం తత్త్వాయ నమః
తత్త్వప్రకాశాయ
శుద్ధాయ
బుద్ధాయ ౪౬౦
నిత్యముక్తాయ
యుక్తాకారాయ
జయప్రదాయ
ప్రళయాయ
అమితమాయాయ
మాయాతీతాయ
విమత్సరాయ
మాయానిర్జితరక్షసే
మాయానిర్మితవిష్టపాయ
మాయాశ్రయాయ ౪౭౦
నిర్లేపాయ
మాయానిర్వంచకాయ
సుఖాయ
సుఖినే
సుఖప్రదాయ
నాగాయ
మహేశకృతసంస్తవాయ
మహేశ్వరాయ
సత్యసంధాయ

ఓం శరభాయ నమః ౪౮౦
కలిపావనాయ
రసాయ
రసజ్ఞాయ
సమ్మానాయ
తపశ్చక్షుషే
భైరవాయ
ఘ్రాణాయ
గంధాయ
స్పర్శనాయ
స్పర్శాయ
అహంకారాయ
మానదాయ
నేతి నేతీతి గమ్యాయ
వైకుంఠభజనప్రియాయ
గిరీశాయ
గిరిజాకాంతాయ
దుర్వాససే
కవయే
అంగిరసే
భృగవే
వశిష్ఠాయ
చ్యవనాయ

ఓం తుంబురవే నమః
నారదాయ
అమలాయ
విశ్వక్షేత్రాయ
విశ్వబీజాయ
విశ్వనేత్రాయ
విశ్వపాయ
యాజకాయ ౫౧౦
యజమానాయ
పావకాయ
పితృభ్యో
శ్రద్ధాయై
బుద్ధ్యై
క్షమాయై
తంద్రాయై
మంత్రాయ
మంత్రయుతాయ
సురాయ ౫౨౦
రాజేంద్రాయ
భూపతయే
కంఠమాలినే
సంసారసారథయే
నిత్యాయ

ఓం సంపూర్ణకామాయ నమః
భక్తకామదుహే
ఉత్తమాయ
గణపాయ
కేశపాయ
భ్రాత్రే
పిత్రే
మాత్రే
మారుతయే
సహస్రశీర్ష్ణాయ
పురుషాయ
సహస్రాక్షాయ
సహస్రపదే
కామజితే
కామదహనాయ ౫౪౦
కామాయ
కామ్యఫలప్రదాయ
ముద్రాపహారిణే
రక్షోఘ్నాయ
క్షితిభారహరాయ
బలాయ
నఖదంష్ట్రాయుధాయ
విష్ణుభక్తాయ

ఓం అభయవరప్రదాయ నమః
దర్పఘ్నే
దర్పదాయ
దృప్తాయ
శతమూర్తయే
అమూర్తిమతే
మహానిధయే
మహాభోగాయ
మహాభాగాయ
మహార్థదాయ
మహాకారాయ
మహాయోగినే
మహాతేజసే
మహాద్యుతయే
మహాకర్మణే
మహానాదాయ
మహామంత్రాయ
మహామతయే
మహాశయాయ
మహోదారాయ
మహాదేవాత్మకాయ
విభవే
రుద్రకర్మణే

ఓం క్రూరకర్మణే నమః
రత్ననాభాయ
కృతాగమాయ
అంభోధిలంఘనాయ
సింహాయ
నిత్యాయ
ధర్మాయ
ప్రమోదనాయ
జితామిత్రాయ
జయాయ
సామాయ
విజయాయ
వాయువాహనాయ
జీవదాత్రే
సహస్రాంశవే
ముకుందాయ
భూరిదక్షిణాయ
సిద్ధార్థాయ
సిద్ధిదాయ
సిద్ధసంకల్పాయ
సిద్ధిహేతుకాయ
సప్తపాతాళభరణాయ
సప్తర్షిగణవందితాయ

ఓం సప్తాబ్ధిలంఘనాయ నమః
వీరాయ
సప్తద్వీపోరుమండలాయ
సప్తాంగరాజ్యసుఖదాయ
సప్తమాతృనిషేవితాయ
సప్తలోకైకమకుటాయ
సప్తహోత్రే ౬౦౧
స్వరాశ్రయాయ
సప్తచ్ఛందోనిధయే
సప్తచ్ఛందసే
సప్తజనాశ్రయాయ
సప్తసామోపగీతాయ
సప్తపాతాళసంశ్రయాయ
మేధావినే
కీర్తిదాయ
శోకహారిణే ౬౧౦
దౌర్భాగ్యనాశనాయ
సర్వవశ్యకరాయ
భర్గాయ
దోషఘ్నాయ
పుత్రపౌత్రదాయ
ప్రతివాదిముఖస్తంభాయ
దుష్టచిత్తప్రసాదనాయ

ఓం పరాభిచారశమనాయ నమః
దుఃఖఘ్నాయ
బంధమోక్షదాయ ౬౨౦
నవద్వారపురాధారాయ
నవద్వారనికేతనాయ
నవనారాయణస్తుత్యాయ
నవనాథాయ
మహేశ్వరాయ
మేఖలినే
కవచినే
ఖడ్గినే
భ్రాజిష్ణవే
విష్ణుసారథయే
బహుయోజనవిస్తీర్ణపుచ్ఛాయ
పుచ్ఛహతాసురాయ
దుష్టగ్రహనిహంత్రే
పిశాచగ్రహఘాతుకాయ
బాలగ్రహవినాశినే
ధర్మాయ
నేత్రే
కృపాకరాయ
ఉగ్రకృత్యాయ

ఓం ఉగ్రవేగాయనమః
ఉగ్రనేత్రాయ
శతక్రతవే
శతమన్యవే
స్తుతాయ
స్తుత్యాయ
స్తుతయే
స్తోత్రే
మహాబలాయ
సమగ్రగుణశాలినే
వ్యాఘ్రాయ ౬౫౦
రక్షోవినాశకాయ
రక్షోఘ్నహస్తాయ
బ్రహ్మేశాయ
శ్రీధరాయ
భక్తవత్సలాయ
మేఘనాదాయ
మేఘరూపాయ
మేఘవృష్టినివారకాయ
మేఘజీవనహేతవే
మేఘశ్యామాయ ౬౬౦
పరాత్మకాయ
సమీరతనయాయ

ఓం బోద్ధ్రేనమః
తత్త్వవిద్యావిశారదాయ
అమోఘాయ
అమోఘవృద్ధయే
ఇష్టదాయ
అనిష్టనాశకాయ
అర్థాయ
అనర్థాపహారిణే ౬౭౦
సమర్థాయ
రామసేవకాయ
అర్థినే
ధన్యాయ
అసురారాతయే
పుండరీకాక్షాయ
ఆత్మభువే
సంకర్షణాయ
విశుద్ధాత్మనే
విద్యారాశయే
సురేశ్వరాయ
అచలోద్ధారకాయ
నిత్యాయ
సేతుకృతే
రామసారథయే

ఓం ఆనందాయ నమః
పరమానందాయ
మత్స్యాయ
కూర్మాయ
నిధయే ౧౯౦
శమాయ
వరాహాయ
నారసింహాయ
వామనాయ
జమదగ్నిజాయ
రామాయ
కృష్ణాయ
శివాయ
బుద్ధాయ
కల్కినే ౨౦౦
రామాశ్రయాయ
హరాయ
నందినే
భృంగినే
చండినే
గణేశాయ
గణసేవితాయ
కర్మాధ్యక్షాయ

ఓం సురాధ్యక్షాయ నమః
విశ్రమాయ ౨౧౦
జగతాంపతయే
జగన్నాథాయ
కపిశ్రేష్ఠాయ
సర్వావాసాయ
సదాశ్రయాయ
సుగ్రీవాదిస్తుతాయ
శాంతాయ
సర్వకర్మణే
ప్లవంగమాయ
నఖదారితరక్షసే ౨౨౦
నఖాయుధవిశారదాయ
కుశలాయ
సుధనాయ
శేషాయ
వాసుకయే
తక్షకాయ
స్వరాయ
స్వర్ణవర్ణాయ
బలాఢ్యాయ
రామపూజ్యాయ ౨౩౦
అఘనాశనాయ

ఓం కైవల్యదీపాయనమః
కైవల్యాయ
గరుడాయ
పన్నగాయ
గురవే
కిల్యారావహతారాతిగర్వాయ
పర్వతభేదనాయ
వజ్రాంగాయ
వజ్రవేగాయ
భక్తాయ
వజ్రనివారకాయ
నఖాయుధాయ
మణిగ్రీవాయ
జ్వాలామాలినే
భాస్కరాయ
ప్రౌఢప్రతాపాయ
తపనాయ
భక్తతాపనివారకాయ
శరణాయ
జీవనాయ
భోక్త్రే
నానాచేష్టాయ
అచంచలాయ

ఓం సుస్వస్థాయనమః
అష్టాస్యఘ్నే
దుఃఖశమనాయ
పవనాత్మజాయ
పవనాయ
కాంతాయ
భక్తాగస్సహనాయ
బలాయ
మేఘనాదరిపవే
మేఘనాదసంహృతరాక్షసాయ
క్షరాయ
అక్షరాయ
వినీతాత్మనే
వానరేశాయ
సతాంగతయే ౨౨౦
శ్రీకంఠాయ
శితికంఠాయ
సహాయాయ
సహనాయకాయ
అస్థూలాయ
అనణవే
భర్గాయ

ఓం దేవాయనమః
సంహృతినాశనాయ
అధ్యాత్మవిద్యాసారాయ
అధ్యాత్మకుశలాయ ౭౦
సుధియే
అకల్మషాయ
సత్యహేతవే
సత్యగాయ
సత్యగోచరాయ
సత్యగర్భాయ
సత్యరూపాయ
సత్యాయ
సత్యపరాక్రమాయ
అంజనాప్రాణలింగాయ
వాయువంశోద్భవాయ
సుధియే
భద్రరూపాయ
రుద్రరూపాయ
సురూపాయ
చిత్రరూపధృతే
మైనాకవందితాయ
సూక్ష్మదర్శనాయ
విజయాయ

ఓం జయాయనమః
క్రాంతదిఙ్మండలాయ
రుద్రాయ
ప్రకటీకృతవిక్రమాయ
కంబుకంఠాయ
ప్రసన్నాత్మనే
హ్రస్వనాసాయ
వృకోదరాయ
లంబోష్ఠాయ
కుండలినే
చిత్రమాలినే
యోగవిదాంవరాయ
విపశ్చితే
కవయే
ఆనందవిగ్రహాయ
అనన్యశాసనాయ
ఫల్గునీసూనవే
అవ్యగ్రాయ
యోగాత్మనే
యోగతత్పరాయ ౮౦
యోగవేద్యాయ
యోగకర్త్రే
యోగయోనయే

ఓం దిగంబరాయనమః
అకారాదిక్షకారాంతవర్ణ
నిర్మితవిగ్రహాయ
ఉలూఖలముఖాయ
సింహాయ
సంస్తుతాయ
పరమేశ్వరాయ
శ్లిష్టజంఘాయ
శ్లిష్టజానవే
శ్లిష్టపాణయే
శిఖాధరాయ
సుశర్మణే
అమితశర్మణే
నారాయణపరాయణాయ
జిష్ణవే
భవిష్ణవే
రోచిష్ణవే
గ్రసిష్ణవే
స్థాణవే
హరయ
రుద్రానుకృతే
వృక్షకంపనాయ
భూమికంపనాయ

ఓం గుణప్రవాహాయనమః
సూత్రాత్మనే
వీతరాగాయ
స్తుతిప్రియాయ
నాగకన్యాభయధ్వంసినే
రుక్మవర్ణాయ
కపాలభృతే
అనాకులాయ
భవోపాయాయ
అనపాయాయ
వేదపారగాయ
అక్షరాయ
పురుషాయ
లోకనాథాయ
రక్షఃప్రభవే ౮౬౦
దృఢాయ
అష్టాంగయోగఫలభుజే
సత్యసంధాయ
పురుష్టుతాయ
శ్మశానస్థాననిలయాయ
ప్రేతవిద్రావణక్షమాయ
పంచాక్షరపరాయ
పంచమాతృకాయ

ఓం రంజనధ్వజాయనమః
యోగినీబృందవంద్యాయ
శత్రుఘ్నాయ ౮౭౧
అనంతవిక్రమాయ
బ్రహ్మచారిణే
ఇంద్రియరిపవే
ధృతదండాయ
దశాత్మకాయ
అప్రపంచాయ
సదాచారాయ
శూరసేనవిదారకాయ
వృద్ధాయ
ప్రమోదాయ
ఆనందాయ
సప్తజిహ్వాపతయే
ధరాయ
నవద్వారపురాధారాయ
ప్రత్యగ్రాయ
సామగాయకాయ
షట్చక్రధామ్నే
స్వర్లోకాయ
భయహృతే ౮౯౦
మానదాయ

ఓం ఆమదాయనమః
సర్వవశ్యకరాయ
శక్త్రే
నేత్రే
అనంతమంగళాయ
అష్టమూర్తిధరాయ
నేత్రే
విరూపాయ
సర్వసుందరాయ ౯౦౦
ధూమకేతవే
మహాకేతవే
సత్యకేతవే
మహారథాయ
నందిప్రియాయ
స్వతంత్రాయ
మేఖలినే
సమరప్రియాయ
లోహాంగాయ
సర్వవిదే ౯౧౦
ధన్వినే
షట్కాలాయ
శర్వాయ
ఈశ్వరాయ

ఓం ఫలభుజేనమః
ఫలహస్తాయ
సర్వకర్మఫలప్రదాయ
ధర్మాధ్యక్షాయ
ధర్మఫలాయ
ధర్మాయ ౯—౨౦
ధర్మప్రదాయ
అర్థదాయ
పంచవింశతితత్త్వజ్ఞాయ
తారకబ్రహ్మతత్పరాయ
త్రిమార్గపతయే
భీమాయ
సర్వదుఃఖనిబర్హణాయ
ఊర్జస్వతే
నిర్గళాయ
శూలినే
మాలినే
గర్భాయ
నిశాచరాయ
రక్తాంబరధరాయ
రక్తాయ
రక్తమాలావిభూషణాయ
వనమాలినే

ఓం శుభాంగాయనమః
శ్వేతాయ
శ్వేతాంబరాయ
యూనే
జయాయ
జయపరీవారాయ
సహస్రవదనాయ
కవయే
శాకినీడాకినీయక్షరక్షోభూ
తౌఘభంజనాయ
సద్యోజాతాయ
కామగతయే
జ్ఞానమూర్తయే
యశస్కరాయ
శంభుతేజసే
సార్వభౌమాయ
విష్ణుభక్తాయ
ప్లవంగమాయ
చతుర్నవతిమంత్రజ్ఞాయ
పౌలస్త్యబలదర్పఘ్నే
సర్వలక్ష్మీప్రదాయ
శ్రీమతే
అంగదప్రియాయ

ఓం ఈడితాయనమః
స్మృత్యై
బీజాయ
సురేశానాయ
సంసారభయనాశనాయ
ఉత్తమాయ
శ్రీపరీవారాయ
శ్రీభూదుర్గాయై
కామదృశే
సదాగతయే
మాతరిశ్వనే ౯౭౦
రామపాదాబ్జషట్పదాయ
నీలప్రియాయ
నీలవర్ణాయ
నీలవర్ణప్రియాయ
సుహృదే
రామదూతాయ
లోకబంధవే
అంతరాత్మనే
మనోరమాయ
శ్రీరామధ్యానకృతే ౯౮౦

ఓం వీరాయనమః
సదాకింపురుషస్తుతాయ
రామకార్యాంతరంగాయ
శుద్ధ్యై
గత్యై
అనామయాయ
పుణ్యశ్లోకాయ
పరానందాయ
పరేశాయ
ప్రియసారథయే
లోకస్వామినే
ముక్తిదాత్రే
సర్వకారణకారణాయ
మహాబలాయ
మహావీరాయ
పారావారగతయే
గురవే
సమస్తలోకసాక్షిణే
సమస్తసురవందితాయ
సీతాసమేతశ్రీరామపాద
సేవాధురంధరాయ ౧౦౦౦

ఆంజనేయసహస్రనామావళిః సమాప్తా.

అథాంజనేయాష్టోత్తరశతనామావళిః

ఓమ్ ఆంజనేయాయ నమః
మహావీరాయ
హనూమతే
మారుతాత్మజాయ
తత్త్వజ్ఞానప్రదాయ
సీతాదేవీముద్రాప్రదాయకాయ
అశోకవనికాచ్ఛేత్త్రే
సర్వమాయావిభంజనాయ
సర్వబంధవిమోక్త్రే
రక్షోవిధ్వంసకారకాయ
పరవిద్యాపరీవారాయ
పరశౌర్యవినాశనాయ
పరమంత్రనిరాకర్త్రే
పరయంత్రప్రభేదకాయ
సర్వగ్రహవినాశినే
భీమసేనసహాయకృతే
సర్వదుఃఖహరాయ
సర్వలోకచారిణే
మనోజవాయ
పారిజాతద్రుమూలస్థాయ ౨౦
సర్వమంత్రస్వరూపవతే
సర్వతంత్రస్వరూపిణే

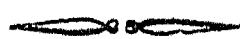
ఓం సర్వయంత్రాత్మకాయ
కపీశ్వరాయ నమః
మహాకాయాయ
సర్వరోగహరాయ
ప్రభవే
బలసిద్ధికరాయ
సర్వవిద్యాసంపత్ప్రదాయకాయ
కపిసేనానాయకాయ
భవిష్యచ్చతురాననాయ
కుమారబ్రహ్మచారిణే
రత్నకుండలదీప్తిమతే
చంచలద్వాలసన్నద్ధలంబమానశిఖోజ్జ్వలాయ
గంధర్వవిద్యాతత్త్వజ్ఞాయ
మహాబలపరాక్రమాయ
కారాగృహవిమోక్త్రే
శృంఖలాబంధమోచకాయ
సాగరోత్తారకాయ
ప్రాజ్ఞాయ
రామదూతాయ
ప్రతాపవతే
వానరాయ

ఓం కేసరీసుతాయనమః
సీతాశోకనివారకాయ
అంజనాగర్భసంభూతాయ
బాలార్కసదృశాననాయ
విభీషణప్రియకరాయ
దశగ్రీవకులాంతకాయ
లక్ష్మణప్రాణదాత్రే
వజ్రకాయాయ
మహాద్యుతయే
చిరంజీవినే
రామభక్తాయ
దైత్యకార్యవిఘాతుకాయ
అక్షహంత్రే
కాలనాభాయ
పంచవక్త్రాయ
మహాతపసే
లంకిణీభంజనాయ
శ్రీమతే
సింహికాప్రాణభంజనాయ
గంధమాదనశైలస్థాయ
లంకాపురవిదాహకాయ
సుగ్రీవసచివాయ
ధరాయ

ఓం శూరాయనమః
దైత్యకులాంతకాయ
సురార్చితాయ
మహాతేజసే
రామచూడామణిప్రదాయ
కామరూపిణే
పింగళాక్షాయ
వార్ధిమైనాకపూజితాయ
కబళీకృతమార్తాండమండలా
విజితేంద్రియాయ [యా
రామసుగ్రీవసంధాత్రే
మహారావణమర్దనాయ
స్ఫటికాభాయ
వాగధీశాయ
నవవ్యాకృతిపండితాయ
చతుర్బాహవే
దీనబంధవే
మహాత్మనే
భక్తవత్సలాయ
సంజీవననగాహర్త్రే
శుచయే
వాగ్మినే
దృఢవ్రతాయ

ఓంకాలనేమిప్రమథనాయనమః
హరిమర్కటమర్కటాయ
దాంతాయ
శాంతాయ
ప్రసన్నాత్మనే
శతకంఠముదాపహృతే
యోగినే
రామకథాలోలాయ
సీతాన్వేషణపండితాయ
వజ్రదంష్ట్రాయ
వజ్రనఖాయ
ఓం రుద్రవీర్యసముద్భవాయ
ఇంద్రజిత్ప్రహితామోఘ
బ్రహ్మాస్త్రవినివారకాయనమః
పార్థధ్వజాగ్రసంవాసినే
శరపంజరభేదకాయ
దశబాహవే
లోకపూజ్యాయ
జాంబవత్ప్రీతివర్ధనాయ
సీతాసమేతశ్రీరామపాదసే
వాధురంధరాయ నమః

ఆంజనేయాష్టోత్తరశతనామావళిస్సమాప్తా.

యత్పురుష మితి ధూపం, యత్పురుషం=వ్యచ్యేతే. కర్దమేన=మాలినీమ్. జాతవేదసే=త్యగ్నిః. శ్లో॥ గోఘృతాగురుసాంబ్రాణిగుగ్గులూద్భూతసౌరభం, ధూపమాజిఘ్ర సీతేశ తాపత్రయనివారణ. సాంగ=ణే నమః ధూప మాఘ్రాపయామి. బ్రాహ్మణోఽస్యేతి దీపం, బ్రాహ్మణో=అజాయత. ఆపఃస్ర జంతుస్నిగ్ధాని=మే కులే. జాతవేద=త్యగ్నిః. శ్లో. వర్తిత్రయ సంయుక్తం వరగోఘృతపూరితం, దీపజాలం గృహాణేదం రూపనిర్జితదర్పక. సాంగస = ణే నమః దీపందర్శయామి. ధూపదీపానంతర మాచమనీయం సమర్పయామి. తత

శ్చతురశ్రమండలం కృత్వా అలంకృత్యసౌవర్ణే రాజతే తామ్రే పాలాశపత్రేవళ్యాం కదళీపత్రేవా నిహితం భక్ష్యభోజ్య చోష్యలేహ్యాన్వితం షడ్రసాన్నం తులసీమిశ్రిత శంఖోదకేన ప్రోక్ష్య మూలేన సప్తవారమభిమంత్ర్య ధేనుచక్రాస్త్ర ముద్రాః ప్రదర్శ్య చంద్రమా మనస ఇతి నైవేద్యం, చంద్రమా = రజాయత. ఆర్ద్రాం పుష్కరిణీం = మమావహ. జాతవేదసే = త్యగ్నిః. శ్లో. రసాలకదళీద్రాక్షారస పక్వాన్నసంయుతం, నైవేద్యం భుంక్ష్వ పానీయం పిబ దేవ మయార్పితమ్. సాంగ = ణే నమః మహానైవేద్యం నివేదయామి. తతః యవనికాం నిస్సార్య యథాశక్తి మూలమంత్ర జపం కృత్వా మధ్యేమధ్యే పానీయం సమర్పయామి, ఉత్తరాపోశనం సమర్పయామి, హస్తప్రక్షాళన ముద్వర్తనం గాండూషికజలం పాదప్రక్షాళనాదికం సమర్పయామి, శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి. నాభ్యాఆసీ దితి తాంబూలం, నాభ్యాఆసీ = దకల్పయన్. ఆర్ద్రాం యః కరణీం=మమావహ. జాతవేదసే = త్యగ్నిః. శ్లో. నాగవల్లీదళోపేతం పూగీఫలసమన్వితం, సంతప్తమౌక్తికక్షోదం తాంబూలంస్వీకురు ప్రభో. సాంగసప = ణే నమః తాంబూలం సమర్పయామి. శ్లో. ఇదం ఫలం మయా దేవ స్థాపితం పురతస్తవ, తేన మే సుఫలావాప్తిర్భవే జ్జన్మనిజన్మని. ఇతి ఫలం సమర్పయామి. హిరణ్యరూపస్స = దదత్యన్న మస్మై. సువర్ణపుష్పదక్షిణాం సమర్పయామి. వేదాహమేతి నీరాజనం, వేదాహ = యదాస్తే. తాం మ ఆవహ జాతవేదోలక్ష్మీ మనపగామినీం, యస్యాం హిరణ్యం

ప్రభూతం గావో దాస్యోఽశ్వాన్విందేయం పురుషానహమ్॥ జాతవేద సే= త్యగ్నిః. శ్లో. కర్పూరోదితదీపాగ్రింకాంక్షితార్థ ప్రదాయకం, నీరాజనం ప్రదాస్యామి నిత్యకళ్యాణవిగ్రహ. సాంగస= ణే నమః. నీరాజనం సమర్పయామి. ధాతాపురస్తా దితి మంత్రపుష్పం, ధాతాపురస్తా = అయనాయవిద్యతే. జాతవేదసే = త్యగ్నిః. శ్లో. రామాయ రఘువంశాబ్ధిసోమా యామితతేజసే, మంత్రపుష్పం ప్రదాస్యామి మాం పాహి భరతాగ్రజ. సహస్రశీర్ష = జాతవేదససూక్తం చ పఠేత్. సాంగస = ణేనమః మంత్రపుష్పం సమర్పయామి. యజ్ఞేనేతి ప్రదక్షిణం, యజ్ఞేన = దేవాః. పద్మాసనే = నారాయణి నమోస్తుతే. జాతవేద= త్యగ్నిః. శ్లో. రక్షరక్ష మహాబాహో రక్షరక్ష దయానిధే, ప్రదక్షిణం కరోమి త్వాం ప్రసీదాఘు నివృత్తయే. సాంగసపరి= ణేనమః, ప్రదక్షిణత్రియనమస్కా రాన్ సమర్పయామి.

ప్ర ద క్షి ణ న మ స్కా రాః.

ఓం భూర్భు = వః ఓం రాం యో వై శ్రీరామ చంద్ర స్స భగవా నద్వైతపరమానందాత్మా యత్పరం బ్రహ్మ భూర్భువస్సువ స్తస్మై వైనమో నమః ఆత్మప్రదక్షి ణనమస్కారాన్ సమర్పయామి ॥౧॥ ఓం భూర్భు = వః ఓం రాం యో వై = నందాత్మా యశ్చాఖండైకరసో భూ = యామి ॥౨॥ ఓం భూర్భు = వః ఓం రాం యో వై = నం దాత్మా యచ్చ బ్రహ్మానందామృతం భూ = యామి ॥౩॥ ఓం భూర్భు = వః ఓం రాం యో వై = నందాత్మా య

త్రారకం బ్రహ్మ భూ = యామి ॥౪॥ ఓం భూర్భు = వః ఓం రాం యో వై = నందాత్మా యో బ్రహ్మ విష్ణు రీశ్వరో య స్సర్వ దేవాత్మా భూ = యామి ॥౫॥ ఓం భూర్భు = వః ఓం రాం యో వై = నందాత్మా యే సర్వవేదా స్సాంగా స్సశాఖా స్సపురాణా భూ = యామి ॥౬॥ ఓం భూర్భు = వః ఓం రాం యో వై = నందాత్మా యో జీవాత్మా భూ = యామి ॥౭॥ ఓం భూర్భు = వః ఓం రాం యో వై = నందాత్మా య స్సర్వభూతాంతరాత్మా భూ = యామి ॥౮॥ ఓం భూర్భు = వః ఓం రాం యో వై = నందాత్మా యే దేవాసురమనుష్యాదిభావా భూ = యామి ॥౯॥ ఓం భూర్భు= వః ఓం రాం యో వై= నందాత్మా యే చ మత్స్యకూర్మాద్యవతారా భూ= యామి ॥౧౦॥ ఓం భూర్భు = వః ఓం రాం యో వై= నందాత్మా యశ్చ ప్రాణో భూ=యామి ॥ ౧౧ ॥ ఓం భూర్భు=వః ఓం రాం యో వై= నందాత్మా యోంతఃకరణచతుష్టయాత్మా భూ=యామి ॥ ౧౨ ॥ ఓం భూర్భు=వః ఓం రాం యో వై= నందాత్మా యాని చ పంచభూతాని భూ=యామి ॥ ౧౩ ॥ ఓం భూర్భు=వః ఓం రాం యో వై= నందాత్మా యశ్చ యమో భూ=యామి ॥౧౪॥ ఓం భూర్భు= వః ఓం రాం యో వై= నందాత్మా యశ్చాంతకో భూ = యామి ॥౧౫॥ ఓం భూర్భు=వః ఓం రాం యో వై = నందాత్మా యశ్చమృత్యుః భూ=యామి ॥౧౬॥ ఓం భూర్భు=వః ఓం రాం యో వై =నందాత్మా యశ్చామృతంభూ=యామి॥ ౧౭॥ ఓం భూర్భు= వః ఓం రాం యో వై =నందాత్మా యః

స్థావరజంగమాత్మకో భూ = యామి ॥౧౮॥ ఓం భూర్భు =
వః ఓం రాం యో వై=నందాత్మా యేచ పంచాగ్నయో
భూ= యామి ॥౧౯॥ ఓం భూర్భు=వః ఓం రాం యో వైనం
దాత్మా యా స్సప్తమహావ్యాహృతయో భూ= యామి॥౨౦॥
ఓం భూర్భు=వః రాం యో వై= నందాత్మా యా విద్యా
భూ=యామి॥ ౨౧॥ ఓం భూర్భు=వః రాం యో వై నం
దాత్మా యా సరస్వతీభూ=యామి॥౨౨॥ఓంభూర్భు=వః రాం
యోవై=నందాత్మా యా లక్ష్మీర్భ్వాయామి॥ ౨౩॥ ఓం
భూర్భు=వః రాం యో వై =నందాత్మా యా గౌరీ భూ=
యామి॥ ౨౪॥ ఓం భూర్భు=వః రాం యో వై=నందాత్మా
యా జానకీ = యామి॥ ౨౫॥ ఓం భూర్భు=వః రాం యో
వై=నందాత్మాయచ్చ త్రైలోక్యం భూ = యామి॥ ౨౬॥
ఓం భూర్భు=వః రాం యోవై నందాత్మా యశ్చ సూర్యో
భూ = యామి॥ ౨౭॥ ఓం భూర్భు = వః రాం యోవై
నందాత్మా యశ్చ సోమోభూ = యామి॥ ౨౮॥ ఓం
భూర్భు = వః ఓం రాం యోవై = నందాత్మా యాని నక్ష
త్రాణి భూ=యామి॥౨౯॥ ఓం భూర్భు=వఃఓంరాం యో వై =
నందాత్మా యే చ నవగ్రహా భూ=యామి॥ ౩౦॥ ఓం
భూర్భు=వః ఓం రాం యో వై =నందాత్మా యేచాష్టౌ లోక
పాలా భూ=యామి॥ ౩౧॥ ఓం భూర్భు=వః ఓం రాం యోవై =
నందాత్మాయే చాష్టౌ వసవో భూ=యామి॥౩౨॥ఓం భూర్భు=
వః ఓం రాం యో వై =నందాత్మా యే చైకాదశరుద్రా భూ=
యామి॥౩౩॥ఓం భూర్భు = వః ఓంరాం యోవై = నందాత్మా

యేచద్వాదశాదిత్యా భూ=యామి ॥ ౩౪॥ ఓంభూర్భు=వఃఓం
రాంయోవై = నందాత్మాయచ్చభూతంభవ్యంభవిష్యద్భూ=
యామి॥౩౫॥ ఓం భూర్భు=వః ఓం రాం యో వై=నందాత్మా
యోబ్రహ్మాండాంతర్బహిర్వ్యాప్నోతి విరాడ్భూ=యామి॥౩౬॥
ఓం భూర్భు=వః ఓం రాం యో వై = నందాత్మా యో
హిరణ్యగర్భో భూ=యామి॥౩౭॥ ఓం భూర్భు=వః ఓం రాం యో
వై= నందాత్మా యా ప్రకృతిః భూ=యామి ॥ ౩౮ ॥ ఓం
భూర్భు=వః ఓం రాం యో వై= నందాత్మా య శ్చోంకా
రో భూ=యామి ॥ ౩౯ ॥ ఓం భూర్భు=వః ఓం రాం యో
వై = నందాత్మా యా శ్చతస్రోర్ధమాత్రాః భూ=యామి॥
౪౦ ॥ ఓం భూర్భు=వః ఓం రాం యో వై = నందాత్మా
యః పరమపురుషో భూ=యామి॥ ౪౧॥ ఓం భూర్భు= వః ఓం
రాం యో వై = నందాత్మా యశ్చ మహేశ్వరో భూ=యా
మి ॥౪౨॥ ఓం భూర్భు=వః ఓం రాం యో వై=నందాత్మా
యశ్చ మహాదేవో భూ=యామి ॥౪౩॥ ఓం భూర్భు=వః ఓం
రాం యో వై= నందాత్మా ఓం నమో భగవతే వాసు
దేవాయ యో మహావిష్ణుః భూ=యామి ॥౪౪॥ ఓం భూర్భు=వః
ఓం రాం యో వై= నందాత్మా యః పరమాత్మా భూ=
యామి ॥౪౫॥ ఓం భూర్భు=వః ఓం రాం యో వై =నందాత్మా
యో విజ్ఞానాత్మా భూ=యామి ॥౪౬॥ ఓం భూర్భు=వః ఓం
రాం యో వై= నందాత్మా య స్సచ్చిదానందాత్మా భూ=
యామి ॥౪౭॥

అ థ శ్రీ రా మ చ తుః ష ష్ట్యు ప చా రాః.

ఓం శ్రీం రాం సాంగసపరివారచిన్మయశ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణే నమః సింహాసనం పరికల్పయామి నమః ॥౧॥ ఓం = స్వాగతం పరికల్పయామి నమః ॥౨॥ ఓం = గంధపుష్పాక్షతయవరత్నదూర్వాయుతతోయైః పాద్యం పరికల్పయామి నమః॥౩॥ ఓం = గంధతోయైః అర్ఘ్యం పరికల్పయామి నమః ॥ ౪ ॥ ఓం = ఏలోశీరకర్పూరతోయైః ఆచమనం పరికల్పయామి నమః ॥౫॥ ఓం=ఘృతదధిమధుఫలైః మధుపర్కం=నమః ॥౬॥ ఓం = పున రాచమనీయం పరికల్పయామి నమః ॥ ౭ ॥ ఓం = పాదుకే పరిధాయ స్నానమండప ప్రవేశం=నమః ॥౮॥ ఓం = స్నానవస్త్రం పరికల్పయామి నమః ॥౯॥ ఓం= రత్నాసనం పరికల్పయామి నమః॥౧౦॥ ఓం = కర్పూరశకలైః దంతధావనం పరికల్పయామి నమః॥౧౧॥ ఓం = సుగంధిజలైః గండూషణం పరికల్పయామి నమః॥ ౧౨॥ ఓం = శుద్ధజలేన ముఖప్రక్షాళనం పరికల్పయామి నమః॥ ౧౩॥ ఓం = ఆచమనం పరికల్పయామి నమః ॥౧౪॥ ఓం = ముఖప్రోంఛనం పరికల్పయామి నమః॥ ౧౫॥ ఓం = సుగంధతైలామలకాభ్యంగద్రవ్యాణి = నమః ॥౧౬॥ ఓం = మహోపచారాభ్యంగం పరికల్పయామి నమః ॥౧౭॥ ఓం = సుగంధిద్రవ్యైః కేశశోధనం పరికల్పయామి నమః ॥౧౮॥ ఓం = అంగోద్వర్తనం పరికల్పయామి నమః ॥౧౯॥ ఓం = ఉష్ణోదక స్నానం పరికల్పయామి నమః ॥౨౦॥ ఓం = పంచామృతఫలాదిస్నానం పరికల్పయామి నమః ॥౨౧॥ఓం = వైదిక తాంత్రిక మంత్రమిశ్రితేక్షురస

నారికేళజలపనసామ్రాది వివిధ ఫలరస కర్పూరాది యుత స్నానం పరికల్పయామి నమః ॥౨౨॥ ఓం = ఆచమనం పరికల్పయామి నమః ॥౨౩॥ ఓం = స్వచ్ఛవస్త్రేణ కేశాంగమార్జనం పరికల్పయామి నమః ॥౨౪॥ ఓం = నవరత్నశోభితం రక్తదుకూలం పరికల్పయామి నమః ॥౨౫॥ ఓం = ఉత్తరీయం పరికల్పయామి నమః ॥౨౬॥ ఓం = ఆచమనీయం పరికల్పయామి నమః ॥౨౭॥ ఓం = యజ్ఞోపవీతం పరికల్పయామి నమః॥౨౮॥ ఓం = అలంకారమండపప్రవేశం పరికల్పయామి నమః ॥౨౯॥ ఓం = రత్నాసనం పరికల్పయామి నమః ॥౩౦॥ ఓం = మకుటలలాటాభరణాని పరికల్పయామి నమః ॥౩౧॥ ఓం = పంచవాద్యపురస్సరం పరివారజనైస్సహ యాగమండపప్రవేశం పరికల్పయామి నమః ॥౩౨॥ ఓం = కామేశ్వరాంకోపవేశం పరికల్పయామి నమః॥౩౩॥ ఓం=కర్పూరాగురుచందన కుంకుమ కర్పూర గోరోజనమాంసీశిలారసాఖ్యగంధద్రవ్యాణి పరికల్పయామి నమః॥౩౪॥ ఓం=అక్షతాన్ పరికల్పయామి నమః ॥౩౫॥ ఓం = పుష్పాణి పరికల్పయామి నమః ॥ ౩౬॥ ఓం = ధూపం పరికల్పయామి నమః॥౩౭॥ ఓం = దీపం పరికల్పయామి నమః॥ ౩౮॥ ఓం = వాద్యం పరికల్పయామి నమః॥ ౩౯॥ ఓం = ఆచమనం పరికల్పయామి నమః ॥౪౦॥ ఓం = నైవేద్యం పరికల్పయామి నమః॥ ౪౧॥ ఓం = చిన్మాత్రధ్యానం పరికల్పయామి నమః॥ ౪౨॥ఓం = స్వర్ణపాత్రే మధ్యే పానీయం పరికల్పయామి నమః॥ ౪౩॥ ఓం = ఉత్తరాపోశనం పరికల్పయామి నమః॥ ౪౪॥ ఓం = హస్తప్రక్షాళనం

పరికల్పయామి నమః ॥ ౪౫॥ ఓం = సుగంధిద్రవ్యైః కరో
ద్వర్తనం పరికల్పయామి నమః ॥ ౪౬॥ ఓం = గండూషణం
పరికల్పయామి నమః॥ ౪౭॥ ఓం = పాదప్రక్షాళనం పరికల్ప
యామి నమః॥ ౪౮॥ ఓం=ఆచమనం పరికల్పయామి నమః॥౪౯॥
ఓం=ఫలంపరికల్పయామినమః॥౫౦॥ఓం తాంబూలచర్వణం పరి
కల్పయామి నమః॥౫౧॥ఓం=దక్షిణాంపరికల్పయామినమః౫౨॥
ఓం=ఆరార్తికం పరికల్పయామి నమః॥ ౫౩॥ ఓం=పుష్పాంజలిం
పరికల్పయామి నమః ॥౫౪॥ ఓం=ప్రదక్షిణం పరికల్పయామి
నమః॥౫౫॥ఓం=క్షమాపణం పరికల్పయామి నమః॥౫౬॥ ఓం=
ఛత్రం పరికల్పయామి నమః ॥౫౭॥ ఓం = చామరం పరికల్ప
యామినమః ॥౫౮॥ ఓం= వ్యజనం పరికల్పయామి నమః ॥౫౯॥
ఓం = గీతం పరికల్పయామి నమః ॥౬౦॥ ఓం = వాద్యం పరి
కల్పయామి నమః ॥౬౧॥ ఓం = దాస్యం పరికల్పయామి
నమః ॥౬౨॥ ఓం=ఆత్మసమర్పణం పరికల్పయామి నమః॥౬౩॥
ఓం= పురాణశ్రవణ చతుర్వేద శ్రీరామాయణ పారాయణాది
సమర్పయామి నమః ॥౬౪॥

ఇతిచతుష్షష్ట్యుపచారైః సంపూజ్యతత ఉత్తరనారాయణ
మంత్రైః ప్రార్థనంకుర్యాత్. అనంతరం శ్రీరామరహస్యోపని
షదం శ్రీరామపూర్వోత్తరతాపిన్యాచపారాయణంకుర్యాత్.
తదను శ్రీమదానంద రామాయణే మనోహరకాండోక్త
శ్రీరామమంత్రగీతోద్ధారభజనం కుర్యాత్. అనంతరం సహస్ర
దీపైరష్టోత్తరదీపైర్వా మహానీరాజనం కుర్యాత్. తతః శ్రీరామ
తాపిన్యంతర్గతఓం రాం - యోవై శ్రీరామచంద్రస్సభగవా

నద్వైతపరమానందాత్మాయ త్పరంబ్రహ్మ భూర్భువస్సువ స్తస్మై వైనమోనమః ఇత్యాది. ఓంతత్స దిత్యేతై ర్మంత్రై స్సప్తచత్వారింశత్పరిమితై ర్నమస్కుర్యాత్. ఓం అష్టాచ క్రా నవద్వారా = ప్రజాందదుః ఇతి ధ్యాత్వా ఆవహంతీ వితన్వానా = పశుభిస్సహ స్వాహా ఇతి సంప్రార్థ్య సీతోపని షదం పఠిత్వా శ్రీరామ మేవం ధ్యాయేత్. శ్లో. నమో బ్రహ్మణ్య దేవాయ రామా యాకుంఠ మేధసే, ఉత్తమశ్లోక ధుర్యాయ న్యస్తదండార్పితాంఘ్రయే. ఇందీవరదళశ్యామో రామో రాజీవలోచనః, మానసే వర్తతే యస్యాస్తాం సీతాం ప్రణమామ్యహమ్. ధ్యేయం సదా పరిభవఘ్న మభీష్టదాయం తీర్థాస్పదం శివవిరించినుతం శరణ్యం, భృత్యార్తిహం ప్రణత పాలభవాబ్ధిపోతం వందే మహాపురుష తే చరణారవిందమ్ ఇతి దండవత్ప్రణామః. అనంతరమాదర్శందర్శయేత్. ఛత్రంధార యేత్, చామరాభ్యాం వీజయేత్. దర్పణం దర్శయామి ఛత్రం ధారయామి చామరాభ్యాం వీజయామి. శ్లో. పాపో ఒహం పాపకర్మాహం = రక్షరక్ష రఘూద్వహ. ఇతి సంప్రార్థ్య వైదికైః పౌరాణికై ర్మంత్రై ర్యథాశక్తిస్తుత్వా శ్లో. నృత్యం గతాది కుర్వీత ద్విజదేవాగ్నితుష్టయే, న జీవనాయ యుంజీత విప్రః పాపభియా క్వచిత్. నృత్యం దర్శయామి గీతం శ్రావ యామి = వాద్యంఘోషయామి. ఇతి నృత్యగీతవాద్యాని.

శ్లో. అథ పుష్పాంజలిం దత్వా కృత్వా తత్పాదయో శ్శిరః, ప్రార్థయే ద్రాఘవం భక్త్యా కపిముద్రాం ప్రదర్శయన్. శ్లో. తర్జన్యగ్రేంగుష్ఠమూలం కృత్వాఒన్యాంగుళి యోజనం,

తత్సంపుటే తయోః పాణ్యో ర్ముద్రా వానరసంజ్ఞికా. అజ్ఞానా దథవా జ్ఞానా దశుభం య న్మయా కృతం, క్షంతు మర్హసి తత్సర్వం దాస్యేనైవ గృహాణ మామ్. త్వం మాతాపితరౌ త్వమేవ సుహృద స్త్వం భ్రాతర స్త్వం సఖా, త్వం విద్యా త్వ ముదారకీ ర్తిచరితం త్వం భాగ్య మత్యద్భుతం, కిం భూయా త్సకలం సమీహిత మితి జ్ఞాత్వా కృపాళో హరే, శ్రీమద్రా ఘువ సంప్రసీద భగవన్ త్వత్తః పరం నాస్తి మే. అపరాధ సహస్రాణి క్రియంతేఽ హర్నిశం మయా, దాసోఽహ మితి మాంమత్వా క్షమస్వ రఘునందన. ఇతి క్షమాపణమ్. కాయేన వాచా=సమర్పయామి. దివా రాత్రౌ చ య త్కర్మ జ్ఞానా జ్ఞానకృతం చ యత్, తత్సర్వ మర్పయే తుభ్యం తేన ప్రీతో భవ ప్రభో. సాధు వాఽ సాధు వా కర్మ యద్య దాచరితం మయా, తత్సర్వం భగవన్ రామ గృహాణారాధనం పరమ్. త్వమేవాహ మహం చ త్వం సచ్చిన్మాత్రవపుర్ధరః, ఆవయో రంతరం భ్రాంతి ర్నశ్యత్వాజ్ఞాబలా త్తవ. ఇ త్యా త్మార్ప ణమ్. త్వయోపభు క్తస్రగ్గంధవాసోలంకారచర్చితాః, ఉచ్ఛిష్ట భోజినా దాసా స్తవ మాయాం జయేమహి. మహాప్రసాద ఇత్యుక్త్వా పరమప్రీతిపూర్వకం, తచ్ఛేషం గంధపుష్పాది సమ్యగాత్మన మర్పయేత్. ఇతి శేషగ్రహణమ్. మంత్ర హీనం=తదస్తు మే. శ్లో. ఇతిపుష్పాంజలిం దత్త్వా సంప్రాప్య వరణాన్ వరౌ, భక్త్యా సంశోధితం స్వాంతం విశ విశ్రామ హేతవే. హృత్పద్మకర్ణికామధ్యే సీతయా సహ రాఘవ, నివస త్వం సురశ్రేష్ఠ సర్వై రావరణై స్సహ, ప్రార్థ్యైవం పాదుకే

దత్త్వా సాంగ ముద్వాసయే ద్ధరిం, ప్రాణాయామ షడంగం చ కృత్వా ముద్రాం విసర్జయేత్. అహం రామోన చాన్యోస్మి బ్రహ్మైవాహం న శోకభాక్ సచ్చిదానందరూపోహం నిత్యముక్తస్వభావవాన్. ఆత్మానం సంతతం రామం సంభావ్య విహరంతి యే, న తేషాం దుష్కృతం కించిత్సుకృతం వా నచాపదః. ఇతి విసర్జనమ్. యస్య స్మృత్యా చ=తమచ్యుతమ్. అనేన యథాసంభవ షోడశోపచారపూజనేన దశావరణపూజనేన చ భగవాన్సర్వాత్మకః శ్రీ సీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్న హనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్ర స్సుప్రీతో వరదో భవతు. దేవదేవ జగన్నాథ శంఖచక్ర గదాధర, దేహి రామ మమానుజ్ఞాం తవ తీర్థనిషేవణే. లబ్ధ్వాఽనుజ్ఞాం తత స్తీర్థే పాత్రస్థే యంత్ర మాలిఖేత్, కుశై ర్మూలం లిఖిత్వా తు పఠే న్మంత్ర మఘాపహమ్. అకాలమృత్యుహరణం సర్వవ్యాధి నివారణం, సర్వపాపప్రశమనం రామపాదోదకం పిబే. ఇతి తీర్థంపిబేత్. సాలగ్రామశిలాతోయ మపీత్వా యస్తు మస్తకే, ప్రక్షేపణం ప్రకుర్వీత బ్రహ్మహాసో నిగద్యతే. విష్ణోః పాదోదకం పీతం కోటిజన్మాఘనాశనం, తదేవాష్టగుణం పాపం భూమౌ బిందునిపాతనాత్. ఇతి తీర్థధారణమ్. యా దృష్టా నిఖిలాఘసంప్రశమనీ స్పృష్టా వపుఃపావనీ, రోగఘ్నీ హ్యభివందితాఽమలజలా సిక్తాంతకత్రాసినీ, ప్రత్యాసత్తినిధాయినీ భగవతః కృష్ణస్య సంరోపితా, న్యస్తా తచ్చరణే విముక్తిఫలదా తస్యై తులస్యై నమః. ఇతి తులసిదళగ్రహణమ్. అనంతరం బ్రాహ్మణ సువాసినీపూజాం కృత్వా తై ర్బంధుభిః భోజయేత్.

ఇతితత్త్వసంగ్రహరామాయణోక్తదశావరణపూజాకల్పానుసారీ పూజావిధిః.

ఏవమేవ శ్రీరామాయణసారోద్ధారే కిష్కింధాకాండే చతుర్థసర్గేపి— శ్లో. దశావరణపూజాం వై హ్యాగమోక్తం ప్రకారయేత్, పాద్యార్ఘ్యాచమనీయాద్యైః స్నానవస్త్రవిభూషణైః. యావచ్ఛక్త్యుపచారైర్వా త్వర్చయేన్నామమాయయా, అగస్త్యేనోక్తమార్గేణకుండేనాగమవిత్తమః, జుహుయాన్మూలమంత్రేణ పుంసూక్తేనాథవా బుధః. ఇత్యధ్యాత్మరామాయణవచనానుసారతః శ్రీ తత్త్వసంగ్రహ రామాయణోక్త దశావరణపూజాగుణోపసంహారః కృతః.

ఇతః పర మగస్త్యోక్తాగమహోమవిధిః లిఖ్యతే, ఉపాసకానా మస్యైవ ముఖ్యత్వేన విహితత్వాత్. తత్రాయ మాగమోక్తప్రయోగః.

అ గ స్త్యో క్తా గ మ హో మ వి ధిః.

యథావ ద్విహితే ఔపాసనకుండే స్థితం వైదికాగ్నిం ప్రజ్వాల్య హోమం కుర్యాత్; తదసంభవే లౌకికాగ్నిం శ్రోత్రియాగారాదాహృత్య అరత్నిమాత్ర పరిమితస్య రేఖోల్లేఖనాదినా యథావిధి సంస్కృతస్య కుండస్య స్థండిలస్య వా పురతః పాత్రేణ సంస్థాప్య, మూలమంత్రేణ వీక్ష్య షడిత్యస్త్రేణ ప్రోక్ష్య తేనైవ దర్భైస్సంతాడ్య హుమితి కవచేనావకుంఠ్య ఏవం వీక్షణాదిభిః క్రవ్యాదాంశం పరిత్యజ్య దేవాంశ మగ్నిం రమి త్యగ్నిబీజత శ్చైతన్యేన సంయోజ్య మూలమంత్రేణాభిమంత్ర్య భూర్భువస్సువరోమి త్యగ్నిం స్థండిలోపరి ప్రతిష్ఠాప్య ప్రజ్వాల్య ప్రాణానాయమ్య దేశకాలా

సంకీర్త్య శ్రీరామచంద్ర ప్రీత్యర్థం పట్టాభిషేకాఖ్య తత్త చ్ఛుభకర్మణి - సాంగం సాయుధం సపరివారం శ్రీరామం అముకద్రవ్యేణ యక్ష్యే ఇతి సంకల్పయేత్. నిత్యపూజాహోమే అన్వాధానాదికం నాస్తి, ఇతరహోమేషు కుర్యాదేవ.

యథా - అగ్ని మిద్ధ్వా, అగ్నే ర్ధ్యానం, అలంకృత్య దర్భైః పరిస్తీర్య ఉత్తరే ణాగ్నిం ప్రాగగ్రాన్ దర్భాన్ త్సగ్గ్స్తీర్యేత్యాది షట్పాత్రా ణ్యాసాద్య ప్రోక్షణకాలే మూలమంత్రేణ యజ్ఞసాధన సంభారాన్ ప్రోక్ష్య పూర్ణపాత్ర నిధానమ్. ఆజ్యసంస్కారం కృత్వా ఇధ్మప్రక్షేపణాంతం స్వగృహ్యోక్తప్రకారేణ కృత్వా వాగ్యతో భూత్వా న్యాసం కుర్యాత్. సహస్రార్చిషే హృదయాయ నమః స్వస్తిపూర్ణాయ శిరసే స్వాహా ఉత్తిష్ఠపురుషాయ శిఖాయై వషట్ ధూమ్రవ్యాపినే కవచాయహుం సప్తజిహ్వాయ నేత్రత్రయాయవౌషట్ ధనుర్ధ రాయ అస్త్రాయ ఫట్. ఇతి న్యాసం కృత్వా సమిద్ధస్తః, వైశ్వానరజాతవేద ఇహావహ లోహితాక్షసర్వకర్మాణిసాధయ సాధయ స్వాహా. ఏవ మావాహ్య సమిధం క్షిప్త్వా, ఓం చిత్పింగళ హనహన దహదహ పచపచ సర్వజ్ఞాజ్ఞాపయస్వాహా ఇత్యగ్నిం దీపయేత్. శ్లో. అగ్నిం ప్రజ్వలితం వందే జాతవేదస మూర్జితం, హిరణ్యవర్ణ మమలం సమిద్ధం సర్వతోముఖమ్. ఇతి నమస్కృత్య, ఓం ఓమితి ప్రణవపంచదశావృత్త్యా సకల జగత్కారణవహ్నే ర్గర్భాధానాది పంచదశసంస్కారాన్ విభావ్య, శ్లో. మణిబంధౌ సమౌ కృత్వా తన్మధ్యేంగుష్ఠకౌ క్షిపేత్, ముద్రేయం సప్తజిహ్వాఖ్యా దర్శయే జ్జాతవేదసే.

ఇతి సప్తజిహ్వాఃముద్రాం ప్రదర్శ్య ఓం జాతవేదసే నమః, ఓం సప్తజిహ్వాయ నమః, ఓం హవ్యవాహనాయనమః, ఓం అశ్వోదరాయనమః, ఓం వైశ్వానరాయనమః, ఓం కౌమారచేతసే నమః, ఓం విశ్వముఖాయ నమః, ఓం దేవముఖాయనమః, ఇత్యష్టది క్ష్వగ్నిం సంపూజ్య మధ్యేగ్నౌ రత్నసింహాసనం విభావ్య తస్మిన్ శ్రీరామచంద్రం సాంగం సాయుధం సశక్తిం పరివారసహిత మావాహయామి. ఇతి పూజామండలస్థితం శ్రీరామ మావాహ్య మంత్రన్యాసం కుర్యాత్. ఓం రాం నమః శిరసి, ఓం రాం నమః భ్రూమధ్యే, ఓం మాం నమః హృదయే, ఓం యం నమః నాభౌ, ఓం నం నమః గుహ్యే, ఓం మం నమః పాదయోః. ఏవం న్యాసం కృత్వా, ఆవాహనీ స్థాపినీ సన్నిధీకరణీ సన్నిరోధినీ సమ్ముఖీకరణీ సంకలీకరణీ మహాముద్రా శంఖ చక్ర గదా పద్మ ధేను కౌస్తుభ గరుడ శ్రీవత్స వనమాలా యోనిముద్రాఖ్య సప్తదశముద్రాః ప్రదర్శ్య గంధపుష్పాక్షతధూపదీపై రగ్నౌ శ్రీరామం సంపూజ్య స్రువే ణాజ్యమాదాయ స్రుచి గృహీత్వా ఆఘారా వాఘార్య చతుర్గృహీ తేనాజ్యే నాగ్నయే స్వాహా సోమాయ స్వాహేత్యాజ్యభాగౌ హుత్వా పున శ్చతుర్గృహీతే నాజ్యేనాగ్నయేస్వాహే త్యగ్నిముఖాహుతిం జుహుయాత్. ఇత్యగ్నిముఖమ్. అనంతర మాజ్యప్లుతం హవిః హుమితి కవచే నావకుంఠ్య ఫడిత్యస్త్రేణ పరిరక్ష్య మూలమంత్రేణ ప్రోక్ష్య తేనైవాభిమంత్ర్య శ్లో. ద్రవద్రవ్యం స్రువేణాన్య జ్జుహుయా న్మృగముద్రయా, నాగవల్లీదళయుజా తులసీగర్భయాథ.

వా, మధ్యమానామికాంగుష్ఠై ర్మృగముద్రా ప్రకీర్తితా-ఇతి.

ఆదౌ శ్రీరామాయ సశక్తికాయ స్వాహేతి షోడశాహుతీ ర్హుత్వా నిత్యపూజాహోమే ద్వారపీఠాంగదేవతా హోమం కుర్యాత్. శ్రీరామాయేదం న మమేతి త్యాగః. తదనంతరం పురుషసూక్తేన షోడశాహుతీ ర్జుహుయాత్. యదా మూలమంత్ర హోమ స్తదా పురుషసూక్త హోమో నాస్తి. మూలమంత్రేణ పురుషసూక్తేన వేతి వికల్పత్వేన శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణేఽభిహితత్వాత్. పట్టాభిషేకాదిహోమే తు మూలమంత్రేణ సహస్రాహుతీ రాజ్యేన హుత్వా రామగాయత్ర్యా చ సహస్రాహుతీ ర్హుత్వా సంక్షేపసర్గశ్లోకై శ్చ హుత్వా తతః ద్వారపీఠాంగదేవతానా మేకైకాహుతిం జుహుయాత్. తత్ర గణేశాది ద్వారదేవతాః దశావరణపూజాయాం ప్రతిపాదితత్వా ద్వాత్రింశద్భవంతి. తదనంతరం మండూకాదిపీఠదేవతా అష్టచత్వారింశత్. తతః పర మంగావరణదేవతా అష్టాదశోత్తరశతమ్. ఏవం సర్వా మిళిత్వా అష్టనవత్యధికైకశతదేవతా భవంతి. తతః, ఓం గం గణేశాయ స్వాహా ఓం సం సవిత్రే స్వాహా ఓం మం మహేశాయస్వాహా ఓం హ్రీం హ్రియై స్వాహా. ఇతి చతస్ర ఆహుతీ ర్హుత్వా మంత్రోక్తదేవతాభ్యా ఇదం న మమ ఇతి త్యాగః. అగ్నయేస్వాహేతి స్విష్టకృతం హుత్వా న జయాదయః. దర్వ్యా పరిధీనన క్తేత్యాది పరిధిపరిహరణాంతం కృత్వా జుహ్వాం స్రువం నిధాయ విశ్వాన్ దేవా నుద్దిశ్య సగ్రస్రావేణ హుత్వా తతో బ్రహ్మార్పణాహుతిం జుహుయాత్. యథా - ఇతఃపరం ప్రాణ

బుద్ధిదేహధర్మాధికారతః జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిషు మనసా వాచా కర్మణా హస్తాభ్యాం పద్భ్యాముదరేణ శిశ్నా చ యదుక్తం భూత్కృతం తత్సర్వం బ్రహ్మార్పణం భవతు. భూర్భువస్సువస్స్వాహా ఇదం బ్రహ్మణే న మమ.

తతః పూర్ణాహుతిః॥ పూర్ణఫలం కౌశేయవస్త్రేణావేష్ట్య తత్ర పంచరత్నసువర్ణసుగంధద్రవ్యాదీని నిక్షిప్య పూజయిత్వా స్రుచి నిధాయ ఉత్తిష్ఠన్ మూలముచ్చార్య సాంగాయ సాయుధాయ సవాహనాయ సపరివారాయ సశక్తికాయ సీతాపతయే స్వాహా. శ్రీరామాయేదం న మమ ఇతి పూర్ణాహుతిం హుత్వా పరిసమూహ్య హుతశేషం శ్లో॥ సర్వదేవస్వరూపాయ పరాయ పరమేష్ఠినే, శ్రీరామసేవాయుక్తాయ ఆంజనేయాయ తే నమః. ఇతి బలిం దత్త్వా పూర్ణపాత్రోదకే ప్రణీతోదకం నినీయ తం పునస్తోయేనాపూర్య మూలేన సప్తవార మభిమంత్ర్య దూర్వాతులసీదళైః స్తజ్జలేన పావమానీభి రాత్మాన మభిషిచ్య త్ర్యాయుష మితి భస్మనా తిలకం ధృత్వా అగ్నిస్థితం శ్రీరామం సపరివారం పునర్హృదయకమలం ప్రవేశ్య శ్రీయజ్ఞేశ్వరాయ నమ ఇతి పంచోపచారై రభ్యర్చ్య అగ్నే నయేత్యాదినా ప్రదక్షిణం కృత్వా యస్య స్మృత్యా చేత్యాదినా హోమకర్మ సర్వం శ్రీరామాయార్పయేది త్యగస్త్యోక్తమార్గేణ హోమవిధి ర్దర్శితః.

అథవా పారాశరోపపురాణోక్తప్రకారేణ షట్పాత్రవిధానేన జయాదిహోమసహితం పూర్వోక్తప్రధానదేవతాహోమం కృత్వా పూర్ణాహుతిం దత్త్వా నీరాజయే దితి శివమ్.

అథ హోమసహిత దశావరణ పూజాకారికావ

శ్రీతత్త్వసంగ్రహరామాయణే అరణ్యకాండే పార
ప్రతి పరమేశ్వరేణ ప్రతిపాదితం, శ్రీమదధ్యాత్మరా
యణే తు లక్ష్మణం ప్రతి శ్రీరామేణైవ పూర్వోక్తవి
మాం సంపూజ్య ఇహాముత్ర సంసిద్ధిం ప్రాప్నోతీతి ప్ర
దితం॥ తథాహి॥ అధ్యాత్మరామాయణే కిష్కింధాకాండే చ
సర్గే లక్ష్మణః శ్రీరామం ప్రతి:—శ్లో॥ అనాద్యవిద్యాసం
స్సంశయో విధిసంస్థితః । భవదారాధనం లోకే య
కుర్వంతి యోగినః॥ ఇదమేవ సదా ప్రాహుర్యోగినో వ
సాధనం। నారదోపి తథా వ్యాసో బ్రహ్మా కమలసంభ
బ్రహ్మక్షత్త్రాదివర్ణానా మాశ్రమాణాం చ మోక్షదం।
భక్తాయ మే భ్రాత్రే బ్రూహి లోకోపకారకమ్॥

శ్రీరామఉవాచ: మమ పూజావిధానస్య నాన్తోఽస్తి
నందన, తథాపి వక్ష్యే సంక్షేపా ద్యథావ దనుపూర్వశః. స
హోక్త ప్రకారేణ ద్విజత్వం ప్రాప్య మానవః, సకా
త్సద్గురోర్మంత్రం లబ్ధ్వా మద్భక్తిసంయుతః. తేన సంద
విధి ర్మామేవారాధయే త్సుధీః, హృదయే వాఽనలేవా
ప్రతిమాదా విభావసౌ. సాలగ్రామశిలాయాం వా పూ
న్మా మతంద్రితః, పూజాద్రవ్యాణి సర్వాణి సంపాద్యై
సమారభేత్. చైలాజినకుశై స్సమ్యగాసనం పరికల్పయే
తతోప్రవిశ్య దేవస్య సమ్ముఖే శుద్ధమానసః. తతో నా
ప్రకుర్వీత మాతృకాబహిరంతరమ్, కేశవాది తతః కుర్యా త్త
న్యాసంతతఃపరం, మమ్మూర్తిపంజరన్యాసం మంత్రన్యాసం

న్యసేత్. ప్రతిమాదావపి తథా కుర్యా న్నిత్య మతంద్రితః,
కలశస్య పురో వామే క్షిపే త్పుష్పాది దక్షిణే. అర్ఘ్యపాద్య
ప్రదానార్థం మధుపర్కార్థమేవ చ । తథైవాచమనార్థం తు
న్యసేత్పాత్రి చతుష్టయం॥ హృత్పద్మే భానువిమలే మత్కలాం
జీవసంజ్ఞితాం । ధ్యాయే త్స్వదేహ మఖిలం తయా వ్యాప్త
మరిందమ॥ తామేవావాహయే న్నిత్యం ప్రతిమాదిషు మత్క
లాం । పాద్యా ర్ఘ్యాచమనీయాద్యైః స్నానవస్త్రవిభూషణైః॥
యావచ్ఛ క్త్యుపచారై ర్వా త్వర్చయే న్మా మమాయయా॥
విభవే సతి కర్పూరకుంకుమాగురుచందనైః, అర్చయే న్మంత్రవ
న్నిత్యంసుగంధికుసుమై శ్శుభైః. దశావరణపూజాం వై హ్యాగ
మోక్తాం ప్రకారయేత్, నీరాజనై ర్ధూపదీపై ర్నైవేద్యైర్బహు
విస్తరైః. శ్రద్ధయోపహరే న్నిత్యం శ్రద్ధాభు గహ మీశ్వరః,
హోమం కుర్యా త్ప్రయత్నేన విధినా మంత్రకోవిదః. అగ స్త్యే
నోక్తమార్గేణ కుండేనాగమవిత్తమః, జుహుయా న్మూల
మంత్రేణ పుంసూక్తే నాథవా బుధః. అథవౌపాసనాగ్నౌ
వా చరుణా హవిషా తథా, తప్తజాంబూనదప్రఖ్యం దివ్యా
భరణభూషితమ్. ధ్యాయేదనలమధ్యస్థం హోమకాలే సదా
బుధః, పార్ష దేభ్యో బలిం దత్త్వా హోమ శేషం సమాపయేత్.
తతో జపం ప్రకుర్వీత ధ్యాయ న్మాం యతవాక్ స్మరన్,
ముఖవాసం చ తాంబూలం దత్త్వా ప్రీతిసమన్వితః. మదర్థే
నృత్తగీతాది స్తుతిపాఠాది కారయేత్, ప్రణమే ద్దండవ
ద్భూమౌ హృదయే మాం నిధాయ చ. శిరస్యాధాయ
మద్దత్తం ప్రసాదం భావనామయం, పాణిభ్యాం మత్పదే

మూర్ధ్ని గృహీత్వా భక్తిసంయుతః. రక్షమాం ఘోరసంసార
దిత్యుక్త్వా ప్రణమే త్సుధీః, ఉద్వాసయే ద్యథాపూర్వం ప్రత్య
గ్జ్యోతిషి సంస్మరన్।ఏవ ముక్తప్రకారేణ పూజయే ద్విధివద్యది
ఇహాముత్ర చ సంసిద్ధిం ప్రాప్నోతి మదనుగ్రహాత్॥ మద్భక్తో
యది మా మేవం పూజాం చైవ దినే దినే। కరోతి మమ
సారూప్యం ప్రాప్నో త్యేవ నసంశయః॥ శివః:—ఏవం పరాత్మా
శ్రీరామః క్రియాయోగ మనుత్తమం, పృష్టః ప్రాహ స్వభ
క్తాయ శేషాంశాయ మహాత్మనే.

ఇత్యధ్యాత్మరామాయణే కిష్కింధాకాండే చతుర్థస్స
శ్రీరామేణోక్తక్రియాయోగః.

ఇతి హోమసహితశ్రీరామదశావరణపూజాకారికావళిః.

అథ వాసంతశారదనవరాత్రయోః కర్తవ్య
శ్రీరామోత్సవవిధిర్నిరూప్యతే శ్రీపారాశరోమ
సంహితాదిగ్రంథోక్త్యనుసారేణ.

పార్వత్యువాచ:—నవరాత్రే కథంకార్యం శ్రీరామా
యణకీర్తనం, కదా తన్నవరాత్రం స్యాత్కింఫలం తత
పఠనే. శివః:—వాసంతం శారదం చేతి నవరాత్రం ద్విధా
భవేత్, ద్వయోరవశ్యం శ్రోతవ్యం పాఠ్యం రామాయణం
బుధైః. దినాని నవ చైత్రాదౌ వాసంతంనవరాత్రకం, తథా
చాశ్వయుజే చైవ శారదం నవరాత్రకమ్. తత్ర రామకథా
శ్రావ్యా కోటియజ్ఞఫలప్రదా, చైత్రశుక్లప్రతిపద్దిన మార
శమి క్రమాత్. మహోత్సవో దాశరథేః కార్యో రామపర

యత్నైః, వృత్వాచార్యం ప్రతిదివి శుద్ధాయాం తు యథావిధిం రామాయణకథాం తస్మా చ్ఛృణుయా న్నియమాన్వితః, శ్రీరామజననే ఘట్టే మహోత్సవ మథాచరేత్. ఆరాధయే ద్విశేషేణ సీతాపరిణయోత్సవే, శ్రీరామనవమీం ప్రాప్య మహోత్సవ మథాచరేత్. తత్రోపవాసః కర్తవ్యో రామ భక్తిపరాయణైః। దశమ్యాం పుష్యనక్షత్రే రాఘవ స్యాభిషేచనం॥ శాస్త్రోక్తవిధినా కుర్యా ద్యత్ర రామోభిషిచ్యతే। బ్రాహ్మణా న్భోజయే దంతే శ్రీరామ ప్రీతి మావహన్ । శక్తౌ వా దేహపాతం చ కార్యో రామాయణోత్సవః, అశక్తావేక వారం వా నవరాత్రోత్సవం చరేత్. నవరాత్రే కథామాత్రం శృణుయాత్సతి వక్తరి, అసంభవే సంహితా వా పాఠ్యా రామస్య మానిని. నాసత్యం ప్రతిజానామి త్రిరహం వరవర్ణిని, న హి రామాత్పరం దైవం శాస్త్రం రామాయణాదపి. ఏవం రామాయణం పాఠ్యం నవరాత్రేపి శారదే, ప్రీయతేభగవాం స్తేన రామో దశరథాత్మజః. ఆశ్వినే ప్రథమేపక్షే హ్యారభ్య ప్రతిపత్తిథిం, పఠే చ్ఛ్రీరామచరితం నవమ్యాం తు సమాపయేత్. దశమ్యాం రామచంద్రస్య కార్యం పట్టాభిషేచనం, పూర్వోక్త విధినా కార్య మాచార్యార్చాదికం ప్రియే. పార్వతీః- రామాయణశ్రుతి ర్వ్యక్తా వాసంతే నవరాత్రికే, జన్మాభిషేకౌ రామస్య యదత్రైవ బభూవతుః. శారదే నవరాత్రే తు రామ పట్టాభిషేచనే, కారణం తు న జానామి భగవన్ తద్బ్రవీహి మే. మహేశ్వరః:-సాధు పృష్టం త్వయా దేవి కారణం వచ్మి సువ్రతే, సావధానేన మనసా శ్రూయతాం మానిని త్వయా.

ఆశ్వినే ప్రథమే పక్షే దశమీ విజయాభిధా, పట్టాభిషేచనం రాజ్ఞాం కార్యం చైవానువత్సరం. దశమ్యాం విజయాఖ్యాయాం రాఘవోత్రాభిషిచ్యత, చక్రవర్తికులే జాతః ప్రతివర్షం పురా యతః. తస్మా దవశ్యం విప్రైర్వ్యై ర్మానవై స్సోనువత్సరం, అవశ్య మభిషేచ్యోస్యాం సార్వభౌమో రఘూత్తమః. రాఘవ స్యాభిషేకార్థం పాఠ్యం రామాయణం నరైః, శారదే నవరా త్రేస్మిన్ రామభక్తిపరాయణైః. దశైతా స్తిథయః పుణ్యాః ఆశ్వినే మాసి సువ్రతే, ఏకమత్ర కృతం కర్మ సహస్రగుణితం భవేత్. అన్యత్కించి త్ప్రవక్ష్యామి శృణుగుహ్యం సనాతనం, రామం విద్ధి పరంబ్రహ్మ సచ్చిదానందవిగ్రహం. సర్వోపాధి వినిర్ముక్తం సత్తామాత్ర మగోచరం, ఆనందం నిర్మలం శాంతం నిర్వికారం నిరంజనం. సర్వవ్యాపిన మాత్మస్థం స్వప్రకాశ మకల్మషం, రామఏవ పరం బ్రహ్మ రామఏవ పరంతపః. రామఏవ పరంతత్త్వం శ్రీరామో బ్రహ్మతారకం, యో యో యాం యాం తనుంభక్త్యా శ్రద్ధయార్చితు మిచ్ఛతి. తస్య త స్యాచలాం శ్రద్ధాం రామఏవ ప్రదాస్యతే, నానా రూపధరో భూత్వా రామ ఏవ హిపూజ్యతే. శైవాస్సౌరాశ్చ గాణేశా వైష్ణవా శ్శక్తిపూజకాః, తమేవ ప్రాప్నువంతీహ వర్షాంభ స్సాగరం యథా. ఏక స్స పంచధా జాతః క్రియయా నామభిః కిల, గాణాపత్యేషు శైవేషు శాక్తసౌరే ష్వభీష్ట దః. వైష్ణవేష్వపి సర్వేషు రామమంత్రః ఫలాధికః, గాణా పత్యాదిమంత్రేషు కోటికోటిగుణాధికః. కరాంగుళినఖోత్పన్నా నా రా య ణ ద శా కృ తిః, ఇతి దేవీమహాత్మ్యేఽభిక్తౌ

రామపూజా విధీయతే. శ్రీకృష్ణః శ్యామలాదేవీ శ్రీరామో లలితాంబికా, గాయత్ర్యాశ్చ స్వరూపం తద్రామాయణ మనుత్తమం. రామాయణ మిదం కావ్య మయనం ప్రాప తత్త్వతః, కృతోస్నపనిషదం సర్వ మాలోచ్య మునినా కృతం. కిమత్ర బహునోక్తేన నవరాత్రేషు శోభనే, నిత్యం రామాయణం శ్రీమత్పఠ వా శృణు వా ప్రియే.

ఇతి శ్రీపారాశర్యోపపురాణస్థ వాసంత శారదనవరాత్రయోః కర్తవ్య రామోత్సవ విధిః.

అ థ పు న ర్వ స్వ భి షే చ న వి ధిః.

పార్వతీం ప్రతి శివః:- అథ తే సంప్రవక్ష్యామి పునర్వస్వభిషేచనే, విధిం శృణు మహాభాగే రాఘవో యేనతుష్యతి. నిష్కామో వా సకామో వాఽ ప్యాచార్యం లక్షణాన్వితం, వృత్వా గృహే నలంకృత్య శుచి ర్నియతమానసః. పునర్వసావుపక్రమ్య శ్రోష్యామ్యా చ పునర్వసోః, రామాయణమహామంత్ర మితి సంకల్పయే ద్బుధః. శాస్త్రోక్తై ర్నియమైర్యుక్త స్సావధానం గురో ర్ముఖాత్, ప్రత్యహం వింశతిం సర్గాన్ శృణుయా దాపునర్వసు. నక్షత్రేఽదితిదైవత్యే పునః ప్రాప్తే శుచివ్రతే, శాస్త్రోక్తవిధినా సమ్య గభిషేచ్యో రఘూత్తమః. అభిషేకే తు యత్కార్యం తద్వక్ష్యామి శృణు ప్రియం, శ్రీరామప్రతిమాం కుర్యా చ్చతుర్వింశత్సువర్ణకైః. సీతాలక్ష్మణశత్రుఘ్నభరతాదిభి రన్వితాం, కుర్యా ద్ద్వాదశభి ర్వాథ తదర్ధేనాథవా బుధః. అథవా రజతేనాపి

యథావిభవసారతః, ద్విజా న్నిమంత్రయే దష్టౌ విధిజ్ఞా న్వే
పారగాన్. వసిష్ఠం వామదేవం చ జాబాలి మథ కాశ్యపం
కాత్యాయనం గౌతమం చ సుయజ్ఞం విజయం తతః. కృత్వా
తు మండపం తస్మిన్నుప్త్వా తండులరాశికం, నూత్నేన వా
సాచ్ఛాద్య కౌశేయేన చ తత్రహి. అష్టదిక్ష్వష్టకలశాన్ మధ్యే
కుంభచతుష్టయం, తేషు ద్వాదశకుంభేషు చావాహ్యాభ్యర్చ్య
చ క్రమాత్. అభిషేకం స్వయం కుర్యా త్తైస్సహ ద్విజ
పుంగవైః, వసవ స్త్వేతి మంత్రేణ సామ్రాజ్యాయేతి మంత్రతః
పూర్వాభిమంత్రితై స్తీర్థై ర్మంత్రిభిః కన్యకాదిభిః, ఉపచారై
ష్షోడశభిః పూజయిత్వా యథావిధి. తతోర్చయే ద్వాచక
తు స్వర్ణరత్నవిభూషితైః, అశ్వై రాందోళికాభి శ్చ గృహ
క్షేత్రాదిభిస్సహ. న హీనదక్షిణం కర్మ కించిత్కార్యం విజా
నతా, ఏవం సంపూజ్య తం విప్రం రామబుద్ధ్యా ప్రయత్నతః
తత స్తాం ప్రతిమాం చైవ తస్మై దత్త్వాతిభక్తితః, సమా
ప్యైవం మహామంత్రం సహస్రత్రయసంఖ్యయా. గాయ
త్ర్యా హవనం కుర్యా దాజ్యేనై వాతిభక్తితః, తత శ్శ్రీరామ
గాయత్ర్యా కారయే ద్ధవనం తథా. రామాయణాదిసర్గస్థ
శ్లోకైశ్చాపి హువేత్తతః, హోమాశక్తావమీషాంహిజపః కార్య
శ్శుచివ్రతైః, జపేయుర్ఋత్విజో నామ్నాం సహస్రం రామ
తారకం, చతుర్వింశతిసంఖ్యాకాన్ బ్రాహ్మణాన్ భోజయే
త్తతః. శిష్టైరిష్టజనైస్సాక ముపభుంజ్యాతియత్నతః, సర్వేషాం
దక్షిణాం దద్యా ద్యథా తుష్టా భవంతి తే. ఏవం నియమతో

యస్తు కుర్యా దేతద్వ్రతం ప్రియే, విసృజ్య లింగదేహం స పదం రామమవాప్నుయాత్. తదుత్తరం తూత్తరం వై సంశ్రావ్య మనుజోత్తమః, సీతావివాహపర్యంతాం కథాం శ్రుత్వా సమాపయేత్.

ఇతి పరాశరోపపురాణోక్తపునర్వ్యస్వభిషేచనవిధిః.

అ థ మ హా ప ట్టా భి షే క వి ధిః.

శివశివాసంవాదే - పరాశరోపపురాణే:——

చతుర్వింశతివారాం స్తు శ్రుత్వా రామాయణం నరః, అవిచ్ఛిన్న విధానేన కృత్వా రామాభిషేచనం. పారాయణే చతుర్వింశే సమాప్తే వరవర్ణిని, శాస్త్రోక్తవిధినా రామ మభిషించేచ్ఛుచివ్రతః, ఆచార్యమపి సంపూజ్య చతుర్వింశతిదంపతీన్. వస్త్రాభరణ మాల్యాద్యై రన్యైశ్చైవ కిమిచ్ఛకైః, సీతారాఘవరూపేణ ధ్యాయన్నారాధయే న్ముదా. చతుర్వింశతి సాహస్రి గాయత్రీహవనం చరేత్. జుహుయా ద్రామ గాయత్ర్యా ఉపస్యేవమేవ యథావిధి, చతుర్వింశతికృత్వస్తు జుహుయా దాద్యసర్గతః, చతుర్వింశతిగా దద్యా దేకదైవ గిరే స్సుతే, భోజనం బ్రాహ్మణాదీనాం విత్తశాఠ్యం వివర్జయేత్. మహాపట్టాభిషేకోయం రామస్య వరవర్ణిని, ఏవం శృణ్వన్ రామవృత్త మేవమేవాభిషిచ్య చ, ప్రాప్య రాజాధిరాజత్వ మంతే మోక్ష మవాప్నుయాత్.

ఇతి మహాపట్టాభిషేకః.

అ థ సా మ్రా జ్య ప ట్టా భి షే క వి ధిః.

శివశివాసంవాదే - పరాశరోపపురాణే:—

అష్టోత్తరశతావృత్త్యా పునర్వ స్వభిషేచనే, కృ
సర్వార్థసంసిద్ధిం లభతే నిశ్చయం ప్రియే. ఏష సామ్రా
పట్టాభిషేకో నామ శుచిస్మితే, పూర్వోక్తదక్షిణాహో
భోజనాదీని సువ్రతే. అష్టోత్తరశతావృత్త్యా న్యత్రి కార్యా
కృత్స్నశః, శతాశ్వమేధా దధికం తత్సామ్రాజ్యాభిషేచనమ్
ఏవం శ్రీరామనామాని విలిఖ్య నియమాద్బుధః, శృత
రామాయణం రామ మభిషించే ద్యథావిధి. ఇత్యేత త్కథిత
దేవి రామాయణకథాశ్రుతే॥ విధాన మృషిభిః ప్రోక్తం కిమన్
ప్రష్టుమిచ్ఛసి॥

ఇతి సామ్రాజ్యపట్టాభిషేకః.

అ థ స్కా ం ద పు రా ణో క్త మ హా సా మ్రా జ్య ప ట్టా భి షే క వి ధిః- త త్ప్ర యో గో త్రి ని రూ ప్య తే

యథా: శ్రీరామాయణ స్యాష్టోత్తరశతపారాయణానా
చతుర్వింశతి పారాయణానాం వా, కర్తా శ్రీరామభక్తో
స్స చైత్రవైశాఖాశ్వయుజ కార్తికమాఘఫాల్గునేషుమాసే
మాఢ్యాది దోషరహితేషు శుక్లపక్షే ప్రాగార భ్యాగామిమా
శుక్లపక్షే సమాప్తిర్యథాస్యా త్తథా జ్యోతిర్విదుక్తశుభదిన
పంచవింశతి షోడశాన్యతమ ఋత్విక్ప్రయుక్త మండలదీక్ష
విధినా మహాసామ్రాజ్య పట్టాభిషేకోత్సవం కరిష్యామా

స్సర్వసామగ్రీం యాజ్ఞికం వైవాహికమివ చ సంపాద్య, నదీతీరే, దేవాలయే, చోద్యానే, పుణ్యక్షేత్రే మహాసామ్రాజ్యపట్టాభిషేకోత్సవకరణే స్కాందపురాణే శ్రీశివరాచ్యకమునిసంవాదోక్తవిధానేన మండపనిర్మాణాదికం కుర్యాత్.

తదిత్థం:—బిల్వాశ్వత్థనింబామ్రాది పుణ్యవృక్షాంచితే మ్లేచ్ఛాద్యశుచిజనాసంకీర్ణే కంటకశర్కరాదిరహితే మృదులమృత్తికాదియుక్తే సమదేశే చతురశ్ర మష్టోత్తరశత పదమాత్ర మాహవనీయవిహరణవత్సూత్రేణ విస్తృత్య, తత్ప్రదేశం కపాలభస్మాస్థినిరసనేన నూతనమృత్తికాపూరణేన చ సంశోధ్య సమం కృత్వా త్రేధా విభజ్య, పునస్తిర్యక్త్రేధా విభజ్య, నవఖండాని చతురశ్రాణి విధాయ, తద్రేఖాసంధిషు షోడశషోడశస్థూణాన్నిఖాయ, మండపం నిర్మాయ, కదలీస్తంభవితాన తోరణధ్వజపతాకాదిభి ర్యథావిభవ మలంకృత్య తత్ర వాయవ్యఖండే తద్దిక్పాలపూజన మృత్విగ్వరణకం తత్పూజనం చ కృత్వా మంత్రజపాదికం కారయేత్. ఉత్తరఖండే ద్వారం కృత్వా తద్దిక్పాలపూజనం భీషణభైరవయోః సంహారభైరవయోః ద్వారపాలకపూజనం చ కృత్వా తత్ర శ్రీరామాయణాది గ్రంథపారాయణాదికం కారయేత్. ఈశాన్యఖండే దిక్పాలకం సంపూజ్య, గుల్ఫదఘ్నం వేదిం కృత్వా, తత్ర ధాన్యమసీతి ధాన్యం నిక్షిప్య కన్యావర్తితవర్తియుక్త మఖండదీపం ప్రాఙ్ముఖం సంస్థాపయేత్. పూర్వఖండే, ద్వారం కృత్వా దిక్పాల పూజనం, అసితాంగరురుభైరవయోః పూజనం చ కృత్వా సదస్యం పూజయేత్. ఆగ్నేయ

ఖండే వైశ్వానరసూక్తేన దిక్పాలకం అగ్నిమావాహ్య పూజయిత్వా, తత్ర తామ్రమయమవ్రణం కలశం జలపూరితం ధాన్యోపరి సంస్థాప్య, వస్త్రేణాచ్ఛాద్య కలశస్య ముఖే విష్ణురితి సంపూజ్య, తస్మిన్ కుంభజలే శ్రీరామప్రతిమాం సావర్ణీం సంస్థాప్య, కలశోపరి నారికేళం నిధాయ కుసుమాదిభి రలంకృత్య పట్టాభిషేకపర్యంతం పూజయేత్. తత్పశ్చాద్భాగే నవగ్రహయంత్రం విలిఖ్య సంస్థాప్య తత్ర యథావిధి నవగ్రహారాధనం కృత్వా పూజయేత్.

ఇదం దశరేఖాత్మకం నవగ్రహచక్రం శ్రీరామోత్సవేషు ప్రసస్తతమం.

౨	౧	౯	౪	౩	౭	౬	౫	౮
౭	౪	౩	౮	౬	౫	౯	౨	౧
౫	౮	౬	౧	౯	౨	౩	౭	౪
౩	౭	౪	౫	౮	౬	౧	౯	౨
౬	౫	౮	౨	౧	౯	౪	౩	౭
౯	౨	౧	౭	౪	౩	౮	౬	౫
౮	౬	౫	౯	౨	౧	౭	౪	౩
౧	౯	౨	౩	౭	౪	౫	౮	౬
౪	౩	౭	౬	౫	౮	౨	౧	౯

ఏతచ్చక్రం నవగ్రహస్థాపన పూజనాదౌ ప్రశస్తం.

యామ్యఖండే ద్వారంకృత్వా దిక్పాలపూజనం చండభైరవక్రోధనభైరవయోః పూజనం చ కృత్వా తత్ర మృత్యుంజయమంత్రజపం కారయేత్. నిర్ఋతిఖండే దిక్పాలకం సంపూజ్య పూజోపకరణాని తత్రైవ సంస్థాపయేత్. పశ్చిమఖండే ద్వారం

కృత్వా, దిక్పాలపూజన మున్మత్తభైరవ కపాలభైరవయోః పూజనంచకృత్వా, తన్మధ్యే వేదిం కృత్వా, వారుణకలశం సముద్రోదక నద్యుదక కలశాంశ్చ సంస్థాప్య వరుణ మావాహ్య పూజయేత్. తతః మధ్యఖండే బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరానావాహ్య పూజయిత్వా తత్పశ్చా న్మధ్యదేశే సర్వతోభద్రమండలగర్భిత షోడశముద్రా రామలింగతోభద్రమండలం విలిఖ్య తద్దేవతా ఆవాహ్య పూజయిత్వా తన్మధ్యే భద్రపీఠం నిధాయతత్పీఠే కలశస్థితాం సౌవర్ణం శ్రీరామప్రతిమాం పట్టాభిషేకదినే సంస్థాప్య పట్టాభిషేకం కుర్యాత్. తతః పశ్చాత్ హోమార్థం వాసుదేవ సంకర్షణ ప్రద్యుమ్నానాం కుండాని త్రీణి నిర్మాయసంకర్షణకుండస్య పశ్చిమభాగే అనిరుద్ధకుండం కృత్వా తేష్వగ్నిం సంస్థాప్య వాసుదేవకుండే ముఖ్యదేవతాహోమం సమిచ్చర్వాజ్యవ్రీహిభిః కుర్యాత్. సంకర్షణకుండే మూర్తిహోమం శాంతిహోమం పౌష్టికహోమం చ కుర్యాత్. ప్రద్యుమ్నకుండే ప్రాయశ్చిత్తాహుతీర్జుహుయాత్. అనిరుద్ధకుండే నవగ్రహాద్యంగదేవతాహోమం కుర్యాత్. అనేన విధినా మండపనిర్మాణాదహోమాంతం కృత్వా యథావిధి వక్ష్యమాణ క్రమేణ శ్రీరామపట్టాభిషేచనం కుర్యాత్.

అథ గృహే శ్రీరామసామ్రాజ్యపట్టాభిషేకోత్సవకరణే తు తత్ప్రయోగః.

గృహాలంకారాదికం కృత్వా గృహస్య పశ్చిమదిగ్భాగే దక్షిణభాగే వోత్తమే దేశే దేవతాస్థాపనార్థం మంటపం

స్తన్మోక్షధర్మాదినిఖిలధర్మప్రతిపాదక మహాభారతపారాయ
ణార్థమేకం, తస్య పంచమవేదత్వేన వ్యవహ్రియమాణత్వా
త్తన్మూలభూత వేదత్రయపారాయణార్థం త్రీన్, తత్త్
యీమయస్య సూర్యస్యాష్టాంగ నమస్కారార్థం ద్వా
తత్ర త్రయ్యంతర్గతాథర్వణ రహస్యానాం మహావిద్యా
సప్తశతీషడామ్నాయ లక్ష్మీనారాయణ హృదయాదీనాం
పారాయణార్థమేకం వృణుయాదయం సప్తసంఖ్యా
యుతః తృతీయో గణః. తతః శ్రీరామపరబ్రహ్మప
తత్త్వప్రతిపాదకాష్టోత్తరశతోపనిషద్గీతోపనిషత్తత్తద్భాష్యా
దీనాం పారాయణార్థమేకం, తత్పూజాక్రమపట్టాభిషేక
ద్యుత్సవప్రయోగనిర్వర్తనార్థమాచార్యం బ్రహ్మాణం చ
ద్వా, తత్కర్మణః సర్వోపసర్గశాంత్యర్థం నవగ్రహజపార్థం
చైకం వృణుయాదయం చతుస్సంఖ్యాయుతః చతుర్థో గణః
ఏవం సర్వే మిళిత్వా సదస్యవ్యతిరిక్తాః పంచవింశత్యృత్విజః
సంపద్యంతే చత్వారో గణాః. శక్తౌ సత్యామృత్విక్సంభవే చ
శ్రీమదానందాధ్యాత్మాగస్త్యబోధాయనాదిచతుర్వింశత్యార్ష
రామాయణానాం పురాణసంహితాదీనాం పారాయణార్థం
యథాశక్తి యథాసంభవ మృత్విగ్వరణ మత్యంతశ్రేయస్కర
మేవ. అథవా పంచవింశతిఋత్విగసంభవే సంకల్పకాలే షోడశ
ఋత్విజో వృత్వా ఏకత్రింశే దినే అన్యేషామృత్విజాం వరణం
కార్యం. తత్రాప్యశక్తౌ వసంభవాత్ షోడశఋత్విక్కల్పః
గ్రాహ్యః. షోడశఋత్విక్పక్షే తు ప్రతిపారాయణార్థం ప్రతి
మంత్రజపార్థమేకైకస్య వరణే షోడశఋత్విజః సంపద్యంతే

గణా శ్చత్వారఏవ. ఏవ మృత్విక్సంపత్తిం నిఖిలసామగ్రీసం
పత్తించ సంపాద్య సమాహితమనా స్సంకల్పదివసా త్పూర్వదినే
పంచగవ్యప్రాశనాదికం కృత్వా శుద్ధోభూత్వా పరదినే మహా
సామ్రాజ్యపట్టాభిషేకోత్సవారంభం కుర్యాత్.

తత్రాయం ప్రయోగః:—సంకల్పదివసే బ్రాహ్మ
ముహూర్తే చోత్థాయ నిత్యానుష్ఠానం నిర్వర్త్య యాగ
మంటప మాగత్య సపత్నీకః పరిషదుపదిష్టవద్విఘ్ననాయకం సం
పూజ్య పుణ్యాహవాచనం నాందీముఖం చ కృత్వా సంకల్ప్య
శ్రీసీతారామచంద్రప్రీత్యర్థం అద్య అముకమాస పక్షతిథి
వాసరా నారభ్య ఆగామ్యముకమాస పక్షతిథివారపర్యంతం
పంచవింశతి షోడశాన్యతమ ఋత్విక్ప్రయుక్త మండలదీక్షా
విధినా శ్రీసీతారామ మహాసామ్రాజ్య పట్టాభిషేకాఖ్యం
శుభకర్మ కరిష్యే. ఇతి సంకల్ప్య అఖండ దీపస్థాపనం
కృత్వా శ్లో. సామ్రాజ్యపట్టాభిషేక కరణం భాగ్యసిద్ధయే,
నిష్కామో మోక్ష మాప్నోతి క్రతుతుల్యం కరోతివై. అహిం
సాలేశసంసర్గ మప్రాయశ్చిత్తవర్తనం, ఇమం నిష్పాద్య
వాగ్యజ్ఞం ముక్తబంధః పరం వ్రజేత్. శతాశ్వమేధ్యా అధికం
తత్సామ్రాజ్యాభిషేచనం, పునర్భవప్రదం హ్యేద్య మపునర్భవ
మంతిమం. ఇత్యుక్తరీత్యా అస్య వాగ్యజ్ఞస్య క్రతుతుల్యత్వా
దగ్నిష్టోమవ దృత్విగ్వరణ మూహ్యాం. తత్ప్రకారః:—అస్మిన్
శ్రీరామచంద్రమహాసామ్రాజ్యపట్టాభిషేకశుభకర్మణి పట్టాభి
షేకప్రవాకం త్వా మహం వృణే, వృణోస్మి కరిష్యామీతి
పట్టాభిషేకప్రవాకః. తతః యజమానః పట్టాభిషేకప్రవాక

మహాసామ్రాజ్యపట్టాభిషేకార్థ మృత్విగ్భ్య మే బ్రూహి,
కేభ్యః, ఆచార్యాదిభ్యః. తత స్స పట్టాభిషేకప్రవాక్షః.
ప్రథమ మాచార్యగృహం గత్వా, రామేశ్వరశర్మణః శ్రీరామ
మహాసామ్రాజ్యపట్టాభిషేకోత్సవో భవిష్యతి. తత్ర భవ
తాచార్యత్వం కర్తవ్యం. శ్లో. యథాఽఽచార్యో వసిష్ఠోభూ
దిక్ష్వాకూణాం పురే పురా, తథా పట్టాభిషేకేస్మిన్నాచా
ర్యో భవ సువ్రత. తం పృచ్ఛతి, క ఋత్విజః, భవ
దాదయః, కే కారయంతి, యూయ మన్యే చ.
కచ్చి న్నన్యస్త మార్త్విజ్యం, నన్యస్తమార్త్విజ్యం, కచ్చి
త్కల్యాణ్యో దక్షిణాః, సంతి కల్యాణ్యో దక్షిణా స్సౌవ
ర్ణ్యోష్టోత్తరసహస్రం. ఓం ఇత్యంగీకుర్యాత్. ఏవం బ్రహ్మా
దీనా మామంత్రయేత్. రామేశ్వరశర్మణః శ్రీరామసామ్రా
జ్యపట్టాభిషేకో భవిష్యతి, తత్ర భవతా బ్రహ్మత్వం కర్తవ్యం.
వామదేవో యథా ఋత్వి గ్బ్రహ్మాఽయోధ్యాపురే పురా,
తథా పట్టాభిషేకేస్మిన్ బ్రహ్మా భవ బుధోత్తమ. ప్రశ్న
ప్రతివచనే పూర్వవత్. ఏవ మాచార్యబ్రహ్మాణౌ ప్రథమ
మామంత్ర్య అనంతరం రామాయణవక్తార మామంత్రయేత్.
అత్రైతే శ్లోకా భవంతి: యథా పఠతి వాల్మీకి రయోధ్యా
రామసంసది, తథా రామోత్సవేస్మిన్ త్వం రామాయణమను
పఠ. అథ శ్రీభాగవతపారాయణార్థమపి పూర్వవద్వృణుయాత్
రామేశ్వ=భవతా శ్రీభాగవతపారాయణం కర్తవ్యం, శ్రీశుక
త్వా మహం వృణే. శ్లో. శుకరూప ప్రబోధజ్ఞ సర్వశాస్త్ర
విశారద, ఏతత్కథాప్రకాశేన మదజ్ఞాన మపాకురు, ఇతి

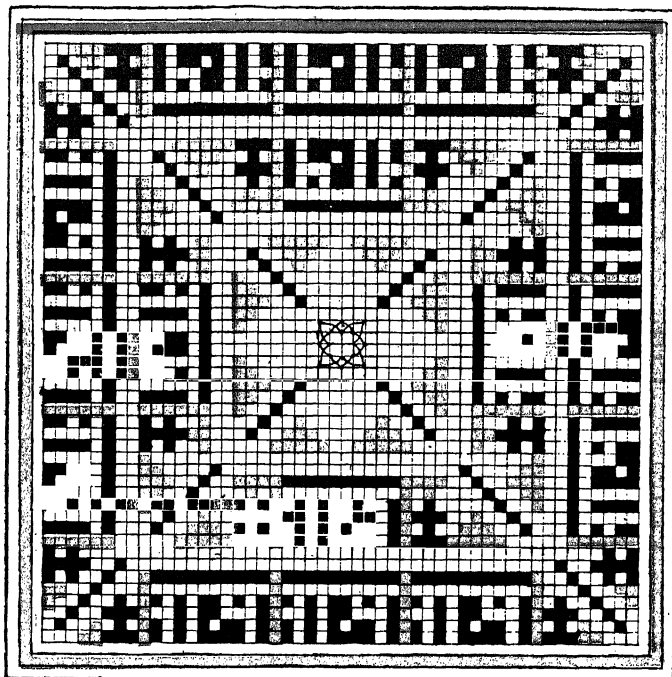
రామేశ్వ = భవతా శ్రీమహాభారతపారాయణం కర్తవ్యం, వైశంపాయనం త్వా మహం వృణే. శ్లో. వైశంపాయన ఆచార్యో యథా వ్యాఖ్యాతి భక్తితః, తథా రామోత్సవేస్మిన్ త్వం శ్రీ మహాభారతం పఠ. ఇతి॥ రామేశ్వ= భవతాష్టోత్తరశతోపనిష ద్దితోపనిషద్వ్యాససూత్రాణాం పారాయణం కర్తవ్యం., తత్త ద్భాష్యాణాం చ పారాయణార్థం వేదవ్యాసం త్వామహంవృణే. శ్లో. వ్యాసరూప నమస్తేస్తు వేదాంతార్థవిశారద, రామసామ్రా జ్యపట్టాభిషేకాఖ్యేస్మి న్మహోత్సవే. శ్రీరామేణోపదిష్టానాం వాయుపుత్రాయ ధీమతే, తథా కృష్ణోపదిష్టానా మర్జునాయ ప్రియాయ చ, కృపయాష్టోత్తరాణాం చ శతోపనిషదాం తథా. శతోపనిషదాం చాపి సూత్రాణాం బ్రహ్మణోపి చ, తత్తద్భాష్యాదికానాం చ వ్యాఖ్యానా ద్వాచనా దపి, మదజ్ఞాన మపాకృత్య కృతార్థం కురు తే నమః ఇతి. రామే శ్వర=భవద్భిః పూర్వోత్తరాంగసహిత శ్రీరామతారకమంత్ర జపః కర్తవ్యః, ఇతి. రామేశ్వర=భవద్భ్యాం గోపాలమంత్ర జపః కర్తవ్యః ఇతి. రామేశ్వ=భవద్భి ర్వేదత్రయపారా యణం కర్తవ్యం ఇతి. రామేశ్వ=భవతా హనుమన్మంత్రజపః కర్తవ్యః ఇతి. రామేశ్వ = భవతా హయగ్రీవమంత్రజపః కర్తవ్యః ఇతి. రామేశ్వర=భవద్భ్యాం సూర్యాష్టాంగనమ స్కారాః కర్తవ్యా, ఇతి. రామేశ్వ=భవద్భ్యాం పంచాక్షరీ మంత్రజపః కర్తవ్యః ఇతి. రామేశ్వర=భవతా గాయత్రీ మంత్రజపః కర్తవ్యః ఇతి. రామేశ్వర=భవతాథర్వణరహస్యా నాం పారాయణం కర్తవ్యం ఇతి. రామేశ్వర=భవతా నవ

గ్రహమంత్రజపః కర్తవ్యః ఇతి. సర్వత్ర ప్రశ్నప్రతివచనే పూర్వవత్. షోడశబుత్విక్పక్షే సర్వేషాం భవ త్యేకవచన నిర్దేశః. అత్ర కేచిత్కౌషీతకీమతానుసారేణ సదస్యగం సప్తదశక మితి సమామనంతి, స కర్మణా ముపద్రష్టాభవతి. రామేశ్వర=భవతాసదస్యం కర్తవ్యం ఇతి. ప్రశ్నప్రతివచనే పూర్వవత్. వృత్తోస్మి కరిష్యామీతి సర్వత్ర ప్రతివచనం. శ్లో. సర్వే స్వకర్మకుశలాః సర్వే శ్రీరామరూపిణః, స్వస్వకర్మ వినిర్వర్త్య కృతార్థం కురు తాదరాత్. అస్య యాగస్య నిష్పత్త్యై భవంతః ప్రార్థితా మయా, సుప్రసన్నాః ప్రకుర్వంతు శ్రీసామ్రాజ్యాభిషేచనం. ఇతి ప్రార్థ్య, వరణక్రమేణ విష్టరం పాద్య మాచమనీయం మధుపర్కం గాం వస్త్రాలంకారాభరణ యజ్ఞోపవీతాదీన్ దత్త్వా మధుపర్కపూజాం కుర్యాత్. తత్రాఽఽచార్య బ్రహ్మణౌ శ్రీరామపూజా హోమ పట్టాభిషేకోత్సవాది కర్మ నిర్వర్తనే యుక్తౌ భూయస్తాం. వాచకాః స్వస్వపుస్తకపూజనం కృత్వా మంగళాచరణ పూర్వకం తత్తద్గ్రంథ వాచనం కుర్యుః, జాపకాస్తత్తన్మంత్ర జపం కుర్యుః. యథా:—ఆచమ్య ప్రాణానాయమ్య శ్రీసీతారామచంద్రప్రీత్యర్థం అద్య ప్రథమదినమారభ్య మండల పర్యంతం ప్రతిదిన మముకసంఖ్యాక శ్రీరామమహాసామ్రాజ్య పట్టాభిషేకాంగభూత మముకజపం (పారాయణం) కరిష్యే. ఇతి సంకల్ప్య పారాయణాదికం కుర్యుః. శ్రీరామమంత్ర జాపకాః శ్రీరామతారకమంత్రస్య పూర్వాంగానాం గురు గణపతి సూర్యనారాయణ మంత్రాణాం జపం తారకమంత్ర

దశాంశం జపిత్వా తారకం జపిత్వా అనంతర ముత్తరాంగానాం సీతా లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్న హనుమన్మంత్రాణాం జపం పూర్వవద్దశాంశం జపిత్వా యథాశక్తి రామగాయత్రీం జపేయుః. సతి సంభవే సర్వే జాపకాః తత్తన్మంత్రగాయత్రీ జపం హృదయ కవచ మాలా పంజర ధ్యానాదీనాం యథాశక్తి పఠనం కుర్యుః.

తత ఆచార్యో బ్రహ్మణాసహ మంటపపూజన దేవతా స్థాపనాదికం కృత్వా దశావరణమహాపూజనం సాయంకాల పూజనం చ కుర్యాత్. తథైవౌపాసనాగ్నౌ తాంత్రికాగ్నౌ వా అగస్త్యోక్తమార్గేణ నిత్యహోమం కుర్యాత్. ఏవం ప్రాతర్మధ్యాహ్నసాయంకాలేషు యథా విభవం నవవాద్య నృత్యగీతాదిమహారాజవిభూతిభిః మహాపూజాం కుర్వన్, సువాసినీబ్రాహ్మణాన్ మధురాదిషడ్రసై ర్భోజయన్, కల్యాణాది విశేషోత్సవాదిపూర్వక మామండలం కుర్యాత్. తత్తన్మంత్ర దశాంశం తర్పణం తద్దశాంశం హోమం చ ప్రతిదినం వా అంతే వా కుర్యాత్. అథ చత్వారింశే దినే శ్రీరామ పట్టాభిషేకం కుర్యాత్. తత్ప్రకారః—చత్వారింశే దినే ప్రాతః కృత్యం నిర్వర్త్య, పూర్వోక్తరీత్యా అభిషేకమంటపం నిర్మాయ, ఆచార్యో బ్రహ్మణాసహ మంటపపూజాంగభూతం పుణ్యాహం వాచయిత్వా, మృత్సంగ్రహణ మంకురారోపణం చ కృత్వా, మధ్యే వేద్యాం సర్వతోభద్రమండలగర్భితషోడశ ముద్రా రామలింగతోభద్రమండలం లిఖేత్.

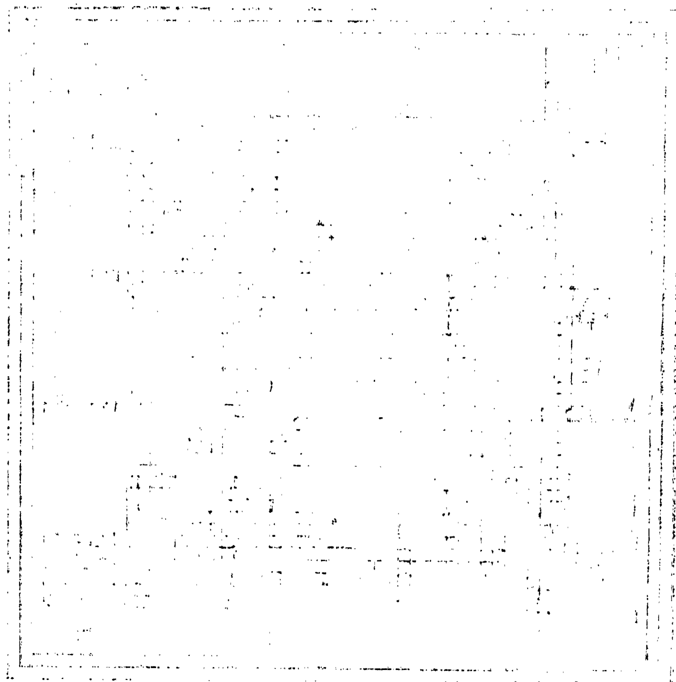
ఏవం పంచవర్ణైః మండలంవిరచ్య దేశకాలౌసం
శ్రీరామచంద్రప్రీత్యర్థం శ్రీరామసామ్రాజ్య పట్టాభిషే
భూతం ఏతద్రామలింగతోభద్రమండలే వేదపురాణ
మంత్రైః బ్రహ్మాదిషట్పంచాశత్సర్వతోభద్ర దేవత
సుషేణాద్యష్టాదశరామలింగతోభద్ర దేవతానాం చ
హాన ప్రతిష్ఠాపన పూజనం చ కరిష్యే. ఇతి సంకల
అక్షతాన్ గృహీత్వా పూగీఫలాదిషు బ్రహ్మాదిషట్పం
ద్దేవతాః సర్వతోభద్ర మండలోక్తవిధానేనైవ
సర్వతోభద్రమండలే ఆ వా హ్య ప్రతిష్ఠాప్య, తద్బా
సర్వేషు లింగేషు రుద్రాయనమః, రుద్రమావాహయ
సర్వలింగపార్శ్వప్రదేశేషు నలాయనమః నలమావాహయ
సర్వేషు భద్రేషు సుగ్రీవాయ నమః సుగ్రీ=యామి. స
తిర్యగ్భద్రేషు గజాయనమః గజ = యామి. సర్వేషు
పరిస్థ తిర్యగ్భద్రేషు అంగదాయ నమః అంగద = య
సర్వాసు శృంఖలాసు విభీషణాయ నమః విభీ=మి. స
వల్లీసు జాంబవతే నమః జాంబ = మి. సర్వేషు ఖండే
మైందాయనమః మైంద=మి. సర్వేషు పరిధిషు ద్వివిదాయ
ద్వివి=మి. ముద్రాయాం శ్రీరామజానకీభ్యాం నమః శ్రీ
జానక్యావావాహయామి. ముద్రాయాం పశ్చిమే పీతప
లక్ష్మణాయనమః లక్ష్మణ = మి. ముద్రాయా ఉత్తరే
తాయనమః భరత =మి. ముద్రాయా దక్షిణే శత్రుఘ్నా
నమః శత్రుఘ్న=మి. ముద్రాయాః పురతః వాయుపుత్ర
నమః వాయు = మి. సర్వేషు సమపరిధిషు సుషేణాయ

ఇదం సర్వతో భద్రమండలగర్భితషోడశముద్రా
రామలింగతో భద్రమండలం.

....

ఏతన్మండలం శ్రీరామ మహాసామ్రాజ్యపట్టాభిషేక సామ్రాజ్యపట్టాభిషేక
మహాపట్టాభిషేకోత్సవేషు శ్రీరామమాసవ్రతాది విష్ణువ్రతో
ద్యాపనకర్మసు తథైవ శ్రీరామప్రతిష్ఠావిష్ణుప్రతిష్ఠా
కర్మసు ప్రశస్తతమమ్.

ంషేణ = మి. సర్వేషు పదమాత్రేషు సర్వేభ్యో వాన
రేభ్యో నమః సర్వా న్వానరా నావాహయామి, బహి స్త్రి
రిధిషు శ్వేతపరిధౌ, భాగీరథ్యై నమః భాగీరథీం = మి,
_క్తపరిధౌ, సరస్వత్యై నమః సరస్వతీ = మి. కృష్ణపరిధౌ,
యమునాయై నమః యమునా = మి. ఇ త్యష్టాదశ దేవతాః
ప్రతిష్ఠాప్య ప్రతిష్ఠాపనసమయే ప్రత్యేక మావాహ్య పూజ
మే దథవా ప్రతిష్ఠాపనానంతరం ఆవాహితేభ్య స్సర్వేభ్యో
బ్రహ్మాదిభ్యో దేవేభ్యో నమ ఇతి సహైవ షోడశోప
చారైః పూజయేత్. తతః శ్రీరామచంద్రపట్టాభిషేకాంగ
హితమగస్త్యో క్తవిధానేన హోమం కృత్వా తతః శ్రీరామనుహా
రామాజ్యపట్టాభిషేకం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య ఔదుంబరం
దద్రపీఠం శ్రీరామలింగతోభద్రమండలోపరి ధృవం త ఇతి
మంత్రేణ సంస్థాప్య. ధృవం తే = ధారయతా. తతః పురుష
సూక్త శ్రీసూక్త జాతవేదసవిధానేన పీఠపూజా కలశపూజా
పరస్పర మావాహనాసనార్ఘ్యప్రభృ త్యభ్యంగోద్వర్త
నాంతం కృత్వా వాయవ్యకోష్ఠే గోమయోపలిప్తాలంకృతా
యాం భూమ్యా మిత్యాది స్థండిలీకరణ కలశస్థాపన తీర్థావా
హన పూజనాదికం నీరాజనాంతం కృత్వా తతః శ్రీభాగవత
మహాభారతాది గ్రంథసమాపనశ్లోకం శ్రుత్వా, తదను శ్రీ
రామపట్టాభిషేకసర్గం 'రామం రత్నమయే పీఠే సహసీతం న్యవే
శయే' దిత్యంతం వాచకాచ్ఛ్రుత్వా, తతశ్చతుర్దిక్షు స్థితైశ్చ
సర్వేదపారాయణకారిభి రన్యైః పట్టాభిషేకఋత్విగ్భిస్సహా
మహాభిషేచనం కుర్యాత్. యథా—

ఆదౌ పంచామృతేన తత్తన్మంత్రైః స్సంస్నాప్య శుద్ధోదకేనాభిషిచ్య తతః విష్ణుసూక్తేన - ఆసందీస్థదధ్నాభిషిచ్య శ్రీసూక్తే మధునాభిషిచ్య భూసూక్తే నాజ్యే నాభిషిచ్య పురుషసూక్తేన శుద్ధశంఖోదకే నాభిషిచ్య తతః నారికేళోదకేన స్వాదుః పవస్వేతి,గంధద్వారా మితి నానాసుగంధద్రవ్యై ర్గంధోదకేన చ యాఃఫలినీ రితి కదళీపనసామ్రేక్షురసాదినా, హిరణ్యరూప ఇతి హిరణ్యశకలైః, సహిరత్నానీతి నవరత్నైః, పుష్పావతీ రితి సుగంధపుష్పోదకేన చాభిషిచ్య తతః మిత్రోసీత్యనువాకేన చతుస్సముద్రోదకైః అభిషిచ్య తత స్సర్వనదీ తీర్థోదకేన శుద్ధోదకేన శంఖ మాపూర్య శతకృత్వ స్సహస్రకృత్వోవా యథాసంభవం యథాశక్తిమహాభిషేకం కుర్యాత్. అత్రైతే చతుర్వేదమంత్రాః:—

అథ యజూంషి. హిరణ్యశృంగానువాకః (హిరణ్యశృంగం) పవమానస్సువర్జన ఇత్యనువాకః (పవమానస్సువర్జనః) సర్వేషు వేత్యనువాకః(సర్వేషు వా ఏషులోకేషు మృత్యవోన్వాయత్తాః) క్వేద మభ్రం నివిశత ఇత్యాది మంత్రాః (క్వేదమభ్రం నివిశతే) కశ్చిద్ధవేత్యాది మంత్రాః (కశ్చిద్ధవా అస్మాల్లోకాత్ప్రేత్య) అన్నపతే ఽన్నస్యేత్యాది (అన్నపతేన్నస్య నో ధేహి) యత్తేచితానువాకః(యత్తేచితం య దుచితం తే అగ్నే) తపసా దేవా ఇతిమంత్రః (తపసా దేవా దేవతా మగ్ర ఆయన్) పవిత్రవంత ఇత్యాద్యా మంత్రాః (పవిత్రవంతః పరివాజమాసతే) యఇమా విశ్వానువాకః (య ఇమా విశ్వాభువనాని జుహ్వ దృషి హోతా) భర్తాసన్నితి (భర్తా

సఙ్భిర్ర్రియమాణో బిభర్తి) సువర్ణం ఘర్మానువాకః (సువర్ణం ఘర్మంపరివేదవేనం) ఓం తద్బ్రహ్మేతి మంత్రః (ఓం తద్బ్రహ్మ) ఊర్ధ్వాఅస్యానువాకః (ఊర్ధ్వా అస్య సమిధో భవంతి) త్వమగ్నే ద్యుభి రితి (త్వమగ్నే ద్యుభి స్త్వ మాశుశుక్షణిః) విష్ణోః క్రమోసీతి మంత్రాః (విష్ణోః క్రమోస్యభిమాతిహా గాయత్రం ఛంద ఆరోహ పృథివీమను విక్రమస్వ) తా సూర్యేత్యనువాకః (తాసూర్యాచంద్రమసావిశ్వభృత్తమామహత్) ఇమానుకమితిశ్రుతిః(ఇమానుకం భువనాసీషధేమ) అసతోధిమనఇతి(అసతోధిమనోసృజ్యత) సహస్రశీర్షం దేవమితి (సహస్రశీర్షం దేవంవిశ్వాక్షం) నాసదాసీదితి (నాసదాసీ న్నోసదాసీత్తదానీం అతోదేవేత్యాద మంత్రాః (అతో దేవా అవంతు త్రీణిపదా విష్ణోః కర్మాణి తద్విష్ణోః తద్విప్రాసో విష్ణోర్నుకం వీర్యాణి విష్ణోరరాటమసి) యుంజతే మన ఇతి మంత్రాః (యుంజతే మన ఉత యుంజతే) అంతరస్మిన్నిమ ఇతి (అంతరస్మిన్నిమే లోకాః అంతర్విశ్వమిదం జగత్) బ్రహ్మవిదాప్నోతి మంత్రః (బ్రహ్మవి దాప్నోతి పరం) ఇత్యాది.

అథఋచః : పురుషసూక్తం (సహస్రశీర్షాపురుషః) శ్రీసూక్తం (హిరణ్యవర్ణాం హరిణీం) భూసూక్తం (సత్యేనోత్తభితా భూమిః) ఆపోహిష్ఠా మయోభువ ఇతి నవఋచః (ఆపోహిష్ఠామయోభువః) విష్ణోర్నుక మితి వర్గత్రయే సూక్తత్రియం (విష్ణోర్నుకం వీర్యాణి ప్రవోచం) సంవామి త్యేక సూక్తం (సంవాంకర్మణా సమిషా హినోమి) పరోమాత్రయేతి వర్గద్వయే సూక్తద్వయం (పరోమాత్రయా తన్వావృధాన)

అస్య వామస్యేతి దశవర్గాః (అస్య వామస్య పలితస్య హోతుః పవమానాని య దంతియచ్ఛ దూరకే) కోయమాత్మే త్యాది ఋచః (కోయమాత్మా) అగ్న ఇత్యాదికా శాంతిః (అగ్నఆయూంషి సదసే) ఇత్యాది.

అథ సామాని: బృహత్సామ రథంతరసామ యజ్ఞాయ సామ యాజ్ఞీయసామ త్రివృత్సామ వైరాజసామ వామదేవ్య సామ వైరూపసామ వారవంతీయసామ ఆవోరాజానమిత్యృచా రాద్రిసామనీ ద్వే విష్ణుసామ దైవతసామ శక్వరసామ పావకానస్సరస్వతీతి సామ పప్రికామ్యమనే త్యాదిత్యా సామాని.

అథాథర్వణమంత్రాః:

చంద్రమసాది, విష్ణుప్రథమ ఇతి, దేవోప త్తదధిపతిరితి, మనుత్రియం. పవిత్రం ధేనురితి విష్ణురగ్రేభవ దితి విశ్వం విష్ణు రితి శ్రుతిః. శ్రీరామోత్తరతాపినీ. నారాయణోప నిషత్. లక్ష్మీసూక్తం.

అ థ మ హా భి షే క మం త్రాః.

అథాత ఇంద్రో మహాభిషేక ఇత్యాదిచతస్రః ఖండికాః (అథాత ఇందోరి మహాభిషేకః) సురాస్త్వామితి శ్లోకాః (సురాస్త్వా మభిషించంతు బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాః) భద్రం కర్ణేభి రితి దశశాంతయః. ఏతై ర్మంత్రైః ఋత్విగ్భి ర్బ్రాహ్మణైః కన్యాభి స్సద్భక్తైః యథావకాశం యథాశక్తి యథా సంభవం మహాభిషేకం కృత్వా అమృతాభిషేకో అస్త్వి

త్యుక్త్వాచమనం దత్త్వా ఉపవీతసహిత ముత్తరీయం దత్త్వా పాదుకాముద్రియా నిత్యపూజామండలపీఠే పూర్వవత్సంస్థాప్య రేవతీ స్త్వేతి వాససీ పరిధాప్య రేవతీ స్త్వే త్యాహ తం వాసః పరిధాప్య, రేవతీస్త్వా = మహిత్వనం ॥ యా అకృంతన్నితి తిసృభిః యజ్ఞోపవీతవ ద్రాజపట్టికాం ద్వితీయం కట్యాం పరిధాప్య, యా అకృంతం=జీవర్ ॥ అప్సర స్స్వితి గంధ లేపనం॥ అప్సరా = జ్జుషతాం ॥ అపాశో సీతికంఠేగ్రై వేయంబధ్నాతి ॥ అపాశో=పుణ్యాయ ॥ కేయూరధారణే కంకణధారణేప్యేవ మేవజపేత్ ॥ ఆయుష్యమిత్యాదినా కుండలధారణం॥ ఆయుష్యం=సృజామసి॥ఏతాభిస్స ర్వై ద్వితీయం॥అథశుభి కేశిర ఇతి రత్న కిరీటం శ్రీరామస్యశిరసి నిధాయ॥శుభి కేశిర=కురు॥ యామాహార దితి ముఖపట్టికాంబద్ధ్వా॥ యామాహార=వర్చసా॥ యదాంజన మిత్యంజనేన చక్షుషీఆంక్తే॥ యదాంజనం=బలాయచ॥ప్రతిష్ఠే స్థఇత్యుపానహౌగృహ్ణాతి॥ ప్రతిష్ఠేస్థో దే=సంతాప్తం॥ ప్రజాపతే శ్శరణమసీతిశతశలాక శ్వేతచ్ఛత్రం॥ ప్రజాపతే=పాహి॥ దేవస్య త్వేతి రాజముద్రికాదండం గృహ్ణాతి॥ దేవస్యత్వా=నివారయ॥ దేవసువామితిచామరే॥ దేవసువామేతాని=రాజాభవతి॥ యన్మేవర్చ ఇత్యాదర్శ మీక్షతే॥యన్మేవర్చః=వర్చసే॥సమ్రాజమితిసీ రాజయేత్ ॥ సమ్రాజంచ=సృజామసి॥తం యజ్ఞమిత్యాది పురుషసూక్త శ్రీసూక్తజాత వేదసమంత్రవిధానేన ప్రదక్షిణనమస్కారాంతం పూజాం కృత్వా రాజోపచారాన్ సమర్ప్య యస్య స్మృత్యేతి పూజాసమాప్త్యంతం కృత్వా పట్టాభిషేకసర్గశేషం కృత్వాపుస్తకపూజనం కుర్యాత్ . అథవా ప్రథమతః శిరస్యంజలి

మాధాయేతి పట్టాభిషేకసర్గశ్రవణం కృత్వా పట్టాభిషే.కాం౧౫ మండలపూజాహోమం చ కృత్వా శ్రీరామచంద్రపూజా పూర్వకం మహాభిషేకం చానంతరపూజాసమాప్తిం కృత్వా పట్టాభిషేకసర్గశేషం శృణుయాత్. అనంతరం రామాయణ వాచకాదిక్రమేణ యథావిభవం ఋత్విక్పూజనం సువాసినీ బ్రాహ్మణపూజన భోజన రాత్ర్యుత్సవ నవాయతనపూజా దేవతోద్వాసనాదికం సర్వంవసంతనవరాత్రవిధానవత్కుర్యాత్.

ఏవం శ్రద్ధయా భక్త్యా శ్రీరామం మహాసామ్రాజ్యాభిషేకేణాభిషిచ్య, తత్ప్రసాదా దిహ స్వయమేవోపనతాన్ భోగా ననుభూయాఽ విద్యాబంధనం నిర్ధూయ జీవన్ముక్తోంతే మోక్షసామ్రాజ్యే పట్టాభిషిక్తో భవతీతి శ్రీరామచంద్ర మహాసామ్రాజ్యపట్టాభిషేకోత్సవవిధిః. అపి చాత్రత్య పట్టాభిషేకవిధాయకకారికావళిః స్కాందపురాణే ద్రష్టవ్యా.

అ థ శ్రీ రా మ నా మ స ప్తా హో త్స వ వి ధిః.

బ్రహ్మాండేపార్వత్యువాచ:-శ్లో. పూర్వ ముత్తరకాండే వై వల్మీకప్రభవాంతికే, కుశీలవౌ కుశలవౌ రామాయణ మగాయతాం. తంత్రీలయసమాయుక్తం గాంధర్వ మతిమానుషం, ఇతి శ్రుతంమయా త్వత్తః కృపాసాగరశంకర.తస్మాత్పృచ్ఛే రామచరితంకథం పాఠ్యంముముక్షుభిః, తత్త్వం వద నిశ్చిత్య సంశయచ్ఛేదకారకం. పరమేశ్వరః: సాధుసాధు మహాప్రాజ్ఞే మతిస్తేవిమలోర్జితా, శ్రీమద్రామాయణస్యేహ గానమేవ ప్రశస్యతే. తంత్రీలయసమాయుక్తం మృదంగరవమిశ్రితం, ఛందో

బద్ధస్య తస్యైవ గానం ప్రాకృతదుర్లభం. ఇతి తత్ప్రకరణం ప్రోక్తం తత్రైవ తత్ర మహేశ్వరి, గాతుంసమర్థశ్చేద్గేయం శ్రీమద్రామాయణం ముదా, సర్వపాపహరం పుణ్యం సర్వాపద్వినివారణం. పార్వత్యువాచ:—గానాశక్తైః కథం జ్ఞేయం కిం చాన్య ద్గేయమస్తి వా, చే త్తద్విధిం వద స్వామిన్ కృపాపాత్రాస్మి యద్యపి. మహేశ్వరః:-గానాసమర్థైః సుజనై ర్గేయం శ్రీరామనామ హి, శ్రీమద్రామాయణం నిత్యం యత స్తదుపబృంహితం. అన్యైర్వా కారయేద్గానం రామకీర్తనకారిభిః, గేయం సప్తదినానీహ కాండసప్తకసంఖ్యయా. తుల్యాన్యహర్నిశం తద్వ దవిరామమఖండితం, న కుర్యా న్నామగీతస్య విరామం లోకసుందరి. దివారాత్రం చైకరీత్యా గేయం వాసరసప్తకం, ఆచైత్రశుక్లనవమీాదిన మాపూర్ణిమం క్రమాత్. శ్రీరామచంద్రనామ్నాం తు కీర్తనం హి ప్రశస్యతే, అథ వైశాఖమాసాదిసర్వమాసేషు పార్వతి. ముక్త్వైకం పుష్యమాసం తు శుక్లనావమికాదితః, యతో నవమ్యాం శ్రీరామ స్సంజాత శ్చిన్మయో హరిః. అతస్తదాది కార్యం స్యా ద్రామకీర్తన మాదరాత్, తద్విధిం తే ప్రవక్ష్యామి శృణు నాన్యమనాః ప్రియే. నవమ్యాం ప్రాతరుత్థాయ స్మృత్వా రామపదాంబుజం, కృత్వా తు మంగళస్నానం స్వస్తివాచన మాచరేత్. తన్మధ్యే మంటపం కార్యం ధ్వజతోరణమండితం, తన్మధ్యే రాఘవః స్థాప్యః పీఠే సపరివారకః. తత్పార్శ్వే వాచయే చ్ఛ్రీమద్రామాయణ మస్థైశతః, తదగ్రే మంటపం కార్యం శ్రీరామభజనాయ వై. అష్టద్వారయుతం సమ్య గష్టస్తంభసముజ్జ్వలం, తోరణైశ్చ పతా

కాభి ర్వితానేన విరాజితం. ప్రాచ్యాం నీలం నలంచైవ పతాకే
దక్షిణే తథా, మైందంచ తరలం తద్వత్పశ్చిమేతు విధానతః
జాంబవంతం సుషేణంచ హ్యుత్తరే తారనామకం, దధివక్త్రం
సుసంబద్ధ్వాహ్యంతరే భైరవద్వయం. తన్మధ్యేస్థాపయేద్భక్త్యా
హనూమంతం మహాబలం, శారివకాః పేషకాస్సర్వే యథా
పశ్యంతి సర్వతః, తథా కుర్యా న్మహాభాగే తత్రో రామం
పరిపూజయేత్.

అనంతరం చ వృణుయాద్వాల్మీకిం ద్విజసత్తమం
రామమంత్రార్థనిష్ణాతం దాంతం శాంతం తపోనిధిం. ఉభ
కుశలవౌ సమ్యక్ప్రణుయాచ్చ కుశీలవౌ, భరద్వాజం చ వృణ
యాచ్ఛిష్యం వల్మీకజన్మనః. సాహాయ్యం వరయే త్తేష
ముపగాత్రీన్ ద్విజోత్తమాన్, ఏవందివానిశం కుర్యాద్భజన
దినసప్తకం. అష్టమీదివసే ప్రాతస్సమాప్తే హరికీర్తనే, స
యూఖేలనార్థం హి గచ్ఛే త్పుణ్యజలాశయం, స్నాత్వా సర
జనైశ్చైవ ఋత్విగ్భిర్వనితాదిభిః. రామపట్టాభిషేకార్థ
గృహీత్వా తచ్ఛుభోదకం,పునర్గృహ మథాగత్య కుర్యాత్పట్ట
భిషేచనం. బ్రాహ్మణాన్ భోజయేదంతే దీనాంధకృపణానపి
ఋత్విజాన్ దక్షిణాద్రవ్యైశ్చ వస్త్రసౌవర్ణభూషణైః.పూజయిత్వా
తు విసృజేచ్ఛ్రీరామప్రీతిమావహాన్, శ్రీరామనామసప్తావ
ఏవంరీత్యా కృతే సతి. శ్రీరామాయణసద్దానం కృతం భవ
నిశ్చితం, న సప్తాహసమో యజ్ఞో న సప్తాహసమో జపః.
సప్తాహసమో యోగో నాస్తినాస్తి మహేశ్వరి,అన్యాపదేశతో
రామనామ్నిముక్తిప్రదాయిని. సతి సాక్షాద్రామనామ కీర్తన

ముక్తిదాయకం.కథం నభవతీశాని తస్మాన్నామైవ కీర్తయేత్, తన్మయ స్తత్పదంయాతి సత్యం సత్యం వదామ్యహం.

మాసేషు చైత్రమాసస్తు రాఘవ స్యాతివల్లభః, పక్షయోస్సితపక్షస్తు ప్రియఃస్యాద్రాఘుస్యహి.సర్వాసు తిథిషు శ్రేష్ఠా నవమీ రాఘవప్రియా, సూర్యవంశసముద్భూత స్తస్మాత్తద్భానువాసరః. విష్ణుప్రీతికర స్తస్మాత్సౌమ్యవారోఽపి తత్ప్రియః, ప్రియం స్యా ద్రాఘవస్యైవ నక్షత్రేషు పునర్వసు. ఇతి.

రామాయణం సప్తకాండం అవతార స్తథైవహి,మన్వంతరే సప్తమేతు శ్రీరామ స్సంబభూవ హ. సప్తమేదశకేరామః సూర్యవంశే స పూరుషః, సప్తాశ్వ సప్తరజ్జుశ్చ సప్తద్వీప ప్రకాశకః. సప్తార్కపర్ణసుప్రీత స్సూర్యస్యాప్యత్ర సప్తమీ. ప్రియ స్తద్వ ద్రాఘవస్య నక్షత్రం సప్తమం తథా, నాయక స్సప్తవాత్ర సుగ్రీవశ్చ విభీషణః. రావణశ్చ హనూమాంశ్చ లక్ష్మణశ్చ పరంతపః, సీతా చ రాఘవశ్చైవ గ్రంథే రామాయణేకిల. సప్తాహాయుద్ధం రామస్య రావణస్య చ పార్వతి, సప్తద్వీపేశ్వరో రామ స్స తు పృథ్వీశవందితః. సప్తవై శిరసి ప్రాణా రామః ప్రాణసమశ్శిరః, సప్తాంగం రామసాన్నిధ్యే రాజ్యనిర్వాహకా స్తథా. రఘురామేణ సాకేతే సప్తమర్త్యా స్సుజీవితాః, పుష్పకం మణిధేనుశ్చ కల్పకఃపారిజాతకః. కటకే మునినా దత్తౌ సప్తరత్నాని సంతిహి, త్రిస్సప్తపూరుషా రామ నామగానేన పార్వతి. నిర్మలా స్స్వర్గ మాయాంతి సప్తాహం

రాఘవప్రియం, న సప్తాహసమో యజ్ఞో నాస్తిరామప్రియ
పరం.

ఇతి బ్రహ్మాండపురాణోక్తశ్రీరామసప్తాహవిధిః, అనేనైవ విధినా శ్రీరామనామసప్తప్రహరదీక్షాం కుర్యాత్.

అథ శ్రీరామకోటినామలేఖనవిధిః.

తత్ర శ్రీరామసప్తాహోత్సవప్రసంగేన స్మారితో పా
శర్యోపపురాణస్థ రామనామలేఖనక్రమః. స యథా - పార్వ
ప్రతి శివః— శ్లో. విధిం తే సంప్రవక్ష్యామి రామనా
విలేఖనే, శుభేహ్ని తిథినక్షత్రే లేఖనోపక్రమం చరేత్
నిర్వర్త్య నిత్యకర్మాణి పూర్వాహ్ణే ప్రాఙ్ముఖః శుచి
ప్రణమ్య రామంసంకల్ప్య లిఖేన్నియతమానసః, రామా
నమ ఇత్యేత దాదౌ శ్రీశబ్దపూర్వకం. ధ్యాయన్ రామం లి
న్మంత్రం శ్రీమ ద్రామషడక్షరం. ఏవంశతం సహస్రం వా లి
న్నియమపూర్వకం, శతస్యాంతే శతస్యాంతే శ్రీరామశ్శరణ
మమ. ఇమ మష్టాక్షరం మంత్రం లిఖిత్వైవ సమాపయేత్
తాని నామాన్యథాభ్యర్చ్య భుంజీతైత న్నివేదితం, ఆకోట
లక్షమపి వా లిఖే దుద్యాపయే త్తతః. ఆపదా మపహర్తార
దాతారం సర్వసంపదాం, లోకాభిరామం శ్రీరామం భూయో
భూయో నమామ్యహం. ఇత్యాపదుద్ధర్తృమనుం సర్వసం
త్సమృద్ధిదం, సహస్రాంతే సహస్రాంతే విలిఖే ల్లేఖకో జన
శ్రీరామరామరామేతి లిఖే త్సప్తాక్షరీం తు వా, శ్రీరామే
త్ర్యక్షరం వా సర్వపాతకనాశనం, లిఖన్ ముక్తిమవాప్నో

యథోక్తవిధినా ప్రియే. యథోద్దిష్టం సమాప్తే తు రామనామవిలేఖనే, శ్రుత్వా రామాయణకథాం శాస్త్రోక్తవిధినా క్రమాత్. దశాంశంవా శతాంశంవా కృత్వాగ్నిముఖమాదితః, స్వాహాంతయా షడక్షర్యాహ్యాజ్యేనజుహుయాత్తతః. రామస్య ప్రతిమాం హైమీం సింహాసననిషాదితాం, ప్రదద్యాద్గురవే దివ్యాం భోజయేద్బ్రాహ్మణానథ. ఐహికాముష్మికీసిద్ధీలభతే నాత్రసంశయః, దేహావసానే ప్రాప్నోతి తద్విష్ణోఃపరమంపదం.

ఇతి శ్రీరామకోటినామలేఖనవిధిః.

అథ శ్రీరామప్రీతికరనవసంఖ్యద్రవ్యోపచారవిధిః.

అథ శ్రీరామచంద్రస్య నవరాత్రసప్తాహాద్యుత్సవేషు సర్వత్ర యథాశక్తి యథాసంభవం నవవిధద్రవ్యోపచారైః ప్రపూజనేనశ్రీరామ స్సుప్రీతో భవతీతి శ్రీరామోత్సవప్రతిపాదనగ్రంథేషు ఆనందాదిరామాయణాదిషు ప్రతిపాదితః. తద్యథా- తత్రాదౌ, నవవిధవస్త్రాణి: శ్లో. పీతాంబరం చోత్తరీయ ముష్ణీషం కంచుకం తథా, ఉష్ణీషోర్ధ్వస్థితం వస్త్రం తథా చ కటిబంధనం. ముఖశోధనవస్త్రం చ త్రిముఖంహ్యంగయోగ్యకం, తథాప్రావరణంచైతద్వస్త్రాణాం నవకంస్మృతం, ఏతేషాం సంప్రదానేన ప్రీయతాం రఘునందనః. అథ నవవిధాంభరణాని: కుండలే కంకణే మాలా కేయూరే నూపురే

తథా, పదకం కటిసూత్రంచ శృంఖలా ముద్రికేతి చ. ఏతేషాం సంప్రదానేన ప్రీతో భవతు రాఘవః. అథ నవవిధభోగ్య వస్తూని: చందనం పుష్పమాలాం చ ద్రవ్యంపరిమళం తథా, ఆవతంసోపలం చాపి సుగంధం తైల ముత్తమం. తాంబూల మథకస్తూరీ తథా రక్తాక్షతాశ్శుభాః, ఏతేషాం సంప్రదానేన ప్రీయతాం జానకీపతిః. అథ నవవిధపుష్పాణి: జాతి శ్చంపక మందారా తులసీ మునిమాలతీ, దమనం కేతకీ సింహీ పుష్పాణాం నవకం స్మృతం. ఏతేషాం సంప్రదానేన ప్రీయతాం రఘునాయకః. అథ నవవిధఫలాని: చూతజంబుకపిత్థాని బీజపూరం చ దాడిమం, ఖర్జూరనారికేళం చ కదళీఫలమేవ చ. పనసం చేతి రామేష్టఫలాని నవ సర్వదా. ఏతేషాం సంప్రదానేన ప్రీతో భవతు రాఘవః. అథ నవవిధోపహారాణి: మోదకోలడ్డుకో మండః పూర్ణగర్భోఽథ ఫేణికా,వటకఃపర్పటః ఖాద్యం ఘృతపక్వం నవత్వితి, ఏతేషాంసంప్రదానేన ప్రీయతాం శ్రీరఘూద్వహః॥ అథ నవవిధతాంబూలం: క్రముకం నాగవల్లీశ్చ ఖదిర స్సారమేవ చ, జాతీపత్రి లవంగం చ జాతీఫల వరాంగకే. ఏలా చేతినవవిధం తాంబూలం కీర్త్యతే బుధైః, యస్మా దస్య ప్రదానేన రామః ప్రీతోస్తు చిన్మయః. అథ నవవిధరాజోపచారాః: ఛత్రం సింహాసనం యానం చామరం వ్యజనం తథా, పానతాంబూలపాత్రే చ పాత్రం నిష్ఠీవనస్య చ. వస్త్రకోశ శ్చేతి రాజ్ఞా ముపచారా నవ స్మృతాః. ఏతేషాం సంప్రదానేన ప్రీతో భూయా ద్రఘూత్తమః. అథ నవవిధశయ్యోచారాః: పర్యంకస్థూలికా రమ్యా వితానం

చోపబర్హణం, ఆదర్శోదీపికా తోయపాత్రం ప్రావరణంశుభం. వ్యజనం చేతి శయ్యాయా శ్చోపచారా నవ స్మృతాః. ఏతేషాం సంప్రదానేన ప్రీతస్స్యా ద్రఘుసత్తమః. ముఖ్యాస్త్వత్ర పదార్థా హి నవకేషు మయా స్మృతాః, ప్రత్యహం రామచంద్రస్య త్రికాలం పూజనం నరైః. కార్యం విత్తానుసారేణ న కదా శాఠ్య మాచరేత్, ప్రతిపద్దిన మారభ్య యావచ్చ నవమీ భవేత్, తావ ద్విశేషతః కార్యం ప్రత్యహం రామ పూజనం, ఆనందరామచరితం పఠనీయం తు సర్వదా.

ఇతి నవసంఖ్యద్రవ్యోపచారవిధిః.

అథ పంచరాత్రత్రిరాత్రైకరాత్రోత్సవ విధిః నిరూప్యతే.

అత్రాప్యేవం నవరాత్రపర్యంతం కర్తు మసమర్థశ్చేత్ శ్రీరామోత్సవప్రతిపాదనగ్రంథోక్త్యా పంచరాత్రం త్రిరాత్ర మేకరాత్రం వా కుర్యాత్. తత్ర పంచరాత్రపక్షే పంచమ్యాం ప్రారంభః, షష్ఠ్యాం శ్రీరామజన్మోత్సవః, సప్తమ్యాం సీతాజన్మోత్సవః, అష్టమ్యాం సీతాస్వయంవరోత్సవః, నవమ్యాం కళ్యాణోత్సవః, దశమ్యాం పట్టాభిషేకోత్సవః కార్యః. త్రిరాత్రపక్షే తు సప్తమ్యాం ప్రారంభః, అష్టమ్యాం సీతాజన్మోత్సవః, నవమ్యాం శ్రీరామజన్మోత్సవః, తద్రాత్రౌ సీతాకళ్యాణోత్సవః, దశమ్యాం పట్టాభిషేకః కార్యః. ఏకరాత్రపక్షే తావత్, నవమ్యాం ప్రాతరారంభో సీతాజన్మోత్సవశ్చ

మధ్యాహ్నే శ్రీరామజన్మోత్సవో రాత్రౌ కల్యాణోత్సవో దశమ్యాం పట్టాభిషేక ఇతి సర్వం వసంతనవరాత్రివ త్కుర్యాత్. ఏవంశరన్నవరాత్రేఽపి భక్త్యా శ్రీరామ మారాధ్య తత్ప్రసాదా త్తత్పదం గచ్ఛతీతి సర్వ మనవద్యం.

ఇతి పంచరాత్రత్రిరాత్రైకరాత్రోత్సవవిధిః.

అథ శ్రీ సీతాజన్మోత్సవః.

అథ శ్రీరామాయణ మాహాత్మ్యసారసంగ్రహ గ్రంథోక్త్యా చైత్రశుక్లాష్టమ్యాం శ్రీసీతాజన్మోత్సవః కార్యః. తత్రాయంప్రయోగః: ఆదౌ శ్రీ సీతాజన్మకథాం పఠిత్వా సపత్నీకః ప్రాణానాయమ్య దేశకాలౌ సంకీర్త్య శ్రీరామ సహితశ్రీసీతాపరమేశ్వరీప్రీత్యర్థం శ్రీసీతాజన్మోత్సవప్రయుక్త శ్రీసూక్తేన షోడశోపచారపూజాం కరిష్యే ఇతి సంకల్ప్య సంపూజ్య సువాసినీపూజాం కుర్యాత్. ఏవంభక్త్యా శ్రద్ధయా చ విత్తశాఠ్యవర్జితః సీతాజన్మోత్సవ మంగళగీత డోలాగీత నృత్యవాదిత్రైః మహోత్సవం కృత్వా ఇహభోగా నీప్సితాన్ భుక్త్వా అంతే తత్కృపయా మోక్షసామ్రాజ్యం గచ్ఛతీతి సీతాజన్మోత్సవః.

అథ శ్రీ రామజన్మోత్సవః.

తస్మిన్నేవ గ్రంథోక్త్యా చైత్రశుక్లనవమ్యాం మధ్యాహ్నే శ్రీరామజన్మోత్సవః కార్యః. స యథా:-యజమాన

స్సపత్నీక శ్శోభనమంటపం ప్రవిశ్య తత్ర సువర్ణాదినిర్మితాం
డోలాం బద్ధ్వా తస్యాం దశరథకౌసల్యాంకగతాం భ్రాత్రాది
సహితాం యథాశక్తి సువర్ణేన కృతాం శ్రీరామప్రతిమాం
సంస్థాప్య = పుత్రపౌత్రాద్యవిచ్ఛిన్న సంతానప్రాప్త్యర్థం
శ్రీరామచంద్రప్రీత్యర్థం శ్రీరామజన్మోత్సవం కరిష్యే ఇతి
సంకల్ప్య, వసిష్ఠవామదేవాద్యాచార్య బ్రాహ్మణౌ ద్వా వృత్వి
జౌ వృణుయాత్. గణపతిపూజనం పుణ్యాహం చ వాచయి
త్వా = ప్రాణప్రతిష్ఠాం కృత్వా శ్రీరామజన్మోత్సవసర్గం
పఠిత్వా కలశపూజనం శంఖార్చనం చ కృత్వా శ్రీరామం
బాలక మేవం ధ్యాయేత్: శ్లో. మాతుః పార్శ్వే చరంతం మణి
మయ శయనే మంజుభూషాంచితాంగం, మందం మందం పిబంతం
ముకుళితనయనం స్తన్య మన్య స్తనాగ్రం, అంగుళ్యాగ్రైః స్పృశంతం
సుఖపరవశయా సుస్మితాలింగితాంగం, గాఢం గాఢం జనన్యా
కలయతు హృదయం మామకం రామబాలం. ఇతి ధ్యాత్వా
పురుషసూక్త విధానేన షోడశోపచారపూజాం సాంగసపరివార
చిన్మయ శ్రీరామచంద్రముద్దిశ్య కృత్వా ఆచార్యంబ్రహ్మణంచ
యథాశక్తి సంపూజ్య బ్రాహ్మణా నన్యాం సువాసినీ శ్చారా
ధయేత్. ఏవం శ్రీరామజన్మోత్సవం కృత్వా శ్రీరామ
ప్రసాదా దిహ సర్వభోగా నీప్సితా న్భుక్త్వా అంతే శ్రీరామ
సాయుజ్యం గచ్ఛతీతి శ్రీరామజన్మోత్సవవిధిః.

అథ శ్రీ సీతారామకల్యాణోత్సవః.

ఏవం నవమ్యాం మధ్యాహ్నే శ్రీరామజన్మోత్సవం
కృత్వా జన్మోత్సవానంతరం కల్యాణోత్సవాచరణ స్యావశ్య

కర్తవ్యత్వాత్ నవమ్యాం రాత్రౌ కల్యాణోత్సవః కార్యః సయథా-
యద్యపి శ్రీ వాల్మీకిరామాయణే సుందరకాండే శ్లో. యజుర్వేద
వినీతశ్చ వేదవిద్భి స్సుపూజితః. ఇత్యుక్తవచనపర్యాలోచనయా
భగవతః శ్రీరామస్య యజుర్వేదిత్వాత్తస్య యాజుషప్రయోగే
నైవ కల్యాణోత్సవాదికం కర్తుం యుక్తం. తత్రదశరథపక్షే చా
చార్యం వసిష్ఠం బ్రహ్మాణం వామదేవం ఉపద్రష్టారం విశ్వామిత్రం
రామాయణప్రవచనార్థం వాల్మీకిం, జనకపక్షే ఆచార్యం శతా
నందం బ్రహ్మాణం యాజ్ఞవల్క్యం వృణుయాత్. యథా-తత
ఉభయపక్షానుకూలతయా కల్యాణోత్సవం కుర్యాత్. విఘ్నేశం
సంపూజ్య పుణ్యాహం వాచయిత్వా ప్రతిమాశోధనం ప్రాణ
ప్రతిష్ఠాపనం చ కృత్వా తతః సీతారామకల్యాణోత్సవసర్గం
పఠిత్వా యజమాన స్సపత్నీక ఏవం సంకల్పయేత్. అస్య దేవస్య
చతుర్దశభువనాధీశ్వరస్య జగత్కుటుంబినః సకలలోకజనన్యా
స్సీతాయాశ్చ పాణిగ్రహణం కరిష్యే. ఇతి సంకల్ప్య-యథా
విధి కల్యాణం కుర్యాత్. ప్రవరసమయే ఏవం బ్రూయాత్:
యజుర్వేదశాఖాధ్యాయినే వాసిష్ఠమైత్రావరుణకౌండిన్యత్ర్యా
ర్షేయప్రవరాన్వితవసిష్ఠగోత్రోద్భవాయ త్రిభువనాధీశాయ
అఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండ నాయకాయ తత్త్వాతీతాయ
సచ్చిదానందమూర్తయే సూర్య వంశ పావనాయ శ్రీమ
దిక్ష్వాకువంశోద్భవస్య రఘుమహారాజవర్మణో నప్త్రే అజమహా
రాజవర్మణః పౌత్రాయ దశరథమహారాజవర్మణః పుత్రాయ

సాక్షాన్నారాయణ స్వరూపాయ శ్రీరామచంద్ర వర్మణే వ
రాయ* యజుర్వేద శాఖాధ్యాయినీం ఆంగీరసాయాస్య
గౌతమత్ర్యార్షేయప్రవరాన్వితగౌతమస గోత్రోద్భవాం
చతుర్దశభువనాధీశ్వరీం అఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండ నాయికాం
తత్త్వస్వరూపిణీం చంద్రవంశప్రదీపికాం నిమివంశోద్భవస్య
స్వర్ణరోమమహారాజవర్మణః నప్త్రీం హ్రస్వరోమ మహా
రాజవర్మణః పౌత్రీం సీరధ్వజ జనకమహారాజవర్మణః పుత్రీం
శ్రీ సీతానామ్నీం సాక్షాల్లక్ష్మీస్వరూపిణీం కన్యాం. శ్లో. ఏవం
సంపూజ్య విధివత్ సీతారామప్రసాదతః, ఇహలోకే సుఖం
భుక్త్వా స వై రామో భవేద్ధ్రువం.

ఇతి శ్రీ సీతారామకల్యాణోత్సవవిధిః.

అ థ ని త్యో త్స వ క్ర మః.

ఏవం శ్రీరామభక్తః నిత్యం ప్రభాతసేవా ప్రాతఃకాలే
బాలభోగశ్చ మధ్యాహ్నే పురాణాదిశ్రీరామవైభవకాల
క్షేపశ్చ సాయంకాలే ప్రదోషపూజా రాత్రౌ ఏకాంతసేవా

---

* అత్రేదమవధేయం:— అస్య శ్రీరామచంద్రస్య తు సూర్యవంశే
సముద్భవవత్త్వాత్ సూర్యస్య కాశ్యపసగోత్రత్వాత్ కాశ్యపసగోత్ర
స్యైవ అవశ్యం వక్తవ్యం. తథాపి యద్యపి, కల్మాషపాదక్షేత్రే వసిష్ఠేన
వంశోత్పాదనాద్వసిష్ఠగోత్రఏవేతి వ్యక్తవ్య ఇతి ద్యోత్యతే; తథైవ శిష్టా
చారాత్.

౭౭దికం కృత్వా శ్రీరామసాయుజ్య మవాప్నోతి శ్రీరామ సాయుజ్య మవాప్నోతీతి శివం.

ఇతి నిత్యోత్సవక్రమః.

శ్లో. రామాయ రామభద్రాయ రామచంద్రాయ వేధసే, రఘునాథాయ నాథాయ సీతాయాః పతయే నమః. మంగళం కోసలేంద్రాయ మహనీయగుణాత్మనే, చక్రవర్తి తనూజాయ సార్వభౌమాయ మంగళం.

అథ శ్రీహనుమజ్జయంత్యుత్సవః.

తత్ప్రసంగాత్ హనుమజ్జయంతీనిర్ణయః క్రియతే:—

పరాశరసంహితాయాం: శ్లో. అన్యద్రహస్యం వక్ష్యామి శృణుష్వమునిపుంగవ, వైశాఖే మాసి కృష్ణాయాం జయంత్యాం దశమీతిథౌ. యథాశక్తి సువర్ణేన తామ్రేణ రజతేన వా, హనుమద్విగ్రహం ధీమా న్కారయిత్వా ప్రయత్నతః. బ్రాహ్మ ణాయ సుశీలాయ దానం కుర్యా త్కుటుంబినే, జయంతీదివసే పూజాం కృత్వా హనుమతః ప్రభోః. ఉపవాసోయతేః ప్రోక్తో గృహిణాం భోజనం మతమ్, పూర్వప్రోష్ఠపదాయుక్తా జయంతీ దశమీతిథిః. తత్ర నక్షత్రవైరూప్యే తిథిరేవ ప్రయోజికా, వైశాఖే మాసి యత్నేన కుర్యా ద్ధర్మమనుత్తమం. అస కృద్వా సకృద్వాపి పరాం గతి మవాప్నుయాత్, యతః సువర్చలాప్రేయా నంజనాగర్భసంభవః. హనుమా న్మారుతిః

శ్రీరామా నవతీర్ణో మహాబలః, తదాప్రభృతి మాసస్య వైశా ఖస్య మహాత్మనః. స్నానదానాదియోగ్యత్వం హనుమజ్జన్మ కారణాత్ - ఇతి. పునశ్చ - శ్లో. వైశాఖే మాసి కృష్ణాయాం దశమీ మంద(భౌమ)సంయుతా, పూర్వప్రోష్ఠపదాయుక్తా తథా వైధృతిసంయుతా. తస్యాం మధ్యాహ్నవేళాయాం జనయామాస వై సుతం, పపాతపుష్పవృష్టిశ్చ నేదు ర్దుందు భయో దివి. ననృతు ర్దేవగంధర్వా స్తుష్టువు స్సిద్ధచారణాః, వవౌవాయుస్సుఖస్పర్శంసరితోనిర్మలోదకాః. పూర్వాభాద్రాం కుంభరాశౌమధ్యాహ్నేకర్కటాంశకే, కౌండిన్యవంశేసంజాతో హనుమా నంజనోద్భవః. ఇత్యాద్యుక్త ప్రమాణవచన పర్యాలోచనయా వైశాఖకృష్ణదశమ్యాం హనుమజ్జయం తీతి జ్ఞాయతే. తస్యాం హనుమా న్విశేషేణ పూజనీయ ఇత్యల మతివిస్తరేణ.

అథ శ్రీ సువర్చలా హనుమ ద్వివాహోత్సవః.

శౌనకసంహితాయాం: శ్లో.ఆగచ్ఛ హనుమ న్దేవ త్వం సువర్చలయా సహ, పూజాసమాప్తిపర్యంతం భవ సన్నిహితో ముదా- ఇతి. వానరగీతాసు. శ్లో. మాతా సువర్చలాదేవీ పితా మే వాయునందనః, బాంధవా హనుమద్భక్తాః స్వదేశం భువనత్రియం. భక్తకల్పతరుం సౌమ్యం లోకోత్తరగుణాకరం, సువర్చలాపతిం వందే మారుతిం వరదం సదా- ఇతి. పరా శరసంహితాయాం తత్ర తత్ర: శ్లో. తస్య విద్యాం చ బుద్ధిం చ బలశౌర్యపరాక్రమాన్, విచార్య తస్మై ప్రదదౌ స్వస్వ

కన్యాం సువర్చలాం. తా ముద్వాహ్య మహాతేజా హనుమా న్మారుతాత్మజః, భూయః కిలకిలాం కుర్వ న్పున రాయా న్మహా కపిః-ఇతి॥ అపి చ॥ శ్లో॥ సుమేరో ర్నైరృతే భాగే పర్వతో గంధమాదనః, తస్యాం హనూమత్ప్రీత్యర్థం నిర్మితా విశ్వ కర్మణా. మహేంద్రస్యాజ్ఞయా రత్నశాలా స్సౌవర్ణశాలికాః, పుష్యరాగమయద్వారా మణికుట్టిమభూమయః. సువర్చలా యుతో నిత్యం తాసు క్రీడతి మారుతిః. ఇతి॥ పునశ్చ సప్తమ పటలే శ్లో॥ సువర్చలాసమేతశ్రీహనుమద్ద్వాదశాక్షరః. ఇత్యా దినా తన్మంత్రవిధానప్రసంగే ధ్యానం. శ్లో॥ సువర్చలాధి ష్ఠితవామభాగం వీరాసనస్థం కపిబృందసేవ్యం, స్వపాదమూలం శరణం గతానా మభీష్టదం శ్రీహనుమంత మీడే. ఇత్యా దినానిర్దిశ్య పునః ప్రదేశాంతరే సువర్చలాహనుమద్వివాహో త్సవోఽ వశ్యం కర్తవ్యత్వేన నిరూపితః. తథాహి- శ్లో॥ జ్యేష్ఠశుద్ధదశమ్యాం చ భగవా న్భాస్కరో నిజాం, సుతాం సువర్చలాం నామ ప్రాదా త్ప్రీత్యా హనూమతే. అత స్తస్యాం తిథౌ భక్త్యా వివాహోత్సవ మాచరేత్, మూర్తిం సువర్చలా యాశ్చ తథైవ చ హనూమతః. కారయిత్వా సువర్ణాద్యైః స్వగృహోక్తవిధానతః,నృత్తగీతైశ్చ వాద్యైశ్చ కారయేచ్చయ థావిధి.వివాహే వాయుపుత్రస్య బ్రాహ్మణానపి భోజయేత్,పూర్ణి మాయాం నాకబలిం వివాహావభృథం చరేత్. ఏవం యః కురుతే తస్య గేహే లక్ష్మీః స్వయం వసేత్, భుక్త్వా భోగా

వ్యథాకామం హనుమల్లోక మాప్నుయాత్. ఇత్యాదిబహు స్మృత్యనుగ్రహాత్ జ్యేష్ఠశుక్లదశమ్యాం శ్రీసువర్చలాహనుమద్వివాహోత్సవః యథాశక్త్యవశ్యంకరణీయ ఇత్యవగమ్యతే. తత్ర ప్రవరోచ్చారణే హనూమతః కౌండిన్యగోత్ర ఇతి. ఆంగీరసశర్మణోనప్త్రే మరీచిశర్మణః పౌత్రాయ వాయుదేవశర్మణః పుత్రాయఆంజనేయశర్మణేవరాయేతి.సువర్చలాయాస్తు కాశ్యపసగోత్ర ఇతి. బ్రహ్మశర్మణో నప్త్రీం కశ్యపశర్మణః పౌత్రీం ఆదిత్యశర్మణః పుత్రీం సువర్చలానామ్నీం కన్యా మిత్యుక్త్వా శేషం స్వగృహ్యోక్తవిధానేన వివాహోత్సవం కుర్యాత్. అతఏవ పరాశరసంహితాయాం శ్రీహనుమన్నవావతారనిరూపణే: శ్లో. ఆద్యః ప్రసన్నహనుమాన్ ద్వితీయో వీరమారుతిః, తృతీయో వింశతిభుజ శ్చతుర్థః పంచవక్త్రకః. పంచమోఽష్టాదశభుజ శ్శరణ్య స్సర్వదేహినాం, సువర్చలాపతి ష్షష్ఠః సప్తమస్తు చతుర్భుజః. అష్టమః కథిత శ్శ్రీమాన్ ద్వాత్రింశద్భుజమండలః, నవమో వానరాకార ఇత్యేవం నవరూపధృత్. పురా బ్రహ్మమహోత్సాహః చతుర్ముఖ ఇతి స్మృతః, మారుతిం వింశతిభుజ ముపాస్యాసీ త్ప్రజాపతిః. కపిలస్తు మహాతేజా బ్రాహ్మణో వేదపారగః, చతుర్భుజహనూమంతం ఉపాస్యాసీ ద్విమోచితః. విజయస్తు మహాశూరః క్షత్రియో లోకపాలకః, ప్రసన్నహనుమద్ధ్యానాత్సంసారాబ్ధి మతీతరత్. విభీషణసుతో నీలః సతతం సాధుపూజితః, పంచవక్త్రహనూ

మంతం ఉపాస్యాసీ త్సమృద్ధిభాక్. ఉపాస్య వానరాకార గాలో నామ వనేచరః, ప్రాప్తవాన్ పరమాం శుద్ధిమారోగ్య శ్రీహనూమతః. ధ్వజదత్త స్సువిప్రేంద్ర స్సర్వశాస్త్రవిశారద సువర్చలాహనూమంత ముపాస్య ధనికో౽భవత్. మైం స్సర్వవిదాం శ్రేష్ఠః ధ్యాత్వా వై వీరమారుతిం, త్రీన్ లోకా శ్చ పరిస్మర్ధ్యే విజితశ్చ సువిస్మయం. సోమదత్తమహారాజ ద్ధ్యాత్రింశద్భుజమారుతిం, రాజ్యభ్రష్టో గతాశంకో ప్రాభ ద్రాజ్యం పునస్స్వయం. ఉపాస్యాష్టాదశభుజం హనుమంత మహాప్రభుం, లేభే పరమయోగిత్వం దుర్వాసా లోకవిశ్రుత ఏవం బ్రహ్మర్షయోప్యన్యే తథా రాజర్షయః పరే, ఉపాస నవరూపాణి లేభిరే స్వాన్మనోరథాన్. ద్వయీ హనుమ వృత్తిః సమంతా ద్భక్తరక్షణం, శిష్టానాం పాలనం త్వాద్య ద్వితీయం దుష్టమర్దన మితి.

అ థా ప రా ధ క్ష మా ప ణ మ్.

శ్లో. యానై ర్వా పాదుకై ర్వాపి గమనం భగవద్గృహే దేవోత్సవాద్యసేవా చ అప్రణామ స్తదగ్రతః. ఉచ్ఛిష్టే చై చాశౌచే భగవద్వందనాదికం, ఏకహ స్తప్రణామశ్చ తత్పు స్తాత్ ప్రదక్షిణమ్. పాదప్రసారణం చాగ్రే తథా పర్య బంధనమ్, శయనం భక్షణం వాపి మిథ్యాభాషణ మేవ ఉచ్చైర్భాషా మిథోజల్పో రోదనాని చ విగ్రహాః, నిగ్రహ గ్రహాశ్చైవ స్త్రీషు చ క్రూరభాషణం. కంబలావరణం చైవ నిందా పరస్తుతిః, అశ్లీలభాషణం చైవ అధోవాయుప్రమో

ణమ్, శక్త్యా గౌణోపచారశ్చ అనివేదితభక్షణమ్. తత్తత్కా-
లోద్భవానాం చ ఫలాదీనా మనర్పణమ్. పృష్టే కృత్వాసనం
చైవ పరేషా మభివాదనం, వినియుక్తావశిష్టస్య వ్యంజనాదేః
పరిదానకమ్. గురోర్జ్ఞానం నిజస్తోత్రం దేవతానిందనం తథా।
అపరాధాః తథా విష్ణోః ద్వాత్రింశత్పరికీర్తితాః. అపరాధసహ
స్రాణి క్రియంతేహర్నిశం మయా, దాసోయ మితి మాంమత్వా
క్షమస్వ రఘునందన. ఇమం మంత్రం సముచ్చార్య ప్రణమేత్
దండవత్ భువి, అపరాధసహస్రాణి క్షమతే సర్వగో హరిః,
ఏకోపి కృష్ణస్య కృతః ప్రణామో దశాశ్వమేధావభృథేన
తుల్యః, దశాశ్వమేధీ పున రేతి జన్మ కృష్ణప్రణామీ న పునర్భ
వాయ.

ఇత్యపరాధక్షమాపణం.

సాధు వాఽసాధు వా కర్మ యద్య దాచరితం మయా, త
త్సర్వం భగవన్ రామ గృహాణారాధనాపరం. ఇతి శంఖ
జలం దద్యా ద్దేవస్య దక్షిణే కరే, గజాస్యాదిత్యపంచాస్య
శక్తిసింహాస్యరూపవాన్, నమస్కృత్యేన సర్వాత్మా రామః
ప్రీణాతు చిద్వపుః.

ఇతి కర్మసమర్పణమ్.

య దక్షరపదభ్రష్టం మాత్రాహీనం తు య ద్భవేత్,
త త్సర్వం క్షమ్యతాం దేవ శ్రీరాఘవ నమోస్తు తే.

అవశిష్టాంశో శ్రీరామోత్సవకల్పలతాగ్రంథే ద్వితీ
గుచ్ఛే విశేషేణ ప్రతిపాద్యతే, గ్రంథవి స్తరభయా న్నా
యుజ్యత ఇతి శం.

ఇతి శ్రీకాశ్యపసగోత్రసంభూతేన ములుకుట్లోపనామక
శ్రీ శంకరనారాయణావధానినః ద్వితీయసూనునా
పౌరాణికవిశారద రామాయణసుధాసాగర అభి
నవవాల్మీకి విమర్శకాగ్రేసరేత్యాదిబిరు
దాంకితేన పండిత నరసింహావధానిశర్మణా
సంకలితే చతుర్వింశత్యాం ర రామా
యణపురాణాగమసారభూతే
శ్రీరామోత్సవకల్పలతాగ్రంథే
శ్రీరామోత్సవవిధానాది
నిరూపణం నామ
ప్రథమోగుచ్ఛః.

సర్వం సాంగసపరివార చిన్మయ శ్రీరామచంద్రార్పణమస్తు.
శ్రీరామ శ్శరణం మమ.

శ్రీగణేశాయ నమః

శ్రీరామ శ్శరణం మమ

శ్రీ

రామాయణసారోద్ధారే కిష్కింధాకాండే

ప్రథమస్సర్గః

ప్రార్థనశ్లోకము.

కుందేందీవరసుందరా వతిబలౌ విజ్ఞానధామౌ శుభౌ
శోభాఢ్యౌ వరధన్వినౌ శ్రుతినుతౌ గోవిప్రబృందప్రియౌ
మాయామానుషరూపిణౌ రఘువరౌ సద్ధర్మవర్మౌ హితౌ
సీతాన్వేషణతత్పరౌ పథి గతౌ భక్తిప్రదౌ తౌ హి నః.

[1]స తాం పుష్కరిణీం గత్వా పద్మోత్పలఝషాకులాం,
రామ స్సౌమిత్రిసహితో విలలాపాకులేంద్రియః. ౧

స కామవశ మాపన్న స్సౌమిత్రి మిద మబ్రవీత్. ౧౪

సౌమిత్రే శోభతే పంపా వైడూర్యవిమలోదకా,
*ఫుల్లపద్మోత్పలవతీ శోభితా వివిధద్రుమైః. ౨౪

*వ్యా:—ఫుల్లపద్మోత్పలవతీత్యారభ్య శ్రీరామకృత వృక్షవర్ణనరహస్యార్థే విచార్యమాణే పంచమహాభూతవికార సముదాయాత్మకశరీరిణాం బాహ్యాంతరింద్రియవతాం సుఖదుఃఖ మనుభవతాం మనుజానామివ వృక్షాదీనామపి సజీవానా మస్తి

1 వాల్మీకి. రా: సర్గ ౧.

మాం తు శోకాభిసంతప్తం మాధవః పీడయన్నివ,

చాదృష్టం సుఖదుఃఖాదికం చాయురితి జ్ఞాయతే. తదుక్తం శ్రీమహాభారతే శాంతిపర్వణి భృగుభరద్వాజసంవాదే—"ఘనానామపి వృక్షాణా మాకాశోऽస్తి న సంశయః, తేషాం పుష్పఫలవ్యక్తి ర్నిత్యం సముపపద్యతే. ఊష్మతో మ్లాయతే పర్ణం త్వక్ఫలం పుష్పమేవచ, గ్లాయతే శీర్యతే చాపి స్పర్శస్తేనాత్ర విద్యతే. వాయ్వగ్న్యశనినిర్ఘోషైః ఫలం పుష్పం విశీర్యతే, శ్రోత్రేణ గృహ్యతే శబ్ద స్తస్మా చ్ఛృణ్వంతి పాదపాః. పుణ్యాపుణ్యై స్తథా గంధై ర్ధూపైశ్చ వివిధై రపి, అరోగాః పుష్పితా స్సంతి తస్మా జ్జిఘ్రంతి పాదపాః. పాదై స్సలిలపానాచ్చ వ్యాధీనాం చాపి దర్శనాత్, వ్యాధిః ప్రతిక్రియత్వాచ్చ విద్యతే రసనం ద్రుమే. వక్త్రేణోత్పలనాళేన యథోర్ధ్వం జల మాదదేత్, తథా పవనసంయుక్తః పాదైః పిబతి పాదపః. సుఖదుఃఖయోశ్చ గ్రహణా చ్ఛిన్నస్య చ విరోహణాత్, జీవం పశ్యామి వృక్షాణా మచైతన్యం న విద్యతే. తేన తజ్జల మాదత్తం జరయ త్యగ్నిమారుతౌ, ఆహారపరిణామాచ్చ స్నేహో వృద్ధిశ్చ జాయతే" ఇతి. తదేవ ఇదానీం తనకాలేపి సర్ జగదీశ చంద్రబోస్ (Sir Jagadeesh Chandra Bose) మహాశయేన ఖండాంతరస్థానామపి స్పష్టతయా విజ్ఞాపితమ్.) అపిచ "వసంతో మలయో వాయుః పుష్పాణి భ్రమరా అపి, జ్యోత్స్నాచ చందనం పక్వం కామోద్వేగకరాణి వై" ఇత్యుమాసంహితోక్త్యా, కామోద్వేగోऽపి లోకసంగ్రహార్థం శ్రీరామేణాభినీత ఇతి శమ్.

భరతస్య చ దుఃఖేన వైదేహ్యా హరణేన చ. ３౫

అధికం ప్రతిభా త్యేత న్నీలపీతం తు శాద్వలం,
ద్రుమాణాం వివిధైః పుష్పైః పరిస్తోమై రివార్పితమ్. ౪౫

పుష్పితాగ్రాంస్తు పశ్యేమా న్కర్ణికారాన్ సమంతతః,
హాటకప్రతిసంఛన్నా న్నరా న్పీతాంబరా నివ. ౫౫

అయం వసంత స్సౌమిత్రే! నానావిహగనాదితః,
సీతయా విప్రహీణస్య శోకసందీపనో మమ. ౬౫

ఏష వై తత్ర వైదేహ్యా విహగః ప్రతిహారకః,
పక్షీ మాం తు విశాలాక్ష్యా స్సమీప ముపనేష్యతి. ౭౫

పుష్పితా న్పుష్పితాగ్రాభి ర్లతాభిః పరివేష్టితాన్,
ద్రుమాన్ పశ్యేహ సౌమిత్రే! పంపాయా రుచిరాన్ బహూన్.
ఏవ ముక్త్వా తతో రామో భ్రాతరం లక్ష్మణం ప్రతి. ౯

1 తతోఽప్యుపస్పృశ్య సలిలం పీత్వా శ్రమహరం విభుః,
సానుజ స్సరస స్తీరే శీతలేన పథా యయౌ. ౧౦

ఋశ్యమూకగిరేః పార్శ్వే గచ్ఛంతౌ రామలక్ష్మణౌ,
ధనుర్బాణధరౌ దాన్తౌ జటామండలమండితౌ. ౧౧

పశ్యంతౌ వివిధా న్వృక్షాన్ గిరే శ్శోభాం సువిక్రమౌ. ౧౧౫

సుగ్రీవస్తు గిరే ర్మూర్ధ్ని చతుర్భి స్సహ వానరైః,
స్థిత్వా దదర్శ తౌ యాన్తౌ వారురోహ గిరే శ్శిరః. ౧౨౫

1 అధ్యాత్మ. రా: సర్గ ౧.

భయా దాహ హనూమంతం కౌ తౌ వీరవరౌ సఖే,
గచ్ఛ జానీహి భద్రం తే వటు ర్భూత్వా ద్విజాకృతిః. ౧౩½
వాలినా ప్రేషితౌ కిం వా మాం హంతుం సముపాగతౌ. ౧౪
1 మలయోఽయం గిరివరో భయం నేహాస్తి వాలినః. ౧౪½
2 తాభ్యాం సంభాషణం కృత్వా జానీహి హృదయం తయోః,
యది తౌ తుష్టహృదయౌ సంజ్ఞాం కురు కరాగ్రతః. ౧౫½
వినయావనతో భూత్వా ఏవం జానీహి నిశ్చయమ్,
3 మమైవాభిముఖం స్థిత్వా పృచ్ఛ త్వం హరిపుంగవ. ౧౬½
ఇత్యేవం కపిరాజేన సందిష్టో మారుతాత్మజః,
4 తథేతి వటురూపేణ హనుమా న్సముపాగతః. ౧౭½
ఏతస్మి న్నంతరే రామః స్థిత్వా తత్ర శిలాతలే,
ఆత్మానం దర్శయామాస రామచంద్రో హనూమతే. ౧౮½
దృష్ట్వా హ్యనుమా న్రామం చతుర్బాహుం కిరీటినమ్. ౧౯
శంఖచక్రగదాపాణిం వనమాలావిభూషితం,
శ్రీవత్సవక్షసం దేవం పీతవాసస మచ్యుతమ్. ౨౦

◆ వ్యాః—హనూమంతమితి. హనురిత్యస్య — జ్ఞానమిత్యర్థః. హనూమానిత్యస్య జ్ఞానవా నిత్యర్థః.

1 వాల్మీ. రా: సర్గ ౨. 2 అధ్యా. రా: సర్గ ౧.
3 వాల్మీ. రా: సర్గ ౨. 4 అద్భుత. రా: సర్గ ౧౦.

బ్రహ్మపుత్రైః స్సనందాద్యైః స్తూయమానం సమంతతః,
సహస్రసూర్యసంకాశం శతచంద్రశుభాననమ్. ౨౧
ఫణాసహస్ర మతులం ధారయంతం చ లక్ష్మణమ్. ౨౧½

తద్రూపం హనుమాన్ లక్ష్య కిమేత దితి విస్మితః,
క్షణం నిమీల్య నయనే పున స్సోఽపశ్య దద్భుతమ్. ౨౨½
పునర్నిమీలనే రామో లక్ష్మణేన సమం ప్రభుః,
సంహృత్య పరమం రూపం ప్రకృతిస్థోఽభవ ద్విభుః. ౨౩½
స్తుత్వా నత్వా చ బహుధా సోఽబ్రవీ ద్రాఘవం వచః. ౨౪
[1] కౌ యువాం పురుషవ్యాఘ్రౌ యువానౌ వీరసమ్మతౌ,
ద్యోతయంతౌ దిశ స్సర్వాః ప్రభయా భాస్కరావివ. ౨౫

యువాం త్రైలోక్యకర్తారా వితి భాతి మనో మమ,
యువాం ప్రధానపురుషౌ జగద్ధేతూ జగన్మయౌ. ౨౬
మాయయా మానుషాకారౌ చరంతా వివ లీలయా,
భూభారహరణార్థాయ భక్తానాం పాలనాయ చ. ౨౭
అవతీర్ణా విహ పరౌ చరంతౌ క్షత్త్రియాకృతీ,
స్వతంత్రౌ ప్రేరకౌ సర్వహృదయస్థా విహేశ్వరౌ. ౨౮
నరనారాయణౌ లోకే చరంతా వితి మే మతిః. ౨౮½

సుగ్రీవో నామ రాజా యో వానరాణాం మహామతిః,
చతుర్భి ర్మంత్రిభి స్సార్ధం గిరిమూర్ధని తిష్ఠతి. ౨౯½

1 అధ్యాత్మ. రా: సర్గ ౧.

భ్రాతా కనీయా న్సుగ్రీవో వాలినః పాపచేతసః,
తేన నిష్కాసితో భార్యా హృతా తస్యేహ వాలినా. ౩౦½
తద్భయా దృశ్యమూకాఖ్యం గిరి మాశ్రిత్య తిష్ఠతి. ౩౧
అహం సుగ్రీవసచివో వాయుపుత్రో మహామతే,
హనుమాన్నామ విఖ్యాతో హ్యంజనాగర్భసంభవః. ౩౨

1 భిక్షురూపప్రతిచ్ఛన్నం సుగ్రీవప్రియకామ్యయా,
ఋశ్యమూకా దిహ ప్రాప్తం కామగం కామరూపిణమ్.
ఏవం మాం పరిభాషంతం కస్మా ద్వై నాభిభాషథః. ౩౩½
ఏతచ్ఛ్రుత్వా వచ స్తస్య రామో లక్ష్మణ మబ్రవీత్. ౩౪
సచివోఽయం కపీంద్రస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః,
త మభ్యభాష సౌమిత్రే సుగ్రీవసచివం కపిమ్. ౩౫

* నాఽనృగ్వేదవినీతస్య నాఽయజుర్వేదధారిణః,
నాఽసామవేదవిదుష శ్శక్య మేవం ప్రభాషితుమ్.

—నాఽనృగ్వేద ఇతి. "శ్లో. ఆచార్యో వేదసం
్త విమత్సరః, మంత్రజ్ఞో మంత్రభక్తశ్చ సదా
శ్శుచిః. గురుభక్తిసమాయుక్తః పురాణజ్ఞో
విశేషతః, ఏవం లక్షణసంపన్నో గురురిత్యభిధీయతే" ఇత్యుక్త
గురులక్షణం దర్శయతి - నానృగ్వేదేత్యాదినా. ప్రతివర్ణం
స్వరభూయ స్త్వేన మనోనియమనేన సావధానే నోచ్చారితత్వా
న్నానృగ్వేదవినీత స్యేత్యుక్తిః. ఏకైకానువాకే అనువాకాంతర

1 వాల్మీకి. రా: సర్గ 3.

నూనం వ్యాకరణం కృత్స్న మనేన బహుధా శ్రుతమ్.
బహు వ్యాహరతాఽనేన న కించి దపశబ్దితమ్.　　　౨౭

వాక్యసాంకర్యేణ ధారణస్య దుష్కరత్వా ద్యజుర్వేద ధారిణ ఇత్యుక్తమ్. ఊహారహస్యాదిగర్భితగానవిశేషాణాం దుర్విజ్ఞేయత్వాత్ సామవేదవిదుష ఇతి. ఆథర్వణస్యాధ్యయనాదినియమాభావా దనుక్తిః. ఏవం పరిభాషితుం కౌ యువామిత్యారభ్య ఉక్తరీత్యా వ్యక్తం వక్తుం న శక్య మితి. అనృగ్వేదస్య యువాం త్రైలోక్యకర్తారా విత్యాద్యుక్తసృష్టిస్థితిసంహారకర్తృత్వంవక్తుంన శక్యమ్. ఐతరేయశ్రుత్యా, 'బ్రహ్మవాఇద మేక ఏవాగ్ర ఆసీ'దిత్యాదినా ప్రథమతః ప్రతిపాద్యతే. అయజుర్వేదధారిణః 'మాయయా మానుషాకారౌ' ఇత్యాదినా- శ్రు. 'అజాయమానో బహుధా విజాయతే' ఇత్యుక్తావతారరహస్యం వక్తుం న శక్యమ్. అసామవేదవిదుషః, ద్యోతయంతౌ దిశస్సర్వాః ప్రభయా భాస్కరా వివేత్యేవం భాషితుం న శక్యతే. ఛాందోగ్యే హి- శ్రు. 'అథ య ఏషోఽంతరాదిత్యే హిరణ్మయః పురుషో దృశ్యత ఇత్యారభ్య - యథా కప్యాసం పుండరీక మేవ మక్షిణీ' ఇత్యామ్నాయతే. న కేవలం వేదాధ్యయనమ్ - అంగాధ్యయనం చ కృత మిత్యాహ-నూన మితి. వ్యాకరణం కృత్స్నం శ్రుత మతో న కించి దపశబ్దితమ్. ప్రకృతిప్రత్యయసమాససంధ్యాదిషు కించిదపి నాపభ్రంశిత మిత్యర్థః. అనేన సంస్కృతభాషయైవ వ్యవహృతవా నిత్యవగమ్యతే. శిక్షా చానేన శ్రుతేత్యాహ-నముఖఇత్యాదిభిః. లోకే కేషాంచిత్ వ్యవహారదశాయాం ముఖాదిషు సర్వత్ర యత్ర

న ముఖే నేత్రయో ర్వాపి లలాటే చ భ్రువో స్తథా,

కుత్రాపి వా వికారో దృశ్యతే న తథాఽత్రేతి భావః. తదుక్తం శిక్షాయామ్. "శ్లో. గీతీశీఘ్రీ శిరఃకంపీతథాలిఖితపాఠకః, అనర్థజ్ఞోఽల్పకంఠశ్చ షడేతే పాఠకాధమాః. న శిరః కంపయే ద్గాత్రం భ్రువౌ చాప్యక్షిణీ తథా, తైలపూర్ణ మివాత్మానం తత్తద్వర్ణే ప్రయోజయే" దితి. అథ వాక్యప్రయోగచాతురీం దర్శయతి- అవిస్తరమితి. తథాఽఽహ శిక్షాకారః. శ్లో. శంకితం భీమ ముద్ఘుష్ట మవ్యక్త మనునాసికం, కాకుస్వరం శీర్షగతం తథా స్థానవివర్జితమ్. విస్వరం విరసంచైవ విశ్లిష్టం విషమాన్వితం, వ్యాకులం తాలుభిన్నం చ పాఠదోషా శ్చతుర్దశేతి.అథ తద్గుణానాహ - కల్యాణీమితి. త దిద ముక్తం శిక్షాయాం. శ్లో. మాధుర్య మక్షరవ్యక్తిః పదచ్ఛేద స్తథా త్వరా, ధైర్యం లయసమత్వం చ షడేతే పాఠకా గుణా" ఇతి. మాధుర్యపదకాష్ఠా మాహ-అనయేతి. త్రిస్థానవ్యంజనేషు తిష్ఠతి తత్ర ఉదాత్తానుదాత్తస్వరితవత్త్వమ్. తథోక్తం శిక్షాయామ్. శ్లో. అనుదాత్తో హృది జ్ఞేయో మూర్ధ్న్యుదాత్త ఉదాహృతః, స్వరితః కంఠమూలీయః సార్వాస్యే ప్రచయస్య త్వితి. అనేన హనుమదాదిభిః రామాదీనాం సంస్కృతభాషయైవ వ్యవహార ఇతి గమ్యతే. అథ విద్యాస్థానాని మన్వాదిస్మృత్యుక్తాని విశేషేణాభిధాస్యామః. శ్లో. విద్యా ముఖ్యాశ్చ ద్వాత్రింశ చ్చతుష్షష్టిః కలాః

అన్యేష్వపిచ గాత్రేషు దోష స్సంవిదితః క్వచిత్.   ౩౮

స్మృతాః, ఋగ్యజుస్సామ చాథర్వా వేదా ఆయుర్ధనుః క్రమాత్. గాంధర్వశ్చైవ తంత్రాణి ఉపవేదాః ప్రకీర్తితాః, శిక్షా వ్యాకరణం కల్పో నిరుక్తం జ్యోతిషం తథా, ఛందష్షడంగానీమాని వేదానాం కీర్తితాని హి, మీమాంసాతర్కసాంఖ్యాని వేదాంతో యోగ ఏవచ, ఇతిహాసః పురాణాని స్మృతయో నాస్తికం మతమ్, అర్థశాస్త్రం కామశాస్త్రంతథా శిల్ప మలంకృతిః. కావ్యాని దేశభాషా చ స్వరోక్తి ర్యావనం మతం, దేశాదిధర్మా ద్వాత్రింశ దేతా విద్యాభిసంజ్ఞితాః. మంత్రబ్రాహ్మణయో ర్వేదనామ ప్రోక్తం ఋగాదిషు. అథ గ్రంథాంతరకలాభేదాంశ్చ వదామః- అథేతిహాసాగమా చ కావ్యాలంకారనాటకం, గాయకత్వం కవిత్వం చ కామశాస్త్రం దురోదరమ్. దేశభాషావిధిజ్ఞానం లిపికర్మ చ వాచికం, సర్వాణి చావధానాని సర్వశాస్త్రం తు శాకునమ్. సాముద్రికం రత్నశాస్త్రం రథాశ్వగజకౌశలమ్, మల్లశాస్త్రం సూదకర్మ భూరుహాణాం చ దోహదమ్, గ్రంథవాదో ధాతువాదః ఖన్యావాదో రసస్యచ. జాలవాదోఽగ్నిసంస్తంభః ఖడ్గస్తంభో జలస్యచ. వాచఃస్తంభో వయఃస్తంభోవశ్యాకర్షణమోహనమ్,విద్వేషణోచ్చాటనం చ మారణం కాలవంచనమ్, పయసి ప్లవచాతుర్యం పాదుకాసిద్ధి రేవచ, వాక్సిద్ధి ర్ఘుటికాసిద్ధి రైంద్రజాలిక మాది చ. అంజనం పరదృష్టేస్తు వంచనం స్వరవంచనం, మణిమం

అవిస్తర మసందిగ్ధ మవిలంబిత మద్రుతం,
ఉరఃస్థం కంఠగం వాక్యం వర్తతే మధ్యమే స్వరే. ౩౯
ఉచ్చారయతి కల్యాణీం వాచం హృదయహారిణీమ్. ౩౯౧
అనయా చిత్రయా వాచా త్రిస్థానవ్యంజనస్థయా.
కస్య నారాధ్యతే చిత్త ముద్యతాసే రరేరపి. ౪౦౧
ఏవంవిధో యస్య దూతో న భవే త్పార్థివస్య తు,
సిధ్యంతి హి కథం తస్య కార్యాణాం గతయోఽనఘ. ౪౧౧
ఏవ ముక్త స్తు సౌమిత్రి స్సుగ్రీవసచివం కపిం,
అభ్యభాషత వాక్యజ్ఞో వాక్యజ్ఞం పవనాత్మజమ్. ౪౨౧
విదితా నౌ గుణా విద్వ౯ సుగ్రీవస్య మహాత్మనః,
తమేవ చావాం మార్గావ స్సుగ్రీవం ప్లవగేశ్వరమ్. ౪౩౧
[1]రాజా దశరథో నామ ద్యుతిమా న్ధర్మవత్సలః,
తస్యాయం పూర్వజః పుత్రో రామో నామ జనై శ్శ్రుతః. ౪౪౧

త్రౌషధానాం చ సిద్ధయ శ్చోరకర్మచ. చిత్రలోహాశ్మమృద్దారు వేణుచర్మాంబరక్రియా, అదృశ్యకరణి ర్దూతీకరణీ మృగయా రతిః. వాణిజ్యం పాశుపాల్యంచ కృషి రాసవకర్మచ, లావ కుక్కుటమేషాదియుద్ధకారవకౌశలమ్, చతుష్షష్టికలా శ్చైతాః కళావిద్భిః ప్రకీర్తితాః, న నిశాకరవ జ్జాతు కలావైకల్య మాత్రతః, ప్రకాశతే సతాం మధ్యే బుధవర్త్మని సంస్థిత" ఇతి.

1 వాల్మీకి. రా: సర్గ ౪.

శరణ్య స్సర్వభూతానాం పితుర్ని ర్దేశపారగః,
రాజ్యాద్భ్రష్టో వనే వస్తుం మయా సార్థ మిహాగతః. ౪౫½

భార్యయా చ మహాతేజా స్సీతయాఽనుగతో వశీ. ౪౬

అహ మస్యావరో భ్రాతా గుణై ర్దాస్య ముపాగతః,
కృతజ్ఞస్య బహుజ్ఞస్య లక్ష్మణో నామ నామతః. ౪౭

సుఖార్హస్య మహార్హస్య సర్వభూతహితాత్మనః,
రక్షసాఽపహృతా భార్యా రహితే కామరూపిణా. ౪౮

దను ర్నామ దితేః పుత్ర శ్శాపా ద్రాక్షసతాం గతః,
ఆఖ్యాత స్తేన సుగ్రీవ స్సమర్థో వానరర్షభః. ౪౯

స జ్ఞాస్యతి మహావీర్య స్తవ భార్యాపహారిణమ్,
ఏవ ముక్త్వా దను స్స్వర్గం భ్రాజమానో గత స్సుఖమ్,
*అహం చైవ హి రామశ్చ సుగ్రీవం శరణం గతౌ. ౫౦½

---

*వ్యా:—అహంచైవేత్యత్ర సమాధాన ముక్త ముమాసంహితాయాం దశమాధ్యాయే. పార్వతీ, పరమేశ్వరం ప్రతి 'శ్లో. భవద్రూపస్య రామస్య సుగ్రీవే ప్రణతిః కథమ్? ~~ఈశ్వరః~~ - స్వాభిన్నత్వా న్నమస్కార స్స్వే మహిమ్ని ప్రతిష్ఠితః, మహావంశసముత్థానాం నమస్కారోఽపి యుజ్యతే. పరిమృష్టో దశాంతేన దశాభాగేన సేవ్యతే, దశాభాగగతో హీనః నమస్కారో విధీయతే. యద్య దాచరతి శ్రేష్ఠ స్తత్త దేవేతరే జనాః, ఇతి ద్యోతయితుం ప్రోక్తా లక్ష్మణేన నమస్క్రియా' ఇతి.

ఏష దత్త్వా చ విత్తాని ప్రాప్య చానుత్తమం యశః,
లోకనాథః పురా భూత్వా సుగ్రీవం నాథ మిచ్ఛతి. ॥౧౫
హనుమా న్ప్రీత్యువాచేదం వాక్యం వాక్యవిశారదః. ॥౨
ఈదృశా బుద్ధిసంపన్నా జితక్రోధా జితేంద్రియాః,
ద్రష్టవ్యా వానరేంద్రేణ దిష్ట్యా దర్శన మాగతాః. ॥౩
స హి రాజ్యా త్పరిభ్రష్టః కృతవైరశ్చ వాలినా,
తేన సఖ్యం త్వయా యుక్తం సుగ్రీవేణ రఘూత్తమ. ॥౪
భార్యాపహారిణం హంతుం సహాయ స్తే భవిష్యతి. ॥౪
హనుమాన్ స్వస్వరూపేణ స్థితో రామ మథాబ్రవీత్,
ఆరోహతాం మమ స్కంధం గచ్ఛామః పర్వతోపరి. ॥౫

తస్యారురోహ స్కంధంతు తథా రామో ఽథ లక్ష్మణః,
[2]భిక్షురూపం పరిత్యజ్య వానరం రూప మాస్థితః. ॥౬
పృష్ఠ మారోప్య తౌ వీరౌ జగామ కపికుంజరః. ॥౭
[3]ఋశ్యమూకా త్తు హనుమాన్ గత్వా తు మలయం గిరిం,
ఆచచక్షే తథా వీరౌ కపిరాజాయ రాఘవౌ. ॥౮
స కృత్వా మానుషం రూపం సుగ్రీవః ప్లవగర్షభః,
దర్శనీయతమో భూత్వా ప్రీత్యా ప్రోవాచ రాఘవమ్. ॥౯
ఆఖ్యాతా వాయుపుత్రేణ తత్త్వతో మే భవద్గుణాః,
య త్త్వ మిచ్ఛసి సౌహార్దం వానరేణ మయా సహ. ౬౦

1 అధ్యాత్మ. రా: సర్గ ౧. 2 వాల్మీ. రా: సర్గ ౪. 3 వాల్మీ. రా: సర్గ౫.

రోచతే యది వా సఖ్యం బాహు రేష ప్రసారితః,
గృహ్యతాం పాణినా పాణిర్మర్యాదా బధ్యతాం ధ్రువా. ౬౧

ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా సుగ్రీవేణ సుభాషితం,
స ప్రహృష్టమనా హస్తం పీడయామాస పాణినా. ౬౨

హృద్యం సౌహృద మాలంబ్య పర్యష్వజత పీడితమ్. ౬౨½

1 తతో౽తిహర్షా త్సుగ్రీవ స్సమాలింగ్య రఘూత్తమం,
వృక్షశాఖాం స్వయం భిత్త్వా విష్టరాయ దదౌ ముదా. ౬౩½

హనుమాన్ లక్ష్మణాయాదా త్సుగ్రీవాయ చ లక్ష్మణః,
హర్షేణ మహతా౽౽విష్టా స్సర్వఏవావతస్థిరే. ౬౪½

లక్ష్మణ స్త్వబ్రవీ త్సర్వం రామవృత్తాంత మాదితః,
వనవాసాభిగమనం సీతాహరణ మేవ చ. ౬౫½

లక్ష్మణోక్తం వచ శ్శ్రుత్వా సుగ్రీవో రామ మబ్రవీత్. ౬౬

సాహాయ్యమపి తే రామ కరిష్యే శత్రుఘాతినః. ౬౬½

ఇతి శ్రీరామాయణసారోద్ధారే కిష్కింధాకాండే
ప్రథమ స్సర్గః.

---

1 అధ్యాత్మ. రా: సర్గ ౧.

ద్వితీయస్సర్గః.

శ్రుణు రామ మయా దృష్టం కించిత్తే కథయా మ్యహమ్,
ఏకదా మంత్రిభి స్సార్థం స్థితోఽహం గిరిమూర్ధని. ౧.

విహాయసా నీయమానా కేనచి త్ప్రమదోత్తమా,
క్రోశంతీ రామ రామేతి దృష్ట్వాఽస్మా న్పర్వతోపరి. ౨.

ఆము చ్యాభరణా న్యాశు స్వోత్తరీయేణ భామినీ,
నిరీక్ష్యాధః పరిత్యజ్య క్రోశంతీ తేన రక్షసా. ౩.

నీతాహం భూషణా న్యాశు గుహాయా మక్షిపం ప్రభో. ౩౪.

ఇదానీమపి పశ్య త్వం జానీహి తవ వా న వా,
ఇత్యుక్త్వానీయ రామాయ దర్శయామాస వానరః. ౪౪.

1 తతో గృహీత్వా తద్వాస శ్శుభా న్యాభరణాని చ. ౫.
సీతాస్నేహప్రవృత్తేన స తు బాష్పేణ దూషితః,

హా ప్రియేతి రుదన్ ధైర్య ముత్సృజ్య న్యపత త్క్షితౌ. ౬.

అవిచ్ఛిన్నాశ్రువేగస్తు సౌమిత్రిం వీక్ష్య పార్శ్వతః,
పరిదేవయితుం దీనం రామ స్సముపచక్రమే. ౭.

2 జానక్యా ఏవ జానామి భూషణానీతి నాన్యథా,
వత్స! లక్ష్మణ! జానీషే తస్య త్వ మపి తత్త్వతః. ౮.

ఏవ ముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణో వాక్య మబ్రవీత్. ౮౪.

3నాహం జానామి కేయూరే నాహం జానామి కుండలే. ౯.

---

1 వాల్మీకి. రా : సర్గ ౬. 2 శివ. రా: 3. 3 వాల్మీకి. రా: సర్గ ౬.

నూపురే త్వభిజానామి నిత్యం పాదాభివందనాత్. ౯౹
తత స్స రాఘవో దీన స్సుగ్రీవ మిద మబ్రవీత్. ౧౦
బ్రూహి సుగ్రీవ! కం దేశం హ్రియంతీ లక్షితా త్వయా.౧౦h
మమ దయితతరా హృతా వనాంతా,
ద్రజనిచరేణ విమథ్య యేన సా,
కథయ మమ రిపుం త్వ మద్య వై,
ప్లవగపతే యమసాదనం నయామి. ౧౨
[1]ఇతి కోపేన పృచ్ఛంతం రామం జ్ఞాత్వా కపీశ్వరః. ౧౨౹
స్వకార్యం రామకార్యం చ పూరణార్థం తతోఽబ్రవీత్,
[2]*న జానే నిలయం తస్య సర్వథా పాపరక్షసః,
సామర్థ్యం విక్రమం వాపి దౌష్కులేయస్య వా కులమ్. ౧౪౹

*వ్యా:—న జాన ఇతి. న న్విదం వక్ష్యమాణేనవిరుధ్యతే; వక్ష్యతి వానరప్రేషణావసరే సుగ్రీవః- శ్లో. 'ద్వీప స్తస్యాపరే పారే శతయోజన మాయతః, అగమ్యో మానుషై ర్దీప్తై స్తం మార్గధ్వం సమంతతః. సహి దేశస్తు వధ్యస్య రావణస్య దురాత్మనః, రాక్షసాధిపతే ర్వాసః సహస్రాక్షసమద్యుతే' రితి. తత్రహి రావణస్య నిలయసామర్థ్యపరాక్రమా స్సుగ్రీవేణ స్పష్ట మవగతా ఇతి గమ్యతే? సత్యం; తథాపి స్వకార్యే ప్రథమం ప్రవర్తయితు మేవ ముక్తవాన్ సుగ్రీవః. అతఏవ 'బ్రూహి సుగ్రీవ! కం దేశం హ్రియంతీ లక్షితా త్వయే'త్యస్యాపి ప్రతి

1 శివరాః 2 వాల్మీకి. రా: సర్గ ౭.

సత్యం తే ప్రతిజానామి త్యజ శోక మరిందమ,

వచనం నోక్తవాన్, కథం గమనదేశ మపి న జానీయాత్, య ఏవ మాహ 'హ్రియమాణా మయా దృష్టే'తి, న చైవ మాదావేవ మిత్రద్రోహః కృత స్స్యా దితి వాచ్యం, దూరదర్శినా సుగ్రీవేణైవం మనసి కృతం, యది మయా రావణవృత్తాంతో జ్ఞాత ఇత్యుక్తః స్యాత్, తదాఽతివ్యసనీ రామోఽయం సీతాన్వేషణే ప్రథమం మాం ప్రతివర్తయేత్, తచ్చాయుక్తం; వానరాణాం వాలివశంవదత్వేనాస్మదధీనత్వాభావాత్; కథంచిత్ కేషాంచి ద్వశీకరణేఽపి రావణేన కృతసఖ్యో వాలీ చాస్మన్మనోరథాను రూపాం ప్రవృత్తిం కథం సహేత? తథా చోభయకార్యభంగః, ఇత్యజ్ఞాన మభినీతవాన్ సుమతి స్సుగ్రీవః. న చైవం సతి వానర ప్రేషణకాలికసుగ్రీవవచనేన కథమివ రామో నాశంకత ఇతి వాచ్యం; తారోక్తలక్ష్మణవచనశ్రవణేన శ్రీరామస్య న శంకావకాశః. పూర్వ మయం న జానాతి, పశ్చాత్తారావచనై ర్జ్ఞాతవా నితి రామస్యాపి ప్రతిపత్తి ర్భవేత్. ఏవ మాహ లక్ష్మణం ప్రతి తారా- శ్లో. 'శతకోటిసహస్రాణి లంకాయాం కిల రాక్షసాః, అయుతాని చ షట్త్రింశత్సహస్రాణి శతాని చ. అహత్వా తాంశ్చ దుర్ధర్షాన్ రాక్షసా, న్కామరూపిణః, న శక్యో రావణో హంతుం యేన సా మైథిలీ హృతే'త్యాది. కించ, కథం వా లోకాలోకపర్యంతం పర్యటత స్తదపరిజ్ఞానమ్? అత ఏవ హి రామబలపరీక్షాసమయే దుందుభ్యాదిధర్షణకథనప్రసంగే వక్తవ్యమపి రావణజయవృత్తాంతం నోక్తవాన్. న న్వేవ మిదానీం

కరిష్యామి తథా యత్నం యథా ప్రాప్స్యసి మైథిలీమ్,
మయాపి వ్యసనం ప్రాప్తం భార్యాహరణజం మహత్. ౧౫

[1]అద్యప్రభృతి రాజేంద్ర త్వం మే స్వామీ న సంశయః,
అహం తు తవ భృత్యశ్చ వానరైస్సహితః ప్రభో. ౧౬

త్వచ్ఛత్రుర్మమ శత్రుస్స్యా దద్యప్రభృతి రాఘవ,
త్వత్ప్రీతి రేవ మత్ప్రీతి రిత్యుక్త్వా పున రాహ తమ్. ౧౭

నాహం తా మనుశోచామి ప్రాకృతో వానరోఽపి సన్,
మహాత్మా చ వినీతశ్చ కింపున ర్ధృతిమాన్ భవాన్. ౧౮

ప్రకృతిస్థ స్తు కాకుత్స్థ స్సుగ్రీవ మిద మబ్రవీత్,
దుర్లభో హీదృశో బంధు రస్మి న్కాలే విశేషతః. ౧౯

కిం తు యత్న స్త్వయా కార్యో మైథిల్యాః పరిమార్గణే,
మయా చ యదనుష్ఠేయం విస్రబ్ధేన తదుచ్యతామ్. ౨౦

అనృతం నోక్తపూర్వం మే న చ వక్ష్యే కదాచన,
ఏత త్తే ప్రతిజానామి సత్యేనైవ చ తే శపే. ౨౧

పరమార్థతో న విజానాతి సుగ్రీవః, పశ్చాత్తారయా జ్ఞాతవానితి కిన్నవికల్ప్యతే ఇతిచేన్న, తారాదర్శనాత్ప్రభృతి కామపరవశేన సుగ్రీవేణ తారయా సహ రామకార్యపర్యాలోచనాప్రసక్తేః. యదిచ సుగ్రీవః సర్వథా న జానీయాత్ తదా సీతాక్రోశాదినా స్ఫుట మవగతాం దిశం వదేదేవేతిద్యోత్యతే.

---

1 నృసింహ. పు : 48.

[1] తతోఽగ్నిం దీప్యమానం తౌ చక్రతు శ్చ ప్రదక్షిణం,
సుగ్రీవో రాఘవ శ్చైవ వయస్యత్వ ముపాగతౌ. ౨౨

తత స్సుప్రీతమనసౌ తా వుభౌ హరిరాఘవౌ,
అన్యోన్య మభివీక్షంతౌ న తృప్తి ముపజగ్మతుః. ౨౩
*సీతాకపీంద్రక్షణదాచరాణాం
రాజీవహేమజ్వలనోపమాని
సుగ్రీవరామప్రణయప్రసంగే
వామాని నేత్రాణి సమం స్ఫురంతి. ౨౪

సుగ్రీవో రాఘవం వాక్య మిత్యువాచ ప్రహృష్టవత్,
[2] త్వం వయస్యోఽసి మే హృద్యో హ్యేకందుఃఖంసుఖంచనౌ ౨౫

అహం వినికృతో రామ చరామీహ భయార్దితః,
హృతభార్యో వనే త్రస్తో దుర్గ మేత దుపాశ్రితః. ౨౬

వాలినో మే మహాభాగ భయార్త స్యాభయం కురు,
న తు వక్తుం సమర్థోఽహం స్వయ మాత్మగతాన్ గుణాన్.
ఆఢ్యో వాపి దరిద్రో వా దుఃఖిత స్సుఖితోఽపి వా,
నిర్దోషో వా సదోషో వా వయస్యః పరమా గతిః. ౨౭

---

*వ్యా:—సీతేతి. సీతానేత్రంరాజీవోపమం; వాలినేత్రం హేమోపమం, పింగాక్షత్వాత్. క్షణదాచరో రావణః, తస్య నేత్రాణి జ్వలనోపమాని. పురుషస్య వామనేత్రస్ఫురణమనర్థకరం, స్త్రియాస్తు శోభన మితి నిమిత్తశాస్త్రవిదః.

---

1 వాల్మీకి రా: ౫ స. 2 వాల్మీకి రా: ౭ సర్గ.

మమాపి త్వ మనాథస్య ప్రసాదం కర్తు మర్హసి,
శ్రుత్వైత ద్వచనం రామ స్సుగ్రీవ మిద మబ్రవీత్. ౨౯
కింనిమిత్త మభూ ద్వైరం శ్రోతు మిచ్ఛామి తత్త్వతః,
సుఖం హి కారణం శ్రుత్వా వైరస్య తవ వానర. ౩౦
ఆనంతర్యం విధాస్యామి సంప్రధార్య బలాబలమ్. ౩౦½
తతః ప్రహృష్టవదన స్సుగ్రీవో లక్ష్మణాగ్రజే,
వైరస్య కారణం తత్త్వ మాఖ్యాతు ముపచక్రమే. ౩౧½
[1]వాలీ నామ మమ భ్రాతా జ్యేష్ఠ శ్శత్రునిషూదనః,
పితు ర్బహుమతో నిత్యం మమాపి చ తథా పురా. ౩౨½
[2]మయపుత్రోఽథ మాయావీ నామ్నా పరమదుర్మదః,
కిష్కింధాం సముపాగత్య వాలినం సముపాహ్వయత్. ౩౩½
సింహనాదేన మహతా వాలీ తు తదమర్షణః,
నిర్యయా క్రోధతామ్రాక్షో జఘాన దృఢముష్టినా. ౩౪½
[3]తతోఽహ మపి సౌహార్దా న్నిస్సృతో వాలినా సహ.
స తు మే భ్రాతరం దృష్ట్వా మాం చ దూరా దవస్థితమ్. ౩౫½
తస్మిన్ ద్రవతి సంత్రస్తే హ్యావాం ద్రుతతరం గతౌ. ౩౬
స తృణై రావృతం దుర్గం ధరణ్యాం వివరం మహత్,
ప్రవివేశాసురో వేగా దావా మాసాద్య నిష్ఠితౌ. ౩౭
మా మువాచ తదా వాలీ వచనం క్షుభితేంద్రియః,
ఇహ త్వం తిష్ఠ సుగ్రీవ బిలద్వారి సమాహితః. ౩౮

1 వాల్మీకి రా. ౯ స. 2 అధ్యాత్మ: ౧ సర్గ. 3 వాల్మీకి: సర్గ ౯.

యావ త్తత్ర ప్రవిశ్యాహం నిహన్మి సహసా రిపుమ్. ౩౮

శాపయిత్వా తు మాం పద్భ్యాం ప్రవివేశ బిలం మహత్,
తస్య ప్రవిష్టస్య బిలం సాగ్ర స్సంవత్సరో గతః. ౩౯

అథ దీర్ఘస్య కాలస్య బిలా త్తస్మా ద్వినిస్సృతమ్,
సఫేనం రుధిరం రక్త మహం దృష్ట్వా సుదుఃఖితః. ౪౦

నర్దతా మసురాణాం చ ధ్వని శ్శ్రోత్ర మాగతః,
నిరస్తస్య చ సంగ్రామే క్రోశతో నిస్వనో గురోః. ౪౧

అహం త్వవగతో బుద్ధ్యా చిహ్నై స్తై ర్భ్రాతరం హతం,
పిధాయ చ బిలద్వారం శిలయా గిరిమాత్రయా. ౪౨

శోకార్త శ్చోదకం దత్త్వా కిష్కింధా మాగత స్సఖే. ౪౩

గూహమానస్య మే తత్త్వం యత్నతో మంత్రిభి శ్శ్రుతం,
తతోఽహం తై స్సమాగమ్య సమ్మతై రభిషేచితః. ౪౪

రాజ్యం ప్రశాసత స్తస్య న్యాయతో మమ రాఘవ,
[1]తత స్సమాగతో వాలీ మా మాహ పరుషం రుషా. ౪౫

బహుధా భర్త్సయిత్వా మాం నిజఘాన చ ముష్టినా. ౪౬

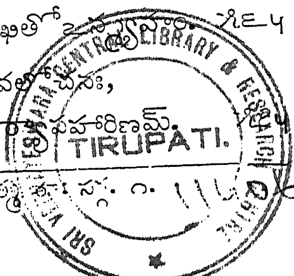
[2]ప్రకృతీశ్చ సమానీయ మంత్రిణ శ్చైవ సమ్మతాన్,
మా మాహ సుహృదాం మధ్యే వాక్యం పరమగర్హితమ్. ౪౭

విదితం వో యథా రాత్రౌ మాయావీ స మహాసురః,
తం చ మే మార్గమాణస్య గత స్సంవత్సర స్తదా. ౪౮

---

1 అధ్యా. రా: సర్గ. ౧. 2 వాల్మీకి రా: సర్గ. ౧౦.

నిహత శ్చ మయా తత్ర సోఽసురో బంధుభి స్సహ, ౪౮
తస్యాస్యా త్తు ప్రవృత్తేన రుధిరౌఘేణ తద్బిలం,
పూర్ణ మాసీ ద్దురాక్రామం స్తనత స్తస్య భూతలే. ౪౯
అత్రానే నాస్మి సంరుద్ధో రాజ్యం ప్రార్థయతాఽఽత్మనః. ౪౯½
[1] ఏవ ముక్త్వా తు మాం తత్ర వస్త్రేణైకేన వానరః,
నిర్వాపయామాస తదా వాలీ విగతసాధ్వసః. ౫౦½
అహం ప్రసాదయాంచక్రే భ్రాతరం ప్రియకామ్యయా,
దృష్ట్వాఽహం శోణితం ద్వారి బిలా చ్చాపి సముత్థితమ్. ౫౧½
తస్మాద్దేశా దపక్రమ్య కిష్కింధాం ప్రావిశం పునః,
బిలా దస్మి సమాగమ్య మంత్రిభిః పురవాసిభిః.. ౫౨½
రాజభావే నియుక్తోఽహం శూన్య దేశజిగీషయా, ౫౩
త్వ మేవ రాజా మానార్హ స్సదా చాహంయథా పురమ్. ౫౩½
స్నిగ్ధ మేవం బ్రువాణం మాం స తు నిర్భర్త్స్య వానరః,
తేనాహ మపవిద్ధశ్చ హృతదారశ్చ రాఘవ. ౫౪½
[2]తద్భయాచ్చ మహీ కృత్స్నా క్రాంతేయం సవనార్ణవా.
లోకా న్సర్వా న్పరిక్రమ్య ఋశ్యమూకం సమాశ్రితః. ౫౫½
ఋషే శ్శాపభయా త్సోఽపి నాయాతీమం గిరిం ప్రభో.
వసామ్యద్య భవత్పాదసంస్పర్శా త్సుఖితోఽ... ౫౬½
ఇతి దుఃఖేన సంతప్తో రామో రాజీవలోచనః,
హనిష్యామి తవ ద్వేష్యం శీఘ్రం భార్యాపహారిణమ్.

1 వాల్మీ. రా: సర్గ. ౧౦.　2 అధ్యాత్మ రా: స. ౧.

ఇతి ప్రతిజ్ఞా మకరో త్సుగ్రీవస్య పుర స్తదా. ౫౮
సుగ్రీవోఽప్యాహ రాజేంద్ర! వాలీ బలవతాం బలీ,
కథం హనిష్యతి భవా న్దేవై రపి దురాసదమ్. ౫౯

[1] యః ప్రాగ్దక్షిణపశ్చిమేషు జలధి ష్వప్యేకమాత్రేక్షణే
సంస్పర్శ న్వితనోతి చండరుచయే సాంధ్యం త దర్ఘ్యత్రియం
హత్వా దుందుభి మాహవే గిరినిభం దోర్భ్యాం క్షిపద్యోజనే
నైతస్యాస్తి సమో బలీతి నిఖిలై ర్వ్యాఖ్యాతైః స్తుత శ్చాజని. ౬౦

[2] రామ పశ్య శిర స్తస్య దుందుభేః పర్వతోపమం,
ఏతే సాలా మహాసారా స్సప్త పశ్య రఘూత్తమ. ౬౧

ఏకైకం చాలయిత్వాఽసౌ నిష్పత్రా న్కురుతేఽఞ్జసా. ౬౧½
[3] కథం తం వాలినం హంతుం సమరే శక్ష్యసే నృప. ౬౨

తథా బ్రువాణం సుగ్రీవం ప్రహస న్లక్ష్మణోఽబ్రవీత్. ౬౨½
కస్మి న్కర్మణి నిర్వృత్తే శ్రద్దధ్యా వాలినో వధమ్. ౬౩

త మువాచాఽథ సుగ్రీవ స్సప్తసాలా నిమా న్పురా,
ఏవ మేకైకశో వాలీ వివ్యాధాథ స చాసకృత్. ౬౪

రామోఽపి దారయే దేషాం బాణేనైకేన చే ద్ద్రుమమ్,
వాలినం నిహతం మన్యే దృష్ట్వా రామస్య విక్రమమ్. ౬౫

హతస్య మహిష స్యాస్థి పాదే నైకేన లక్ష్మణ,
ఉద్యమ్యాథ ప్రక్షిపే చ్చే త్తరసా ద్వే ధనుశ్శతే. ౬౬

---

1 దుర్వాస రా: 2 అధ్యాత్మ రా: సర్గ ౧. 3 వాల్మీకి. ౧౧ స.

స్మితపూర్వ మథో రామః ప్రత్యువాచ హరిం ప్రభుః,
ప్రత్యయం సమరే శ్లాఘ్య మహ ముత్పాదయామి తే. ౬౮

ఇతి శ్రీరామాయణసారోద్ధారే కిష్కింధాకాండే
ద్వితీయ స్సర్గః.

తృతీయ స్సర్గః.

ఏవ ముక్త్వా తు సుగ్రీవం సాంత్వం లక్ష్మణపూర్వజః,
రాఘవో దుందుభేః కాయం పాదాంగుష్ఠేన లీలయా. ౧

తోలయిత్వా మహాబాహు శ్చిక్షేప దశయోజనమ్. ౧½

క్షిప్తం దృష్ట్వా తతః కాయం సుగ్రీవః పున రబ్రవీత్. ౨

లఘు స్సంప్రతి నిర్మాంస స్తృణభూత శ్చ రాఘవ. ౨½

నాత్ర శక్యం బలం జ్ఞాతుం తవ వా తస్య వాఽధికమ్. ౩

[1]యుగప త్స ప్తతాలాం స్తు తరూ న్యో వై వధిష్యతి,
తం వై వధిష్యతీ త్యుక్తం పురాణజ్ఞై ర్నృపాత్మజ. ౪

ఇమం హి సాలం సహిత స్త్వయా శరో, న సంశయోఽత్ర
స్తి విదారయిష్యతి, అలం విమర్శేన మమ ప్రియం ధ్రువం,
కురుష్వ రాజాత్మజ శాపితో మయా. ౫

---

1 నృసింహ రా: స. ౫౦.

[1] తథేతి ధను రాదాయ సాయకం తత్ర సందధే,
*చక్రాకారా న్సప్త తాలాన్ దృష్ట్వా దేహాహ్యాహేః ప్రభుః౹౬

స్వీయాంగుష్ఠేన సౌమిత్రేః పదం కించి ద్విమర్ద్య చ,
ఋజుం కృత్వా పన్నగం తం శేషాంశేన స్థితం భువి. ౭

సుగ్రీవప్రత్యయార్థం హి స ప్త తాలా న్బిభేద సః. ౭౫

[2] ♦ తాలా న్సప్త వినిర్భిద్య గిరిం భూమిం చ సాయకః,
పున రాగత్య రామస్య తూణీరే పూర్వవత్ స్థితః. ౮౫

*వ్యా:—చక్రాకారా నిత్యత్ర తదేవోక్త ముమా సంహితాయాం ౧౦ అధ్యాయే - "శాఖామృగేంద్రవచసా రఘునాయకోఽపి, కోదండద త్త మపరా త్తశరం విధాయ, పాదాగ్రపీడనవశేన ఫణాధరేంద్రమాశ్లా స్థితాన్ క్షితి రుహాన్ ఋజు మేవ చక్రే.

♦ వ్యా:—తాలా నితి. స రామేణ నిసృష్ట శ్శర స్సప్తతాలాన్ గిరిప్రస్థం చ భిత్త్వా భూమిం ప్రవిశ్య తామపి భిత్త్వా రసాతలం గత్వేతి ద్రష్టవ్యమ్, బాలరామాయణే గిరిం రసాతలం చైవే త్యుక్తత్వాత్. తథా చ స్కాందే ఉమా సంహితాయాం ౧౦ అధ్యాయే శ్లో. స ప్త భూమీ స్సప్తగిరీన్ స ప్త సాలాన్ మహాబలాన్, స బాణో వేగసంపన్నో భిత్త్వా తూణీర మావిశ దితి స్మరణాత్. నన్వత్ర వాల్మీకిరామాయణే తత్ర తత్ర ప్రతిపాదితరీత్యా సాలశబ్దోపి దృశ్యతే. తథాసతి

1 ఆనందరా. సార: సర్గ ౫. 2. అధ్యాత్మ రా: సర్గ ౧.

[1]గుహాయా మేకదా తాలఫలాని స్థాపితాని వై,

కథ మత్ర తాలశబ్దేన భవతా సిద్ధాంతః క్రియత ఇతిచే దుచ్యతే; శ్రీమదధ్యాత్మాదిషు రామాయణేషు తాలశబ్ద స్యైవ ప్రసిద్ధతయా పరిదృశ్యమానత్వాత్ యాజ్ఞవల్క్య నందాదిరామాయణేషు శ్రీరామకృతతాళవృక్షచ్ఛేదనకారణ స్య విశేషేణ ప్రపంచితత్వాచ్చ సాలశబ్దస్యాపి తాలవృక్షపర త్వేన సమన్వయః కర్తవ్యః కథ మితి చేత్, 'అనోకహః కుట స్సాలః పలాశీ ద్రుద్రుమాగమాః' ఇత్యుక్తనామలిం గానుశాసనపర్యాలోచనయా సాలశబ్దస్య సల=గతౌ ఇతి ధాతోః సల్యతే గమ్యతే జనై రితి వ్యుత్పత్త్యా చ జనై ర్గమ్య ఇత్యర్థావగమాత్ సాలశబ్దః సాధారణవృక్షపర్యాయత్వేన తాళపదేన సమన్వితో భవతి, సామాన్యవిశేషయో రేక వాక్యతాయా మీమాంసకై రంగీకృతత్వాత్. అధ్యాత్మ వాల్మీకిరామాయణయో ర్ద్వయోర స్యార్షత్వాత్ పార్వతీపర మేశ్వరసంవాదరూపసంబంధవత్త్వాచ్చ 'స్మృతిద్వైధం తు య త్ర స్యా త్తత్ర ధర్మా వుభౌ స్మృతౌ, ఉభా వభిహితౌ ధర్మౌ సమ్య గుక్తౌ మహర్షిభిః' ఇత్యుక్తేః ద్వయోరపి ప్రమాణతర త్వేన స్వీకర్తవ్యత్వాత్.

అపి చాత్ర పూర్వోక్తద్వయోరపి రామాయణయోః ఉపర్యుక్త పార్వతీ పరమేశ్వర సంవాదరూపసంబంధః నిరూ ప్యతే. తథాహి- విశ్వామిత్రప్రోక్తే అధ్యాత్మరామాయణే

1. ఆనందరా. సార: సర్గ ౮.

వాలినా సప్త నీతాని తత్ర సర్పం దదర్శ సః. ౯

తం శప త్త్వాయి వృక్షాశ్చ భవిష్యంతీతి వానరః. ౧౦

సర్పోప్యాహాఽథ తాఞ్ ఛేత్త్వా యస్తే హంతా న సంశయః,

తద్దృష్ట్వా రామసామర్థ్యం తస్మిన్ ప్రత్యయమాప సః. ౧౧

ఉత్తరకాండే షష్ఠసర్గే- శ్లో. కృత్స్నం రామాయణం ప్రాహ కావ్యం బాలకయోర్మునిః, శంకరేణ పురా ప్రోక్తం పార్వత్యై పురహారిణా, వేదోపబృంహణార్థాయ తావగ్రాహయత ప్రభుః ఇతి . తత్రైవ బ్రహ్మాండపురాణేపి 148 అధ్యాయే సనత్కుమారం ప్రతి శివవచనే 'శ్లో. సహస్రాణాం చతుర్వింశచ్ఛ్లోకానాం సంఖ్యయా యుతమ్, ఉపాదిశమహం తస్య వాల్మీకేర్భావితాత్మనః' ఇత్యాదినా తయోస్సంబంధః కంఠోక్త్యా ప్రతిపాదితో భవతి, అతః పూర్వోక్తసాలతాలయోస్సమన్వయః సర్వైరపి జ్ఞాతవ్య ఇతి శమ్.

నను వాల్మీకీయే: 'శ్లో. ఇమే చ విపులాస్సాలాస్సప్త శాఖావలంబిన'ఇత్యత్ర శాఖాసహితా ఇత్యర్థప్రతీతేః తాలవృక్షాణాం శాఖాసంభవాత్ తత్ర న తాలా ఇతిచేన్న, తస్మిన్నేవ 42 సర్గే 46 శ్లో. అంతరా మేరుమస్తం చ తాలో దశశిరా మహాన్ ఇత్యుక్తత్వాత్ హస్తశాఖా అంగులీ యథా తథా తాలస్య పత్రాణ్యేవ శాఖాఇత్యవగమ్యతే. అతః సాలశబ్దస్తాలశబ్దేన సమన్వయీక్రియతే. అతఏవ వాల్మీకి రా. సర్గే 'రామోఽపి దారయే దేషాం బాణేనైకేన చేద్ద్రుమమ్' ఇతి ద్రుమశబ్దేన వ్యవహారో దృశ్యతే.

[1] తతో ఽతిహర్షా త్సుగ్రీవో రామ మాహాతివిస్మితః,
దేవ త్వం జగతాం నాథః పరమాత్మా న సంశయః. ౧౨

మత్పూర్వకృతపుణ్యౌఘై స్సంగతో ఽద్య మయా సహ,
మృదర్థం యతమానేన నిధాన మివ సత్పతే!. ౧౩

త్వత్పాదపద్మార్పితచిత్తవృత్తి స్త్వన్నామసంగీతకృతా సు
వాణీ, త్వద్భక్తసేవానిరతౌ కరౌ మే త్వదంగసంగం లభ
తాం మదంగమ్. ౧౪

[2] తతో రామః పరిష్వజ్య సుగ్రీవ మిద మబ్రవీత్. ౧౪½

అస్మా ద్గచ్ఛేమ కిష్కింధాం క్షిప్రం గచ్ఛ త్వ మగ్రతః,
గత్వా చాహ్వయ సుగ్రీవ! వాలినం భ్రాతృగంధినమ్. ౧౫½

సర్వే తే త్వరితం గత్వా కిష్కింధాం వాలినః పురీం,
వృక్షై రాత్మాన మావృత్య వ్యతిష్ఠన్గహనే వనే. ౧౬½

సుగ్రీవో వ్యనద ద్ఘోరం వాలినో హ్వానకారణాత్,
గాఢం పరిహితో వేగా న్నాదై ర్భింద న్నివాంబరమ్. ౧౭½

తం శ్రుత్వా నినదం భ్రాతుః క్రుద్ధో వాలీ మహాబలః,
నిశ్చక్రామ సుసంరబ్ధో భాస్కరో ఽస్తతటాదివ. ౧౮½

జఘ్నతు స్సమరే ఽన్యోన్యం భ్రాతరౌ క్రోధమూర్ఛితౌ,
తలై రశనికల్పైశ్చ వజ్రకల్పైశ్చ ముష్టిభిః. ౧౯½

గగనే గ్రహయో ర్ఘోరం బుధాంగారకయో రివ. ౨౦

1 అధ్యా. సర్గ. ౧.   2 వాల్మీకి రా: స. ౧౨.

అన్యోన్యసదృశౌ వీరా వుభౌ దేవా వివాశ్వినౌ. ౨౦॥

య న్నావగచ్ఛ త్సుగ్రీవం వాలినం చాపి రాఘవః,
తతో న కృతవా న్బుద్ధిం మోక్తు మంతకరం శరమ్. ౨౧॥

ఏతస్మి న్నంతరే భగ్న స్సుగ్రీవ స్తేన వాలినా,
అపశ్య న్రాఘవ న్నాథ మృశ్యమూకం ప్రదుద్రువే. ౨౨॥

తం ప్రవిష్టం వనం దృష్ట్వా వాలీ శాపభయార్దితః,
ముక్తో హ్యసి త్వ మిత్యుక్త్వా సన్నివృత్తో మహాద్యుతిః. ౨౩॥

తం సమీక్ష్యాగతం రామం సుగ్రీవ స్సహలక్ష్మణం,
హ్రీమా న్దీన మువాచేదం వసుధా మవలోకయన్. ౨౪॥

[1] కిం మాం ఘాతయసే రామ శత్రుణా భ్రాతృరూపిణా,
యది మద్ధననే వాంఛా త్వమేవ జహి మాం విభో. ౨౫॥

ఏవం మే ప్రత్యయం కృత్వా సత్యవాదిన్! రఘూత్తమ,
ఉపేక్షసే కిమర్థం మాం శరణాగతవత్సల. ౨౬॥

శ్రుత్వా సుగ్రీవవచనం రామ స్సాశ్రువిలోచనః,
ఆలింగ్య మా స్మ భైషీ స్త్వం దృష్ట్వా వా మేకరూపిణౌ.
మిత్రఘాతిత్వ మాశంక్య ముక్తవా న్సాయకం న హి. ౨౭

ఇదానీ మేవ తే చిహ్నం కరిష్యే భ్రమశాంతయే,
గత్వాఽఽహ్వాయ పున శ్శత్రుం హతం ద్రక్ష్యసి వాలినమ్.
ఇత్యాశ్వాస్య స సుగ్రీవం రామో లక్ష్మణ మబ్రవీత్. ౨౮॥

1 అధ్యా. రా: సర్గ. ౨.

సుగ్రీవస్య గలే పుష్పమాలా మాముచ్య పుష్పితాం,
ప్రేషయస్వ మహాభాగ! సుగ్రీవం వాలినం ప్రతి. ౩౦
[1]లక్ష్మణో గజపుష్పీం తాం తస్య కంఠే వ్యసర్జయత్,
స తయా శుశుభే శ్రీమాన్ లతయా కంఠసక్తయా. ౩౧
* విపరీత ఇవాకాశే సూర్యో నక్షత్రమాలయా. ౩౨
విభ్రాజమానో వపుషా రామవాక్యసమాహితః,
జగామ సహ రామేణ కిష్కింధాం వాలిపాలితామ్. ౩౩
[2]పృష్ఠతో హనుమాన్వీరో నలో నీలశ్చ వానరః,
తారశ్చైవ మహాతేజా హరియూథపయూథపః. ౩౪

* వ్యా:—విపరీతేతి. విపరీతే, రాత్రౌ-సూర్యః,పూర్ణచంద్రః 'శ్లో. పరీతం తు దివా ప్రోక్తం విపరీతం తు శర్వరీ, రాకామధ్యగత శ్చంద్ర స్సూర్య ఇత్యభిధీయతే' ఇతి వచనాత్. యద్వా—విపరీతే=విపరీతకాలే, సూర్యోనక్షత్రమాలయేవానయా లతయా సుగ్రీవ శ్శోభితవా నిత్యర్థః. ఉత్పాతకాలే మధ్యాహ్నే నక్షత్రాణి దృశ్యంత ఇతి జ్యోతిశ్శాస్త్రే. శ్లో. రాత్రా వింద్రధనుర్దర్శే దివా నక్షత్రదర్శనే, తద్రాష్ట్రనాథనాశ స్స్యా దితి గర్గస్య భాషిత మితి. అతః వాలివధరూపఫలానుసారేణ తేజసా జ్వలన్ సుగ్రీవః ఉత్పాతకాలే నక్షత్రమాలయా సూర్య ఇవ శోభితవా నిత్యర్థః.

1 వాల్మీ. రా: సర్గ. ౧౨. 2 వాల్మీ. రా: సర్గ. ౧౩.

తేషాం తు గచ్ఛతాం తత్ర త్వరితం రఘునందనః,
ద్రుమషండవనం దృష్ట్వా రామ స్సుగ్రీవ మబ్రవీత్. ౩౫

కి మేతత్ జ్ఞాతు మిచ్ఛామి సఖే! కౌతూహలం హి మే. ౩౫।

గచ్ఛన్నే వాచచక్షేఽథ సుగ్రీవ స్త న్మహ ద్వనమ్. ౩౬

అత్ర సప్తజనా నామ మునయ స్సంశ్రితవ్రతాః,
దివం వర్షశతై ర్యాతా స్సప్తభి స్సకళేబరాః. ౩౭

తేషా మేవంప్రభావాణాం ద్రుమప్రాకారసంవృతం,
విశంతి మోహా ద్యే తత్ర నివర్తంతే న తే పునః. ౩౮

విభూషణరవా స్తత్ర శ్రూయంతే సకలాక్షరాః,
తూర్యగీతస్వనా శ్చాత్ర గంధో దివ్య శ్చ రాఘవ!. ౩౯

కురు ప్రణామం ధర్మాత్మ న్తా న్సముద్దిశ్య రాఘవ!. ౩౯।

అభివాద్యతు ధర్మాత్మా రామో భ్రాతా చ లక్ష్మణః,
సుగ్రీవో వానరా శ్చైవ జగ్ము స్సంహృష్టమానసాః. ౪౦।

[1] వృక్షై రాత్మాన మావృత్య వ్యతిష్ఠ స్గహనే వనే. ౪౧

సుగ్రీవో విపులగ్రీవః క్రోధ మాహారయ ద్భృశమ్. ౪౧।

[2] పునర ప్యద్భుతం శబ్దం కృత్వా వాలిన మాహ్వయత్. ౪౨

తచ్ఛ్రుత్వా విస్మితో వాలీ క్రోధేన మహతా వృతః,
బద్ధ్వా పరికరం సమ్య గ్గమనా యోపచక్రమే. ౪

1 వాల్మీకి. రా: సర్గ. ౧౪ 2 అధ్యాత్మ రా: స. ౨.

గచ్ఛంతం వాలినం తారా గృహీత్వా నిషిషేధ తం,
న గంతవ్యం త్వయేదానీం శంకా మేఽతీవ జాయతే. ౪౪

ఇదానీ మేవ తే భగ్నః పున రాయాతి సత్వరః,
సహాయో బలవాం స్తస్య కశ్చి న్నూనం సమాగతః. ౪౫

వాలీ తా మాహ హే సుభ్రు! తంకా తే వ్యేతు తద్గతా,
ప్రియే! కరం పరిత్యజ్య గచ్ఛ గచ్ఛామి తం రిపుమ్. ౪౬
హత్వా శీఘ్రం సమాయాస్యే సహాయ స్తస్య కో భవేత్. ౪౬½
సహాయో యది సుగ్రీవ స్తతో హత్వాఽభయం క్షణాత్. ౪౭
ఆయాస్యే మాశుచ శ్శూరః కథం తిష్ఠే ద్గృహే వద. ౪౭½
ఆహ మా మంగదః పుత్రో మృగయాయాం శ్రుతం వచః.
అయోధ్యాధిపతి శ్శ్రీమాన్ రామో దాశరథిః కిల,
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సీతయా భార్యయా సహ. ౪౮
ఆగతో దండకారణ్యం తత్ర సీతా హృతా కిల. ౪౮½

రావణేన; సహ భ్రాత్రా మార్గమాణోఽథ జానకీం,
[1]తవ భ్రాతుర్హి విఖ్యాత స్సహాయో రణకర్కశః. ౫౦
రామః పరబలామర్దీ యుగాంతాగ్ని రివోత్థితః,
నివాసవృక్ష స్సాధూనా మాపన్నానాం పరా గతిః. ౫౧
జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నో నిదేశే నిరతః పితుః. ౫౧½
[2]అత స్త్వం సర్వథా వైరం త్యక్త్వా సుగ్రీవ మానయ. ౫౨

---
1 వాల్మీ. రా: సర్గ. ౧౫. 2 అధ్యా. రా: సర్గ.

తేషాం తు గచ్ఛతాం తత్ర త్వరితం రఘునందనః,
ద్రుమషండవనం దృష్ట్వా రామ స్సుగ్రీవ మబ్రవీత్. ౩౫

కి మేతత్ జ్ఞాతు మిచ్ఛామి సఖే! కౌతూహలం హి మే. ౩౫ ½

గచ్ఛన్నే వాచచక్షేఽథ సుగ్రీవ స్త న్మహ ద్వనమ్. ౩౬

అత్ర స ప్తజనా నామ మునయ స్సంశ్రితవ్రతాః,
దివం వర్షశతై ర్యాతా స్స ప్తభి స్సకళేబరాః. ౩౭

తేషా మేవంప్రభావాణాం ద్రుమప్రాకారసంవృతం,
విశంతి మోహా ద్యే తత్ర నివ ర్తంతే న తే పునః. ౩౮

విభూషణరవా స్తత్ర శ్రూయంతే సకలాక్షరాః,
తూర్యగీతస్వనా శ్చాత్ర గంధో దివ్య శ్చ రాఘవ!. ౩౯

కురు ప్రణామం ధర్మాత్మం స్తా న్సముద్దిశ్య రాఘవ!. ౩౯ ½

అభివాద్యతు ధర్మాత్మా రామో భ్రాతా చ లక్ష్మణః,
సుగ్రీవో వానరా శ్చైవ జగ్ము స్సంహృష్టమానసాః. ౪౦ ½

[1] వృక్షై రాత్మాన మావృత్య వ్యతిష్ఠ న్గహనే వనే. ౪౧

సుగ్రీవో విపులగ్రీవః క్రోధ మాహారయ ద్భృశమ్. ౪౧ ½

[2] పునర ప్యద్భుతం శబ్దం కృత్వా వాలిన మాహ్వాయత్. ౪౨

తచ్ఛ్రుత్వా విస్మితో వాలీ క్రోధేన మహతా వృతః,
బద్ధ్వా పరికరం సమ్య గ్గమనా యోపచక్రమే. ౪౩

---

1 వాల్మీకి. రా: సర్గ. ౧౪ 2 అధ్యాత్మ రా: స. ౨.

గచ్ఛంతం వాలినం తారా గృహీత్వా నిషిషేధ తం,
న గంతవ్యం త్వయేదానీం శంకా మేఽతీవ జాయతే. ౪౪

ఇదానీ మేవ తే భగ్నః పున రాయాతి సత్వరః,
సహాయో బలవాం స్తస్య కశ్చి న్నూనం సమాగతః. ౪౫

వాలీ తా మాహ హే సుభ్రు! తంకా తే వ్యేతు తద్గతా,
ప్రియే! కరం పరిత్యజ్య గచ్ఛ గచ్ఛామి తం రిపుమ్. ౪౬

హత్వా శీఘ్రం సమాయాస్యే సహాయ స్తస్య కో భవేత్. ౪౬½
సహాయో యది సుగ్రీవ స్తతో హత్వోభయం క్షణాత్. ౪౭
ఆయాస్యే మాశుచ శ్శూరః కథం తిష్ఠే ద్గృహే వద. ౪౭½
ఆహ మా మంగదః పుత్రో మృగయాయాం శ్రుతం వచః.
అయోధ్యాధిపతి శ్శ్రీమాన్ రామో దాశరథిః కిల,
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సీతయా భార్యయా సహ. ౪౯
ఆగతో దండకారణ్యం తత్ర సీతా హృతా కిల. ౪౯½

రావణేన; సహ భ్రాత్రా మార్గమాణోఽథ జానకీం,
[1]తవ భ్రాతుర్హి విఖ్యాత స్సహాయో రణకర్కశః. ౫౦

రామః పరబలామర్దీ యుగాంతాగ్ని రివోత్థితః,
నివాసవృక్ష స్సాధూనా మాపన్నానాం పరా గతిః. ౫౧

జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నో నిదేశే నిరతః పితుః. ౫౧½
[2]అత స్త్వం సర్వథా వైరం త్యక్త్వా సుగ్రీవ మానయ. ౫౨

---

1 వాల్మీ. రా: సర్గ. ౧౫. 2 అధ్యా. రా: సర్గ.

యౌవరాజ్యేఽభిషించాశు రామం త్వం శరణం వ్రజ. ౫౨
[1]సుగ్రీవస్య త్వయా భార్యా హృతా స చ నివాసితః. ౫౩

యత్తు తస్య త్వయా వృష్టిః ప్రాప్తేఽయం ప్లవగాధిప,
లాలనీయో హి తే భ్రాతా యవీయా నేష వానరః. ౫౪

[2] తా మాలింగ్య తదా వాలీ సస్నేహ మిద మబ్రవీత్. ౫౪½

స్త్రీస్వభావా ద్బిభేషి త్వం ప్రియే నాస్తి భయం మమ. ౫౫

రామో యది సమాయాతో లక్ష్మణేన సమం ప్రభుః,
ఆనేష్యామి గృహం సాధ్వి నత్వా తచ్చరణాంబుజమ్. ౫౬

యది స్వయం సమాయాత సుగ్రీవో హన్మి తం క్షణాత్,
[3] శాపితాఽసి మమ ప్రాణై ర్నివర్తస్వ జయేన చ. ౫౭

* తత స్స్వస్త్యయనం కృత్వా మంత్రవ ద్విజయైషిణీ,
అంతఃపురం సహ స్త్రీభిః ప్రవిష్టా శోకమోహితా. ౫౮

స వాలీ గాఢసంవీతో ముష్టి ముద్యమ్య వీర్యవాన్,
సుగ్రీవ మేవాభిముఖో యయౌ యోద్ధుం కృతక్షణః. ౫౯

సుగ్రీవోఽపి త ముద్దిశ్య వాలినం హేమమాలినం,
శ్లిష్టముష్టిం సముద్యమ్య సంరబ్ధతర మాగతః. ౬౦

---

* తత ఇతి మంత్రవత్. స్వస్త్యయనమంత్రవత్, మంత్ర శ్చ వైదికా దన్య ఇతి జ్ఞేయః.

---

1 వాల్మీ రా: సర్గ ౨౦. 2 అధ్యా రా: సర్గ. ౨.
3 వాల్మీకి. రా: సర్గ. ౧౬.

[1] అహ న్వాలీ చ సుగ్రీవం సుగ్రీవో వాలినం తథా,
రామం విలోకయ న్నేవ సుగ్రీవో యుయుధే యుధి. ౬౧౪

[2] తౌ భీమబలవిక్రాంతౌ సుపర్ణసమవేగినౌ,
ప్రవృద్ధౌ ఘోరవపుషౌ చంద్రసూర్యా వివాంబరే. ౬౨౪

పరస్పర మమిత్రఘ్నౌ ఛిద్రాన్వేషణతత్పరౌ,
వృక్షై శ్శాఖై స్సశిఖరై ర్వ్రజకోటినిభై ర్నఖైః. ౬౩౪

ముష్టిభి ర్జానుభిః పద్భి ర్బాహుభి శ్చ పునః పునః,
తయో ర్యుద్ధ మభూ ద్ఘోరం వృత్రవాసవయో రివ. ౬౪౪

హీయమాన మథాఽపశ్య త్సుగ్రీవం వానరేశ్వరం,
వీక్షమాణం దిశ శ్చైవ రాఘవ స్స ముహు ర్ముహుః. ౬౫౪

తతో రామో మహాతేజా ఆర్తం దృష్ట్వా హరీశ్వరం,
పూరయామాస త చ్చాపం కాలచక్ర మివాంతకః. ౬౬౪

[3] బాణ మాదాయ తూణీరా దైంద్రిం ధనుషి సందధే,
ఆకృష్య కర్ణపర్యంత మదృశ్యో వృక్షషండగః. ౬౭౪

నిరీక్ష్య వాలినం సమ్య గ్లక్ష్యం తద్ధృదయం హరిః,
ఉత్ససర్జాశనిసమం మహావేగం మహాబలః. ౬౮౪

బిభేద స శరో వక్షో వాలినః కంపయన్ మహీం,
ఉత్పపాత మహాశబ్దం ముంచ న్స నిపపాత హ. ౬౯౪

---

1 అధ్యా. రా: సర్గ ౨ 2 వాల్మీకి రా: సర్గ ౧౬.
3 అధ్యా. రా: సర్గ ౨

[1]జ్యేష్ఠమాసే శుక్లపక్షే పౌర్ణమాస్యాం రఘూద్వహః,
వాలినం పాతయామాస బాణేనైకేన వీర్యవాన్. ౨౦½

[2]ఇంద్రధ్వజ ఇవోద్ధూతః పౌర్ణమాస్యాం మహీతలే,
అశ్వయుక్సమయే మాసి గతశ్రీకో విచేతనః. ౨౧½

[3]శక్రదత్తా వరా మాలా కాంచనీ వజ్రభూషితా,
దధార హరిముఖ్యస్య ప్రాణాం స్తేజ శ్శ్రియం చ సా. ౨౨½

తదా ముహూర్తం నిస్సంజ్ఞో భూత్వా చేతన మాప సః. ౨౩

తతో వాలీ దదర్శాగ్రే రామం రాజీవలోచనమ్,
ధను రాలంబ్య వామేన హస్తేనాఽన్యేన సాయకం. ౨౪
బిభ్రాణం చీరవసనం జటామకుటధారిణమ్
పీనచార్వాయతభుజం నవదూర్వాదలచ్ఛవిం, ౨౫
సుగ్రీవలక్ష్మణాభ్యాం చ పార్శ్వయోః పరిసేవితమ్. ౨౫½
విలోక్య శనకైః ప్రాహ వాలీ రామం విగర్హయన్. ౨౬

ఇతి శ్రీరామాయణసారోద్ధారే కిష్కింధాకాండే
తృతీయస్సర్గః.

---

1 వాల్మీకిచరిత్ర. 2 వాల్మీకి రా: సర్గ ౧౬; 3 వాల్మీకి రా: సర్గ ౧౭.

చతుర్థస్సర్గః.

[1]కిం మయాఽపకృతం రామ తవ యేన హతో ఽస్మ్యహం,
రాజధర్మ మవిజ్ఞాయ గర్హితం కర్మ తే కృతమ్. ౧
రామః కరుణవేదీ చ ప్రజానాం చ హితే రతః,
ఇతి తే సర్వభూతాని కథయంతి యశో భువి. ౨
పార్థివానాం గుణా రాజన్ దండ శ్చాప్యపరాధిషు,
తా న్గుణా న్సంప్రధార్యాహ మగ్ర్యం చాభిజనం తవ. ౩
తారయా ప్రతిషిద్ధోఽపి సుగ్రీవేణ సమాగతః. ౩½
విషయే వా పురే వా తే యదా నాపకరో మ్యహమ్. ౪
భూమి ర్హిరణ్యం రూప్యం చ విగ్రహే కారణాని చ,
అత్ర క స్తే వనే లోభో మదీయేషు ఫలేషు వా. ౫
హత్వా బాణేన కాకుత్స్థ మా మిహానపరాధినమ్,
కిం వక్ష్యసి సతాం మధ్యే కర్మ కృత్వా జుగుప్సితమ్. ౬
పరాఙ్ముఖవధం కృత్వా కోఽనుప్రాప్త స్త్వయా గుణః,
త్వం తు కామప్రధానశ్చ కోపన శ్చానవస్థితః. ౭
దృశ్యమానస్తు యుధ్యేథా మయా యది నృపాత్మజ!
అద్య వైవస్వతం దేవం పశ్యే స్త్వం నిహతో మయా. ౮
త్వయాఽదృశ్యేన తు రణే నిహతోఽహం దురాసదః,
ప్రసుప్తః పన్నగేనేవ నరః పానవశం గతః ౯

---

1 అధ్యా. రా: సర్గ ౨. 2. వాల్మీకి రా: సర్గ ౧౭.

రాజహా బ్రహ్మహా గోఘ్న శ్చోరః ప్రాణివధే రతః,
నా స్తికః పరివేత్తా చ సర్వే నిరయగామినః. ౧౦

సుగ్రీవప్రియకామేన యత్కృతోఽస్మి హత స్త్వయా,
మామేవ యది పూర్వం త్వ మేతదర్థ మచోదయః. ౧౧

మైథిలీ మహ మేకాహ్నా తవ చానీతవాన్ భవేత్,
కంఠే బద్ధ్వా ప్రదద్యాం తే నిహతం రావణం రణే. ౧౨

* న్యస్తాం సాగరతోయే వా పాతాళే వాఽపి మైథిలీం,
ఆనయేయం తవాదేశా చ్ఛ్వేతా మశ్వతరీ మివ. ౧౩

అధార్యం చర్మ మే సద్భి రోమా ణ్యస్థి చ వర్జితమ్,
అభక్ష్యాణి చ మాంసాని త్వద్విధై ర్ధర్మచారిభిః. ౧౪

పంచ పంచనఖా భక్ష్యా బ్రహ్మక్షత్త్రేణ రాఘవ!
శల్యకః శ్వావిధో గోధా శశః కూర్మశ్చ పంచమః. ౧౫

ఉదాసీనేషు యోఽస్మాసు విక్రమ స్తే ప్రకాశితః,
అపకారిషు తం రాజ న్న హి పశ్యామి విక్రమమ్. ౧౬

ఇత్యేవం బహుభాషంతం వాలినం రాఘవోఽబ్రవీత్. ౧౬.౫

ధర్మస్య గోప్తా లోకేఽస్మిం శ్చరామి సశరాసనః,
అధర్మకారిణం హత్వా సద్ధర్మం పాలయా మ్యహమ్. ౧౭.౫

*న్యస్తామితి. శ్వేతా మశ్వతరీమివ:— మధుకైటభాభ్యాం పాతాళే నిరుద్ధాం శ్వేతాశ్వతరీరూపాం శ్రుతిం హయగ్రీవో హరి ర్యథా ఆజహార తద్వ దానయేయ మిత్యర్థః.

ధర్మ మర్థం చ కామం చ సమయం చాపి లౌకికం,
అవిజ్ఞాయ కథం బాల్యా న్మా మిహాద్య విగర్హసే. ౧౮౺
అదృష్ట్వా బుద్ధిసంపన్నా న్వృద్ధా నాచార్యసమ్మతాన్,
సౌమ్య! వానరచాపల్యా త్కిం మాం వక్తు మిహేచ్ఛసి. ౧౯౺
* ఇక్ష్వాకూణా మియం భూమి స్సశైలవనకాననా,
మృగపక్షిమనుష్యాణాం నిగ్రహానుగ్రహావపి. ౨౦౺
♦ తాం పాలయతి ధర్మాత్మా భరత స్సత్యవా గృజుః,
తస్య ధర్మకృతా దేశా వయ మన్యే చ పార్థివాః. ౨౧౺
చరామో వసుధాం కృత్స్నాం ధర్మసంతాన మిచ్ఛవః. ౨౨

---

* ఇక్ష్వాకూణా మేవ కృత్య మితి శేషః. విషయే వా పురే వా తే కలహానిమిత్తం నాస్తీత్యస్యోత్తరం, త్వదుపభుక్త వనగిర్యుపవనపత్తనాన్యస్మదీయాని న భవంతికిమ్? జ్ఞాతిభావో ప్యస్తి. 'త్వం వయస్యశ్చ హృద్యో మే ఏకం దుఃఖం సుఖంచ నా'వితి సుగ్రీవసఖస్య మమ భవాన్ జ్ఞాతి ర్నభవతికిం? 'తేనాహం ప్రతిషిద్ధశ్చ హృతదారశ్చ రాఘు' వేతి తేన మాం ప్రతి నోక్తం కిం? 'వస్త్రేణైకేన వానర' ఇత్యుక్తరీత్యా ఏకవస్త్ర స్స న నిర్వాసితః కిమ్? సుగ్రీవగృహదారభూలాభాదికం త్వయా న గృహీతం కిమ్?

♦ తాం పాలయతీతి: మమ తవ చ పరస్పరజ్ఞానం పరిచయశ్చ నాస్తి. మమ గృహ మాగత్య నిరపరాధినం మాం హతవానసీ త్యస్యోత్తర మాహ - తాం పాలయతీత్యారభ్య.

తే వయం ధర్మవిభ్రష్టం స్వధర్మే పరమే స్థితాః.
భరతాజ్ఞాం పురస్కృత్య నిగృహ్ణీమో యథావిధి. ౨౩
అహం తు వ్యక్తతా మస్య వచనస్య బ్రవీమి తే,
న హి మాం కేవలం రోషా త్త్వాం విగర్హితు మర్హసి. ౨౪
*సుగ్రీవేణ చ మే సఖ్యం లక్ష్మణేన యథాతథా,
దారరాజ్యనిమిత్తం చ నిఃశ్రేయసి రతస్య మే. ౨౫
ప్రతిజ్ఞాచ కథం శక్యా మద్విధేనాఽనవేక్షితుమ్. ౨౫½
1 న హి రాజా త్వ మేకోఽన్య స్సుగ్రీవో గురుశాసనాత్,
రాజ్యార్ధభాగయుక్తో హి కిష్కింధాయాం కపే! స్మర. ౨౬½

---

* సుగ్రీవేణేత్యత్ర. ఏవం ఇక్ష్వాకూణా మియం భూమి స్సశైలవనకాననేత్యారభ్య ఔరసీం భగినీం వాఽపి భార్యాం వాప్యనుజస్య యః, ప్రచరేత నరః కామా త్తస్య దండో వధః స్మృత - ఇత్యంతేన నిరపరాధవధదోషశంకాయాః పరిహార ముక్త్వా 'మామేవ యది పూర్వం త్వ మేత దర్థ మచోదయః' ఇత్యుక్తస్య పరిహార మాహ సుగ్రీవేణేతి. మే సుగ్రీవేణ యత్సఖ్యం తల్లక్ష్మణసఖ్యతుల్యం తద్వ దపరిహార్యం దారరాజ్యనిమిత్తం దారరాజ్యే నిమిత్తే యస్య తత్ తథా సఖ్యం ఆసీ దితి శేషః. అత స్సఖ్యు స్సుగ్రీవస్య ప్రియకరణహేతు నాపి త్వద్వధే మమ దోషో నాస్తీత్యభిప్రాయః. తస్మా త్త్వాం స్వీకర్తు మయుక్త మిత్యర్థః.

---

1 శివ రా:

తం నిష్కాస్య సుఖేనాపి తస్మా త్త్వం దండితో మయా,
త్వం నిర్దుష్టో భవే స్తర్హి జీవయామి తపోబలాత్. ౨౬½
బలీ మానీ చ త్వం తస్మా న్నిర్బధ్యాత్రి వదామి వై. ౨౭
రాజదర్శనమాత్రేణ వధా న్ముచ్యేత పాతకీ,
1 శ్రూయతే మనునా గీతౌ శ్లోకౌ చారిత్రవత్సలౌ. ౨౮

గృహీతౌ ధర్మకుశలై స్తత్తథాచరితం హరే,
2 * రాజభి ర్ధృతదండా స్తు కృత్వా పాపాని మానవాః. ౩౦
నిర్మలా స్స్వర్గ మాయాంతి సంత స్సుకృతినో యథా. ౩౦½

అదండ్యా న్దండయ న్రాజా దండ్యాం శ్చైవాఽప్యదండయన్,
అయశో మహ దాప్నోతి నరకం చాధిగచ్ఛతి. ౩౧½

శాసనా ద్వా విమోక్షా ద్వా స్తేనః స్తేయా ద్విముచ్యతే,
రాజా త్వశాస న్పాపీ స త దవాప్నోతి కిల్బిషమ్. ౩౨½
త దేత త్కారణం పశ్య యదర్థం త్వం మయా హతః. ౩౩
భ్రాతు ర్వర్తసి భార్యాయాం త్యక్త్వా ధర్మం సనాతనమ్. ౩౩½

---

* రాజభి రిత్యాదినా - మనుస్మృతా వష్టమాధ్యాయే ఉత్రిత్యో 'రాజభి' రితి శ్లోక ఏవాఽస్తి. అన్యచ్చ, 'అదండ్యాన్ దణ్డయన్ రాజా' ఇతి మనుస్మృతిశ్లోకార్థ ఏవ రామాయణే 'శాసనాద్వా' ఇత్యాదినా ప్రతిపాదితః.

---

1 వాల్మీ. రా: సర్గ ౧౮. 2 మనుస్మృతౌ ౮ అధ్యాయే.

*అస్య త్వం ధరమాణస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః,
రుమాయాం వర్తసే కామాత్ స్నుషాయాం పాపకర్మకృత్. ౩౪

ఔరసీం భగినీం వాఽపి భార్యాం వాఽప్యనుజస్య యః,
ప్రచరేత నరః కామాత్ తస్య దండో వధ స్స్మృతః. ౩౫

తద్వ్యతీతస్య తే ధర్మా త్కామవృత్తస్య వానర,
భ్రాతృభార్యావమర్శేఽస్మిన్ దండోఽయం ప్రతిపాదితః. ౩౬

---

* అస్యేతి. నను భ్రాతృభార్యావమర్శనం సుగ్రీవస్యాపి సమాన మిత్యాశంక్య, సుగ్రీవో మాయాం వినా బిలాంతర్గతయుద్ధేన తన్మరణం నిశ్చిత్య, తారాయాం ప్రవృత్తః; త్వం తు తజ్జీవనం జ్ఞాత్వాఽపి రుమాయాం వర్తసే ఇతి వైషమ్య మస్తీత్యాహ:— అస్యేతి. అస్య సుగ్రీవస్య, ధరమాణస్య = ప్రాణాన్ ధారయితుః (జీవితం ధారయతః), చరమాణస్యేతి పాఠేఽపి జీవత ఇత్యర్థః. అనేన జీవతో భ్రాతు ర్భార్యా న గ్రాహ్యా, మృతస్య తు గ్రాహ్యేతి తత్కాలధర్మ ఇతి ప్రతీయతే. అత ఏవ హి వాలినో బిలగమనానంతరం మంత్రిభి రభిషిక్తస్య సుగ్రీవస్య తారాపరిగ్రహం రామో న నిందితవాన్. అత ఏవ ప్రాయోపవేశేఽంగదో వక్ష్యతి. శ్లో. భ్రాతు ర్జ్యేష్ఠస్య యో భార్యాం జీవతో మహిషీం ప్రియాం, ధర్మేణ మాతరం యస్తు స్వీకరోతి జుగుప్సిత - ఇతి.

[1]మద్ద్వేషిసేవనా త్త్వం తు హంతవ్యః ప్రథమే; న హి,
పురరాజ్యాదికం సర్వం కిమర్థం పరివర్తితమ్. ౩౭॥
[2]దుర్లభస్య చ ధర్మస్య జీవితస్య శుభస్య చ,
రాజానో వానరశ్రేష్ఠ! ప్రదాతారో న సంశయః. ౩౮॥
త దలం పరితాపేన ధర్మతః పరికల్పితః,
వధో వానరశార్దూల! న వయం స్వవశే స్థితాః. ౩౯॥
త దేభిః కారణై స్సర్వై ర్మహద్భి ర్ధర్మసంహితైః,
సర్వథా ధర్మ ఇత్యేవ ద్రష్టవ్య స్తవ నిగ్రహః. ౪౦॥
* శృణు చాప్యపరం భూయః కారణం హరిపుంగవ,
యచ్ఛ్రుత్వా హేతుమద్వీర న మన్యుం కర్తు మర్హసి. ౪౧॥
యాంతి రాజర్షయ శ్చాపి మృగయాం ధర్మకోవిదాః,
తస్మా త్త్వం నిహతో యుద్ధే మయా బాణేన వానర. ౪౨॥

* శృణ్వితి. ఏతావత్పర్యంతం సంధ్యోపాసనరాజ్యపాలనాదికం నియమేనానుష్ఠితవతో వాలినః శాస్త్రవశ్యత్వ మవలంబ్య ఏత త్సర్వ ముక్తమ్. ఇదానీం శాఖామృగత్వ మవలంబ్యాహ— శృణు చాప్యపర మిత్యాదినా. శ్లో. దృశ్యమానస్తు యుధ్యేథా మయా యది నృపాత్మజ, అద్య వైవస్వతం దేవం పశ్యే స్త్వం నిహతో మయేతి- వాలినా యదుక్తం తదుభయస్యోత్తర మాహ - "త్వయా ఽదృశ్యేన తు రణే! నిహతో ఽహం దురాసద" ఇతి చ.

1. దేవీరామాయణమ్.　　2. వాల్మీకి రా: సర్గ ౪.

అయుధ్య న్ప్రతియుధ్య న్వా యస్మా చ్ఛాఖామృగో హ్యసి,
* వాగురాభిశ్చ పాశైశ్చ కూటైశ్చ వివిధై ర్నరైః. ౪౩½
ప్రచ్ఛన్నాశ్చ దృశ్యాశ్చ గృహ్ణంతి సుబహూన్ మృగాన్,
ప్రధావితాన్వా విత్రస్తా న్విస్రబ్ధాం శ్చాపి నిష్ఠితాన్. ౪౪½
విధ్యంతి విముఖాం శ్చాపి న చ దోషో ఽత్ర విద్యతే. ౪౫
న హి ధర్మవిరుద్ధస్య లోకవృత్తా దపేయుషః,
దండా దన్యత్ర పశ్యామి నిగ్రహం హరియూథప. ౪౬
♦ ఆర్యేణ మమ మాంధాత్రా వ్యసనం ఘోర మీప్సితం,
శ్రమణేన కృతే పాపే యథా పాపం కృతం త్వయా. ౪౭
తం యథాఽశిక్షయ త్పూర్వం తథా త్వం శిక్షితో మయా. ౪౭½

---

* వాగురాభి రిత్యత్ర—మృగవిషయే ప్రచ్ఛన్నవేధనస్య రాజ్ఞాం స్వభావతయా దోషాభావ ఇతి భావః. తదేవోపపాదయతి వాగురాభి రిత్యాదినా:— కూటైః = కపటవ్యాపారైః, విస్రబ్ధాన్—విశ్వస్తాన్; ఏతేన పరాఙ్ముఖవధా న్న దోష ఇతి తాత్పర్యమ్. యద్యపి ప్రయోజనాంతరాభావః, తథాపి జనపదహింసాపరిహారార్థం నిఘ్నంతీతి భావః.

♦ ఆర్యేణేత్యత్ర:- కిం వక్ష్యసీ త్యస్యోత్తరత్వేన శిష్టాచారం దర్శయతి ఆర్యేణేతి:— యథా త్వయా పాపం కర్మ కృతం తథా శ్రమణేన - క్షపణేన కేనచిత్ పాపే కృతే ఆర్యేణ మమ వృద్ధప్రపితామహేన మాంధాత్రా తస్మిన్ - క్షపణే

* అన్యైరపి కృతం పాపం ప్రమత్తై ర్వసుధాధిపైః,
ప్రాయశ్చిత్తం చ కుర్వంతి తేన త చ్ఛామ్యతే రజః. ౪౮॥

త్వం దోషీ న హ్యుదాసీన శ్శత్రుపక్ష ముపాశ్రితః,
జిత్వా త్వాం శత్రుఘాతార్థం గమిష్యామి బలై ర్వృతః. ౪౯॥

త్వం తు సంక్లిష్టధర్మా చ కర్మణా చ విగర్హితః,
సూక్ష్మః పరమదుర్జ్ఞేయ స్సతాం ధర్మః ప్లవంగమ. ౫౦॥

చపల శ్చపలై స్సార్థం వానరై రకృతాత్మభిః,
జాత్యంధ ఇవ జాత్యంధై ర్మంత్రయన్ ద్రక్ష్యసే ను కిమ్. ౫౧॥

ఘోరం వ్యసనం దండనం ఈప్సితం- కాంక్షితం, ప్రయుక్త మితి యావత్. తథా త్వమపి మత్త శ్శిక్షాం ప్రాప్తవా నసీ త్యర్థః.

* అన్యైరితి. అన్యైః ప్రమత్తైః వసుధాధిపైః, అన్యై రపి జనైః పాపం కృతం; తే వసుధాధిపాః విగతావధానా స్సంతః కర్మపరిపాకవేళాయాం పాపినాం ప్రాయశ్చిత్తం వధా దికం కుర్వన్తి తేన ప్రాయశ్చిత్తేన త ద్రజః- త త్పాపం శామ్యతి; అద్యాపీతి శేషః. అనేన పరాఙ్ముఖవ దస్య దోషత్వ మపి పరిహృతమ్. ప్రాయశ్చిత్తస్య యథాకథంచి త్కర్తవ్యత్వాత్, పంచమహాపాతకాదిప్రాయశ్చిత్తస్య మర ణాంతికత్వా ద్బలాదేవ హి కార్యం భవతి నాన్యథా.

అయుధ్య న్ప్రతియుధ్య న్వా యస్మా చ్ఛాఖామృగో హ్యసి,
* వాగురాభిశ్చ పాశైశ్చ కూటైశ్చ వివిధై ర్నరైః. ౪౩౹
ప్రతిచ్ఛన్నాశ్చ దృశ్యాశ్చ గృహ్ణంతి సుబహూన్ మృగాన్,
ప్రధావితా న్వా విత్రస్తా న్విస్రబ్ధాం శ్చాపి నిష్ఠితాన్. ౪౪౹
విధ్యంతి విముఖాం శ్చాపి న చ దోషో ఽత్ర విద్యతే. ౪౫
న హి ధర్మవిరుద్ధస్య లోకవృత్తా దపేయుషః,
దండా దన్యత్ర పశ్యామి నిగ్రహం హరియూథప. ౪౬
♦ ఆర్యేణ మమ మాంధాత్రా వ్యసనం ఘోర మీప్సితం,
శ్రమణేన కృతే పాపే యథా పాపం కృతం త్వయా. ౪౭
తం యథాఽశిక్షయ త్పూర్వం తథా త్వం శిక్షితో మయా.
౪౮౹

---

* వాగురాభి రిత్యత్ర—మృగవిషయే ప్రచ్ఛన్న వేధనస్య రాజ్ఞాం స్వభావతయా దోషాభావ ఇతి భావః. తదేవోపపాద యతి వాగురాభి రిత్యాదినా:— కూటైః = కపటవ్యాపారైః, విస్రబ్ధాన్—విశ్వస్తాన్; ఏతేన పరాఙ్ముఖవధా న్న దోష ఇతి తాత్పర్యమ్. యద్యపి ప్రయోజనాంతరాభావః, తథాపి జనపద హింసాపరిహారార్థం నిఘ్నంతీతి భావః.

♦ ఆర్యేణేత్యత్ర:- కిం వక్ష్యసీ త్యస్యోత్తరత్వేన శిష్టా చారం దర్శయతి ఆర్యేణేతి:— యథా త్వయా పాపం కర్మ కృతం తథా శ్రమణేన - క్షపణేన కేనచిత్ పాపే కృతే ఆర్యేణ మమ వృద్ధప్రపితామహేన మాంధాత్రా తస్మిన్ - క్షపణే

* అన్యైరపి కృతం పాపం ప్రమత్తై ర్వసుధాధిపైః,
ప్రాయశ్చిత్తం చ కుర్వంతి తేన త చ్ఛామ్యతే రజః. ౭౮౹
త్వం దోషీ న హ్యుదాసీన శ్శత్రుపక్ష ముపాశ్రితః,
జిత్వా త్వాం శత్రుఘాతార్థం గమిష్యామి బలై ర్వృతః.౭౯౹
త్వం తు సంక్లిష్టధర్మా చ కర్మణా చ విగర్హితః,
సూక్ష్మః పరమదుర్జ్ఞేయ స్సతాం ధర్మః ప్లవంగమ. ౫౦౹
చపల శ్చపలై స్సార్ధం వానరై రకృతాత్మభిః,
జాత్యంధ ఇవ జాత్యంధై ర్మంత్రయన్ ద్రక్ష్యసే ను కిమ్. ౫౧౹

ఘోరం వ్యసనం దండనం ఈప్సితం- కాంక్షితం, ప్రయుక్త మితి యావత్. తథా త్వమపి మత్త శ్శిక్షాం ప్రాప్తవా నసీత్యర్థః.

* అన్యైరితి. అన్యైః ప్రమత్తైః వసుధాధిపైః, అన్యైరపి జనైః పాపం కృతం; తే వసుధాధిపాః విగతావధానా స్సంతః కర్మపరిపాకవేళాయాం పాపినాం ప్రాయశ్చిత్తం వధాదికం కుర్వన్తి తేన ప్రాయశ్చిత్తేన త ద్రజః- త త్పాపం శామ్యతి; అద్యాపీతి శేషః. అనేన పరాఙ్ముఖవ దస్య దోషత్వ మపి పరిహృతమ్. ప్రాయశ్చిత్తస్య యథాకథంచి త్కర్తవ్యత్వాత్, పంచమహాపాతకాదిప్రాయశ్చిత్తస్య మరణాంతికత్వా ద్బలాదేవ హి కార్యం భవతి నాన్యథా.

దేవా మానుషరూపేణ చరంత్యేతే మహీతలే,
[1]లోకం పునానా స్సంచారై రత స్తన్నాతిభాషయేత్. ॥౨౨॥
త్వం కపిత్వా న్న జానీషే మహాంతో విచరంతి యత్,
ఆలోచ్య సకలం బుద్ధ్వా యద్య దిచ్ఛసి మాం వద. ॥౨౩॥
[2] ఏవ ముక్తస్తు రామేణ వాలీ ప్రవ్యథితో భృశం,
♦ న దోషం రాఘవే దధ్యౌ ధర్మే ఽధిగతనిశ్చయః. ॥౨౪॥

♦ వ్యా:- న దోష ఇత్యత్ర:- త్వత్తో ఽహం వధ మాకాంక్షన్ వార్యమాణో ఽపి తారయా, సుగ్రీవేణ సహ భ్రాత్రా ద్వంద్వయుద్ధ ముపాగత ఇతి వక్ష్యమాణత్వా త్తస్న దోషః అత్ర భారతకథా ఽనుసంధేయా. తథాహి- మహాభారతే ఆశ్చర్యపర్వణి 24 అధ్యాయే భీష్మయుధిష్ఠిరసంవాదే ఉక్తా ఽఽఖ్యాయికా: శిష్యసహితస్య మమ మోక్షో దాతవ్య ఇతి సంప్రార్థితవంతం సుశాంతస్వం ప్రతి శ్రీశంకరః జన్మాంతరే తవేప్సితం దాస్యామీ త్యుక్త్వా తత్కథా మేవంభావినీం సూచితవాన్. శ్లో. మతంగో నామ విప్రర్షి ర్భవితాసి ద్విజోత్తమ, ఇంద్రపుత్రో హ్యయం శూద్రో వాలీతి ఖ్యాతి మేష్యతి. రామో దాశరథి ర్భూత్వా జటావల్కలవాన్ వనే, కిష్కింధాయాం బహిర్దేశే వాలినం హేమమాలినమ్. హనిష్యామి శరేణాశు విదూరే ఽదృష్టిగోచరే, ఇత్యుక్త్వా సహసా దేవో దేవై స్సహ తిరోదధే. కస్యచి త్త్వథ కాలస్య ద్విజశూద్రౌ లయం గతౌ, మతంగో ఽభూ త్సుశాంతో ఽసౌ సర్వధర్మపరో నృప.

---

1 అధ్యాత్మ రా: సర్గ ౨. 2 వాల్మీకి రా: సర్గ ౧౮.

ప్రత్యువాచ తతో రామం ప్రాంజలి ర్వానరేశ్వరః,
య త్త్వ మాత్థ నరశ్రేష్ఠ! త దేవం నాత్ర సంశయః. ౫౫
త దయుక్తం మయా పూర్వం ప్రమాదా దుక్త మప్రియం,
త్వం హి దృష్టార్థతత్త్వజ్ఞః ప్రజానాం చ హితే రతః. ౫౬
కార్యకారణసిద్ధా తే ప్రసన్నా బుద్ధి రవ్యయా. ౫౭
మా మప్యగతధర్మాణం వ్యతిక్రాంతపురస్కృతమ్.
ధర్మసంహితయా వాచా ధర్మజ్ఞ! పరిపాలయ. ౫౮
బాల శ్చాకృతబుద్ధిశ్చ ఏకపుత్రశ్చ మే ప్రియః,
తారేయో రామ! భవతా రక్షణీయో మహాబలః. ౫౯
యా తే నరపతే! వృత్తి ర్భరతే లక్ష్మణే చ యా,
సుగ్రీవే చాంగదే రాజం స్తాం త్వ మాధాతు మర్హసి. ౬౦
త్వత్తో ఽహం వధ మాకాంక్ష న్వార్యమాణోఽపి తారయా,
సుగ్రీవేణ సహ భ్రాత్రా ద్వంద్వయుద్ధ ముపాగతః. ౬౧

శూద్రో వాలిత్వ మాపన్నో హ్యసంఖ్యేయబల స్తథా, కుర్వత స్తప ఉగ్రం తు మతంగస్య విరోధకృత్. తపః కుర్వతి ధర్మిష్ఠే మతంగే మునిపుంగవే, శంకర స్సర్వభక్తానాం తదా రామత్వ మాప్తవాన్. ప్రాప్తవా న్వన మత్యుగ్రం పితు ర్వచనగౌరవాత్, పంపాసరోవరం గత్వా రామాఖ్యో భగవా న్హరః. ఆదిత్యసూనో ర్వ్యాజేన హత్వా వాలిన మగ్రితః, స్వపదం దత్తవాన్ ఇత్యాదినా.

శరాభితప్తేన విచేతసా మయా, ప్రదూషిత స్త్వం య దజా
నతా ప్రభో!, ఇదం మహేంద్రోపమ భీమవిక్రమ!,
ప్రసాదిత స్త్వం క్షమ మే నరేశ్వర! ౬౨
[1]న మాం జీవయ భో రామ! గచ్ఛామి త్రిదివం ప్రభో. ౬౨½

ఏవ ముక్త్వా తతో వాలీ జ్ఞాత్వా రామం శివం హరిమ్,
[2]వాలీ ప్రణమ్య రభసా ద్రామం వచన మబ్రవీత్. ౬౩½

రామ! రామ! మహాభాగ! జానే త్వాం పరమేశ్వరం,
రావణస్య వధార్థాయ జాతం త్వాం బ్రహ్మణాఽర్థితమ్. ౬౪½
సాక్షా త్త్వచ్ఛరఘాతేన విశేషేణ తవాఽగ్రతః,
త్యజా మ్యసూ న్మహాయోగిదుర్లభం తవ దర్శనమ్. ౬౫½
యన్నామ వివశో గృహ్ణన్ మ్రియమాణః పరం పదం,
యాతి సాక్షా త్సఏవాఽద్య ముమూర్షో ర్మే పురః స్థితః. ౬౬½
[3]స వానరమహారాజ శ్శయాన శ్శరవిక్షితః,
ప్రత్యుక్తో హేతుమద్వాక్యై రోత్తరం ప్రత్యపద్యత. ౬౭½
రామబాణేన చాక్రాంతో జీవితాంతే ముమోహ సః. ౬౮

ఇతి శ్రీరామాయణసారోద్ధారే కిష్కింధాకాండే
చతుర్థ స్సర్గః.

---

1 శివరామా. 2 అధ్యాత్మరా: సర్గ. ౨. 3 వాల్మీ. రా: సర్గ ౧౮.

పంచమ స్సర్గః.

[1]నిహతే వాలిని రణే రామేణ పరమాత్మనా,
దుద్రువు ర్వానరా స్సర్వే కిష్కింధాం భయవిహ్వలాః. ౧
తారా ముచు ర్మహాభాగే! హతో వాలీ రణాజిరే,
[2]జీవపుత్రి! నివర్తస్వ పుత్రం రక్షస్వ చాంగదమ్. ౨
అంతకో రామరూపేణ హత్వా నయతి వాలినమ్,
రక్ష్యతాం నగరద్వార మంగద శ్చాఽభిషిచ్యతామ్. ౩
పదస్థం వాలినః పుత్రం భజిష్యంతి ప్లవంగమాః,
అభార్యాశ్చ సభార్యాశ్చ సంతత్య వనచారిణః. ౪
లుబ్ధేభ్యో విప్రియుక్తేభ్య స్తేభ్యో న స్తుములం భయమ్. ౪౹
అల్పాంతరగతానాం తు శ్రుత్వా వచన మంగనా,
ఆత్మనః ప్రతిరూపం సా బభాషే చారుహాసినీ. ౫౹
పుత్రేణ మమ కిం కార్యం కిం రాజ్యేన కి మాత్మనా,
కపిసింహే మహాభాగే తస్మిన్ భర్తరి నశ్యతి. ౬౹
[3] ఇత్యుక్త్వా త్వరితా తత్ర రుదతీ ముక్తమూర్ధజా,
యయౌ తారాఽతిశోకార్తా యత్ర భర్తృకళేబరమ్. ౭౹
పతితం వాలినం దృష్ట్వా రక్తైః పాంసుభి రావృతం,
రుదతీ నాథ నాథేతి పతితా తస్య పాదయోః. ౮౹

---

1 అధ్యా. రా: సర్గ 3. 2 వాల్మీకిరా: సర్గ ౧౯. 3 అధ్యా. రా: సర్గ 3.

[1] తా మవేక్ష్య తు సుగ్రీవః క్రోశంతీం కురరీ మివ,
విషాద మగమ త్కష్టం దృష్ట్వా చాంగద మాగతమ్. ౯౪

[2] సా సమాసాద్య భర్తారం పర్యష్వజత భామినీ,
తారా తరు మివోన్మూలం పర్యదేవయ దాతురా. ౧౦౪

సుగ్రీవస్య త్వయా భార్యా హృతా స చ వివాసితః,
యత్తు తస్య త్వయా వ్యుష్టిః ప్రాప్తేయం ప్లవగాధిప! ౧౧౪
వైధవ్యం శోకసంతాపం కృపణం కృపణా సతీ,
అదుఃఖోపచితా పూర్వం వర్తయిష్యా మ్యనాథవత్. ౧౨౪
కిం మా మేవం విలపతీం ప్రేమ్ణా త్వం నాభిభాషసే,
ఇమాః పశ్య వరా బహ్వీ ర్భార్యా స్తే వానరేశ్వర! ౧౩౪
తస్యా విలపితం దృష్ట్వా వానర్య స్సర్వత శ్చ తాః,
పరిగృహ్యాంగదం దీనం దుఃఖార్తాః పరిచుక్రుశుః. ౧౪౪
తదా తు తారా కరుణం రుదంతీ, భర్తు స్సమీపే సహ వాన
రీభిః, వ్యవస్యత ప్రాయ ముపోపవిష్టు మనింద్యవర్ణా భువి
యత్ర వాలీ. ౧౫౪

[3] శనై రాశ్వాసయామాస హనుమాన్ హరియూథపః. ౧౬
గుణదోషకృతం జంతు స్స్వకర్మఫలహేతుకం,
అవ్యగ్ర స్త దవాప్నోతి సర్వం ప్రేత్య శుభాశుభమ్. ౧౭
అంగద స్తు కుమారోఽయం ద్రష్టవ్యో జీవపుత్రియా,
ఆయత్యాం చ విధేయాని సమర్థా న్యస్య చింతయ. ౧౮

1 వాల్మీకిరా: సర్గ ౪. 2 వాల్మీకిరా: సర్గ ౨౦. 3 వాల్మీకిరా: సర్గ ౨౧

సంస్కార్యో హరిరాజశ్చ అంగద శ్చాభిషిచ్యతాం,
సింహాసనగతం పుత్రం పశ్యంతీ శాంతి మేష్యసి. ౧౯
అబ్రవీ దుత్తరం తారా హనూమంత మవస్థితమ్. ౧౯½
అంగదప్రతిరూపాణాం పుత్రాణా మేకత శ్శతం,
హతస్యాఽ ప్యస్య వీరస్య గాత్రసంశ్లేషణం వరమ్. ౨౦½
న చాహం హరిరాజస్య ప్రభవా మ్యంగదస్య వా,
పితృవ్య స్తస్య సుగ్రీవ స్సర్వకార్యే ష్వనంతరః. ౨౧½
పితా హి బంధుః పుత్రస్య న మాతా హరిసత్తమ. ౨౨
[1]వీక్షమాణస్తు మందాసు స్సర్వతో మంద ముచ్ఛ్వసన్,
ఆదా వేవ తు సుగ్రీవం దదర్శ త్వాత్మజాగ్రతః. ౨౩
తం ప్రాప్తవిజయం వాలీ సుగ్రీవం ప్లవగేశ్వరః,
ఆభాష్య వ్యక్తయా వాచా సస్నేహ మిద మబ్రవీత్. ౨౪
సుగ్రీవ దోషేణ న మాం గంతు మర్హసి కిల్బిషాత్,
కృష్యమాణం భవిష్యేణ బుద్ధిమోహేన మాం బలాత్. ౨౫
యుగప ద్విహితం తాత! న మన్యే సుఖ మావయోః,
సౌహార్దం భ్రాతృయుక్తం హి త దిదం తాత! నాన్యథా. ౨౬
బాష్పపూర్ణముఖం పశ్య భూమౌ పతిత మంగదం,
మమ ప్రాణైః ప్రియతరం పుత్రం పుత్ర మివౌరసమ్. ౨౭
మయా హీన మహీనార్థం సర్వతః పరిపాలయ,
ఏష తారాత్మజ శ్శ్రీమాన్ త్వయా తుల్యపరాక్రమః. ౨౮
రక్షసాం తు వధే తేషా మగ్రత స్తే భవిష్యతి. ౨౮½

1 వాల్మీకిరా. సర్గ ౨౨.

*సుషేణదుహితా చేయ మర్థసూక్ష్మవినిశ్చయే,
ఔత్పాతికే చ వివిధే సర్వతః పరినిష్ఠితా. ౨౯
నహి తారామతం కించి దన్యథా పరివర్తతే. ౩౦
రాఘవస్య చ తే కార్యం కర్తవ్య మవిశంకయా,
స్యా దధర్మో హ్యకరణే త్వాం చ హింస్యా ద్విమానితః. ౩౧

*సుషేణేత్యర్థః:— నను సముద్రసంజాతాయా స్తారాయా స్సుషేణదుహితృత్వం కథమితిచేత్ ఉచ్యతే; తథాహి ఉమాసంహితాయాం దశమాధ్యాయే: తత్ర క్షీరాబ్ధిమథనసమయోత్పన్నాం తారాం దృష్ట్వా సుషేణో వామం కరమగ్రహీత్, వాలీ తు తారాయా దక్షిణం కర మగృహ్ణాత్. తదాఽన్యోన్యం వివాదే సతి దేవై స్సుషేణదుహితృత్వం తారాయాః వాలినో జాయాత్వం చ నిశ్చితం. తదుక్తం స్కాందే. శ్లో. "దేవై స్సుషేణ కలహే పుత్రీతి ప్రతిపాదితా, సుషేణో దుహితు స్తస్యా స్స్వయంవర మకల్పయత్. బ్రాహ్మే ముహూర్తే ఉత్థాయ పూర్వపశ్చిమవారిధౌ, దక్షిణే పశ్చిమే చైవ స్నాత్వా నత్వా మహేశ్వరమ్, విరూపాక్షాభిధంమాసం కల్పవృక్షప్రసూనకైః.అర్చయే ద్యదితస్యేయం భార్యా స్యా ద్వరవర్ణినీ. ఏవం కృతే సురా దైత్యా న శేకుః స్పందితుం పదం, నిత్యం త్రివారం వాలీతు కృతవా న్క్రమేణహి. ఇత్థం మూఢా కపీంద్రేణ తారా సర్వాంగసుందరీ, సుగ్రీవ మేకదా రాత్రౌ రూపసాదృశ్యమోహితా. ప్రార్థయామాస కామార్తా రంతుం రతిమతీ ప్రభుం, న మమాయోనిజాతాయా గమనం లోకగర్హిత" మిత్యాది.

ఇమాం చ మాలా మాధత్స్వ దివ్యాం సుగ్రీవ కాంచనీం,
ఉదారా శ్రీ స్థితా హ్యస్యాం సంప్రజహ్యాన్మృతే మయి. ౩౨
ఇత్యేవ ముక్త స్సుగ్రీవో వాలినా భ్రాతృసౌహృదాత్,
హర్షం త్యక్త్వా పున ర్దీనో గ్రహగ్ర స్త ఇవోడురాట్. ౩౩
జగ్రాహ సోఽభ్యనుజ్ఞాతో మాలాం తాంచైవ కాంచనీమ్. ౩౩½
తాంమాలాంకాంచనీందత్త్వా వాలీదృష్ట్వాఽఽత్మజం స్థితం,
సంసిద్ధః ప్రేత్యభావాయ స్నేహా దంగద మబ్రవీత్. ౩౪½
దేశకాలౌ భజస్వాద్య క్షమమాణః ప్రియాప్రియే,
సుఖదుఃఖసహః కాలే సుగ్రీవవశగో భవ. ౩౫½
ఇత్యుక్త్వాథ వివృత్తాక్ష శ్శరసంపీడితో భృశం,
1 వాలీ పరిణమ్య రభసా ద్రామం వచన మబ్రవీత్. ౩౬½
విశల్యం కురు మే రామ! హృదయం పాణినా స్పృశన్. ౩౭
తథేతి బాణ ముద్ధృత్య రామః పస్పర్శ పాణినా,
త్యక్త్వా తద్వానరం దేహ మమరేంద్రో ఽభవ త్క్షణాత్. ౩౮
2 తతో విచుక్రుశు స్తత్ర వానరా హరియూథపాః,
తేన దత్తం మహ ద్యుద్ధం గంధర్వస్య మహాత్మనః. ౩౯
గోలభస్య మహాబాహో ర్దశ వర్షాణి పంచ చ,
నైవ రాత్రౌ న దివసే తద్యుద్ధ ముపశామ్యతి. ౪౦
తతస్తు షోడశే వర్షే గోలభో వినిపాతితః,
హత్వా తం దుర్వినీతం తు వాలీ దంష్ట్రాకరాళవాన్. ౪౧

1 అధ్యా రా: సర్గ ౨. 2 వాల్మీకి రా: సర్గ ౨౨.

* సర్వాభయకరోఽస్మాకం కథ మేష నిపాతితః. ౪౧౫

——♦ వాలివధవిషయసంశయనివారణఘట్టః ♦——

* సర్వాభయకరేతి:— ననుభవత్ప్రతిపాదితవిధయా వాలీ ధర్మజ్ఞేన శ్రీరామచంద్రేణ హంతవ్యః పాపీయానితి శ్రీరామోపి తం దోషిణం శిక్షితవా నితి సిధ్యతి. శ్రీమద్రామాయణే కిష్కింధాకాండే 18 సర్గే: శ్లో. "ఇక్ష్వాకూణా మియం భూమి స్సశైలవన కాననా, తాం పాలయతి ధర్మాత్మా భరత స్సత్యవా గృజుః. తస్య ధర్మకృతాదేశా వయ మన్యే చ పార్థివాః, చరామో వసుధాం కృత్స్నం ధర్మసంతాన మిచ్ఛవః" ఇతి; పునశ్చ ౨౩ సర్గే: 'శ్లో. భరతస్తు మహీపాలో వయం త్వాదేశవర్తిన' ఇతి వాలినంప్రతి శ్రీరామోక్త్యా భరతే భూమిపాలే సతి దండ్యాన్ దండయితు మధికారోహ్యస్య నాస్తి, స కథం శ్రీరామచంద్రో వాలినం హంతుం ప్రవృత్త ఇతిచే దుచ్యతే.

వర్షీయానపి శ్రీరామచంద్రః పితు ర్దశరథస్యాసత్యవాదిత్వ నిరాసాయ చతుర్దశవర్షపర్యంత మరణ్యావాసం కర్తుం కృతధీ రగా చ్చిత్రకూటం. తత స్తద్రాజకర్తారః వశిష్ఠాదయో భరతేనసాకం చిత్రకూటం సమాగత్య 'శ్రీరామ! త్వమేవ రాజా రాజ్యం పాలయ, భరతస్తు నేచ్ఛ'తీతి బహుధా అభ్యర్థయామాసుః. తతో ద త్తమన్యథా 'కర్తు మశక్తోహ'మితి శ్రీరామో వదిష్యతీతి మత్వాహ భరతః శ్లో. 'సాంత్వితా మామికా

మాతా దత్తం రాజ్య మిదం మమ, త ద్దదామి తవై వాహం భుంక్ష్వ రాజ్య మకంటక' మితి ౧౦౫ సర్గే; పునశ్చ ౧౦౬ సర్గే శ్లో. 'ప్రోషితే మయి య త్పాపం మాత్రా యత్కారణా త్కృతం, క్షుద్రయా త దనిష్టం మే ప్రసీద తు భవా న్మమ. ఇహైవ త్వాఽభిషించంతు సర్వాః ప్రకృతయ స్సహ, అభిషిక్త స్త్వ మస్మాభి రయోధ్యాపాలనే వ్రజ' ఇత్యాదినా సంప్రార్థిత స్సన్ శ్రీరామః భరత మనేకోపాయై స్సమాధాయ అంతే స్వనిర్ణయానుసారేణ భావిసూచనాపూర్వక మారణ్యక రాజ్యమాత్ర మంగీచకార.

తథా హి ౧౦౭ సర్గే ౧౬: శ్లో. 'త్వం రాజా భరత భవ స్వయం నరాణాం, వన్యానా మహమపి రాజరా ణ్మృగాణామ్, గచ్ఛ త్వం పురవర మద్య సంప్రహృష్ట స్సంహృష్ట స్త్వహ మపి దండకాన్ ప్రవేక్ష్యే'ఇతి. అత్ర మృగాణాం రాజరా డ్భవామీ త్యనేన రంజక శ్శిక్షకశ్చ భవామీత్యర్థః. భావిసుగ్రీవరంజనవాలివధానాం బీజన్యాస ఇత్యూహ్యం. అపి చ శ్లో. శత్రుఘ్నః కుశలమతిస్తు తే సహాయః సౌమిత్రి ర్మమ విదితః ప్రధానమిత్రమ్, చత్వార స్తనయవరా వయం నరేంద్రం సత్యస్థం భరత! చరామ మా విషాదమ్-ఇత్యుక్త్వాఽయోధ్యాం ప్రతి స్వాగమన మనంగీకృతవాన్.

అనంగీకుర్వాణే రామే సాకేతరాజ్యం భరతః ప్రాయోపవేశనార్థం ప్రాయతత. తదను ౧౧౨ సర్గే ౩ శ్లో. తత స్త్వృషిగణాః క్షిప్రం దశగ్రీవవధైషిణః, భరతం రాజ

శార్దూల మిత్యాచు స్సంగతా వచః. గ్రిహ్యాం రామస్య వాక్యం తే పితరం యద్యవేక్షసే, సదాఽనృణ' మిత్యాదినా భరతం ప్రబోధయామాసుః. తదా వశిష్ఠాదయో రాజకర్తార శ్శ్రీరామపాదుకయో స్సర్వరాజ్యం నిక్షిప్య భరత శ్శాస్తు శ్రీరామ శ్చతుర్దశవర్షపర్యంత మారణ్యైకరాజ్యం పరిపాలయామీతి పూర్వ మేవో క్తవాన్. తత శ్చతుర్దశవర్షానంతర మత్రాగత్యావశ్యం స్వరాజ్యం పాలయితుం పట్టాభిషిక్తో భవత్వితి నిరణయన్. తాదృశనిర్ణయం శ్రీరామచంద్రో భరత శ్చాంగ్యకార్షామ్. ఏతద్వృత్త మత్రానుక్తమపి ౧౧౩ సర్గే౧౭ శ్లోకే:

ఏవ ముక్తో మహాప్రాజ్ఞో వసిష్ఠః ప్రత్యువాచ హ, వాక్యజ్ఞో వాక్యకుశలం రాఘవం వచనం మహత్. ఏతే ప్రయచ్ఛ సంహృష్టః పాదుకే హేమభూషితే, అయోధ్యాయాం మహాప్రాజ్ఞ యోగక్షేమకరే తవ. ఏవ ముక్తో వసిష్ఠేన రాఘవః ప్రాఙ్ముఖ స్థితః, పాదుకే హ్యధిరుహ్యైతే మమ రాజ్యాయ వై దదా—ఇత్యుపరి భరద్వాజం ప్రతి భరతేనానూద్యమానత్వాత్ పూర్వోక్తం దృఢం భవతి. శ్రీరామం ప్రతి భరత ప్రార్థనాపి ౧౧౨ సర్గే. శ్లో. అధిరోహార్య పాదాభ్యాం పాదుకే హేమభూషితే, ఏతే హి సర్వలోకస్య యోగక్షేమే విధాస్యత - ఇత్యేతావన్మాత్రమేవ.

తతః పాదుకే ఆదాయ భరతో నందిగ్రామ మాగత్య తయో రాజ్యభారం నిక్షిప్య శ్రీరామత్వేన భావయన్ ప్రతిదినం నమస్కుర్వన్ శాస్తిస్మ. తస్మాచ్ఛ్రీరామచంద్ర స్సద్య

స్సింహాసనం నాధితష్ఠౌ. కింతు రాజ్యం తదీయమేవేతి నాస్త్యత్ర సంశయలేశః.

తర్హి పట్టాభిషేకాత్పూర్వమేవ దండకారణ్యం ప్రాప్తవతో రామస్య దుష్టదండనాధికారః కేన కస్మాత్ప్రాప్త ఇతి చేత్పరమార్థతో దుష్టశిక్షణశిష్టపరిపాలనార్థమవతీర్ణస్య శ్రీరామభద్రస్య స్వతఏవాస్తి యద్యప్యధికారః తథాపి బాల్యే కౌశికయాగసంరక్షణాయ తాటకాదిరావణాంతరాక్షసానాం సంహారార్థం తదను తిమిధ్వజపుత్రసంహారార్థం దశరథవసిష్ఠాదిభి రాజ్ఞప్తత్వాచ్ఛ్రీరామస్య దండనాధికారో నాపోద్యతే కేనాపీతి నిశ్చేతవ్యమ్. తదేవోపపాదయతి తాటకావధఘట్టే శ్రీరామం ప్రతి విశ్వామిత్రః: శ్లో. రాజ్యభారనియుక్తానా మేష ధర్మస్సనాతనః, అధర్మ్యాం జహి కాకుత్థ్స ధర్మో హ్యస్యా న విద్యతే - ఇతి.

తథాచేత్ 'వయం తు భరతాదేశవిధిం కృత్వా హరీశ్వర, త్వద్విధా న్భిన్నమర్యాదా న్నియంతుం పర్యవస్థితాః.' ఇతి వాలినం ప్రతి శ్రీరామోక్తిః కథం సంగచ్ఛతే? ఇత్యాకాంక్షాయా ముచ్యతే. భరతో రాజ్యం యదా నైచ్ఛత్తదా కిల వాల్యాదిదుష్టదండనాధికారః పిత్రాదిదత్తరాజ్యేన సాకం రామస్య ప్రాప్తః. తతః పూర్వం రాక్షసదండనాధికారఏవ రామస్య. తదేవోక్తమ్ - 'త్వం రాజా భరత! భవ స్వయం నరాణాం, వన్యానా మహమపి రాజరాణ్మృగాణా మితి.' అతస్తథోక్తిస్సంగచ్ఛతే.

వాలినం ప్రతి 'ఇక్ష్వాకూణా మియం భూమి స్సశైల వనకాననా' ఇతి శ్రీరామస్యోక్తేః కిష్కింధారాజ్యం కథ మిక్ష్వాకుసంబంధి ఇతి ప్రశ్నః కేషాంచిత్ ; తస్యోత్తరం కిమితి చేత్ ? ఆహితాగ్నీనాం సర్వేషా మిక్ష్వాకూణాం బహుకృత్వోఽశ్వమేధే క్రియమాణే దిగ్విజయస్యాఽవశ్యంభావిత్వా త్కిష్కింధారాజ్యమపి తత్సంబంధి భవేత్ . తథా చాయోధ్యాకాండే 3 సర్గే దశరథసభావర్ణనసందర్భే. శ్లో. అథ తత్ర సమాసీనా స్తదా దశరథం నృపం, ప్రాచ్యోదీచ్యాః ప్రతీచ్యాశ్చ దాక్షిణాత్యాశ్చ భూమిపాః. మ్లేచ్ఛాశ్చాార్యాశ్చ యే చాన్యే వనశైలాంతవాసినః, ఉపాసాంచక్రిరే సర్వే తం దేవా ఇవ వాసవ-మితి. తత్రస్థ వనశైలాంతవాసినాం మధ్యే కిష్కింధారాజ్యమ ప్యుక్తం భవతి. అత స్త త్సత్యమేవ.

తథాచే చ్ఛ్రీరామ స్స్వాజ్ఞాం ప్రచరన్నేవ సుగ్రీవేణ సీతాన్వేషణరూప కార్యం కుతో న కారితవాన్, తదర్థం ప్రత్యుపకారం కరిష్యామీతి కిమర్థ ముక్త్వా నిత్యోక్తే రాజ్య విహీనేన సుగ్రీవేణ కథం ధర్మాత్మా శ్రీరామః ప్రత్యుప కార మంతరా స్వకార్యం కారయితు మీహేత?

నను సాక్షా ద్భగవత శ్శ్రీరామస్య తిర్యక్సాహాయ్యం కిమర్థ మితిచే దుచ్యతే. శ్లో. యో వానరాణాం రాజానం సుగ్రీవం శరణం గతః, అహో ఽస్య సదృశం సఖ్యం తిర్యగ్యోనిగతై స్సహ- ఇత్యాదినా జిఘాంసితో రావణ స్స్వ మన

మర్థం మన్యతామ్. తత్త్వత స్సూర్యపుత్రస్య సుగ్రీవస్య సఖ్యం సూర్యవంశోద్భవస్య శ్రీరామస్య న న్యూనగౌరవమ్. తథా చేత్ అనాయాసేన రావణం హంతుం శక్యత ఇతి మనసి నిధాయ స్వస్య బృందాయా శ్శాపస్య, రావణస్య తు నంది శాపస్య చావ్యాహతప్రసరత్వా త్కపీన్ సహాయత్వేన చకా రేత్యతో న కిమపి వైషమ్య మస్తి.

నను భవదుక్తరీత్యా కిష్కింధారాజ్యం యద్యైక్ష్వాకవం, తర్హి వానరాధిపతినా వాలినా కుత స్సీతాన్వేషణం న కారితం రామేణ? వాల్యేవ వక్ష్యతి. శ్లో. మామేవ యది పూర్వం త్వ మేతదర్థ మచోదయః, మైథిలీ మహ మేకాహ్నా తవ చానీతవా న్భవేత్ -ఇతి.తస్యోత్తర మిదమ్. శ్రీరామచంద్ర స్వభావస్తు. శ్లో. కులోచితమతిః క్షాత్త్రం ధర్మం స్వం బహు మన్యతే- ఇతి శ్రవణాత్. మనుస్మృతౌ-8 అధ్యాయే శ్లో. అదండ్యా న్దండయన్ రాజా దండ్యాం శ్చైవా ప్యదండయన్, అయశో మహ దాప్నోతి నరకం చాధిగచ్ఛతి - ఇతి స్మృత్యా వాలీ దండ్య ఏవేతి సీతాన్వేషణాయోగ్య ఇతి చ నాకార యత్.

కుతో వాలీ దండ్య ఇతిచేత్ పూర్వమేవ. శ్లో. దారాః పుత్రాః పురం రాష్ట్రం భోగాచ్ఛాదనభాజనం, సర్వమేవావి భక్తం నో భవిష్యతి న సంశయ- ఇత్యగ్నిసాక్షికం వాలిరావ ణయో ర్మైత్రీకరణాత్, మనుస్మృతౌ 8 అధ్యాయే:

'హన్యాద్ద్విట్సువినం తథే'తి వచనేన చ శత్రుసేవీ వాలీ శత్రుతుల్యో దండ్య ఏవేతి స్పష్టమ్.

శ్రీరామసుగ్రీవసఖ్యే కిష్కింధాకాండే ౫ సర్గే. శ్లో. 'తతోఽగ్నిం దీప్యమానం తౌ చక్రతుశ్చ ప్రదక్షిణం, సుగ్రీవో రాఘవశ్చైవ వయస్యత్వ ముపాగతౌ, సుగ్రీవో రాఘవం వాక్య మిత్యువాచ ప్రహృష్టవత్, త్వం వయస్యోఽసి మే హృద్యో హ్యేకం దుఃఖం సుఖం చ నౌ' ఇత్యుక్త్యా సుగ్రీవ శత్రుత్వేన వాలీ శ్రీరామస్యాపి శత్రుప్రాయోభవతి. తథైవ సుగ్రీవస్యాపి రావణాదయః- తదేవోక్తం వాలినం ప్రతి శ్రీరామేణాపి- శ్లో. "సుగ్రీవేణ చ మే సఖ్యం లక్ష్మణేన యథా తథేతి". అర్థశాస్త్రరీత్యా వాలిహననే శ్రీరామస్య శత్ర్వేక దేశహననరూపప్రయోజనసత్త్వేపి, యాజ్ఞవల్క్యస్మృతౌ వ్యవహారకాండే ౨౧ శ్లో. అర్థశాస్త్రాత్తు బలవ ద్ధర్మశాస్త్ర మితి స్థితిః- ఇత్యుక్తన్యాయేన వాలిని ప్రజావతీకాముకత్వదోషం విజ్ఞాయ తదనురూపశిక్షా విధేయేతి- శ్లో. ఔరసీం భగినీం వాఽపి భార్యాం వాఽప్యనుజస్య యః, ప్రచరేత నరః కామా త్తస్య దండో వధః స్మృతః- ఇతి తస్య వధరూపస్యైవ దండస్య స్మరణాత్ వాలినం హనిష్యామీత్యాత్మనా సుగ్రీవసన్నిధౌ ప్రతిజ్ఞాతత్వాచ్చ దీనబంధో ర్భగవత శ్రీరామచంద్రస్య సుగ్రీవ రాజ్యదారాద్యపహర్తృవాలివధపూర్వకం దీనసుగ్రీవరక్షణ స్యావశ్యకత్వాచ్చ వాలినా సీతాన్వేషణం న కారితమ్. కించ న కేవలం సీతాలాభప్రయోజనం శ్రీరామస్య; కిం త్వాజాన

రిపో ర్లోకకంటకస్య రావణస్య వధపురస్సరం జగదుపకారః ప్రధాన మితి సీతాన్వేషణం కథమపి కారిత మితి మంతవ్యమ్.

నను సుగ్రీవవాక్యశ్రవణమాత్రేణ వాలినో దోషా దోషా వవిచార్య హనిష్యామీతి ప్రతిజ్ఞాకరణం శ్రీరామస్య యుక్తం వేతి పృష్టే సాధకవచనాన్యుదాహృత్య సమాధీయతే:- శ్రీరామేణ అతఃపూర్వమే వారణ్యకాండే ౭౧ సర్గే కబంధముఖేనసుగ్రీవధర్మస్య వాలినోఽధర్మస్య చ సమ్యక్ఛ్రుతత్వాత్ ; తర్హి దానవస్య కబంధస్య వాక్యం న ప్రమాణమితి శంకనీయం, తదేవ ప్రతిపాదయతి తస్మిన్నేవ ఘట్టే- శ్లో 'విజ్ఞానం హి మమ భ్రష్టం శాపదోషేణ రాఘవ !, దగ్ధస్త్వయాఽహ మవశే న్యాయేన రఘునందన. వక్ష్యామి త మహం వీర ! య స్త్వం జ్ఞాస్యసి రాక్షసం, న హి తస్యాఽ స్త్వవిజ్ఞాతం త్రిషు లోకేషు రాఘవ, సర్వా న్పరిసృతో లోకా న్పురాసౌ కారణాంతరే' ఇత్యాదినా దానవోపాధిత్వసమయే సాక్ష్యానర్హత్వ మాశంక్య శ్రీరామేణ దహ్యమానః కబంధః, ౭౨ సర్గే: శ్లో- 'స విధూయ చితా మాశు విధూమోఽగ్ని రివోత్థితః, ప్రభయా చ మహాతేజా దిశో దశ విరాజయన్, శ్రూయతాం రామ వక్ష్యామి సుగ్రీవో నామ వానరః, భ్రాత్రా నిరస్తః క్రుద్ధేన వాలినా శక్రసూనునా, సత్యసంధో వినీతశ్చ ధృతిమా న్మతిమా న్మహాన్, వయస్యం త్వం కురు క్షిప్ర మితో గత్వాఽద్య రాఘవ, సచ తే నావమంతవ్యః సుగ్రీవో వానరాధిపః, కృతజ్ఞః కామరూపీ చ సమయార్థీ చ

వీర్యవాన్. స ఋక్షరజసః పుత్రః పంపా మటతి శంకితః, భాస్కర స్యౌరసః పుత్రో వాలినా కృతకిల్బిషః' ఇత్యుక్త్వా తతః 23 సర్గే సుగ్రీవస్య మాహాత్మ్యం ప్రకటీకరోతి. శ్లో. ఋశ్యమూకస్తు పంపాయాః పురస్తాత్పుష్పితద్రుమః, ఉదారో బ్రహ్మణా చైవ పూర్వకాలే వినిర్మితః. యస్తు తం విషమాచారః పాపకర్మాఽధిరోహతి, తత్రైవ ప్రహరంత్యేనం సుప్తమాదాయ రాక్షసాః. తస్యాం వసతి సుగ్రీవః చతుర్భిస్సహ వానరైః-ఇతి.

అత్రైకసాక్షీ న గ్రాహ్య ఇతి న శంకనీయం. మనుస్మృతిః అ. 16 శ్లో. ఏకోఽలుబ్ధస్తు సాక్షీ స్యాత్. వ్యా:— ఏకోఽపి సాక్షీ లోభాదిరహిత స్స్యాద్యది గ్రాహ్య ఏవేతి. తత్రైవ వ్యాసోఽపి. శ్లో. 'శుచిక్రియశ్చ ధర్మజ్ఞ స్సాక్షీ తత్రావిశేషతః" ఇత్యాద్యుక్తహేతోః.

తథాపి వాల్మీకిరామాయణే 28 సర్గే శబర్యా సుగ్రీవగుణవాలిదుర్గుణయోః శ్రవణాత్, పునశ్చ కిష్కింధాకాండే 8 సర్గే శ్లో. 'నానృతం వక్ష్యతే వీరో హనుమాన్మారుతాత్మజ' ఇతిలక్ష్మణ బహుమతేన ఋశ్యమూకనివాసినా హనుమతా శూయమాణత్వాత్, అవిచారితకారీతి శ్రీరామస్య నాపవాదః; తథాచే త్సుగ్రీవచోదనావసరః కిమర్థ ఇతిచేదుచ్యతే—శ్రీరామప్రభుత్వధర్మస్య, బాలరామాయణే శ్లో. 'నిత్యం ప్రముదితా స్సర్వే యథాకృతయుగే తథా' ఇత్యుక్త్వా కృతయుగధర్మానుసారిత్వాత్, 'కృతేతు మానవా

ధర్మా' ఇతిస్మరణాచ్చ, మనుస్మృతౌ ౮.అ.౪౩ శ్లో. నోత్పాదయే త్స్వయం కార్య మితి. తత్రైవ కాత్యాయనోపి శ్లో. న రాజాతు వశత్వేన ధనలోభేన వా పునః, స్వయం కర్మాణి కుర్వీత నరాణా మవివాదనే - ఇత్యాదివచనాత్ వాలినం హంతు మితఃపూర్వం వివాదనివేదనాభావా దుపేక్షాకరణేపి సాంప్రతం సుగ్రీవచోదనావ్యాజేన వాలినం హంతుం ప్రతిజజ్ఞే శ్రీరామ ఇతిజ్ఞేయమ్.

సత్యం; తథాచే ద్వధార్హో వాలీ స్వదోషం శ్రావయిత్వా హంతవ్యఃకిలేతిచే త్తథాసామాన్యవ్యవహారేనియమో, న సాహసవ్యవహారే. తథోత్తమసాహసే యత్ర కుత్రాపి వధదండస్మరణాత్ 'యథా - యాజ్ఞవల్క్యస్మృతౌ వ్యవహారకాండే సాహసప్రకరణే ౨౨౮శ్లో. సామాన్యం ద్రవ్యహరణం ప్రసభాత్సాహసం స్మృతమ్. వ్యాఖ్యా: రాజదండజనాక్రోశౌ చోల్లంఘ్య రాజపురుషేతరసమక్షం యత్కించి ద్ధరణమారణపరదారప్రధర్షణాదికం క్రియతే తత్సర్వం సాహసలక్షణ మితి. నారదేనాపి సాహసస్వరూపం తస్య దండనవిధిశ్చ నిరూప్యతే- శ్లో. సహసా క్రియతే కర్మ యత్కించి ద్బలదర్పితైః, తత్సాహస మితి ప్రోక్తం సహో బల మిహోచ్యతే, తత్పున స్త్రివిధం జ్ఞేయ మధమం మధ్యమం తథా, ఉత్తమం చేతి శాస్త్రేషు తస్యోక్తం లక్షణం పృథక్. వ్యాపాదో విష

శస్త్రాద్యైః పరదారాభిమర్శనం, ప్రాణావరోధి యచ్చాన్య దుక్త ముత్తమసాహసమ్. వధ స్సర్వాపహరణం పురాన్నిర్వాసనం వనే, తదంగచ్ఛేద ఇత్యుక్తో దండ ఉత్తమసాహసే- ఇతి. వ్యాఖ్యా:— వధాదయ శ్చాపరాధ తారతమ్యా దుత్తమ సాహసే సమస్తా వ్యస్తా వా యోజ్యా ఇతి నిర్ణయాత్.

నను శ్రీరామవాలిసంభాషణే శ్రీరామాశయః వాలీ మృగ ఇతి వా, మనుష్యవ ద్ధర్మబద్ధ ఇతి వా స్ఫురతీతి చేత్, ఉచ్యతే; శ్రీరామః స్వాత్మానం మానవధర్మోపేత మితి, వాలినం వానరధర్మోపేత మిత్యేవ జ్ఞాత్వా సంభాషితవా నితి తద్ఘట్టీయ శ్లోకానా మామూలాగ్ర పర్యాలోచనే స్పష్ట మవగమ్యతే. తర్హి వానరత్వసాధారణమృగధర్మోపేతస్య వాలినః సోదరదారాభిగమనం పాపహేతుః కథం భవే దిత్యుక్తే సమాధీయతే. వాల్యాదయో వానరాః న కేవలమృగప్రాయాః; నేతిచే న్న;మృగాణాం రాజ్యదారాదినియమాభావప్రసక్తేః మూలచ్ఛేద ఏవాత్ర భవేత్. రామాయణస్థవానరాణాం ప్రవర్తనేన, తే ధర్మబద్ధా ఏవేతి జ్ఞాతుం శక్యతే, బ్రహ్మక్షత్రరాజధర్మవిశిష్టత్వాత్; వాలిసుగ్రీవహనుమదాదీనా మధీతాఖిల విద్యత్వాచ్చ. కింతు విశేషరూపవానరధర్మేషు జీవతో భ్రాతు స్తద్భార్యాగమనస్య పాపహేతుత్వేన పరిగణన మేవ రామాయణే సర్వత్ర దృశ్యతే. తథాహి: కిష్కింధాకాండే ౧౮ సర్గే

వాలినంప్రతి శ్రీరామోక్తిః-శ్లో. తదేతత్కారణం పశ్య యదర్థం త్వం మయా హతః, భ్రాతు ర్వర్తసి భార్యాయాం త్యక్త్వా ధర్మం సనాతనమ్. అస్య త్వం ధరమాణస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః, రుమాయాం వర్తసే కామా త్స్నుషాయాం పాపకర్మకృత్. దండా దన్యం న పశ్యామి నిగ్రహం హరియూథప, ఔరసీం భగినీం వాపి భార్యాం వా ప్యనుజస్య యః, ప్రచరేత నరః కామా త్తస్య దండో వధః స్మృతః’ ఇతి. అత్రత్య ధరమాణస్యేతి పదస్య జీవితం ధారయత ఇత్యర్థః. అనేన జీవతో భ్రాతుః భార్యా న గ్రాహ్యా, మృతస్య తు గ్రాహ్యేతి తత్కులధర్మ ఇతి సిధ్యతి. అతఏవ హి వాలినో బిలగమనానంతరం తం మృత మితి మత్వా మంత్రిభి రభిషిక్తస్య సుగ్రీవస్య తారాపరిగ్రహం రామో న నిందితవాన్. తదేవాంగదో వక్ష్యతి-. శ్లో. భ్రాతు ర్జ్యేష్ఠస్య యో భార్యాం జీవతో మహిషీం ప్రియాం, ధర్మేణ మాతరం యస్తు స్వీకరోతి జుగుప్సిత - మిత్యాదినా జీవతో గ్రహణం పాపహేతు రేవేతి ద్యోత్యతే.

అత ఏవ సహగమనయత్నపరాం తారా ముద్దిశ్య శ్రీరామసంభాషణేపి తేషాం ప్రత్యేకధర్మా స్సంతీతి జ్ఞాయతే. తథా హి శ్రీశివరామాయణే రామచంద్రికథామృతే చ -

శ్లో. న వానరాణాం ధర్మోఽయం చితాం నారోహ సుందరి, చితారోహం న కుర్వంతి శిశుమత్యో నరేష్వపి. అస్మాకం మాతరో నైవ చితా మారురుహు స్తతః, అప్రౌఢశిశుకా త్వం హి న నరీ కింతు వానరీ. శ్రేయాన్ స్వధర్మో విగుణః పరధర్మా త్స్వనుష్ఠితాత్, యది కుర్యా స్తదా కర్మ స్వాత్మ హంత్రీ భవిష్యసీతి.

ఏవం చ ధర్మసౌక్ష్మ్యపరిజ్ఞానే క్వచి దధర్మవ ల్లోకే ప్రతీయమానకర్మాపి ధర్మ ఏవ భవతి. తథైవ ధర్మవ దధర్మం నిరూప్యతే. మహాభారతే ఆదిపర్వణి భీష్మశల్యసంభాషణే శల్యః- శ్లో. పూర్వం ప్రవర్తితం కించిత్కులేఽస్మి న్నృపసత్తమైః, సాధు వా యది వాఽసాధు తన్నాతిక్రాంతుముత్సహే. వ్యక్తం తద్భవత శ్చాఽపి విహితం నాత్ర సంశయః, న చ యుక్తం తథా వక్తుం భవా న్దేహీతి సత్తమ. కులధర్మ స్స నో వీర ప్రమాణం పరమం చ తత్. తం భీష్మః ప్రత్యువాచేదం మద్రరాజం మహామతిః, ధర్మ ఏవ పరో రాజన్ స్వయ ముక్త స్స్వయంభువా, నాత్ర కశ్చన దోషోఽస్తి పూర్వై ర్విధి రయం కృతః. విదితేయం చ తే శల్య మర్యాదా సాధుసమ్మతా- ఇతి. తత శ్శల్యః భీష్మప్రదత్తం బహువిధం ధనం ప్రతిగృహ్య స్వసారం మాద్రీం పాండురాజాయ దత్తవా నితి ప్రతిపాదన మస్తి. తద్వ ద్భాతృమరణానంతరం తస్య భార్యాపరిగ్రహోఽపి వానరాణాం స్వధర్మ ఇతి ద్యోత్యతే.

భవతు పూర్వోక్తవిధయా వాలీ ధర్మజ్ఞేన రామేణ హంతవ్యః, పాపీయా నేవేత్యురరీకుర్మః. కథం తర్హి విదితవేదితవ్యః శూరధర్మజ్ఞః శ్రీరామచంద్రో వాలినం వృక్షషండే విలీయ హతవా నితి చేత్ - ఉచ్యతే; శ్రీరామోఽభిముఖం స్థిత్వైవ వాలినం హంతుం యది ప్రవర్తేత తర్హి సర్వార్థహానిపూర్వక మవతారప్రయోజన మేవ లుప్యేత; కథ మితి చేత్: వాలినః శ్రీరామదర్శనే తారాసమక్ష ముక్తరీత్యా వాలీ శరణ మభిగచ్ఛేత్; అతః శ్రీరామస్య స్వప్రతిజ్ఞాభంగః, మిత్రద్రోహః, అవతారాదర్వాగ్ దత్తస్యవరస్య భంగః, వాలివద్రావణస్యాఽపి శరణాగతిః, తేన తస్య శరణాగతరక్షకత్వేన రావణవధాఽసంభవః, తతో దేవకార్యభంగః, మహర్షీణాం సన్నిధౌ స్వస్య సర్వరాక్షసవధప్రతిజ్ఞాహానిః, జానకీశోకప్రతీకారాభావః, స్వపౌరుషాప్రకటనద్వారా శూరపురుషాణాం ధురి కీర్తిలోపః, పశ్చాద్రావణేన పూర్వవల్లోకబాధా, తేన జగద్ధానిః. కిం బహునా, ఏవ మవతారప్రయోజనలోప ఆపద్యేత. తథా హి స్కాందే- అభయే వాలినే దత్తే ప్రతిజ్ఞా పరిహీయతే, రావణస్య సఖా వాలీ రావణోఽపి వ్రజేత్తు మామ్. రావణస్య వధాభావా దవతారఫలం నహీతి. అన్యచ్చ, ఉమాసంహితాయాం ౧౦ అధ్యాయే-అసురాశ్చ సురాశ్చాపి యోక్త్రం కృత్వా చ వాసుకిం, మమంథుః కలశాంభోధిం పీయూషోత్పత్తిలిప్సయా. వక్త్రం దేవాః సురాః పుచ్ఛం విచకర్షు రరిందమాః,విషాగ్నినాదహ్యమానా న్వీక్ష్య దేవా న్విధిః స్వయమ్.

ఆహూయ వాలినం బ్రహ్మ దదౌ వర మనుత్తమం, ప్రతీప వర్తినో భూయా దర్ధం బల మరిందమ. ఇత్థం దత్త్వా వరం దేవః కాంచనీం కమలస్రజం, ప్రదాయ చేంద్రద్వారేణ మమంథుః కలశాంబుధిమ్. తయా భూషితకంఠస్య బలం ప్రజ్ఞా న మేవ చ, శోభతే వర్ధతే నిత్యం కాంచనాంబుజధారణాత్. ఆహూయ వాలినం బ్రహ్మ దదౌ వర మనుత్తమం, ప్రతీప వర్తినో భూయా దర్ధం బల మరింద' మేతి వరప్రదానాత్, బ్రహ్మదత్తవరం పాలయితు మేవ నాభిముఖ్యేన శ్రీరామస్య వాలిహననం న్యాయ్యమ్. ఏతద్వృత్తం శ్రీరామస్య న కేనా ప్యుక్తం తథాఽపి సర్వజ్ఞ శ్శ్రీరామ స్స్వమాహాత్మ్యా త్తద్ జ్ఞాత్వా తథా కృతవాన్; తావన్మాత్రేణ అధర్మ మితి వక్తుం న శక్యమ్. ధర్మసౌక్ష్మ్యజ్ఞాతార ఏవ వివేకినః. అతఏవ బాల్యే తాటకావధఘట్టే స్త్రీయం హంతుం శంకమానం శ్రీరామం ప్రతి విశ్వామిత్రేణ బాహ్యదృష్ట్యాఽధర్మరూపత్వేన ప్రతీయ మానేఽపి తాటకావధే రాజ్యభారనియుక్తస్య ప్రజారక్షణ కారణాత్ అవశ్యం ధర్మవ త్కర్తవ్య మేవేతి నిర్ణీతమ్. తథాహి: శ్లో. చాతుర్వర్ణ్యహితార్థాయ కర్తవ్యం రాజసూనునా, నృశంస మనృశంసం వా ప్రజారక్షణకారణాత్, రాజ్యభారని యుక్తానా మేష ధర్మ స్సనాతనః- ఇతి.

నను తథాపి సహస్ర మనర్థా స్సంభవంతు, శూరస్య విలీయ హననం న యుజ్యతే ఇత్యాశంక్యేత, తన్నివర్త్యతే; వాలినం శ్రీరామః శూరమివ యుద్ధరంగే న హతవాన్.

శ్రీరామస్య యుద్ధప్రసక్తి రేవాత్ర నాస్తి. కింతు పూర్వం ప్రతిపాదితయా రీత్యా వాలీ వధదండార్హ ఇతి నిష్పన్నమ్. తథా వధ్యమానస్య వాలినో యేన కేనాపి మార్గేణ వధః కర్తవ్యః. తత్ర స ఏవ ధర్మః. కుతో వాఽధర్మ ఆచరితః శ్రీరామేణ, తథా విలీయ హనిష్యామీతి శ్రీరామావతారా త్పూర్వ మేవ శ్రీరామత్వేన అవతరిష్యమాణ శివేన కృతస్య శపథస్యావశ్యం నిర్వర్తనీయత్వాచ్చ ధర్మ ఏవ వాలినః ప్రచ్ఛన్నహననమ్. తథా హి- మహాభారతే ఆశ్చర్య పర్వణి శేషధర్మే ౨౮ అధ్యాయే శిష్యసహితస్య మమ మోక్షో దాతవ్య ఇతి యాచమానం సుశాంతం ప్రతి శంకరోక్తిః- శ్లో. మతంగో నామ విప్రర్షి ర్భవితాసి ద్విజోత్తమ, ఇంద్రపుత్రో హ్యాయం శూద్రో వాలీతి ఖ్యాతి మేష్యతి. రామో దాశరథి ర్భూత్వా జటావల్కలవాం స్తదా, కిష్కింధాయాం బహిర్దేశే వాలినం హేమమాలినమ్. హనిష్యామి శరేణాశు విదూరేఽదృష్టిగోచరే, ఇత్యుక్త్వా సహసా దేవో దేవై స్సహ తిరోదధే. కస్యచి త్త్వథ కాలస్య ద్విజశూద్రాలయం గతౌ, మతంగోఽభూ త్సుశాంతోఽసౌ సర్వధర్మపరో నృప. శూద్రో వాలిత్వ మాపన్నో హ్యసంఖ్యేయబల స్తథా, కుర్వీత స్తప ఉగ్రం తు మతంగస్య విరోధకృత్. శంకర స్సర్వభక్తానాం తదా రామత్వ మాప్తవాన్. ప్రాప్తవాన్వన మత్యుగ్రం పితు ర్వచనగౌరవాత్, పంపాసరోవరం గత్వా రామాఖ్యో భగవా న్హరః, ఆదిత్యసూనో ర్వ్యాజేన

హత్వా వాలిన మగ్రీతః. స్వపదం దత్తవా- నిత్యాదినా. అత ఏవ ఉమాసంహితాయాం దశమాధ్యాయే- శ్లో. పూర్వ దత్తవరం వీక్ష్య వాలే ర్నిధన మిష్యతే, అన్యథా రఘునాథస్య యశో హీయేత పార్వతి-ఇతి శివేన ప్రతిపాదితం. అన్యచ్చ, మనుస్మృతౌ ౮ అధ్యా. ౩౫౦ం శ్లో. ఆతతాయినమాయాంతం హన్యా దేవాఽ విచారయన్, నాతతాయివధో దోషో హంతు ర్భవతి కశ్చన. ప్రకాశం వాఽప్రకాశం వా మన్యు స్తం మన్యు మృచ్ఛతీ-త్యుక్త్యా వాలినః ప్రచ్ఛన్నహననే శ్రీరామస్య దోష లేశోఽపి నాస్తీ త్యుక్తం భవతి. కథం వాలీ చాతతాయీ త్యుక్తే తత్రైవ- శ్లో. అగ్నిదో గరద శ్చైవ శస్త్రపాణి ర్ధనా పహః, క్షేత్రదారాపహర్తా చ ష డేతే హ్యాతతాయిన - ఇతి స్మృతే స్సుగ్రీవధన దారాపహరణా దాతతాయీ వాలీతి సిద్ధమ్. తచ్ఛిక్షా చ పూర్వమేవ నిర్ణీతా.

తథాచే త్స్వయమేవ వాలినం వధరూపశిక్షయా కథ మశిక్షయచ్ఛ్రీరామః? లోకే తావ ద్వధశిక్షాం సేవకైః కార యిష్యతి ఖలు రాజా ఇత్యుక్తే, శ్రీరామబాణస్యైవ శక్తి రస్తి వాలిహననే, సప్తతాలచ్ఛేదనాత్, నాన్యస్య. అన్యచ్చ, ప్రకీర్ణాఖ్యవివాదస్తు కేవలనృపాశ్రయత్వాత్. ప్రకీర్ణవివాద లక్షణం చోక్తం నారదేన- శ్లో. ప్రకీర్ణకే పున ర్జ్ఞేయా వ్యవ హారా నృపాశ్రయాః, రాజ్ఞా మాజ్ఞాప్రతీఘాత స్తత్కర్మాకరణం తథా. పురప్రధానసంభేదః ప్రకృతీనాం తథైవ చ, పరిగ్రహావి లోపశ్చ లోప ఆశ్రమిణామపీత్యాదివిషయా నృపసమవాయినః. నృప ఏవ తత్పక్ష మాలంబ్య శిక్షణం కుర్యాదిత్యుక్తత్వాచ్చ.

తథాచే ద్వాలిసుగ్రీవయో ర్యుధ్యమానయో స్తతో ర్బాణపాతం కథం కృతవాన్ శ్రీరామ ఇత్యాశంక్య ఉచ్యతే:- శ్రీరామేణ చతుర్దశవర్షపూర్తిపర్యంతం పట్టణం న ప్రవేష్టవ్యమ్. వాలినం విహాయ సుగ్రీవస్య సాహాయ్యార్థం సకల వానరవాహినీ స్థాతవ్యా. శ్రీరామ స్స్వయమేవ వాలినం ప్రత్యాహ్వానే సర్వవానరానీకసహితః ప్రయాస్యతి కిల వాలీ. తత స్తాన్ హత్వా వాలినం హంతుం శక్యతే; అన్యథా న శక్యం రామస్య. తస్మా దేత త్సర్వ మాలోచ్య భగవాన్ శ్రీరామః వాలిన మాకారయేతి సుగ్రీవం చోదితవాన్. సుగ్రీవేణాఽఽహ్వానే కృతే పూర్వవైరేణ సహాగత్య వాలీ ముష్టినాఽనుజోరసి జఘాన. తతోఽన్యోన్యయుద్ధ మకస్మాత్ప్రవృత్తమ్. తత్సమయే శ్రీరామోఽపి- శ్లో. కిష్కింధాయాం బహిర్దేశే వాలినం హేమమాలినం, హనిష్యామి శరేణాశు విదూరేఽదృష్టిగోచరే-ఇతి పూర్వదత్తవరావిరోధేన కాంచనమాలారహితవాలినం దృష్ట్వా జీవద్వాలికంఠవిద్యమానహేమమాలాధారణం సుగ్రీవస్య క్షేమాయ భవతీతి మనసి నిధాయ వాలిన ఉరసి న ముమోచ బాణమ్. వాలితాడన మసహమానో దుద్రువే సుగ్రీవః. యుద్ధా దుపరతో వాలీ పురం జగామ. తత శ్శ్రీరామోఽపి సుగ్రీవం దృష్ట్వా ఉభయో రూపాభిన్నత్వా దభిజ్ఞానాభావా చ్చ మయా న ప్రముక్తో బాణఇతి సమాదధే సుగ్రీవమ్. పునా రామచోదనయా సుగ్రీవో వాలిన మాజుహావ. తదా వాలీ హేమమాలీ

స న్నాగత్య అనుజోరసి పున ర్ముష్టినా జఘాన. శ్రీరామ స్త్వద మంతరం నిరీక్ష్య వాలిన మేకేన బాణేనాపాతయత్. న హతవాన్, కిం తు నిర్మంథనార్థ మపాతయత్; అన్యథాచే చ్ఛ్రీరామబాణపాతనానంతరం ప్రసంగసంభాషణావకాశః కుత్రాపి న; భస్మీకరణమేవ. తథాహ్యుక్తం శివరామాయణే శ్లో. త్వం నిర్దుష్టో భవే స్త్వర్హి జీవయామి తపోబలాత్, బలీ మానీ చ త్వం తస్మా న్నిర్భర్త్స్యతి వదామి వై - ఇతి. రాజధర్మేషు వధ్య మన్యై ర్నానాయ్య యత్నతో బంధనం న దూష్యమ్. శ్రీరామసంభాషణానంతరం వాలీ ఆత్మానం దోషిణం సమ్యగ్ జ్ఞాత్వా - శ్లో. న మాం జీవయ భో రామ గచ్ఛామి త్రిదివం ప్రభో- ఇతి శ్రీరామం ప్రార్థితవాన్. తతో బాణ ముద్ధృత్య వాలినం హతవాన్ శ్రీరామ ఇత్యత్ర శంకాగంధలేశోఽపి నాస్తీతి కంఠోక్త్యా ఉక్తః.

ఏతాదృగ్వృత్తసమర్థనాపేక్షయా వాలివృత్తాంత మంతరా రామకథావర్ణనపరాణి రామచరితా న్యేవాస్మచ్ఛ్లాఘాపాత్రాణి భవంతీతి యది కేచన మన్యేరన్, కస్మింశ్చి ద్రూపకే ముఖ్యపాత్రాభావే యథా న శ్లాఘాపాత్రం భవే త్తద్వ దేతాని రామచరితాని వాలివృత్తాంతశూన్యానిభవేయురితి వక్తవ్యమ్. కథ మితి చేత్, బలశాలినం వాలినం విహాయ కాపిశాయనమదమత్తతుల్యాః చపలాః కపయః కథ మేకత్ర సమావిష్టా అమానుషాణి కార్యాణి సాధయంతః అన్తతః శ్రీరామసహాయతాం వ్రజేయుః. తాదృగ్వాలిసాధ్వసాదేవ కపి

సైన్యం రావణాలోడితం న బభూవ. ఇద మేవ సాహాయ్యం కృతం వాలినా శ్రీరామస్య. శ్రీరామసాహాయ్యార్థమేవ వాలిజనన మపి.

అత్ర వాలివధరహస్యార్థ స్త్వేవం:- జ్యోతిష్మతీశాపాద్రావణేన పరాభూతః పాకశాసనః వాలిరూపేణ స్థిత్వా రావణం పరాభూయ, వానరాన్ పరిపాల్య రావణవధోద్దేశే నావతరిష్యతః రాఘవస్య సాహాయ్యార్థం వానరా నుపయోక్తుకామః శ్రీరామే సమీప మాగతే పశ్యత్సు వానరేషు ఆత్మబలా చ్ఛతగుణం శ్రీరామబల మితి నిర్దేశార్థం పాపిష్ఠ వానరదేహం శ్రీరామబాణతీర్థే క్షాళయిత్వా కృతార్థస్సన్ పున రింద్రలోకం జగామేతి.

వాలివధవిషయే శ్రీరామస్య అయుక్తప్రవర్తన మాశంకమానాః ఇమం శ్రీరామబాణాభిహతవాలిప్రోక్త శ్లోకత్రయం పఠిత్వా స్వీయసంశయం విసృజ్య శ్రీరామచంద్రే భక్తిభరితా స్సంతః స్వకీయం జన్మ కృతార్థయంతు. తథాహి కిష్కింధాకాండే ౧౮ సర్గే శ్రీరామంప్రతి వాలీ - శ్లో. శరాభితప్తేన విచేతసా మయా ప్రదూషిత స్త్వం యదజానతా ప్రభో, ఇదం మహేంద్రోపమభీమవిక్రమ! ప్రసాదిత స్త్వం క్షమ మే నరేశ్వర! తదయుక్తం మయా పూర్వం ప్రమాదా దుక్త మప్రియం, త్వంహి దృష్టార్థతత్త్వజ్ఞః ప్రజానాంచ హితే రతః. కార్యకారణసిద్ధౌ తే ప్రసన్నా బుద్ధి రవ్యయా, మామప్యగతధర్మాణం ధర్మజ్ఞ పరిపాలయ- ఇత్యేవంగ్రంథవిస్తరభయా న్మదీయాం లేఖినీ మితో వ్యరమయ మితి శమ్.

[1]ఇత్యాక్రుశ్యాంతకో రామ ఇతి మత్వా భయాత్ స్థితాః ౪౨

ఇతి శ్రీరామాయణసారోద్ధారే కిష్కింధాకాండే
పంచమ స్సర్గః.

షష్ఠ స్సర్గః.

[2]తత స్సముపజిఘ్రంతీ కపిరాజస్య త న్ముఖం,
పతిం లోకా చ్చ్యుతం తారా మృతం వచన మబ్రవీత్. ౧

శేషే త్వం విషమే దుఃఖ మకృత్వా వచనం మమ,
ఉపలోపచితే వీర సుదుఃఖే వసుధాతలే. ౨

మత్తః ప్రియతరా నూనం వానరేంద్ర మహీ తవ,
మా మనాథాం విహాయైకాం గత స్త్వ మసి మానద. ౩

శూరాయ న ప్రదాతవ్యా కన్యా ఖలు విపశ్చితా,
శూరభార్యాం హతాం పశ్య సద్యో మాం విధవాం కృతామ్. ౪

అశ్మసారమయం నూన మిదం మే హృదయం దృఢం,
భర్తారం నిహతం దృష్ట్వా యన్నాద్య శతధా గతమ్. ౫

పతిహీనా తు యా నారీ కామం భవతు పుత్రిణీ,
ధనధాన్యై స్సుపూర్ణాపి విధవే త్యుచ్యతే జనైః. ౬

---

1 శివరా. 2 వాల్మీకి రా: సర్గ ౨౩

ఉవాచ తారా పింగాక్షం పుత్ర మంగద మంగనా. ౬౪

అవస్థాం పశ్చిమాం పశ్య పితుః పుత్ర సుదారుణాం,
అభివాదయ రాజానం పితరం పుత్ర మానదమ్. ౭౪

ఏవ ముక్త స్సముత్థాయ జగ్రాహ చరణౌ పితుః,
భుజాభ్యాం పీనవృత్తాభ్యా మంగదోఽహ మితిబ్రువన్. ౮౪

[1]తాం చాశ్రువేగేన దురాసదేన త్వభిప్లుతాం శోకమహార్ణవేన, పశ్యంస్తదా వాల్యనుజ స్తరస్వీ భ్రాతు ర్వధేనాప్రతిమేన తేపే. ౯౪

తస్మిన్ క్షణేఽభీక్ష్ణ మవేక్షమాణః క్షితిక్షమావా న్భువనస్య గోప్తా, రామో రుదంతీం వ్యసనే నిమగ్నాం సముత్సుక స్సోఽథ దదర్శ తారామ్. ౧౦౪

సా విస్ఫురంతీ పరిరభ్యమాణా భర్తు స్సకాశా దపనీయమానా, దదర్శ రామం శరచాపపాణిం స్వతేజసా సూర్య మివ జ్వలంతమ్. ౧౧౪

సా తం సమాసాద్య విశుద్ధసత్త్వా శోకేన సంభ్రాంతశరీరభావా, మనస్వినీ వాక్య మువాచ తారా రామం రణోత్సారణలబ్ధలక్షణమ్. ౧౨౪

1 వాల్మీకి రా: సర్గ ౨౪.

*త్వ మప్రమేయశ్చ దురాసదశ్చ జితేంద్రియ శ్శోత్తమ ధార్మికశ్చ, అక్షయ్యకీర్తిశ్చ విచక్షణశ్చ క్షితిక్షమా వాక్షతజోపమాక్షః. ౧౩౪

---

*వ్యా:—త్వమితి: త్వం, వక్ష్యమాణ కల్యాణగుణాను గుణధర్మవైలక్షణ్యా యుక్తః. అప్రమేయః- ప్రత్యక్షగమ్యో ఽపి మనసా దుర్విభావ్యస్వభావః. త్వ మప్రమేయః - శరచాపధరో ఽపి త్వం శంఖచక్రగదాధరో ఽసి. త్వ మప్రమేయః - పరికరరహితో ఽపి ప్రతాపాతిశయేన - నిరవధికపరికరపరిగత ఇవ దురవగాహో ఽసీ త్యేకవచనస్య భావః. ఏవ మంతఃకరణేన దుష్ప్రాపో ఽపి కిం బాహ్యకరణై స్సుప్రాపః? నేత్యాహ - దురాసదశ్చ మనసా దురాసదః; కథం ప్రకారాంతరేణ స్యాసద ఇతి భావః. దురాసదః, "మహాజనో యేన గత స్స పంథా" ఇత్యుక్తమ్. సన్మార్గంవినా పథఃస్ఖలితేన దుష్ప్రాప ఇత్యర్థః. దురాసదశ్చ షద్ల్ృ-విశరణగత్యవసాదనే ష్వితిధాతు పాఠోక్తార్థత్రయమపితంత్రేణోచ్యతే. నిత్యత్వాన్నవిశరణార్హః, విభుత్వా న్నవిచాలనార్హః, నిత్యానందత్వాన్నావసాదయితుం శక్య ఇత్యర్థః. దురాసదశ్చ వాలివధకుపితానాం ప్రతీకారాయ సన్నిధాన మపి గంతు మశక్య ఇత్యర్థః. దురాసదశ్చ బాహ్యకుదృష్టిభి ర్వ్యాఖ్యాతై రప్రకంప్యవైభవ ఇత్యర్థః. ఏవమప్రమేయత్వదురాధర్షత్వాభ్యాం సుదృష్టో ఽపి న పరరాజ్యపరిగ్ర

[1]అహం పత్యా చితాం సాక మారోక్ష్యామి జగత్ప్రభో,
తాం ప్రియస్యైనం శిశుం దీన మంగదం కరుణానిధే. ౧౮౪
ఇతి విజ్ఞాపితవతీం తారాం కరుణ మబ్రవీత్. ౧౮౫

హాలుబ్ధ ఇత్యాహ - జితేంద్రియశ్చ నిస్స్పృహతయా సుగ్రీవాయ దత్తరాజ్య ఇత్యర్థః. జితేంద్రియశ్చ యః కోఽపి పురుషః కాంచిద్యోషిత మాలక్ష్య నిర్వర్ణయతి, త్వంతు న తథా 'న రామః పరదారాన్వై చక్షుర్భ్యామపి పశ్య' తీత్యుక్తేః. జితేంద్రియశ్చ 'పశ్య త్యచక్షు స్స శృణో త్యకర్ణః అపాణిపాదో జవనో గ్రహీ' తేత్యాద్యుక్తరీత్యా సర్వేంద్రియై ర్వినాపి సర్వం సర్వత్ర సర్వదా జానన్నిత్యర్థః. జితేంద్రియః దుర్గ్రహం మనసా ప్యన్యై రింద్రియైరపి దుర్జయై రిత్యుక్తరీత్యా వాఙ్మనసాగోచరః, త్వం జితేంద్రియః త్వమేవ జితేంద్రియః ఏవం విరక్తోఽప్యయ మస్మద్ధింసయా అధార్మిక ఇతి మయా స్థితం; న ధర్మేత్యాహ ఉత్తమధార్మికశ్చ - స్వాశ్రితసంరక్షణార్థమేవంవిధవ్యాపారకారితయా పరమధార్మికః; లోకే స్వార్థకర్మకారీ అధమధార్మికః, స్వపరసాధారణకర్మకారీ మధ్యమధార్మికః, పరార్థమేవ ప్రవర్తమాన ఉత్తమధార్మికః; యద్వా ఆర్తసుగ్రీవరక్షణా ద్ధార్మికః; అకృత్యకరణేన నరకిణం వాలినం నిహత్య తస్య పూతత్వకరణా దుత్తమధార్మికః;

1 శివరామాయణే, శ్రీరామచంద్రికథాయ్యాం తేపి.

న వానరాణాం ధర్మోఽయం చితాం నారోహ సుందరి,
చితారోహం న కుర్వంతి శిశుమత్యో నరేష్వపి. ౧౬

అస్మాకం మాతరో నైవ చితా మారురుహు స్తతః,
అప్రౌఢశిశుకా త్వం హి న నరీ కింతు వానరీ. ౧౭

ప్రచ్ఛన్న వేధితయా నిరపరాధవధేన చ కథ మస్య ధార్మికత్వమిత్యాశంక్యాహ అక్షయ్యకీర్తిశ్చ- ఆశ్రితాపరాధితయా తిర్యక్షు మృగయాన్యాయేన పరాఙ్ముఖవధ స్యాదోషత్వా త్తిర్యగ్భి రాభిముఖ్యేన యుద్ధకరణస్య సార్వభౌమస్యానుచితత్వాచ్చ తవకీర్తి ర్నదూషయితుం శక్యేత్యర్థః. విచక్షణశ్చ- దూరదృష్టితయా యుక్తాయుక్తవిచారపూర్వకం సర్వకార్యకృత్. అతఏవహి నిరపరాధో మాభూ దితి కదాచి ద్వాలితః సుగ్రీవం పరాభవంప్రాపితవాన్;లక్ష్మ్యైవ పరిత్యపరిహారాయ గజపుష్పీం ధారితవాన్.ఏవం శత్రుహర్తాఽపి సపుత్రపౌత్రం సామాత్యం సమంత్రిజ్ఞాతిబాంధవం హత్వే త్యుక్తరీత్యా అంగదాదిష్వకించిత్కరతయా ప్రశస్తక్షమావానసీత్యాహ- క్షితిక్షమావాన్ క్షమయా- పృథివీసమ ఇత్యుక్తరీత్యా పంచాశత్కోటివిస్తీర్ణాయాః పృథివ్యా యావతీ క్షమా తావతీ తవైకస్యాస్తీతి భావః. క్షతజోపమాక్షః- వాలివిషయే కోపాతిశయే నాద్యాపి శోణీకృతనయనోఽపి తదీయేషు క్షమావాన్; యద్వా రక్తాస్యనేత్రపాణిః 'త్రితామ్రః' ఇత్యాదిసాముద్రికో క్తరీత్యా రక్తాంతనేత్రః 'రామో రక్తాంతలోచన' ఇతి హ్యుక్తేః ఇత్యాది.

శ్రేయాన్ స్వధర్మో విగుణః పరధర్మాత్స్వనుష్ఠితాత్,
యది కుర్యా స్తథా కర్మ స్వాత్మహంత్రీ భవిష్యసి. ౧౮

శ్రీరామోదిత మాకర్ణ్య పునః ప్రోవాచ సా తదా,
[1]రామ! మాం జహి బాణేన యేన వాలీ హత స్త్వయా. ౧౯

గచ్ఛామి పతిసాలోక్యం పతి ర్మా మభికాంక్షతే,
స్వర్గేఽపి న సుఖం తస్య మాం వినా రఘునందన. ౨౦

పత్నీవియోగజం దుఃఖ మనుభూతం త్వయాఽనఘ,
వాలినే మాం ప్రయచ్ఛాశు పత్నీదానఫలం లభేః. ౨౧

ఇత్యేవం విలపంతీం తాం తారాం రామో మహామనాః,
సాంత్వయామాస దయయా తత్త్వజ్ఞానోపదేశతః. ౨౨

కిం భీరు! శోచసే వ్యర్థం శోకస్యావిషయం పతిం,
పతి స్తవాయం దేహో వా జీవో వా వద తత్త్వతః. ౨౩

పంచాత్మకో జడో దేహ స్త్వఙ్మాంసరుధిరాస్థిమాన్,
కాలకర్మగుణోత్పన్నః సోఽప్యాస్తేఽద్యాపి తే పురః. ౨౪

మన్యసే జీవ మాత్మానం జీవ స్తర్హి నిరామయః,
న జాయతే న మ్రియతే న తిష్ఠతి న గచ్ఛతి. ౨౫

న స్త్రీ పుమా న్వా షండో వా జీవ స్సర్వగతోఽవ్యయః,
ఏక ఏవాద్వితీయోఽయ మాకాశవ దలేపకః. ౨౬

నిత్యో జ్ఞానమయ శ్శుద్ధ స్స కథం శోక మర్హతి. ౨౬½

1 అధ్యాత్మరా: సర్గ 3.

తారోవాచ:—

దేహోఽచిత్కాష్ఠవద్రామ జీవో నిత్య శ్చిదాత్మకః,
సుఖదుఃఖాదిసంబంధః కస్య స్యా ద్రామ మే వద. ౨౭।

శ్రీరామ ఉవాచ:—

* అహంకారాదిసంబంధో యావ ద్దేహేంద్రియై స్సహ,
సంసార స్తావ దేవ స్యా దాత్మన స్త్వవివేకినః. ౨౮।

మిథ్యారోపితసంసారో న స్వయం వినివర్తతే,
విషయాన్ ధ్యాయమానస్య స్వప్నే మిథ్యాగమో యథా. ౨౯।

అనాద్యవిద్యాసంబంధా త్తత్కార్యాహంకృతేస్తథా,
సంసారోఽ పార్థకోఽపి స్యా ద్రాగద్వేషాదిసంకులః. ౩౦।

---

*వ్యా:—అథాఽత్ర జీవస్య పిత్రాదివ్యవహారవివరణ ముచ్యతే. తథాహి-జీవప్రాణధారణే ఇత్యుక్తరీత్యా సూత్రే వ న్నాలికాయాం మణయ ఇవ ఇంద్రియాణి ధారితవాన్ జీవః. స ఏవ ప్రాణాఖ్య ఇత్యర్థః. అస్మిన్నర్థే ఛాందోగ్యోపనిషది సప్తమప్రపాఠకే ౧౫ఖండే ౨-౩మంత్రయో రుక్తార్థసంగ్రహః- యః కశ్చి త్పిత్రాదీనా మన్యతమం యది త మివ త్వంకారాది యుక్తం ప్రత్యాహ తదైనం పార్శ్వస్థా ఆహు ర్వివేకినో 'ధిగస్తు త్వాంపితృహంతే' త్యాది. అథైనాంస్త్యక్త దేహాన్యద్యపి శూలేన వ్యత్యస్య సందహేత్ నవైనం బ్రూయుః పితృహేతి. తస్మాత్పితృభ్రాతృభర్త్రాదినా వ్యవహ్రియమాణః ప్రాణ ఏవేతి స్పష్టమ్- ఇతి.

మనఏవ హి సంసారో బన్ధశ్చైవ మన శ్శుభే,
ఆత్మా మనస్సమానత్వ మేత్య తద్గతబంధభాక్. ౩౧½

యథా విశుద్ధస్ఫటికోఽ లక్తకాదిసమీపగః,
తత్తద్వర్ణయు గాభాతి వస్తుతో నాస్తి రంజనమ్. ౩౨½

బుద్ధీంద్రియాదిసామీప్యా దాత్మన స్సంసృతి ర్బలాత్. ౩౩

ఏవం కర్మవశా జ్జీవో భ్రమ త్యాభూతసంప్లవమ్. ౩౩½

సర్వోపసంహృతౌ జీవో వాసనాభి స్స్వకర్మభిః,
అనాద్యవిద్యావశగ స్తిష్ఠ త్యభినివేశతః. ౩౪½

సృష్టికాలే పునః పూర్వవాసనామానసై స్సహ,
జాయతే పునరప్యేవం ఘటీయంత్ర మివావశః. ౩౫½

యదా పుణ్యవిశేషేణ లభతే సంగతిం సతాం
మద్భక్తానాం సుశాంతానాం తదా మద్విషయా మతిః. ౩౬½

మత్కథాశ్రవణే శ్రద్ధా దుర్లభా జాయతే తతః,
తత స్స్వరూపవిజ్ఞాన మనాయాసేన జాయతే. ౩౭½

జ్ఞాత్వా సద్యో భవే న్ముక్త స్సత్యమేవ మయోదితం,
త్వమ ప్యేత న్మయా ప్రోక్త మాలోచయ విశుద్ధధీః, ౩౮½

న స్పృశ్యసే దుఃఖజాలైః కర్మబంధా ద్విమోక్ష్యసే. ౩౯

పూర్వజన్మని తే సుభ్రు శ్రుతా మద్భక్తి రుత్తమా,
అత స్తవ విమోక్షాయ రూపం మే దర్శితం శుభే. ౪౦

ధ్యాత్వా మద్రూప మనిశ మాలోచయ మయోదితమ్. ४०५

శ్రీరామేణోదితం సర్వం శ్రుత్వా తారాఽతివిస్మితా,
దేహాభిమానజం శోకం త్యక్త్వా నత్వా రఘూత్తమం, ४०५
ఆత్మానుభవసంతుష్టా జీవన్ముక్తా బభూవ హ. ४२

సుగ్రీవోఽపి చ త చ్ఛ్రుత్వా స్వస్థచిత్తోఽభవ త్తదా. ४२५

తత స్సుగ్రీవ మాహేదం రామో వానరపుంగవం ४३

భ్రాతు ర్జ్యేష్ఠస్య పుత్రేణ యద్యుక్తం సాంపరాయికం,
కురు సర్వం యథాన్యాయం సంస్కారాది మమాజ్ఞయా. ४४

తథేతి బలిభి ర్ముఖ్యై ర్వానరైః పరిణీయ తమ్,
వాలినం పుష్పకే క్షిప్త్వా సర్వరాజోపచారకైః. ४५

[1] విశ్రాణయ న్స రత్నాని వివిధాని బహూన్యపి,
[2] భేరీదుందుభినిర్ఘోషై ర్బ్రాహ్మణై ర్మంత్రిభి స్సహ. ४६

యూథపై ర్వానరైః పౌరై స్తారయా చాంగదేన చ. ४६५

గత్వా చకార త త్సర్వం యథాశాస్త్రం ప్రయత్నతః. ४८

స్నాత్వా జగామ రామస్య సమీపం మంత్రిభి స్తదా. ४८५

ఇతి శ్రీరామాయణసారోద్ధారే కిష్కింధాకాండే
షష్ఠ స్సర్గః.

---

1 వాల్మీకి. రా: సర్గ ౨౫; 2 అధ్యాత్మరా: సర్గ 3.

సప్తమ స్సర్గః.

[1]తత శ్శోకాభిసంతప్తం సుగ్రీవం క్లిన్నవాససం,
శాఖామృగమహామాత్యాః పరివార్యోపతస్థిరే. ౧

[2]నత్వా రామస్య చరణౌ సుగ్రీవః ప్రాహ హృష్టధీః,
రాజ్యం ప్రశాధి రాజేంద్ర! వానరాణాం సమృద్ధిమత్.
దాసోఽహం తే పాదపద్మం సేవే లక్ష్మణవ చ్చిరమ్. ౨॥

ఇత్యుక్తో రాఘవః ప్రాహ సుగ్రీవం సస్మితం వచః. ౩
త్వ మేవాహం న సందేహ శ్శీఘ్రం గచ్ఛ మమాజ్ఞయా,
పురరాజ్యాధిపత్యే త్వం స్వాత్మాన మభిషేచయ. ౪

నగరం న ప్రవేక్ష్యామి చతుర్దశ సమా స్సఖే!,
ఆగమిష్యతి మే భ్రాతా లక్ష్మణః పత్తనం తవ. ౫

[3]ఇమ మప్యంగదం వీర! యౌవరాజ్యే ఽభిషేచయ,
జ్యేష్ఠస్య ససుతో జ్యేష్ఠ స్సదృశో విక్రమేణ తే.
అంగదో ఽయ మదీనాత్మా యౌవరాజ్యస్య భాజనమ్. ౬॥

*పూర్వోఽయం వార్షికో మాస శ్శ్రావణ స్సలిలాగమః,
ప్రవృత్తా స్సౌమ్య చత్వారో మాసా వార్షికసంజ్ఞకాః. ౭॥

---

*వ్యా:—అ స్త్వభిషేకః, సీతాన్వేషణరావణవధాదికం ప్రత్యుద్యోగః క్రియతా మిత్యాశంక్యాహ - పూర్వ ఇత్యాది.

---

1 వాల్మీకిరా: సర్గ ౨౬. 2. అధ్యాత్మరా: సర్గ 3.
3 వాల్మీకి రా: సర్గ. ౨౬.

నాఽయ ముద్యోగసమయః ప్రవిశ త్వం పురీం శుభామ్. ౮

పూర్వఃవర్షర్త్వపేక్షయా ప్రథమః, వర్షాః=వర్షర్తుః, తత్ర భవో వార్షికః. 'ద్వౌ ద్వౌ మాఘాదిమాసౌ స్యా దృతు' రితి శ్రావణ భాద్రపదౌ వర్షర్తుః. తదేకదేశత్వా చ్ఛ్రావణో వార్షిక ఇత్యుచ్యతే;వార్షికసంజ్ఞకా శ్చత్వారో మాసా ఇతి;ఆశ్వయుజాషాఢాభ్యాం చాతర్వ్యమితి జ్ఞేయమ్. ఛత్రిన్యాయాత్ వర్షముఖత్వా ద్వర్షానంతరకాలత్వా చ్చత్వారోఽపి యుద్ధయోగ్యా న భవంతీ త్యర్థః. అత ఏవ హ్యుత్తరత్ర ౨౮ సర్గే శ్రీరామేణ వర్షాగమకాలవర్ణనే. శ్లో. నిద్రా శనైః కేశవ మభ్యుపైతి, ద్రుతం నదీ సాగర మభ్యుపై-తీతి. అపి చ-నివృత్త కర్మాయతనో నూనం సంచితసంచయః, ఆషాఢీ మభ్యుపగతో భరతః కోసలాధిప-ఇత్యుక్తిద్వయేన చాషాఢమాస మారభ్య చత్వారో మాసా గణనీయా ఏవేతి సిధ్యతి. తతః శ్లో. కార్తికే సమనుప్రాప్తే త్వం రావణవధే యతేతి శ్రీరామోక్తిశ్చ సంగచ్ఛతే.

అత్ర కైశ్చిత్తు 'పక్షా వై మాసా' ఇతి శ్రుతిపక్ష మాశ్రిత్య 'చత్వారో వార్షికా మాసా' ఇత్యత్ర శ్రావణభాద్రపదా ఇత్యుక్తం ,తన్న;వచనాంతరవిరోధాత్ .మనుస్మృతౌ ౭ అధ్యా. ౧౮౨ శ్లో. మార్గశీర్షే శుభే మాసి యాయా ద్యాత్రాం మహీపతిః, ఫాల్గునం వాఽథ చైత్రం వా మాసౌ ప్రతి యథా బల - మితి యాత్రాకాలస్మరణాచ్చ.

తతః ప్రకృతయ స్సర్వా దృష్ట్వా హరిగణేశ్వరం।
అభ్యషించంత సుహృద స్సహస్రాక్ష మివామరాః॥

గజో గవాక్షో గవయః శరభో గంధమాదనః।
మైందశ్చ ద్వివిదశ్చైవ హనుమాన్ జాంబవా న్నళః॥

అభ్యషించంత సుగ్రీవం ప్రసన్నేన సుగంధినా।
సలిలేన సహస్రాక్షం వసవో వాసవం యథా॥

అస్మి న్వత్స్యా మ్యహం సౌమ్య! పర్వతే సహలక్ష్మణః,
ఇయం గిరిగుహా రమ్యా విశాలా యుక్తమారుతా.
ప్రభూతసలిలా సౌమ్య ప్రభూతకమలోత్పలా. ౯

కార్తికే సమనుప్రాప్తే త్వం రావణవధే యత. ౧౦

ఏష న స్సమయ స్సౌమ్య! ప్రవిశ త్వం స్వ మాలయం,
అభిషిక్త స్స్వరాజ్యే చ సుహృద స్సంప్రహర్షయ. ౧౧

ఇతి రామాభ్యనుజ్ఞాత స్సుగ్రీవో వానరాధిపః,
ప్రవివేశ పురీం రమ్యాం కిష్కింధాం వాలిపాలితామ్. ౧౨

తతః ప్రకృతయ స్సర్వా దృష్ట్వా హరిగణేశ్వరం,
అభ్యషించంత సుహృద స్సహస్రాక్ష మివామరాః. ౧౩

తత స్తే వానరశ్రేష్ఠం యథాకాలం యథావిధి,
ప్రాసాదశిఖరే రమ్యే చిత్రమాల్యోపశోభితే. ౧౪

ప్రాఙ్ముఖం వివిధై ర్మంత్రైః స్థాపయిత్వా వరాసనే,
నదీనదేభ్య స్సంహృత్య తీర్థేభ్యశ్చ సమంతతః. ౧౫

ఆహృత్య చ సముద్రేభ్య స్సర్వేభ్యో వానరర్షభాః,
శుభై ర్వృషభశృంగైశ్చ కలశై శ్చాపి కాంచనైః. ౧౬

శాస్త్రదృష్టేన విధినా మహర్షివిహితేన చ,
గజో గవాక్షో గవయ శ్శరభో గంధమాదనః. ౧౭

మైందశ్చ ద్వివిద శ్చైవ హనుమా న్జాంబవా న్నళః,
అభ్యషించంత సుగ్రీవం ప్రసన్నేన సుగంధినా. ౧౮

సలిలేన సహస్రాక్షం వసవో వాసవం యథా. ౧౮౫

రామస్య చ వచః కుర్వన్ సుగ్రీవో హరిపుంగవః,
అంగదం సంపరిష్వజ్య యౌవరాజ్యే ఽభ్యషేచయత్. ౧౯౫

సాధు సాధ్వితి సుగ్రీవం మహాత్మానో ఽభ్యపూజయన్,
రామం చైవ మహాత్మానం లక్ష్మణం చ పునః పునః. ౨౦౫

[1]అభిషిక్తే తు సుగ్రీవే ప్రవిష్టే వాసరే గుహామ్,
ఆజగామ సహ భ్రాత్రా రామః ప్రస్రవణం గిరిమ్. ౨౧౫

తస్య శైలస్య శిఖరే మహతీ మాయతాం గుహాం,
ప్రత్యగృహ్ణాత వాసార్థం రామ స్సౌమిత్రిణా సహ. ౨౨౫

[2]తత్ర వార్షికదినాని రాఘవో లీలయా మణిగుహాసు సంచరన్, పక్వమూలఫలభోగతోషితో లక్ష్మణేన సహితో ఽవస త్సుఖమ్. ౨౩౫

*వాతనున్నజలపూరితమేఘా న స్తరా స్తనితవైద్యుతగర్భాన్, వీక్ష్య విస్మయ మగా ద్గజయూథా న్యద్వ దాహితసుకాంచనకక్ష్యాన్. ౨౪౫

---

* వ్యా:—వాతనున్నజలపూరితేతి. శ్లోకస్థమేఘవర్షగర్జనవిద్యుదింద్రధనురశనానా ముత్పత్తిప్రకారపచారణే - యాభి రాదిత్య స్తపతి రశ్మిభి స్తాభిః పర్జన్యో వర్షతీతి- శ్రుత్యుక్తరీత్యా, ధూమజ్యోతిస్సలిలమరుతాం సన్నిపాతఏవ మేఘ ఇతి శాస్త్రజ్ఞా వదంతి. మేఘాభ్యంతరే య ద్వహ్నిమయం

---

1 వాల్మీకి రా: ౨౬ స. 2 అధ్యాత్మ రా: సర్గ ౪.

నవఘాసం సమాసాద్య హృష్టపుష్టమృగద్విజాః,
ధావంతః పరితో రామం వీక్ష్య విస్ఫారితేక్షణాః. ౧౫
న చలంతి సదా ధ్యాననిష్ఠా ఇవ మునీశ్వరాః. ౧౬

వ స్త్వస్తి, తదేవాకస్మాన్మేఘా దపరమేఘం ప్రవిశతి తదా
విద్యు దుత్పద్యత ఇతి. ఏవం మేఘాంతరప్రవేశమాత్రేణ
గంధకముఖ్యవస్తువ త్ప్రజ్వలన్ మహాంతం శబ్దం కరోతి,
తదేవ మేఘగర్జన మితి. ప్రతిధ్వనినా కఠోరత్వం తస్య
జాయతే, శబ్దగుణాకాశే వాయో ర్గత్యా ప్రతిధ్వని రుత్ప
ద్యతే. యతో హి యది వాయు రుచ్చై ర్నిచభిత్తిపర్వతా
దీనా ముపరి నిపతతి తదా ఽసౌ ప్రతిధ్వనిజని ర్భవతీ త్యవగం
తవ్యమ్. శ్లో. వృష్టి ర్యదా నిపతతి తత్క్షణాసు చ రశ్మయః,
లగంతీనస్య త ద్దృశ్యే ద్ధనురాకృతివ ద్ధ్రువమ్. అనేకవర్ణా
బహుధా జాయంతే కణికా స్స్ఫుటమ్, స ఏవేంద్రస్య ధను
రిత్యుచ్యతే భువనే జనైః. రవ్యాహృతాఖిలపదార్థసుబాష్ప
యుక్తవహ్న్యంశలేశనిచయాః ఖగతా స్తఏవ, వాయో ర్వశేన
విధుతాః క్వచి దాపతంతి నక్షత్రపాతన మితి ప్రవదంత్యతద్జ్ఞాః.
యదా యదా ద్వౌ బలవత్సమీరణౌ పరస్పరం సమ్ముఖి
వర్తినౌ స్తః, తథాఽథవా సుస్థిరవాయువి స్తరేఽప్యధఃపతత్యా
శ్శని స్తత స్తతః. సంమూర్ఛితా రవీంద్వోః కిరణాః పవనేన
మండలీభూతాః, నానావర్ణాకృతయ స్తన్వభ్రే వ్యోమ్ని పరి
వేషాః- ఇతి జ్ఞేయమ్.

[1] ఏకదా లక్ష్మణ స్స్నాత్వా యావ ద్రామం సమాగతః,
సాత్త్విక్యా సీతయా యుక్త స్తావ ద్రామో నిరీక్షితః. ౨౭
సౌమిత్రిణా వందితా సా పత్యు ర్వామే లయం యయౌ. ౨౭½
రామోపి సాంత్వయామాస లక్ష్మణం కార్యమానుషః. ౨౮

[2] రామం మానుషరూపేణ గిరికాననభూమిషు,
చరంతం పరమాత్మానం జ్ఞాత్వా సిద్ధగణా భువి. ౨౯
మృగపక్షిగణా భూత్వా రామ మేవానుసేవిరే. ౨౯½

సౌమిత్రి రేకదా రామ మేకాంతే ధ్యానతత్పరం,
సమాధివిరమే భక్త్యా ప్రణయా ద్వినయాన్వితః. ౩౦½

అబ్రవీ ద్దేవతావాక్యా త్పూర్వోక్తా ద్విగతో మమ. ౩౧
అనాద్యవిద్యాసంభూత స్సంశయో హృది సంస్థితః.

ఇదానీం శ్రోతు మిచ్ఛామి క్రియామార్గేణ రాఘవ. ౩౨

శ్రీరామ ఉవాచ:—

మమ పూజావిధానస్య నాన్తోఽస్తి రఘునందన,
తథాఽపి వక్ష్యే సంక్షేపా ద్యథావ దనుపూర్వశః. 33

సకాశా త్సద్గురో ర్మన్త్రం లబ్ధ్వా మద్భక్తిసంయుతః,
తేన సందర్శితవిధి ర్మా మేవారాధయే త్సుధీః. ౩౪

---

1 ఆనందరా: సర్గ. ౮. 2 అధ్యాత్మరా: సర్గ ౪.

*హృదయే వాఽనలే వాఽర్చే ప్రతిమాదౌ విభావసౌ,
సాలగ్రామశిలాయాం వా పూజయే న్మా మతంద్రితః. ౩౯

* వ్యా:—హృదయేత్యత్ర. నను సర్వగతస్యాశరీరస్య ప్రకృతిం లోహమృచ్ఛిలాకాష్ఠాదిభిః కృత్వాఽర్చయిత్వా ధ్యాత్వా ఇహాముత్ర సంసిద్ధిం సారూప్యం చ లభేతేత్యుక్తమ్. తద్విరుద్ధం ప్రతిభాతీ త్యాశంక్య నిరాలంబం నిష్కళ మతీంద్రియం నిశ్చల మానసేన ధ్యాతుం సమర్థా భవం త్యహం మమేతి భ్రాంతా జనాః. సాలంబన మనంతకళ్యాణగుణగణ విశిష్టం భక్తానుగ్రహార్థ మంగీకృతలీలాగృహీతకోటికందర్ప లావణ్యం స్థిత్యుద్భవప్రళయహేతు మశేషజగదాశ్రయం ధ్యాత్వాఽభ్యర్చ్య హుత్వా న వ్యగ్రేణ మనసా తదాకారపరిణమితేన యుగపజ్జనితవిరక్తివివేకాభ్యాం తరంతి భవాంబుధి మిత్యాదౌ సాధనం శ్రీరామేణోక్తమ్ అన్యచ్చ 'యం సర్వే దేవా నమంతి ముముక్షవో బ్రహ్మవాదిన శ్చే'తి. మోక్షార్థినో బ్రహ్మవాదినశ్చ మర్త్యా స్సర్వే దేవాశ్చ లీలయా విగ్రహం కృత్వా భజంతి జగత్కారణ మితి సర్వజ్ఞైః శంకర భగవత్పాదై ర్వ్యాఖ్యాతా శ్రుతిః. అణో రణీయా న్మహతో మహీయా నాత్మా గుహాయాం నిహితోఽస్య జంతోః, త మక్రతుం పశ్యతి వీతశోకో ధాతుః ప్రసాదా న్మహిమాన మీశ- మిత్యాది. అపి చ, చిన్మయస్యాద్వితీయస్య నిష్కళ స్యాశరీరిణః, ఉపాసకానాం కార్యార్థం బ్రహ్మణో రూపకల్పనేతి రామతాపనీయోపనిషత్.

చైలాజినకుశై స్సమ్యగాసనం పరికల్పయేత్. ౩౫½

తత్రోపవిశ్య దేవస్య సమ్ముఖే శుద్ధమానసః,
తతో న్యాసం ప్రకుర్వీత మాతృకాబహిరంతరమ్. ౩౬½

ధ్యాయే త్స్వదేహ మఖిలం తయా వ్యాప్త మరిందమ. ౩౭

తా మేవావాహయే న్నిత్యం ప్రతిమాదిషు మత్కలాం,
దశావరణపూజాం వై హ్యాగమోక్తాం ప్రకారయేత్. ౩౮

పాద్యార్ఘ్యాచమనీయాద్యై స్స్నానవస్త్రవిభూషణైః,
యావచ్ఛక్త్యుపచారై ర్వా త్వర్చయే న్మా మమాయయా. ౩౯

అగస్త్యేనోక్తమార్గేణ కుండేనాగమవిత్తమః,
జుహుయా న్మూలమంత్రేణ పుంసూక్తేనాథవా బుధః. ౪౦

మదర్ధే నృత్తగీతాది స్తుతిపాఠాది కారయేత్,
ఏవ ముక్తప్రకారేణ పూజయే ద్విధివ ద్యది. ౪౧

ఇహాముత్ర చ సంసిద్ధిం ప్రాప్నోతి మదనుగ్రహాత్. ౪౧½

ఏవం మహాత్మా శ్రీరామః క్రియాయోగ మనుత్తమం,
పృష్టః ప్రాహ స్వభక్తాయ శేషాంశాయ మహాత్మనే. ౪౨½

దురధిగమాత్మతత్త్వనిచయాయ తవాత్మతనో, శ్చరిత మహామృతాబ్ధిపరివర్తపరిశ్రమణాః, న పరిలషంతి కేచిదపవర్గ మపీశ్వర! తే, చరణసరోజహంసకులసంగవిసృష్టగృహాః - ఇతి శ్రీమద్భాగవతే.

రావణాదివధార్థాయ కుంభజేన ప్రబోధితః,
అశ్వయుక్సమయే రామ శ్చండీపూజాం సమాప్య చ. ౪౩౺

శమీవృక్షే దశమ్యాం తు దృష్ట్వా దేవీం పరాంబికాం,
స్తుతిం చక్రే తదా సాపి దేవీ రామే లయం గతా. ౪౪౺

కార్తికే సమనుప్రాప్తే రామో నియతమానసః.
తతోఽగస్త్యస్య వచనా త్తప స్తప్త్వా శివం ప్రతి. ౪౫౺

ప్రాప్తవా నుగ్రమస్త్రం వై ఘోరం పాశుపతం మహత్. ౪౬

[1] సమీక్ష్య విమలం వ్యోమ గతవిద్యుద్బలాహకం,
సమృద్ధార్థం చ సుగ్రీవం మందధర్మార్థసంగ్రహమ్. ౪౭

అత్యర్థ మసతాం మార్గ మేకాంతగతమానసం,
స్వాం చ పత్నీ మభిప్రేతాం తారాం చాఽపి సమీప్సితామ్.
౪౮

విహరంత మహోరాత్రం కృతార్థం విగతజ్వరం,
మంత్రిషు న్యస్తకార్యం చ మంత్రిణా మనవేక్షకమ్. ౪౯

హరీశ్వర ముపాగమ్య హనుమా న్వాక్య మబ్రవీత్. ౪౯౺
క్రియతాం రాఘవ స్యైత ద్వైదేహ్యాః పరిమార్గణమ్. ౫౦
త దిదం వీర! కార్యం తే కాలాతీత మరిందమ. ౫౦౺
[2] రామేణ తే కృతః పూర్వ ముపకారో హ్యనుత్తమః. ౫౧

---

1 వాల్మీకి. రా: ౨౯ స. 2 అధ్యాత్మ. రా: ౪ స.

త్వత్కృతే నిహతో వాలీ వీర స్త్రైలోక్యసమ్మతః,
రాజ్యే ప్రతిష్ఠితోఽసి త్వం తారాం ప్రాప్తోఽసి దుర్లభామ్. ౫౨

త్వం తు వానరభావేన స్త్రీసక్తో నావబుధ్యసే. ౫౨½

కరోమీతి ప్రతిజ్ఞాయ సీతాయాః పరిమార్గణం,
న కరోషి కృతఘ్న స్త్వం హన్యసే వాలివ ద్ధ్రువమ్. ౫౩½

హనూమద్వచనం శ్రుత్వా సుగ్రీవో భయవిహ్వలః,
ప్రత్యువాచ హనూమంతం సత్యమేవ త్వయోదితమ్. ౫౪½

శీఘ్రం కురు మదాజ్ఞాం త్వం వానరాణాం తరస్వినాం,
సహస్రాణి దశేదానీం ప్రేషయాశు దిశో దశ. ౫౫½

సప్తద్వీపగతా న్సర్వా న్వానరా నానయంతు తే. ౫౬

పక్షమధ్యే సమాయాంతు సర్వే వానరపుంగవాః. ౫౬½

యే పక్ష మతివర్తంతే తే వధ్యా మే న సంశయః,
ఇత్యాజ్ఞప్య హనూమంతం సుగ్రీవో గృహ మావిశత్. ౫౭½

అగణితగుణసత్త్వా న్వాయువేగప్రచారా౯, వనచరగణముఖ్యా న్పర్వతాకారరూపా౯, పవనహితకుమారః ప్రేషయామాస దూతా౯, అతిరభసతరాత్మా దానమానాది తృప్తా౯. ౫౮½

[1]శ్రుత్వా వాలివధం చారా ద్రావణో భయవిహ్వలః. ౫౯

---

1 శివరామాయణమ్.

పృథివ్యాం చతురంతాయాం నాస్తి వాలిసమో బలీ. ౫౯౫
వచసాఽనేన లోకానాం శంకితవ్యో మహేంద్రజః,
ఇతి నిశ్చిత్య మనసా దూతాన్నిర్భర్త్స్య శంకితః. ౬౦౫
రామతత్త్వం తదా జ్ఞాతు మాజగామ తదంతికమ్. ౬౧
పక్షిరూప ముపాశ్రిత్య స్థితం జ్ఞాత్వా చ రావణం,
పునః ప్రాకృతవ ద్రామో మాయా మాలంబ్య దుఃఖితః. ౬౨

ఇతి శ్రీరామాయణసారోద్ధారే కిష్కింధాకాండే

సప్తమ స్సర్గః.

అష్టమ స్సర్గః.

1 రామస్తు పర్వతస్యాగ్రే మణిసానౌ నిశాముఖే,
సీతావిరహజం శోక మసహ న్నిద మబ్రవీత్. ౧
2 *సౌమిత్రిరామసంవాద ఏవ మాసీ న్మహాద్భుతః. ౧౫

---

*అధ్యాత్మరామాయణేఽరసర్గే ప్యేవమ్. శ్లో. చంద్రోఽపి భానువ ద్భాతి మమ చంద్రాననాం వినేతి. వాల్మీకిరామాయణేపి ౨౭ సర్గే. శ్లో. ఉదయాభ్యుదితం దృష్ట్వా శశాంకం చ విశేషతః, ఆవివేశ న తం నిద్రా నిశాసు శయనంగత-మితి.

---

1 అధ్యాత్మరా: ౫ సర్గ. 2 హనుమద్రామాయణమ్.

సౌమిత్రే నను సేవ్యతాం తరుతలం చండాంశు రుజ్జృంభతే,
చండాంశో ర్నిశి కా కథా రఘుపతే చంద్రోఽయ మున్మీలతి, వృత్తై నైత ద్విదితం కథం ను భవతా ధత్తే కురంగం యతః, క్వాఽసి ప్రేయసి హా కురంగనయనే చంద్రాననే జానకి !. ౨॥

శ్రీరామ ఉవాచ:—

శీతరశ్మి రసి చంద్ర కథం మాం తాపయ స్యనలగర్భమయూఖైః, త్వాం శరేణ శతధా విభజేయం జానకీముఖసమో యది న స్యాః. ౩॥

హే సీతే చంద్రవదనే వసంతీ రాక్షసాలయే,
దుఃఖార్తా మా మపశ్యంతీ కథం ప్రాణా న్ధరిష్యసి. ౪॥

[1] చంద్రోఽపి భానువ ద్భాతి మమ చంద్రాననాం వినా,
చంద్ర త్వం జానకీం స్పృష్ట్వా కరై ర్మాం స్పృశ శీతలైః. ౫॥

[2] చంద్ర శ్చండకరాయతే మృదుగతి ర్వాతోఽపి వజ్రాయతే
మాలా సూచికులాయతే మలయజాలేపః స్ఫులింగాయతే
ఆలోక స్తిమిరాయతే విధివశా త్ప్రాణోఽపి భారాయతే
హా హంత! ప్రమదావియోగసమయ స్సంహారకాలాయతే. ౬॥

స్వభూ రజో రంజితసర్వకాయో బభౌ విభు ర్మన్యువిదీర్ణచేతాః, మోహద్వియోగానలదహ్యమానం స్వకాంత మాలింగయతీవ భూమిః. ౭॥

---

1 అధ్యాత్మ రా: ౫ స. 2 హనుమద్రామాయణమ్.

1 పశ్య లక్ష్మణ మే సీతా రాక్షసేన హృతా బలాత్,
మృతా౽మృతా వా నిశ్చేతుం న జానే హ్యాపి భామినీమ్. ౮½

సుగ్రీవో౽పి దయాహీనో దుఃఖితం మాం న పశ్యతి,
రాజ్యం నిష్కంటకం ప్రాప్య స్త్రీభిః పరివృతో రహః. ౯½

కృతఘ్నో దృశ్యతే వ్యక్తం పానాసక్తో౽తికాముకః. ౧౦

ఇత్యేవం విలపన్ రామో న్యవస ద్రఘునందనః. ౧౦½

2 రావణో౽దృశ్యరూపేణ శ్రుత్వా సర్వం ప్రముహ్య చ,
తత్ స్థానం చ పరిత్యజ్య హరిరూపేణ రాక్షసః. ౧౧½

మిథో వాలివధం జ్ఞాత్వా రహో బాణవిసర్జనమ్. ౧౨

పరిదూష్య రాఘవం సో౽పి లంకాం ప్రాయా త్ప్రహృష్టధీః. ౧౨½

తదాది వనభంగాంతం న జ్ఞాతం రామవర్తనమ్. ౧౩

దృష్ట్వా చ విమలం వ్యోమ గతవిద్యుద్వలాహకం,
కార్తికే పూర్ణిమాయాం తు రామో లక్ష్మణ మబ్రవీత్. ౧౪

3 చత్వారో వార్షికా మాసా గతా వర్షశతోపమాః,
మమ శోకాభిభూతస్య సౌమ్య! సీతా మపశ్యతః. ౧౫

ఇయం సా ప్రథమా యాత్రా పార్థివానాం నృపాత్మజ. ౧౫½

న చ పశ్యామి సుగ్రీవ ముద్యోగం చ తథావిధం,
వ్యతీతాం శ్చతురో మాసా న్విహార న్నావబుధ్యతే. ౧౬½

---

1 అధ్యాత్మరా: ౪ స. 2 శివరామాయణమ్. 3 వాల్మీకి రా: సర్గ 30.

ఉచ్యతాం గచ్ఛ సుగ్రీవ స్త్వయా వత్స మహాబల,
మమ రోషస్య య ద్రూపం బ్రూయా స్త్వైన మిదం వచః. ౧౭½

న చ సంకుచితః పంథా యేన వాలీ హతో గతః. ౧౮

సమయే తిష్ఠ సుగ్రీవ! మా వాలిపథ మన్వగాః. ౧౮½

ఏక ఏవ రణే వాలీ శరేణ నిహతో మయా,
త్వాం తు సత్యా దతిక్రాంతం హనిష్యామి సబాంధవమ్. ౧౯½

[1] సైన్యస్య రక్షణార్థాయ ప్రచ్ఛన్నేన హతం హితమ్. ౨౦

లోకాన్ లోకేశ్వరాన్ హంతుం స్రష్టుం శక్తోస్మి వానర! ౨౦½

త చ్ఛ్రుత్వా లక్ష్మణః కోపాద్రామ మాహ వినిశ్వసన్. ౨౧

[2] న ధారయే కోప ముదీర్ణవేగం నిహన్మి సుగ్రీవ మసత్య మద్య,
హరిప్రవీరైః సహ వాలిపుత్రో నరేంద్రపత్న్యా విచయం కరోతు. ౨౨

త మాత్తబాణాసన ముత్పతంతం నివేదితార్థం రణచండకోపం,
ఉవాచ రామః పరవీరహంతా స్వవేక్షితం సానునయం చ వాక్యమ్. ౨౩

[3] న హంతవ్య స్త్వయా వత్స! సుగ్రీవో మే ప్రియ స్సఖా,
కిం తు భీషయ సుగ్రీవం వాలివ న్న హనిష్యసే. ౨౪

---

1 శివరా: 2 వాల్మీకి రా: ౩౧ స. 3 అధ్యాత్మ రా: ౫ స. రామాయణమ్.

ఇత్యుక్త్వా శీఘ్ర మాదాయ సుగ్రీవప్రతిభాషితం,
ఆగచ్ఛ పశ్చా ద్య త్కార్యం త త్కరిష్యా మ్యసంశయమ్. ౨౫

[1]సోఽగ్రజేనానుశిష్టార్థో యథావ త్పురుషర్షభః,
ప్రభంజన ఇవాప్రీతః ప్రయయౌ లక్ష్మణ స్తదా. ౨౬
శిలాశ్చ శకలీకుర్వ న్పద్భ్యాం గజ ఇవాపరః. ౨౬½
[2]లక్ష్మణోఽపి తథా కృత్వా కిష్కింధానగరాంతికం,
జ్యాఘోష మకరో త్తీవ్రం భీషయ న్సర్వవానరాన్. ౨౭½
తం దృష్ట్వా ప్రాకృతా స్తత్ర వానరా వప్రమూర్ధని,
చక్రుః కిలకిలాశబ్దం ధృతపాషాణపాదపాః. ౨౮½
తా న్దృష్ట్వా క్రోధతామ్రాక్షో వానరా న్లక్ష్మణ స్తదా,
నిర్మూలా న్కర్తు ముద్యుక్తో ధను రాయమ్య వీర్యవాన్. ౨౯½
తత శ్శీఘ్రం సమాప్లుత్య జ్ఞాత్వా లక్ష్మణ మాగతం,
నివార్య వానరా న్సర్వా నంగదో మంత్రిస త్తమః. ౩౦½
గత్వా లక్ష్మణసామీప్యం ప్రణనామ స దండవత్, ౩౧
తతోఽంగదం పరిష్వజ్య లక్ష్మణః ప్రియవర్ధనమ్. ౩౧½
ఉవాచ వత్స! గచ్ఛ త్వం పితృవ్యాయ నివేదయ. ౩౨
మా మాగతం రాఘవేణ చోదితం రౌద్రమూర్తినా. ౩౨½

---

1 వాల్మీకిరా: ౩౧ స. 2 అధ్యాత్మ రా: ౫ సర్గ.

1సోఽపి సౌమిత్రిసహితః ప్రవిశ్యాభ్యంతరం గృహమ్,
అంతఃపురం స్వయం గత్వా సుగ్రీవాయ న్యవేదయత్. ౩
2స నిద్రామదసంవీతో వానరో న విబుద్ధవాన్, ౩
బభూవ మదమత్తశ్చ మదనేన చ మోహితః. ౩౪
3కష్టా ద్బుద్ధ్వాఽర్థదృష్ట్యా స సుగ్రీవో మదవిహ్వలః,
విస్మృత్య రామం కో నామ రామ ఇత్యబ్రవీ త్క్రుధః. ౩౭
మంత్రిణో వానరేంద్రస్య లక్ష్మణం తౌ శశంసతుః. ౩
ప్రసాదయిత్వా సుగ్రీవం వచనై స్సామనిశ్చితైః. ౩౬
హనూమంతం సంవీక్ష్య హ్యంగదం చ పురఃస్థితమ్.
4సచివా నబ్రవీ ద్వాక్యం నిశ్చిత్య గురులాఘవమ్. ౩
న మే దుర్వ్యాహృతం కించి న్నాపి మే దురనుష్ఠితం,
లక్ష్మణో రాఘవభ్రాతా క్రుద్ధః కిమితి చింతయే. ౩
భావస్య నిశ్చయ స్తావ ద్విజ్ఞేయో నిపుణం శనైః,
న ఖ ల్వస్తి మమ త్రాసో లక్ష్మణా న్నాపి రాఘవాత్. ౩
5తచ్ఛ్రుత్వా లక్ష్మణో ప్యాహ ఝూంకృత్య చ విభీషయన్
ఆదౌ దారుణ తాటకాం కృతవధో యజ్ఞస్య రక్షాకరః,
సీతార్థే హరచాపభంగ మకరో చ్ఛిష్యో జితశ్యాలినః,

---

1 శివరామాయణమ్. 2 వాల్మీకి రా: ౩౧ స. 3 మహారావణమ్. 4 వాల్మీకిరా: ౩౨ స. 5 హనుమద్రామాయణమ్.

మారీచః ఖలు లీలయా వినిహతో వాలీ హత స్సాంప్రతం
సోఽయం సంప్రతి రాఘవః కపిపతే! పంచాననో గర్జతి. ౪౧

న చ సంకుచితః పంథా యేన వాలీ హతో గతః,
సమయే తిష్ఠ సుగ్రీవ మా వాలిపథ మన్వగాః. ౪౨

వాలిహంతా శరో దుష్ట! కరే మేఽద్యాపి తిష్ఠతి,
స్మృత్వైత దాచర కపే! రామవాక్యం హ్యృతం తవ. ౪౩
తచ్ఛ్రుత్వాఽతీవ సంత్రస్త స్సుగ్రీవో మదనాశనమ్. ౪౩½
[1] తేన చాపస్వనేనాఽథ సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః,
విజ్ఞాయాగమనం త్రస్త స్సంచచాల వరాసనాత్. ౪౪½
[2] ప్రేషయిత్వా హనూమంతం తారా మాహ కపీశ్వరః. ౪౫

త్వం గచ్ఛ సాంత్వయంతీ తం లక్ష్మణం మృదుభాషితైః,
శాంత మంతఃపురం నీత్వా పశ్చా ద్దర్శయ మేఽనఘే. ౪౬

[3] త్వద్దర్శనవిశుద్ధాత్మా న స కోపం కరిష్యతి,
న హి స్త్రీషు మహాత్మానః క్వచి త్కుర్వంతి దారుణమ్. ౪౭
* సా ప్రస్ఖలంతీ మదవిహ్వలాక్షీ ప్రలంబకాంచీ గుణహేమ
సూత్రా, సలక్షణా లక్ష్మణసన్నిధానం జగామ తారా
నమితాంగయష్టిః. ౪౮

---

* 'సా ప్రస్ఖలంతీ' త్యాదిశ్లోకార్థవిచారణేన తారాం పున స్సుగ్రీవ స్స్వీకృతవా నితి ద్యోత్యతే. త దయుక్త మితి

---

1 వాల్మీకిరా: 33 స. 2 అధ్యాత్మరా: ౫ స. 3 వాల్మీకిరా: 33 స.

స తాం సమీక్ష్యైవ హరీశపత్నీం తస్థా వుదాసీనతయా మహా
త్మా, అవాఙ్ముఖో ఽభూ న్మనుజేంద్రపుత్రః స్త్రీసన్ని
కర్షా ద్వినివృత్తకోపః. ౪౯
ఉవాచ తారా ప్రణయప్రగల్భం వాక్యం మహార్థం
పరిసాంత్వపూర్వం, జానామి రోషం హరివీర
బంధో ర్జానామి కార్యస్య చ కాలసంగమ్. ౫౦
న కామతంత్రే తవ బుద్ధి ర స్తి త్వం వై యథా మన్యు
వశం ప్రపన్నః, న దేశకాలౌ హి న చార్థధర్మా వవే
క్షతే కామరతి ర్మనుష్యః. ౫౧

తాత్పర్యేణ ఉమాసంహితాయాం దశమాధ్యాయే పరమే శ్వరం ప్రతి పార్వతీవచనమ్:—శ్లో. పుత్రభార్యా శిష్యభా ర్యా కనిష్ఠభ్రాతు రేవ చ, స్నుషా చాగ్రజభార్యా చ మాతు లస్య కుటుంబినీ. మాతృకల్పా ఇతి ఖ్యాతాః కథం తారా సమాగమః. తత్సమాధాన ముక్తం శివేన:—"తారాయా స్సంభవం దేవి శృణు క్షీరాబ్ధిమంథనే, తారా లక్ష్మీశ్చ పశుశ్చైవ కల్పవృక్ష స్తథైవ చ. అహల్యాఽప్సరస శ్చైవ సముత్పన్నాస్తు సుందరి!, కరాగ్రం దక్షిణం వాలీ సుషేణో వామ మగ్రహీత్. మమేయ మితి నిశ్చిత్య కల హం చక్రతుః ప్రియే, దేవై స్సుషేణకలహే పుత్రీతి ప్రతిపాదితా. అయోనిజా స్వంగనాసు గమనే నైవ కిల్బిషమ్, శాపా త్పూర్వం న దోష స్స్యా చ్ఛ్వేతకేతో స్తథైవ హి. రుమాయా యోనిజాతాయా గమనం లోకగర్హితమ్, వాన రాణా మయం ధర్మః సత్యో గుహ్య స్సనాతన"ఇతి.

మహర్షయో ధర్మతపోభికామాః కామానుకామాః ప్రతిబద్ధ
మోహాః, అయం ప్రకృత్యా చపలః కపి స్తు కథం న సజ్జేత
సుఖేషు రాజా. ౫౨

[1] రామప్రసాదా త్కీర్తిం చ కపిరాజ్యం చ శాశ్వతం,
ప్రాప్తవా నిహ సుగ్రీవో రుమాం మాం చ పరంతప. ౫౩

సుదుఃఖం శయితః పూర్వం ప్రాప్యేదం సుఖ ముత్తమం,
ప్రాప్తకాలం న జానీతే విశ్వామిత్రో యథా మునిః. ౫౪

ఘృతాచ్యాం కిల సంసక్తో దశ వర్షాణి లక్ష్మణ. ౫౪½

అహోఽమన్యత ధర్మాత్మా కిం పున ర్యః పృథగ్జనః. ౫౫

కృతా తు సంస్థా సౌమిత్రే సుగ్రీవేణ యథా పురా.
అద్య తై ర్వానరై స్సర్వై రాగంతవ్యం మహాబలైః. ౫౬

శతకోటిసహస్రాణి లంకాయాం కిల రాక్షసాః,
అయుతాని చ షట్త్రింశ త్సహస్రాణి శతాని చ. ౫౭

అహత్వా తాంశ్చ దుర్ధర్షా న్రాక్షసా న్కామరూపిణః,
న శక్యో రావణో హంతుం యేన సా మైథిలీ హృతా. ౫౮

ఏవ మాఖ్యాతవా న్వాలీ స హ్యభిజ్ఞో హరీశ్వరః,
తేన శక్యా రణే హంతు మసహాయేన లక్ష్మణ. ౫౯

[2] త దాగచ్ఛ మహాబాహో చారిత్రం రక్షితం త్వయా,
అచ్ఛలం మిత్రభావేన సతాం దారావలోకనమ్. ౬౦

---

1 వాల్మీకి రా: ౩౫ స. 2 వాల్మీకి రా: ౩౩ స.

తారయా చాభ్యనుజ్ఞాత స్త్వరయా చాపి చోదితః,
ప్రవివేశ మహాబాహు రభ్యంతర మరిందమః. ౯౧

ఇతి శ్రీరామాయణసారోద్ధారే కిష్కింధాకాండే
అష్టమ స్సర్గః.

నవమ స్సర్గః.

[1] తత స్సుగ్రీవ మాసీనం కాంచనే పరమాసనే,
మహార్హాస్తరణోపేతే దదర్శాదిత్యసన్నిభమ్. ౧

[2] సుగ్రీవో లక్ష్మణం దృష్ట్వా బభూవ వ్యథితేంద్రియః,
ఉత్పపాత హరిశ్రేష్ఠో హిత్వా సౌవర్ణ మాసనమ్. ౨

రుమాద్వితీయం సుగ్రీవం నారీమధ్యగతం స్థితం,
అబ్రవీ ల్లక్ష్మణః క్రుద్ధ స్సతారం శశినం యథా. ౩

పూర్వం కృతార్థో మిత్రాణాం న త త్ప్రతికరోతి యః,
కృతఘ్న స్సర్వభూతానాం స వధ్యః ప్లవగేశ్వర!. ౪

గీతోఽయం బ్రహ్మణా శ్లోక స్సర్వలోకనమస్కృతః,
దృష్ట్వా కృతఘ్నం క్రుద్ధేన తం నిబోధ ప్లవంగమ!. ౫

బ్రహ్మఘ్నే చ సురాపే చ చోరే భగ్నవ్రతే తథా,
నిష్కృతి ర్విహితా సద్భిః కృతఘ్నే నాస్తి నిష్కృతిః. ౬

---

1 వాల్మీకి రా: ౩౩ సర్గ. 2 వాల్మీకి రా: ౩౪ సర్గ.

1 సుగ్రీవోఽప్యర్ఘ్యపాద్యాద్యైర్లక్ష్మణం ప్రతిపూజ్య చ,
ఆలింగ్య ప్రాహ రామస్య దాసోఽహం తేన రక్షితః. ౭
2 యది కించి దతిక్రాంతం విశ్వాసా త్ప్రణయేన వా,
ప్రేష్యస్య క్షమితవ్యం మే న కశ్చి న్నాపరాధ్యతి. ౮
3 రామ స్స్వతేజసా లోకాన్ క్షణార్ధేనైవ జేష్యతి,
సహాయమాత్ర మేవాహం వానరై స్సహితః ప్రభో. ౯
సౌమిత్రిరపి సుగ్రీవం ప్రాహ కించి న్మయోదితం,
తత్ క్షమస్వ మహాభాగ! ప్రణయా ద్భాషితం మయా. ౧౦
4 ఏతస్మి న్నంతరే సర్వే యూథపా శ్శీఘ్రగామినః,
కిష్కింధాం త్వరయా ప్రాప్తా స్సుగ్రీవో యత్ర వానరః. ౧౧
తాన్ దృష్ట్వా విస్మితో భూత్వా సుగ్రీవం లక్ష్మణోఽబ్రవీత్,
5 గచ్ఛామోఽద్యైవ సుగ్రీవ! రామ స్తిష్ఠతి కాననే. ౧౨
ఏక ఏవాఽతిదుఃఖార్తో జానకీవిరహా త్ప్రభుః. ౧౨౼
తథేతి రథ మారుహ్య లక్ష్మణేన సమన్వితః,
వానరై స్సహితో రాజా రామ మేవాన్వపద్యత. ౧౩౼
భేరీమృదంగై ర్బహుఋక్షవానరైః శ్వేతాత పత్రై ర్వ్యజనైశ్చ శోభితః, నీలాంగదాద్యై ర్హనుమత్ప్రధానై స్సమావృతో రాఘవ మభ్యగా ద్ధరిః.
౧౪౼

---

1 అధ్యాత్మ రా: ౫ సర్గ. 2 వాల్మీకి రా: ౩౬ సర్గ.
3 అధ్యాత్మ రా: ౫ సర్గ. 4 శివరా: 3 సర్గ. 5 అధ్యాత్మ రా: ౫ సర్గ.

1 దృష్ట్వా రామం సమాసీనం గుహాద్వారి శిలాతలే. ౧౪
చేలాజినధరం శ్యామం జటామౌలివిరాజితం,
విశాలనయనం శాంతం స్మితచారుముఖాంబుజమ్. ౧౫

రథా ద్దూరా త్సముత్పత్య వేగా త్సుగ్రీవలక్ష్మణౌ,
రామస్య పాదయో రగ్రే పేతతు ర్భక్తిసంయుతౌ. ౧౬

గుహాస్థాశ్చ గిరిస్థాశ్చ వృక్షస్థాశ్చైవ వానరాః,
తై స్సార్ధం పర్వతాకారై ర్వానరై ర్భీమవిక్రమైః. ౧౭
సుగ్రీవ శ్శీఘ్ర మాగత్య వవందే రాఘవం తదా,
లక్ష్మణోపి నమస్కృత్య రామం భ్రాతర మబ్రవీత్. ౧౮
ప్రసాదం కురు సుగ్రీవే వినీతే చాధునా నృప. ౧౯
రామ సుగ్రీవ మాలింగ్య పృష్ట్వాఽనామయ మంతికే,
స్థాపయిత్వా యథాన్యాయం పూజయామాస ధర్మవిత్. ౨౦

తతోఽబ్రవీ ద్రఘుశ్రేష్ఠం సుగ్రీవో భక్తినమ్రధీః. ౨౧
దేవ! పశ్య సమాయాంతీం వానరాణాం మహాచమూం,
సర్వే దేవాంశసంభూతా స్సర్వే యుద్ధవిశారదాః. ౨౨
2 దేవగంధర్వపుత్రాశ్చ వానరాః కామరూపిణః,
స్వైః స్వైః పరివృతా స్సైన్యై ర్వర్తంతే పథి రాఘవ. ౨౩

1 అధ్యాత్మ రా: ౬ సర్గ. 2 వాల్మీకి రా: ౩౭ సర్గ.

[1] మహేంద్రహిమవద్వింధ్యకైలాసశిఖరేషు చ,
మందరే పాండుశిఖరే పంచశైలేషు యే స్థితాః. ౨౪
పర్వతేషు సముద్రాంతే పశ్చిమాయాం తు యే దిశి,
ఆదిత్యభవనే చైవ గిరౌ సంధ్యాభ్రసన్నిభే ౨౫
పద్మతాళవనం భీమం సంశ్రితా హరిపుంగవాః,
అంజనే పర్వతే చైవ యే వసంతి ప్లవంగమాః. ౨౬
మనశ్శిలాగుహావాసా వానరాః కనకప్రభాః,
మేరుపార్శ్వగతా శ్చైవ యే ధూమ్రగిరిసంశ్రితాః. ౨౭
తరుణాదిత్యవర్ణాశ్చ పర్వతే చ మహారుణే,
వనేషు చ సురమ్యేషు సుగంధిషు మహత్సు చ. ౨౮
తాపసానాం చ రమ్యేషు వనాంతేషు సమంతతః,
[2] ఆగమిష్యంతి తే రాజన్ మహేంద్రసమవిక్రమాః. ౨౯
నిహత్య రావణం సంఖ్యే హ్యానయిష్యంతి మైథిలీమ్. ౨౯½
[3] ఇతి బ్రువాణం సుగ్రీవం రామో ధర్మభృతాం వరః,
బాహుభ్యాం సంపరిష్వజ్య ప్రత్యువాచ కృతాంజలిమ్. ౩౦½
జానామ్యహం త్వాం సుగ్రీవ! సతతం ప్రియవాదినం,
త్వత్సనాథ స్సఖే సంఖ్యే జేతాస్మి సకలా నరీన్. ౩౧½
త్వమేవ మే సుహృ న్మిత్రసాహాయ్యం కర్తు మర్హసి. ౩౨

---

1 వాల్మీకి రా: ౩౭ సర్గ. 2 వాల్మీకి రా: ౩౮ సర్గ.
3 వాల్మీకి రా: ౩౯ సర్గ.

జహారాత్మవినాశాయ వైదేహీం రాక్షసాధమః,
వంచయిత్వా తు పౌలోమీ మనుహ్లాదో యథా శచీమ్. ౩౩

అచిరా త్తం వధిష్యామి రావణం నిశితై శ్శరైః,
పౌలోమ్యాః పితరం దృప్తం శతక్రతు రివాహవే. ౩౪

ఏతస్మి న్నంతరే చైవ రజ స్సమభివర్తత, ౩౪½
ఉష్ణాం తీవ్రాం సహస్రాంశో శ్ఛాదయ న్గగనే ప్రభామ్,
చచాల చ మహీ సర్వా సశైలవనకాననా. ౩౫½

తతో నగేంద్రసంకాశై స్తీక్ష్ణదంష్ట్రై ర్మహాబలైః,
కృత్స్నా సంఛాదితా భూమి రసంఖ్యేయైః ప్లవంగమైః. ౩౬½

నాదేయైః పార్వతీయై శ్చ సాముద్రై శ్చ మహాబలైః,
హరిభి ర్మేఘనిర్హ్రాదై రన్యైశ్చ వనచారిభిః. ౩౭½

నిమేషాంతరమాత్రేణ తత స్తై ర్హరియూథపైః,
కోటీశతపరీవారైః కామరూపిభి రావృతా. ౩౮½

యూథపా స్సమనుప్రాప్తా స్తేషాం సంఖ్యా న విద్యతే,
శిరోభి ర్వానరేంద్రాయ సుగ్రీవాయ న్యవేదయన్. ౩౯½

సుగ్రీవ స్త్వరితో రామే సర్వాం స్తా న్వానరర్షభాన్,
నివేదయిత్వా ధర్మజ్ఞః స్థితః ప్రాంజలి రబ్రవీత్. ౪౦½

యథాసుఖం పర్వతనిర్ఝరేషు వనేషు సర్వేషు చ వానరేంద్రాన్, నివేశయిత్వా విధివ ద్బలాని బలం బలజ్ఞః ప్రతిపత్తు మీష్టే. ౪౧½

[1] అథ రాజా సమృద్ధార్థ స్సుగ్రీవః ప్లవగేశ్వరః,
ఉవాచ నరశార్దూలం రామం పరబలార్దనమ్. ౪౨౻

ఆగతా వానరా ఘోరా దైత్యదానవసన్నిభాః,
త్వాత్సైన్యం త్వద్వశే యుక్త మాజ్ఞాపయితు మర్హసి. ౪౩౻

ఇతి బ్రువాణం సుగ్రీవం రామో దశరథాత్మజః,
బాహుభ్యాం సంపరిష్వజ్య ఇదం వచన మబ్రవీత్. ౪౪౻

జ్ఞాయతాం మమ వైదేహీ యది జీవతి వా న వా,
స చ దేశో మహాప్రాజ్ఞ యస్మి న్వసతి రావణః. ౪౫౻

నాఽహ మస్మి ప్రభుః కార్యే వానరేశ న లక్ష్మణః,
త్వమేవాజ్ఞాపయ విభో! మమ కార్యవినిశ్చయమ్. ౪౬౻

ఏవ ముక్త స్తు సుగ్రీవో వినతం నామ యూథపం,
అబ్రవీ ద్రామసాన్నిధ్యే లక్ష్మణస్య చ ధీమతః. ౪౭౻

సోమసూర్యాత్మజై స్సార్థం వానరై ర్వానరోత్తమ. ౪౮

వృత శ్శతసహస్రేణ వానరాణాం తరస్వినామ్,
అధిగచ్ఛ దిశం పూర్వాం సశైలవనకాననామ్. ౪౯

తత్ర సీతాం చ వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ,
మార్గధ్వం గిరిశృంగేషు వనేషు చ నదీషు చ. ౫౦

1 వాల్మీకి రా: ౪౦ సర్గ.

* నదీం భాగీరథీం రమ్యాం సరయూం కౌశికీం తథా,
కాళిందీం యమునాం రమ్యాం యామునం చ మహాగిరిమ్. ౫౧

సరస్వతీం చ సింధుం చ శోణం మణినిభోదకం,
మహీం కాలమహీం చైవ శైలకాననశోభితామ్. ౫౨

బ్రహ్మమాలా న్విదేహాంశ్చ మాళవా న్కాశికోసలాన్,
మాగధాంశ్చ మహాగ్రామా న్పుండ్రా న్వంగాం స్తథైవ చ.
౫౩

పత్తనం కోశకారాణాం భూమిం చ రజతాకరామ్. ౫౩½

సర్వ మేత ద్విచేతవ్యం మార్గయద్భి స్తత స్తతః,
మందరస్య చ యే కోటిం సంశ్రితాః కేచి దాయతామ్. ౫౪½

కర్ణప్రావరణా శ్చైవ తథా చాప్యోష్ఠకర్ణకాః,
కిరాతాః కర్ణచూడాశ్చ హేమాంగాః ప్రియదర్శనాః. ౫౫½

ఆమమీనాశనా స్తత్ర కిరాతా ద్వీపవాసినః,
అంతర్జలచరా ఘోరా నరవ్యాఘ్రా ఇతి శ్రుతాః. ౫౬½

---

* వ్యా:—అథ సీతాన్వేషణాయ పూర్వస్యాం దిశి సుగ్రీవేణ వినతాదివానరప్రేషణమ్ — నదీ మిత్యాది. భవద్భిః భాగీరథ్యాదికం ప్రాప్య ఏత త్పూర్వోక్తసర్వం విచేతవ్య మితి సంబంధః. యామునం మహాగిరిం = యమునాసంబంధినం పర్వతం, మహ్యాదయో దేశవిశేషాః, మహాగ్రామాన్= మహాగ్రామయుక్తాన్, కోశకారాణాం = రాజవిశేషాణా మితి కేచిత్, కిరాతాః = అల్పతనవః ని. 'స్యాత్కిరాతస్తు భూనింబే

ఏతేషా మాలయా స్సర్వే విచేయాః కాననౌకసః! ౫౭

గిరిభి ర్యేన గమ్యంతే ప్లవనేన ప్లవేన చ,
రత్నవంతం యవద్వీపం సప్తరాజ్యోపశోభితమ్. ౫౮

సువర్ణరూప్యకం చైవ సువర్ణాకరమండితం,
యవద్వీప మతిక్రమ్య శిశిరో నామ పర్వతః. ౫౯

ఏతేషాం గిరిదుర్గేషు ప్రపాతేషు వనేషు చ,
మార్గధ్వం సహితా స్సర్వే రామపత్నీం యశస్వినీమ్. ౬౦

* తతో రక్తజలం శోణ మగాధం శీఘ్రగామినం,
గత్వా పారం సముద్రస్య సిద్ధచారణసేవితమ్. ౬౧

మ్లేచ్ఛా చాల్పతనా వపీతి విశ్వః,. యవద్వీపసువర్ణరూప్యకా వపి లంకాద్వీపవ ల్లవణసముద్రాంతర్వర్తినౌ ద్వీపవిశేషౌ, తతః ప్లక్షద్వీప ఇతి.

* వ్యా:—తత ఇతి. ఏవం జంబూద్వీపం లవణసముద్రం చోక్త్వా ప్లక్షాదిద్వీపవిశేషా నాహ - తత ఇత్యాది తతః తతోపజ మిత్యంతేన. తత ఇత్యత్ర ఇక్షుసముద్రం తత్తీరస్థ కుశద్వీపం చ; ఊర్మిమంత మిత్యత్ర- సురాసముద్రం తత్తీరస్థ క్రౌంచద్వీపం చ; దధి సర్పి రిత్యత్ర- తయో ర్మధ్యస్థశాక ద్వీపమధ్యాహర్తవ్యమ్. శాల్మలీద్వీపానంతరం క్షీరోదం నామ క్షీరసాగరం చోక్త్వా జలోదప్రసంగసంగత్యా తన్మధ్యస్థ పుష్కరద్వీపమ ప్యధ్యాహర్తవ్యమ్.

తస్య తీర్థేషు రమ్యేషు విచిత్రేషు వనేషు చ,
రావణ స్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్య స్తత స్తతః. ౬౨

ఊర్మిమంతం సముద్రం చ క్రోశంత మనిలోద్ధతం,
తత స్సముద్రద్వీపాంశ్చ సుభీమా న్ద్రష్టు మర్హథ. ౬౩

(సర్పి ర్దధిశ్చ ద్రష్టవ్యౌ సాగరౌ ద్వీపసంయుతౌ)
గతా ద్రక్ష్యథ తాం చైవ బృహతీం కూటశాల్మలీమ్. ౬౪

గృహం చ వైనతేయస్య నానారత్నవిభూషితమ్. ౬౪½

తత్ర శైలనిభా భీమా మందేహా నామ రాక్షసాః. ౬౫

నిహతా బ్రహ్మతేజోభి రహ న్యహని చోత్థితాః. ౬౫½

తతః పాండురమేఘాభం క్షీరోదం నామ సాగరం,
గత్వా ద్రక్ష్యథ దుర్ధర్షా! ముక్తాహార మివోర్మిభిః. ౬౬½

తస్య మధ్యే మహా న్శ్వేత ఋషభో నామ పర్వతః. ౬౭

క్షీరోదం సమతిక్రమ్య తతో ద్రక్ష్యథ వానరాః!
జలోదం సాగరం శ్రేష్ఠం సర్వభూతభయావహమ్. ౬౮

తత్ర తత్కోపజం తేజః కృతం హయముఖం మహత్,
అస్యాహు స్త న్మహావేగ మోదనం సచరాచరమ్. ౬౯

తతః పరం హేమమయ శ్శ్రీమా నుదయపర్వతః,
తస్య కోటి ర్దివం స్పృష్ట్వా శతయోజన మాయతా. ౭౦

తత్ర యోజనవిస్తార ముచ్ఛ్రితం దశయోజనం,
శృంగం సౌమనసం నామ జాతరూపమయం ధ్రువమ్. ౭౧

* తత్ర పూర్వం పదం కృత్వా పురా విష్ణు స్త్రివిక్రమే,
ద్వితీయం శిఖరే మేరో శ్చకార పురుషోత్తమః. ౭౨
ఉత్తరేణ పరిక్రమ్య జంబూద్వీపం దివాకరః,
దృశ్యో భవతి భూయిష్ఠం శిఖరం త న్మహోచ్ఛ్రియమ్. ౭౩
అయం సుదర్శనో ద్వీపః పురో యస్య ప్రకాశతే,
పూర్వమేత త్కృతం ద్వారం పృథివ్యా భువనస్య చ. ౭౪
తతః పర మగమ్యా స్యా ద్దిక్పూర్వా త్రిదశావృతా,
రహితా చంద్రసూర్యాభ్యా మదృశ్యా తిమిరావృతా. ౭౫
ఏతావ ద్వానరై శ్శక్యం గంతుం వానరపుంగవాః!,
అధిగమ్య తు వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ. ౭౬

---

*వ్యా:—తత్ర పూర్వమితి. విష్ణుః త్రివిక్రమే త్రివిక్రమ ప్రస్తావే తత్ర మానసాచల సౌమనసశృంగే పూర్వం పదం కృత్వా, ద్వితీయం పదం మేరోః పశ్చిమదిగవధిభూతస్య సావర్ణికమేరోరుపరికృతవాన్. బలేః కృత్స్నరాజ్యగ్రహణార్థం భూమధ్యస్థమేరౌ (ధియర్ ఫర్) పదవిన్యాసే కృతాన్నక్రమణం న లభ్యేత (North Pole). వస్తుతస్తు మేరోరేవ శిఖరే ద్వితీయం పదం న్యస్తం, మేరుశిఖరస్య స్వర్గత్వాత్. భూమా వేకం, స్వర్గే ద్వితీయం, తృతీయం బ్రహ్మలోక ఇతి పౌరాణికీ గాథా. ఉత్తరేణేతి. దివాకరో జంబూద్వీప ముత్తరేణ జంబూద్వీపోత్తర భాగే. పరిక్రమ్య మహోచ్ఛ్రియం తత్ సౌమనసశిఖరం, ప్రాప్యేతి శేషః, దృశ్యో భవతి. మేరోర్దక్షిణపార్శ్వవర్తినాం దృశ్యో భవతీ త్యర్థః.

మాసే పూర్ణే నివర్తధ్వ ముదయం ప్రాప్య పర్వతమ్. ౭౭౫

ఇతి శ్రీరామాయణసారోద్ధారే కిష్కింధాకాండే
నవమ స్సర్గః.

దశమ స్సర్గః.

[1] తతః ప్రస్థాప్య సుగ్రీవ స్త న్మహా ద్వానరం బలం,
దక్షిణాం ప్రేషయామాస వానరా నభిలక్షితాన్. ౧

నీల మగ్నిసుతం చైవ హనుమంతం చ వానరం,
పితామహసుతం చైవ జాంబవంతం మహాబలమ్. ౨

గజం గవాక్షం గవయం సుషేణ మృషభం తథా,
మైందం చ ద్వివిదం చైవ విజయం గంధమాదనమ్. ౩

అంగదప్రముఖా న్వీరాన్ వీరః కపిగణేశ్వరః,
వేగవిక్రమసంపన్నాన్ సందిదేశ విశేషవిత్. ౪

కపీశః కపిముఖ్యానాం స తేషాం తా నుదాహరత్. ౪౫

*సహస్రశిరసం వింధ్యం నానాద్రుమలతాయుతం,
నర్మదాం చ నదీం దుర్గాం మహోరగనిషేవితామ్. ౫౫

అథ దక్షిణదిశి హనుమదాదివానరప్రేషణమ్ :

*వ్యా:—సహస్రశిరస మిత్యాది. మధ్యదేశాపేక్షయా వింధ్యస్యదక్షిణత్వవ్యపదేశః. అత్ర సహస్రశిఖర మిత్యాది

---

1 వాల్మీకి రా: ౪౧ స.

తతో గోదావరీం రమ్యాం కృష్ణవేణీం మహానదీం,
వరదాం చ మహాభాగాం మహోరగనిషేవితామ్. ౬౫

మేఖలా ముత్కలాం చైవ దశార్ణనగరా ణ్యపి,
అశ్వవంతీ మవంతీం చ సర్వ మేవానుపశ్యత. ౭౫

విదర్భా నృషికాం శ్చైవ రమ్యా న్మాహిషకా నపి,
తథా వంగా న్కళింగాంశ్చ కౌశికాంశ్చ సమంతతః. ౮౫

అన్వీక్ష్య దండకారణ్యం సపర్వతనదీగుహాన్,
తథై వాంధ్రాంశ్చ పుండ్రాంశ్చ చోళా న్పాండ్యా న్సకేరళాన్.
అయోముఖశ్చ గంతవ్యః సర్వతో ధాతుమండితః. ౧౦
తత్ర ద్రక్ష్యథ కావేరీం విహితా మప్సరోగణైః. ౧౦౫
తామ్రపర్ణీం గ్రాహజుష్టాం తరిష్యథ మహానదీమ్. ౧౧
*తత స్సముద్ర మాసాద్య సంప్రధాయాఽర్థనిశ్చయం,
అగస్త్యేనాంతరే తత్ర సాగరే వినివేశితః. ౧౨

సర్వ మేవానుపశ్యత్యం తేన వింధ్యస్య పార్శ్వభాగస్థాన్ ప్రదేశా నుపదిశతి. తతో విదర్భా నిత్యాదినా పూర్వదక్షిణ భాగయో ర్నిర్దేశః. గోదావరీ మితి దండకారణ్యవర్తిగోదావరీ ఖండ మిత్యర్థః. అయోముఖ ఇతి. అయోముఖః సహ్యపర్వతః.

*వ్యా:—తత ఇత్యాదినా మహేంద్రం వర్ణయతి. తత ఇత్యాది 'మార్గితవ్యా విశేషత' ఇత్యంత మేకవాక్యమ్. తతః పాండ్యనగరాత్ సముద్ర మాసాద్య అర్థనిశ్చయం కర్తవ్యసముద్ర లంఘనాద్యర్థనిశ్చయం, సంప్రధార్య కృత్వే త్యర్థః. అగ

చిత్రనానానగ శ్శ్రీమా న్మహేంద్రః పర్వతోత్తమః,
త ముపైతి సహస్రాక్ష స్సదా పర్వసు పర్వసు. ౧౩
ద్వీప స్తస్యాపరే పారే శతయోజన మాయతః,
అగమ్యో మానుషై ర్దీప్త స్తం మార్గధ్వం సమంతతః. ౧౪
తత్ర సర్వాత్మనా సీతా మార్గితవ్యా విశేషతః. ౧౪½
*స హి దేశస్తు వధ్యస్య రావణస్య దురాత్మనః. ౧౫
దక్షిణస్య సముద్రస్య మధ్యే తస్య తు రాక్షసీ,
అంగారకేతి విఖ్యాతా ఛాయా మాకృష్య భోజనీ. ౧౬

స్త్యేన తత్ర సాగరే, అంతరే = అవకాశేనివేశితః శ్రీమా౯ మహేంద్రోఽస్తి. తస్యాపరే పారే ఆంతరాళికతీరే ద్వీపోఽస్తి తం మార్గధ్వమ్. తత్ర సర్వాత్మనా సర్వప్రయత్నేన విశేషత స్సీతా మార్గితవ్యే త్యర్థః.

* సహీతి. ఏవం రావణాలయావగమేఽపి ఇతరదిక్షు వానరప్రేషణం; స్థానాంతరే-సీతా మాదాయ రావణః కిం గచ్ఛేదితి శంకయేతి బోధ్యమ్. నను పూర్వం 'న జానే నిలయం తస్య సర్వదా పాపరక్షస' ఇత్యాదినా రావణనివాసాపరిజ్ఞానం ప్రకటీకృత మిదానీ మేత త్కథ ముచ్యత ఇతి చేత్, వాలివధా త్పూర్వమేవ రావణనివాసస్థాన ముక్తం చేత్ వాలివధ మకృత్వైవ స్వయమేవ శ్రీరామో రావణం హత్వా సీతా మానేష్యతి, తత స్స్వస్య సీతాన్వేషణం కరిష్యామీ త్యుక్తప్రతిజ్ఞాభంగో భవిష్యతీతి భియా తదానీం నోక్తమ్ ఇదానీం సర్వార్థపూర్ణత్వా దుక్తవా నిత్యవిరోధః.

త మతిక్రమ్య లక్ష్మీవాన్ సముద్రే శతయోజనే,
గిరిః పుష్పితకో నామ సిద్ధచారణసేవితః. ౧౭

ప్రణమ్య శిరసా శైలం తం విమార్గత వానరాః. ౧౭½

త మతిక్రమ్య దుర్ధర్ష స్సూర్యవా న్నామ పర్వతః,
అధ్వనా దుర్విగాహేన యోజనాని చతుర్దశ. ౧౮½

తత స్త మప్యతిక్రమ్య వైద్యుతో నామ పర్వతః,
తతో నేత్రమనఃకాంతః కుంజరో నామ పర్వతః. ౧౯½

అగస్త్యభవనం యత్ర నిర్మితం విశ్వకర్మణా,
తత్ర భోగవతీ నామ సర్పాణా మాలయః పురీ. ౨౦½

సర్పరాజో మహాప్రాజ్ఞో యస్యాం వసతి వాసుకిః. ౨౧

తం చ దేశ మతిక్రమ్య మహా న్వృషభసంస్థితః,
రవిసోమాగ్నివపుషాం నివాసః పుణ్యకర్మణామ్. ౨౨

*తతః పరం న వ స్సేవ్యః పితృలోక స్సుదారుణః,
రాజధానీయ మస్యైషా కష్టేన తమసా వృతా. ౨౩

ఏతావదేవ యుష్మాభి ర్వీరా వానరపుంగవాః!
శక్యం విచేతుం గంతుం వా నాఽతో గతిమతాం గతిః. ౨౪

యస్తు మాసా న్నివృత్తోఽగ్రే దృష్టా సీతేతి వక్ష్యతి,
మత్తుల్యవిభవో భోగై స్సుఖం స విహరిష్యతి. ౨౫

---

*తతఃపర మిత్యాదినా సంయమనీపర్యంత మభిధానాత్ - సప్తద్వీపసాగరగమన మర్థసిద్ధమ్. ఏవ ముత్తరత్రాపి బోధ్యమ్.

కృతాపరాధో బహుశో మమ బంధు ర్భవిష్యతి. ౨౫½

[1]అథ ప్రస్థాప్య సుగ్రీవ స్తాన్ హరీన్ దక్షిణాం దిశం,
తారాయాః పితరం రాజా శ్వశురం భీమవిక్రమమ్. ౨౬½

అబ్రవీ త్ప్రాంజలి ర్వాక్యం సుషేణం నామ యూథపమ్. ౨౭

సుషేణప్రముఖా యూయం వై దేహీం పరిమార్గత. ౨౭½

ద్వాభ్యాం శతసహస్రాభ్యాం కపీనాం కపిసత్తమాః!,
సురాష్ట్రాన్ సహబాహ్లీకాన్ శూరా న్భీమాం స్తథైవ చ.

స్ఫీతా న్జనపదా న్రమ్యా న్విపులాని పురాణి చ. ౨౯

ప్రత్యక్స్రోతోగమా శ్చైవ నద్య శ్శీతజలా శ్శివాః,
తాపసానా మరణ్యాని కాంతారా గిరయశ్చ యే. ౩౦

తతః స్థలీం మరుప్రాయా మత్యుచ్చశిరస శ్శిలాః,
గిరిజాలావృతాం దుర్గాం మార్గిత్వా పశ్చిమాం దిశమ్. ౩౧

మురచీపత్తనం చైవ రమ్యం చైవ జటీపురం,
రాష్ట్రాణి చ విశాలాని పత్తనాని తత స్తతః. ౩౨

తతః పశ్చిమ మాసాద్య సముద్రం ద్రష్టు మర్హథ. ౩౨½

సింధుసాగరయో శ్చైవ సంగమే తత్ర పర్వతః,
మహాన్ హేమగిరి ర్నామ శతశృంగో మహాద్రుమః. ౩౩½

సర్వ మాశు విచేతవ్యం కపిభిః కామరూపిభిః. ౩౪

---

1 వాల్మీకిరా: ౪౨ సర.

*కోటిం తత్ర సముద్రే తు కాంచనీం శతయోజనాం,
దుర్దర్శాం పారియాత్రస్య గతా ద్రక్ష్యథ వానరాః! ౩౫
నానాద్రుమలతాకీర్ణో వజ్రో నామ మహాగిరిః,
గుహా స్తత్ర విచేతవ్యాః ప్రయత్నేన ప్లవంగమాః!. ౩౬
♦చతుర్భాగే సముద్రస్య చక్రవా న్నామ పర్వతః,
తత్ర పంచజనం హత్వా హయగ్రీవం చ దానవమ్. ౩౭
ఆజహార తత శ్చక్రం శంఖం చ పురుషోత్తమః. ౩౭½
యోజనానాం తత షష్టి ర్వరాహో నామ పర్వతః,
తత్ర ప్రాగ్జ్యోతిషం నామ జాతరూపమయం పురమ్. ౩౮½
యస్మి న్వసతి దుష్టాత్మా నరకో నామ దానవః. ౩౯
త మతిక్రమ్య శైలేంద్రం కాంచనాంతరనిర్దరః, ౩౯½

---

*వ్యా—కోటి మిత్యత్ర. సముద్రే గతాం పారియాత్రస్య సులేమాన్ పర్వతస్య కోటి మిత్యర్థః.

♦వ్యా—చతుర్భాగే = చతుర్థభాగే, సముద్రస్య = లవణసముద్రస్య, తత్ర = చక్రవత్పర్వతే, కస్మింశ్చి ద్దేవాసురయుద్ధే పురుషోత్తమో విష్ణుః చక్రరక్షకం హయగ్రీవాఖ్యం దానవం హత్వా చక్రం, పంచజనాఖ్యం దానవం హత్వా తదస్థిభూతపాంచజన్యాఖ్యం శంఖం చ జగ్రాహేత్యర్థః. శ్రీమద్భాగవతే శ్రీకృష్ణః పంచజనం హత్వా పాంచజన్యం జగ్రాహే త్యుచ్యతే. తద్వ త్పూర్వం విష్ణ్వవతారేఽప్యస్తీతి జ్ఞేయమ్.

పర్వత స్సర్వసౌవర్ణో ధారాప్రస్రవణాయుతః. ౪౦

త మతిక్రమ్య శైలేంద్రం మహేంద్రపరిపాలితం,
షష్టిం గిరిసహస్రాణి కాంచనాని గమిష్యథ. ౪౧

తేషాం మధ్యే స్థితో రాజా మేరు రుత్తరపర్వతః. ౪౧½

*విశ్వే దేవాశ్చ మరుతో వసవశ్చ దివౌకసః,
ఆగమ్య పశ్చిమాం సంధ్యాం మేరు ముత్తరపర్వతమ్. ౪౨½

ఆదిత్య ముపతిష్ఠంతి తైశ్చ సూర్యోఽభిపూజితః,
అదృశ్య స్సర్వభూతానా మస్తం గచ్ఛతి పర్వతమ్. ౪౩½

అంతరా మేరు మస్తం చ తాలో దశశిరా మహాన్. ౪౪

తత్ర తిష్ఠతి ధర్మజ్ఞ స్తపసా స్వేన భావితః,
మేరుసావర్ణి రిత్యేవ ఖ్యాతో వై బ్రహ్మణా సమః. ౪౫

ప్రష్టవ్యో మేరుసావర్ణి ర్మహర్షి స్సూర్యసన్నిభః.
ప్రణమ్య శిరసా భూమౌ ప్రవృత్తిం మైథిలీం ప్రతి. ౪౬

వ్యా—షష్టి ర్గిరి రిత్యాదినా. అస్తగిరిసమీపస్థ సావర్ణికమేరో రభిధానా త్సర్వోఽపి సముద్రద్వీపాదయో మార్గితవ్య త్వేనోక్తా ఇత్యవగంతవ్యమ్.

*వ్యా—విశ్వే దేవాశ్చ వసవో మరుతశ్చ దివౌకసః పశ్చిమాం సంధ్యా మస్మదపేక్షయా పశ్చిమాయాం సంధ్యాయా ముత్తరపర్వతం సావర్ణికమేరు మాసాద్య వర్తమాన ముద్యంత మాదిత్య ముపతిష్ఠంతి, పూజయంతీ త్యర్థః.

ఏతావ ద్వానరై శ్శక్యం గంతుం వానరపుంగవాః!,
అభాస్కర మమర్యాదం న జానీమ స్తతఃపరమ్. ౪౭
అ స్తపర్వత మాసాద్య పూర్ణే మాసే నివ ర్తత. ౪౭౫

ఇతి శ్రీరామాయణసారోద్ధారే కిష్కింధాకాండే
దశమ స్సర్గః.

ఏకాదశ స్సర్గః.

[1] తత స్సందిశ్య సుగ్రీవ శ్శ్వశురం పశ్చిమాం దిశం,
వీరం శతబలిం నామ వానరం వానరర్షభః. ౧
ఉవాచ రాజా ధర్మజ్ఞ స్సర్వవానరస త్తమమ్. ౧౫
వృత శ్శతసహస్రేణ త్వద్విధానాం వనౌకసామ్. ౨
దిశం హ్యుదీచీం విక్రాంతాం హిమశ్శైలావతంసకామ్,
సర్వతః పరిమార్గధ్వం రామపత్నీ మనిందితామ్. ౩
ఇమాని వనదుర్గాణి నద్య శ్శైలాంతరాణి చ,
భవంతః పరిమార్గంతు బుద్ధివిక్రమసంపదా. ౪
తత్ర మ్లేచ్ఛా న్పుళిందాంశ్చ శూరసేనాం స్తథైవ చ,
ప్రస్థరా న్భరతాం శ్చైవ కురూంశ్చ సహ మద్రకైః. ౫
కాంభోజా న్యవనాం శ్చైవ శకా నారట్టకా నపి,
బాహ్లీకా న్నృషికాం శ్చైవ పౌరవా నథ టంకణాన్. ౬

---

1 వాల్మీకి రా: ౪౩ సర్గ.

చీనా న్పరమచీనాంశ్చ నీహారాం శ్చ పునః పునః,
అన్వీక్ష్య దరదాం శ్చైవ హిమవంతం తథైవ చ. ౬
లోధ్రపద్మకషండేషు దేవదారువనేషు చ. ౬½

తత స్సోమాశ్రమం గత్వా దేవగంధర్వసేవితమ్,
కాళం నామ మహాసానుం పర్వతం తు గమిష్యథ. ౭½

త మతిక్రమ్య శైలేంద్రం హేమగర్భం మహాగిరిం,
తత స్సుదర్శనం నామ గంతు మర్హథ పర్వతమ్. ౯½
తతో దేవసఖో నామ పర్వతః పతగాలయః, ౧౦
త మతిక్రమ్య చాకాశం సర్వత శ్శత యోజనమ్. ౧౦½
అపర్వతనదీవృక్షం సర్వసత్త్వవివర్జితం,
* కైలాసం పాండురం శైలం ప్రాప్య హృష్టా భవిష్యథ. ౧౧½
విశాలా నళినీ యత్ర ప్రభూతకమలోత్పలా, ౧౨
క్రౌంచం తు గిరి మాసాద్య బిలం తస్య సుదుర్గమమ్. ౧౨½
అప్రమత్తైః ప్రవేష్టవ్యం దుష్ప్రవేశం హి తత్ స్మృతమ్. ౧౩
క్రౌంచం గిరి మతిక్రమ్య మైనాకో నామ పర్వతః. ౧౩½

---

*అథోత్తరదిశి శతవలిప్రభృతీనాం వానరాణాం ప్రేషణమ్: కైలాస మితి. యద్యపి కైలాసో హిమవదేకదేశ ఇతి పురాణాంతరోక్తం, తథాఽపి న విరుద్ధ మితి జ్ఞేయమ్. మధ్యే అపర్వతనదీ మిత్యుక్తశూన్యప్రదేశేఽపి తావత్పర్యంతం హిమవా నిత్యర్థః. విశాలాం నళినీ మిత్యత్ర - మానసాఖ్యం సర ఇత్యర్థః.

తం దేశం సమతిక్రమ్య ఆశ్రమం సిద్ధసేవితమ్,
సిద్ధా వైఖానసా స్తత్ర వాలఖిల్యాశ్చ తాపసాః. ౧౪౹
వంద్యా స్తే తు తపస్సిద్ధా స్తపసా వీతకల్మషాః,
ప్రష్టవ్యా చాపి సీతాయాః ప్రవృత్తి ర్వినయాన్వితైః. ౧౫౹
హేమపుష్కరసంఛన్నం తస్మి న్వైఖానసం సరః. ౧౬
*తత్సర స్సమతిక్రమ్య నష్టచంద్రదివాకరం,
అనక్షత్రగణవ్యోమ నిష్పయోద మనాదితమ్. ౧౭
గభస్తిభి రివార్కస్య స తు దేశః ప్రకాశ్యతే. ౧౭౹
తం తు దేశ మతిక్రమ్య శైలోదా నామ నిమ్నగా,
ఉభయో స్తీరయో స్తస్యాః కీచకా నామ వేణవః. ౧౮౹
తే నయంతి పరం తీరం సిద్ధా న్ప్రత్యానయంతి చ. ౧౯
ఉత్తరాః కురవ స్తత్ర కృతపుణ్యప్రతిశ్రయాః. ౧౯౹

---

* వ్యా:—త త్సర ఇత్యాదినా మేరువలయితేలావృత వర్షప్రదేశా నుపదిశతి. అత్ర మేరుకీర్తనప్రసక్తి రేవ నాస్తీతి న భ్రమితవ్యమ్. ఉత్తరత్ర - శ్లో. హిమవంతం చ మేరుం చ సముద్రం చ తథోత్తర - మితి వక్ష్యమాణత్వాత్. తత్ర వ్యోమ, అర్కస్య గభస్తిభి రివ వర్తతే, ప్రకాశత ఇతి భావః. నష్టచంద్రసూర్యనక్షత్రాదిత్వాత్ - నష్టచంద్రదివాకరాదిత్వం నియతమార్గానువర్తినాం చంద్రసూర్యాదీనాం మేరునికటే కిరణసంచారాభావ ఇత్యుక్తి ర్విష్ణుపురాణే. శ్లో. యావ త్పురస్తా త్తపతి తావత్పృష్ఠే చ పార్శ్వయోః, ఋతే హేమగిరే ర్మేరో రుపరి బ్రహ్మణ స్సభా - మితి.

జాతరూపమయై శ్చాపి హుతాశనసమప్రభైః. ౨౦
నిత్యపుష్పఫలా స్తత్ర నగాః పత్రరథాకులాః. ౨౦౼
తత్ర నాఽముదితః కశ్చి న్నాఽస్తి కశ్చి దసత్ప్రియః,
అహ న్యహని వర్ధంతే గుణా స్తత్ర మనోరమాః. ౨౧౼
♦సమతిక్రమ్య తం దేశ ముత్తరః పయసాంనిధిః,
న కథంచన గంతవ్యం కురూణా ముత్తరేణ వః. ౨౨౼
*తత్ర సోమగిరి ర్నామ మధ్యే హేమమయో మహాన్,
దేవా స్తం సమవేక్షంతే గిరిరాజం దివం గతాః. ౨౩౼
స తు దేశో విసూర్యోఽపి తస్య భాసా ప్రకాశతే. ౨౪
‡భగవానపి విశ్వాత్మా శంభు రేకాదశాత్మకః,
బ్రహ్మా వసతి దేవేశో బ్రహ్మర్షిపరివారితః. ౨౫

♦ సమతిక్రమ్యేతి. ఉత్తరః పయసాంనిధిః ఉత్తరలవణసముద్రః, అస్తీతి శేషః.

* వ్యా:—తత్ర లవణసముద్రే, మధ్యే మధ్యప్రదేశే ఇత్యర్థః. స త్వితి. స దేశో విసూర్యోఽపి రాత్రౌ విగతసూర్యోఽపి, విగతసూర్యకిరణోఽపి వా, తస్య సోమగిరేః భాసా ప్రకాశతే.

‡ భగవా నిత్యాది.-భగవా న్నారాయణః విశ్వాత్మా బ్రహ్మర్షిపరివారిత స్తత్ర వసతి. ఏకాదశాత్మకః శంభు ర్బ్రహ్మర్షిపరివారిత స్తత్ర వసతి. తథైవ దేవేశో బ్రహ్మా బ్రహ్మర్షిపరివారిత స్తత్ర వసతీతి యోజనా.

స హి సోమగిరి ర్నామ దేవానా మపి దుర్లభః. ౨౬౹
త మాలోక్య తతః క్షిప్ర ముపావర్తితు మర్హథ. ౨౭
*ఏతావ ద్వానరై శ్శక్యం గంతుం వానరపుంగవాః!
అభాస్కర మమర్యాదం న జానీమ స్తతః పరమ్. ౨౮
[1]సర్వ మేత ద్విచేతవ్యం య న్మయా పరికీర్తితం,
యదన్యదపి నోక్తం చ తత్రాపి క్రియతాం మతిః. ౨౯
[2]మాసా దర్వా జ్నివర్తధ్వం మచ్ఛాసనపురస్సరాః,
సీతామదృష్ట్వాయదివోమాసా దూర్ధ్వం దినం భవేత్. ౨౯
తదా ప్రాణాంతికం దండం మత్తః ప్రాప్స్యథ వానరాః!. ౨౯౹
ఇతి ప్రస్థాప్య సుగ్రీవో వానరాన్ భీమవిక్రమాన్,
రామస్య పార్శ్వే శ్రీరామం నత్వా చోపవివేశ సః. ౩౦౹
గచ్ఛంతం మారుతిం దృష్ట్వా రామో వచన మబ్రవీత్,
అభిజ్ఞానార్థ మేత న్మే హ్యంగుళీయక ముత్తమమ్. ౩౧౹
మన్నామాక్షరసంయుక్తం సీతాయై దీయతాం రహః,
అస్మి న్కార్యే ప్రమాణం హి త్వమేవ కపిసత్తమ!. ౩౨౹
జానామి సత్వం తే సర్వం గచ్ఛ పంథా శ్శుభ స్తవ. ౩౩

---

* ఏతావ దితి. ఉత్తరకురుదేశపర్యంతమ్. తతః పరం సముద్రద్వీపాదిక మస్తి; అభాస్కర మమర్యాదం చ ప్రదేశం న జానీమ ఇత్యర్థః.

---

1 వాల్మీకి రా: ౪౩ స. 2 అధ్యాత్మ రా: ౬ స.

హనుమా నువాచ:—

1 అష్టాంగుళమయః కాయః పుచ్ఛో మే ద్వాదశాంగులః,
బాహూ మే పశ్య భో నాథ! కథం రత్నాకరం తరే. ౩౪

2 రఘునాథ ! జగన్నాథ ! దక్షిణస్యాం హి సాగరః,
బహవో రాక్షసా స్సంతి తత్ర శక్తిః కథం మమ. ౩౫

త చ్ఛ్రుత్వా తం సమాహూయ రామో రహసి సాదరం,
మారుతే దక్షిణే కర్ణే శ్రీరామే త్యుపదిష్టవాన్. ౩౬
* 3అథాఽబ్రవీ త్కపిశ్రేష్ఠ స్తన్మంత్రాజ్జాతవిక్రమః. ౩౬-½

* అథాబ్రవీ దిత్యత్ర- ఆనందరామాయణే మనోహర కాండే ౨ సర్గే శ్రీకృష్ణయుధిష్ఠిరసంవాదే హనుమంతం ప్రతి శ్రీరామః- శ్లో. కురు తే రావణాదీనాం రాక్షసానాం నివారకం, మంత్రం దదామి సుగమం తేన సర్వజయో భవేత్. ఇత్యుక్త్వా తం సమాహూయ రామో రహసి సాదరం, మారుతే దక్షిణే కర్ణే శ్రీరామే త్యుపదిష్టవాన్. తన్మంత్రస్య ప్రభావేణ నానాజలచరాకులం, దుర్గమం సాగరం తీర్త్వా లంకామధ్యే సమాయయౌ. రామనామప్రభావోఽయం మహారాజ యుధిష్ఠిర, తస్మా త్త్వమపి రాజేంద్ర రామనామజపం కురు- ౯ సర్గే. సంసారార్ణవసంమగ్నం నరం య స్తారయే న్మనుః, సఏవ తారక స్త్వత్ర రామమంత్రః ప్రకాశ్యతే. తారకాఖ్య స్త్వయం రామనామమంత్రో న చేతరః.

1 హనుమద్రామాయణమ్. 2 ఆనందరా: మనోహరకాం. 2 సర్గ.
3 హనుమద్రామాయణమ్.

కిం ప్రాకారవిశాలతోరణవతీం లంకా మిహైవానయే
కిం వా సైన్య మణూకృతం చ సకలం తత్రైవ సంపాతయే
హేలోత్తూలితపర్వతోచ్చశిఖరై ర్బధ్నామి వా తోయధిం
దేవాజ్ఞాపయ కిం కరోమి సకలం దోర్దండసాధ్యం మమ. ౩౭౫

శ్రీరామ ఉవాచ:—

ఏతై ర్మహాత్త్వ ముద్ఘుష్టం మారుతే స్తవ తేజసః. ౩౮
వృథా పరిశ్రమః కార్యః సీతా జీవతి వా న వా. ౩౮౫
[1]తత స్సంబోధితా స్సర్వే వానరా హరియూథపాః,
ఆదా సాంకేతికం దేశం గత్వా సర్వే తతః పరమ్. ౩౯౫
స్వాం స్వాం దిశ మభిప్రేత్య త్వరితా స్సంప్రతస్థిరే. ౪౦
[2]సుగ్రీవేణ సమాఖ్యాతా స్సర్వే వానరయూథపాః.
ప్రదేశా న్ప్రవిచిన్వంతి సశైలవనకాననాన్. ౪౧
విచిత్య దివసం సర్వే సీతాధిగమనే ధృతాః,
సర్వర్తుకామాన్ దేశేషు వానరా స్సఫలా న్ద్రుమాన్. ౪౨
ఆసాద్య రజనీం శయ్యాం చక్రు స్సర్వే ష్వహస్సు తే,
త దహః ప్రథమం కృత్వా మాసే ప్రస్రవణం గతాః. ౪౩
కపిరాజేన సంగమ్య నిరాశాః కపియూథపాః. ౪౩౫

విచిత్య తు దిశం పూర్వాం యథోక్తాం సచివై స్సహ,
అదృష్ట్వా వినత స్సీతా మాజగామ మహాబలః. ౪౪౫

---

1 శివరామాయణమ్. 2 వాల్మీకిరా: ౪౭ సర్గ.

ఉత్తరాం చ దిశం సర్వాం విచిత్య స మహాకపిః,
ఆగత స్సహ సైన్యేన వీర శ్శతవలి స్తదా. ౪౫॥

సుషేణః పశ్చిమా మాశాం విచిత్య సహ వానరైః,
సమేత్య మాసే సంపూర్ణే సుగ్రీవ ముపచక్రమే. ౪౬॥

తం ప్రస్రవణపృష్ఠస్థం సమాసాద్యాఽభివాద్య చ,
ఆసీనం సహ రామేణ సుగ్రీవ మిద మబ్రువన్. ౪౭॥

విచితాః పర్వతా స్సర్వే వనాని గహనాని చ,
నిమ్నగా స్సాగరాంతాశ్చ సర్వే జనపదాశ్చ యే. ౪౮॥

గుహాశ్చ విచితా స్సర్వా స్త్వయా యాః పరికీర్తితాః,
సత్త్వా న్యతిప్రమాణాని విచితాని హతాని చ. ౪౯॥

ఉదారసత్త్వాభిజనో మహాత్మా స మైథిలీం ద్రక్ష్యతి
వానరేంద్రః, దిశం తు యా మేవ గతా తు సీతా,
తా మాస్థితో వాయుసుతో హనూమాన్. ౫౦॥

ఇతి శ్రీరామాయణసారోద్ధారే కిష్కింధాకాండే
ఏకాదశ స్సర్గః.

ద్వాదశ స్సర్గః.

[1]సహ తారాంగదాభ్యాం తు గత్వా స హనుమా న్కపిః,
సుగ్రీవేణ యథోద్దిష్టం తం దేశ ముపచక్రమే. ౧
స తు దూర ముపాగమ్య సర్వై స్తైః కపిసత్తమైః,
విచినోతి స్మ వింధ్యస్య గుహా శ్చ గహనాని చ. ౨
స తు దేశో దురన్వేషో గుహాగహనవా న్మహాన్,
నిర్జలం నిర్జనం శూన్యం గహనం రోమహర్షణమ్. ౩
[2]భ్రమంతో వింధ్యగహనే దదృశుః పర్వతోపమం,
రాక్షసం భీషణాకారం భక్షయంతం మృగా న్గజాన్. ౪
రావణోఽయ మితి జ్ఞాత్వా కేచి ద్వానరపుంగవాః,
జఘ్నుః కిలకిలాశబ్దం ముంచన్తో ముష్టిభిః క్షణాత్. ౫
[3]సోఽపి తా న్వానరా న్సర్వా న్నష్టా స్థే త్యబ్రవీ ద్బలీ,
అభ్యధావత సంక్రుద్ధో ముష్టి ముద్యమ్య సంహితమ్. ౬
స వాలిపుత్రాభిహతో వక్త్రా చ్ఛోణిత ముద్వమన్,
అసురోఽభ్యపత ద్భూమౌ పర్యస్త ఇవ పర్వతః. ౭
[4]శాఖా స్తథా వినష్టోఽసౌ నోచే స్తస్య మృతి ర్న హి. ౭½
తేపి తస్మి న్నిరుచ్ఛ్వాసే వానరా జితకాశినః.
నాఽయం రావణ ఇత్యుక్త్వా యయు రన్యత్ర తత్ర వై. ౮½
తృషార్తా స్సలిలం తత్ర నాఽవిందన్ హరిపుంగవాః. ౯

---

1 వాల్మీకి రా: ౪౮ సర్గ.　2 అధ్యాత్మరా: ౬ సర్గ.
3 వాల్మీకి రా: ౪౮ సర్గ.　4 శివరామాయణమ్.

[1]కండు ర్నామ మహాభాగ స్సత్యవాదీ తపోధనః,
తస్య తస్మి న్వనే పుత్రో బాల ష్షోడశవార్షికః. ౧౦
ప్రణష్టో జీవితాంతాయ కృద్ధ స్తత్ర మహామునిః,
తేన ధర్మాత్మనా శప్తం కృత్స్నం తత్ర మహ ద్వనమ్. ౧౧
అశరణ్యం దురాధర్షం మృగపక్షివివర్జితమ్. ౧౧౹
[2]హనుమత్ప్రముఖా స్తే తు ప్రస్థితాః ప్లవగర్షభాః,
వింధ్య మేవాదిత స్తావ ద్విచేరు స్తే తత స్తతః. ౧౨౹
[3]*ఆసేదు స్తస్య శైలస్య కోటిం దక్షిణపశ్చిమాం,
తేషాం తత్రైవ వసతాం స కాలో వ్యత్యవర్తత. ౧౩౹

* వ్యా:—ఆసేదు రితి. దక్షిణపశ్చిమాం దక్షిణపశ్చిమయో రంతరాళం నైరృతి మాసేదు రిత్యర్థః. తేషా మితి. స కాలః సుగ్రీవకల్పితో మాసరూపః వ్యత్యవర్తత వ్యతీత ప్రాయ ఇత్యర్థః. మాసః పూర్ణో బిలస్థానా మిత్యుత్తరత్రోం గదవచనస్య బిలప్రవేశా న్మాసో గత ఇత్యర్థో వక్ష్యతే. నను విచేతవ్యప్రదేశేషు బహుషు విద్యమానేషు కథ మత్రైవ మాసం క్షపితవంత ఇత్యాశంక్యాహ- స హి దేశో దురన్వేష ఇతి. అన్యచ్చ, బిలాంతస్థస్వయంప్రభావిముక్తయే పాపక్షయ కాలపర్యంతం శ్రీరామచంద్ర ఏవ అంతర్యామిరూపేణ వానరాన్ భ్రామయామాసేతి జ్ఞాయతే. తర్హి పూర్వమేవ వానర ప్రేషణం కిమర్థ మితి చేత్, వింధ్యాద్యారణ్య ప్రదేశేషు

1 వాల్మీకి రా: ౪౮ సర్గ. 2 వాల్మీకి రా: ౪౯ సర్గ.
3 వాల్మీ. రా: ౫౦ సర్గ.

స హి దేశో దురన్వేషో గుహాగహనవా న్మహాన్. ౧౪

[1]తృషార్తా స్సలిలం తత్ర నావిన్దన్ హరిపుంగవాః,
విభ్రమంతో మహారణ్యే శుష్కకంఠోష్ఠతాలుకాః. ౧౫

దదృశు ర్గహ్వరం తత్ర తృణగుల్మావృతం మహత్,
[2]దుర్గ మృక్షబిలం నామ దానవేనాభిరక్షితమ్. ౧౬

తతః పర్వతకూటాభో హనుమా న్పవనాత్మజః,
అబ్రవీ ద్వానరా న్సర్వా న్కాంతారవనకోవిదః. ౧౭

అస్మా చ్చాపి బిలా ద్ధంసాః క్రౌంచాశ్చ సహ సారసైః,
జలార్ద్రా శ్చక్రవాకాశ్చ నిష్పతంతి స్మ సర్వతః. ౧౮

నూనం సలిలవా నత్ర కూపో వా యది వా హ్రదః,
ఇత్యుక్త్వా త ద్బిలం సర్వే వివిశు స్తిమిరావృతమ్. ౧౯

అన్యోన్యం సంపరిష్వజ్య జగ్ము ర్యోజన మంతరం,
పరిపేతు ర్బిలే తస్మి న్కంచి త్కాల మతంద్రితాః. ౨౦

[3]తస్యాంతా న్గచ్ఛత స్తూర్ణం దినా న్యష్టాదశైవ హి,
అతిక్రాంతాని తిమిరే బభ్రము స్త ఇత స్తతః. ౨౧

దదృశుః కాంచనా న్వృక్షా న్దీప్తవైశ్వానరప్రభాన్,
[4]నీలవైదూర్యవర్ణాశ్చ పద్మినీః పతగావృతాః. ౨౨

తత్ర తత్ర స్థితానాం రాక్షసానాం కాల ఆసన్న ఇతి జ్ఞాత్వా శ్రీరామ స్తథా ప్రేషితవా నితి ద్యోత్యతే.

---

1 అధ్యా. రా: ౬ సర్గ. 2 వాల్మీ. రా: సర్గ ౫౦ .

3. ఆనందరా: సారే ౮ సర్గ. 4 వాల్మీకి రా: ౫౦ సర్గ.

జాతరూపమయై ర్మత్స్యై ర్మహద్భిశ్చ సకచ్ఛపైః,
నళినీ స్తత్ర దదృశుః ప్రసన్నసలిలావృతాః. ౨౩

కాంచనాని విమానాని రాజతాని తథైవ చ,
దదృశు స్తత్ర హరయో గృహముఖ్యాని సర్వశః. ౨౪

పుష్పితా న్ఫలినో వృక్షా న్ప్రవాళమణిసన్నిభాన్,
కాంచనభ్రమరాంశ్చైవ మధూని చ సమంతతః. ౨౫

మణికాంచనచిత్రాణి శయనా న్యాసనాని చ,
మహార్హాణి చ యానాని దదృశు స్తే సమంతతః. ౨౬

1గృహా న్సర్వగుణోపేతా న్మణివస్త్రాదిపూరితాన్,
దివ్యభక్ష్యాన్నసహితా న్మనుష్యైః పరివర్జితాన్. ౨౭

విస్మితా స్తత్ర భవనే దివ్యే కనకవిష్టరే,
ప్రభయా దీప్యమానాం తు దదృశుః స్త్రియ మేకలామ్. ౨౮

ధ్యాయంతీం చీరవసనాం యోగినీం యోగ మాస్థితాం,
ప్రణేము స్తాం మహాభాగాం భక్త్యా భీత్యా చ వానరాః. ౨౯

దృష్ట్వా తా న్వానరా న్దేవీ ప్రాహ యూయం కిమాగతాః,
కుతో వా కస్య దూతా వా మత్ స్థానం కిం ప్రధర్షథ. ౩౦

త చ్ఛ్రుత్వా హనుమా నాహ శృణు వక్ష్యామి దేవి తే,
సుగ్రీవో మిత్రభావేన రామస్య ప్రియవల్లభామ్. ౩౧

మృగయధ్వ మితి ప్రాహ తతో వయ ముపాగతాః. ౩౧౪

1 అధ్యాత్మ రా: ౬ సర్గ.

తతో వనం విచిన్వంతో జానకీం జలకాంక్షిణః,
ప్రవిష్టా గహ్వరం ఘోరం దైవా దత్ర సమాగతాః. ౩౨౹
త్వం వా కిమర్థ మత్రా౽సి కా వా త్వం వద న శ్శుభే,
[1]ఆత్మాన మనుభావం చ కస్య చైత త్తపోబలమ్. ౩౩౹
అజానతాం న స్సర్వేషాం సర్వ మాఖ్యాతు మర్హసి. ౩౪
[2]యోగినీ చ తదా దృష్ట్వా వానరా న్ప్రాహ హృష్టధీః,
యథేష్టం ఫలమూలాని జగ్ధ్వా పీత్వా౽మృతం పయః. ౩౫
ఆగచ్ఛత తతో వక్ష్యే మమ వృత్తాంత మాదితః. ౩౫౹
తథేతి భుక్త్వా పీత్వా చ హృష్టా స్తే సర్వవానరాః,
దేవ్యా స్సమీపం గత్వా తే బద్ధాంజలిపుటాః స్థితాః. ౩౬౹
తతః ప్రాహ హనూమంతం యోగినీ దివ్యదర్శనా. ౩౭
[3]*మయో నామ మహాతేజా మాయావీ దానవర్షభః,
పురా దానవముఖ్యానాం విశ్వకర్మా బభూవ హ. ౩౮
తేనేదం నిర్మితం సర్వం మాయయా కాంచనం వనమ్. ౩౮౹

---

* వ్యా:—మయో నామేతి. మయోనామ త్రిపురాధిపతి స్త్రిపురే నష్టే స్వరక్షణార్థ మిదం కృతవా నితి మత్స్యపురాణే ౧౨౭ అధ్యాయే, త్రిపురదహనప్రస్తావే౽భిహితమ్. మాయయా విచిత్రశక్త్యా మాయావీ మాయాయుక్తః, దానవర్షభ ఇత్యనేన నా౽య మసురపక్షో మయ ఇతి సూచితమ్.

---

1 వాల్మీకి రా: ౫౧ స. 2 అధ్యాత్మరా: ౬ స. 3 వాల్మీకి రా: ౫౧ సర్గ.

స తు వర్షసహస్రాణి తప స్తప్త్వా మహావనే,
పితామహా ద్వరం లేభే సర్వ మౌశనసం ధనమ్. ౩౯½
1 త్రిపురం యేన త ద్దుర్గం కృతం పాండురగోపురమ్. ౪౦
2 త మప్సరసి హేమాయాం సక్తం దానవపుంగవం,
విక్రమ్యైవాశనిం గృహ్య జఘానేశః పురందరః. ౪౧
త దేత ద్బ్రహ్మణా దత్తం హేమాయై వన ముత్తమమ్. ౪౧½
దుహితా మేరుసావర్ణే రహం తస్య స్వయంప్రభా,
మమ ప్రియసఖీ హేమా నృత్యగీతవిశారదా. ౪౨½
తయా దత్తవరా చాఽస్మి రక్షామి భవనోత్తమమ్. ౪౩
3 ద్వారం హి కృత మింద్రేణ క్షిపతా హ్యాశనిం పురా,
తత్సంగదోషయుక్తాం మాం వీక్ష్య హేమా కృపాన్వితా. ౪౪
4 గచ్ఛంతీ బ్రహ్మలోకం సా మా మాహేదం తప శ్చర,
అత్రైవ నివసంతీ త్వం సర్వప్రాణివివర్జితే. ౪౫
త్రేతాయుగే దాశరథి ర్భూత్వా నారాయణోఽవ్యయః,
భూభారహరణార్థాయ విచరిష్యతి కాననే. ౪౬

'పితామహా ద్వరం లేభే సర్వ మౌశనసం ధన' మితి వక్ష్యతి. ఔశనసం ధన మిత్యత్ర - విచిత్రకర్మనిర్మాణప్రతిపాదకశిల్పశాస్త్రజ్ఞానమ్. శిల్పస్యోశనసా ప్రణీతత్వా త్తద్ధనత్వవ్యపదేశః.

---

1 శివ రా. 2 వాల్మీకి రా: ౫౧ సర్గ.
3 వాల్మీకి రా: సర్గ ౫౪. 4 అధ్యాత్మ రా: సర్గ ౬.

మార్గంతో వానరా స్తస్య భార్యా మాయాన్తి తే గుహాం,
పూజయిత్వా తు తాన్ గత్వా రామం స్తుత్వా ప్రయత్నతః. ౪౭
యాతాసి భవనం విష్ణో ర్యోగిగమ్యం సనాతనమ్. ౪౮
అతోఽహం గంతు మిచ్ఛామి రామం ద్రష్టుం త్వరాన్వితా,
అధునా బ్రూత యుష్మాకం సాహాయ్యం కింకరో మ్యహమ్.
[1]ఉవాచ హనుమా న్వాక్యం తా మనిందితచేష్టితామ్. ౪౯
యః కృత స్సమయోఽస్మాకం సుగ్రీవేణ మహాత్మనా,
న చ కాలో వ్యతిక్రాంతో బిలే చ పరివర్తతామ్. ౫౦
సా త్వ మస్మా ద్బిలా ద్ఘోరా దుత్తారయితు మర్హసి.
తారితు మర్హసి న స్సర్వా న్సుగ్రీవభయకర్శితాన్. ౫౧
ఏవ ముక్తా హనుమతా తాపసీ వాక్య మబ్రవీత్,
జీవతా దుష్కరం మన్యే ప్రవిష్టేన నివర్తితుమ్. ౫౨
తపసస్తు ప్రభావేణ నియమోపార్జితేన చ,
సర్వానేవ బిలా దస్మా దుద్ధరిష్యామి వానరాన్. ౫౩
న హి నిష్క్రమితుం శక్య మనిమీలితలోచనైః,
నిమీలయత చక్షూంషి సర్వే వానరపుంగవాః!. ౫౪
తత స్సంమీలితా స్సర్వే సుకుమారాంగుళైః కరైః,
నిమేషాంతరమాత్రేణ బిలా దుత్తారితా స్తయా. ౫౫
తత స్తా న్వానరాన్ సర్వాం స్తాపసీ ధర్మచారిణీ,
నిస్సృతా న్విషమా త్తస్మా త్సమాశ్వాస్యేద మబ్రవీత్. ౫౬

1 వాల్మీకి రా: సర్గ ౫౨.

ఏష విన్ధ్యో గిరి శ్శ్రీమా న్నానాద్రుమలతాకులః,
ఏష ప్రస్రవణ శ్శైల స్సాగరోఽయం మహోదధిః. ౫౭

స్వస్తి వోఽస్తు గమిష్యామి భవనం వానరర్షభాః!,
ఇత్యుక్త్వా త ద్బిలం శ్రీమత్ ప్రవివేశ స్వయంప్రభా. ౫౮

ఇతి శ్రీరామాయణసారోద్ధారే కిష్కిన్ధాకాండే
ద్వాదశ సర్గః.

త్రయోదశ స్సర్గః.

[1]సాఽపి త్యక్త్వా గుహాం శీఘ్రం యయౌ రాఘవసన్నిధిం,
తత్ర రామం ససుగ్రీవం లక్ష్మణం చ దదర్శ హ. ౧

కృత్వా ప్రదక్షిణం రామం ప్రణమ్య బహుశ స్సుధీః,
ఆహ గద్గదయా వాచా రోమాంచితతనూరుహా. ౨

అద్య హి త్వాం నమస్యామి మాయాయాః పరతః స్థితం,
సర్వభూతేషు చాలక్ష్యం బహిరంతరవస్థితమ్. ౩

నివృత్తగుణమార్గాయ నిష్కించనధనాయ తే,
నమః స్వాత్మాభిరామాయ నిర్గుణాయ గుణాత్మనే. ౪

శృణ్వంతి గాయన్తి చ యే కథా స్తే రఘునందన,
పశ్యంతి తవ పాదాబ్జం భవార్ణవసుతారణమ్. ౫

యత్ర కుత్రాపి జాతాయా భక్తిం తే దేహి మే ప్రభో,
త్వద్భక్తేషు సదా సఙ్గో భూయాన్మే ప్రాకృతేషు న. ౬

---

1. అధ్యాత్మ రాః ౬ సర్గ.

జిహ్వా మే రామ రామేతి భక్త్యా వదతు సర్వదా,
మానసం శ్యామలం రూపం సీతాలక్ష్మణసంయుతమ్. ౭
ధ్యాన్తం స్మరతు మే రామ! వరం నాన్యం వృణే ప్రభో. ౭౪

శ్రీరామ ఉవాచః—

భవ త్వేవం మహాభాగే! గచ్ఛ త్వం బదరీవనం,
తత్రైవ మాం స్మరంతీ త్వం త్యక్త్వేదం భూతపంచకం,
మామేవ పరమాత్మాన మచిరా త్ప్రతిపద్యసే. ౯

శ్రుత్వా రఘూత్తమవచోఽమృతసారకల్పం గత్వా
తథైవ బదరీతరుమణ్డజుష్టం, తీర్థం సదా రఘుపతిం మనసా
స్మరంతీ త్యక్త్వా కలేబర మవాప పరం పదం సా. ౧౦

అథ తత్ర సమాసీనా వృక్షషండేషు వానరాః,
1 సర్వే తే దదృశు ర్ఘోరం సాగరం వరుణాలయమ్. ౧౧
అపార మభిగర్జంతం ఘోరై రూర్మిభి రావృతమ్. ౧౧౪
* వింధ్యస్య తు గిరేః పాదే సంప్రపుష్పితపాదపే,
ఉపవిశ్య మహాత్మాన శ్చింతా మాపేదిరే తదా. ౧౨౪

* వ్యా:—వింధ్యస్యేతి. పాదే దక్షిణపార్శ్వే ఇత్యర్థః. "హిమవద్వింధ్యశైలాభ్యాం ప్రాయో వ్యాప్తా వసుంధరే"తి భేషజకల్పోక్తిః.

1 వాల్మీకి రా: ౫౩ స.

తతః పుష్పాతిభారాగ్రాన్ లతాశతసమావృతాన్,
♦ ద్రుమా న్వాసంతికా న్దృష్ట్వా బభూవు ర్భయశంకితాః. ౧౩½
తే వసంత మనుప్రాప్తం ప్రతిబుద్ధ్వా పరస్పరం,
నష్టసందేశకాలార్థా నిపేతు ర్ధరణీతలే. ౧౪½
యువరాజో మహాప్రాజ్ఞ అంగదో వాక్య మబ్రవీత్. ౧౫
శాసనా త్కపిరాజస్య వయం సర్వే వినిర్గతాః,
మాసః పూర్ణో బిలస్థానాం హరయః! కి న్న బుధ్యతే. ౧౬
* వయ మాశ్వయుజే మాసి కాలసంఖ్యావ్యవస్థితాః,
ప్రస్థితా స్సోఽపి చాతీతః కి మతః కార్య ముత్తరమ్. ౧౭

♦ వ్యా:—ద్రుమా నితి. ఫాల్గునచైత్రయో ర్వసంతోక్తేః.

* వ్యా:—వయ మాశ్వయుజే మాసీతి. కాలసంఖ్యావ్యవస్థితాః కాలసంఖ్యయా నియమితాః, వయ మాశ్వయుజే మాసి హనుమచ్చోదితేన సుగ్రీవేణ పంచదశరాత్రసంఖ్యయా నియమ్య సమాహూతాః. తదను కార్తికాపరపక్షే లక్ష్మణేన సుగ్రీవం ప్రతి అత్యాగ్రహః ప్రదర్శితః. మార్గశీర్షేఽఖిలవానరసేనాసంగ్రహః, తస్మి న్నేవ మాసి సీతాన్వేషణాయ పౌషమాస మవధిం కృత్వా తేన ప్రేషితాః. ఏవ మాశ్వయుజమాస మారభ్య కాలసంఖ్యావ్యవస్థితానా మస్మాకం కాలవిస్మరణం న యుక్త మిత్యర్థః. మార్గమాణా

కర్మ స్వప్రతిమా స్సర్వే దిక్షు విశ్రుతపౌరుషాః,
మాం పురస్కృత్య నిర్యాతాః పింగాక్షప్రతి-చోదితాః. ౧౮

హరిరాజస్య సందేశ మకృత్వా క స్సుఖీ భవేత్,
ఇదానీ మకృతార్థానాం మర్తవ్యం నాత్ర సంశయః. ౧౯

తస్మాత్క్షమ మిహాద్యైవ ప్రాయోపవిశనం హి నః. ౧౯½

స పూర్వం బద్ధవైరో మాం రాజా దృష్ట్వా వ్యతిక్రమం,
ఘాతయిష్యతి దండేన తీక్ష్ణేన కృతనిశ్చయః. ౨౦½

న చాహం యౌవరాజ్యేన సుగ్రీవేణాభిషేచితః,
నరేంద్రేణాభిషిక్తోఽస్మి రామేణాక్లిష్టకర్మణా. ౨౧½

కిం మే సుహృద్భి ర్వ్యసనం పశ్యద్భి ర్జీవితాంతరే,
ఇహైవ ప్రాయ మాసిష్యే పుణ్యే సాగరరోధసి. ౨౨½

ఏత చ్ఛ్రుత్వా కుమారేణ యువరాజేన భాషితం,
సర్వే తే వానరశ్రేష్ఠాః కరుణం వాక్య మబ్రువన్. ౨౩½

వధిభూతపౌషమాసః - వాల్మీకిరా: 3౦ సర్గే. శ్లో ఆసేదు స్తస్య శైలస్య కోటిం దక్షిణపశ్చిమాం, తేషాం తత్రైవ వసతాం స కాలో వ్యత్యవర్తతే - త్యుక్త్వా వింధ్యపర్వతదక్షిణపార్శ్వ ఏవ గతః. పున శ్చాత్ర 'మాసః పూర్ణో బిలస్థానాం హరయః కి న్న బుధ్యతే,అపి, చే' త్యాభ్యాం పదాభ్యాం మాఘమాసోపి గత ఇతి ద్యోత్యతే. అతః ఫాల్గునఏవ ప్రాప్త ఇతి జ్ఞాయతే.

తీక్ష్ణః ప్రకృత్యా సుగ్రీవః ప్రియాసక్తశ్చ రాఘవః,
అదృష్టాయాం తు వైదేహ్యాం దృష్ట్వా చైవ సమాగతాన్,
రాఘవప్రియకామార్థం ఘాతయిష్య త్యసంశయమ్. ౨౪

ప్లవంగమానాం తు భయార్దితానాం శ్రుత్వా
వచ స్తార ఇదం బభాషే, అలం విషాదేన బిలం
ప్రవిశ్య వసామ సర్వే యది రోచతే వః. ౨౬

1 అథ మేనే హృతం రాజ్యం హనుమా నంగదేన తత్. ౨౬।

* బుద్ధ్యా హ్యష్టాంగయా యుక్తం చతుర్బలసమన్వితమ్. ౨

చతుర్దశగుణం మేనే హనుమా న్వాలిన స్సుతమ్. ౨౭।

అభిసంధాతు మారేభే హనుమా నంగదం తతః. ౨౮

---

* వ్యా:—సామర్థ్యమేవ ప్రతిపాదయతి - బుద్ధ్యా హీ త్యాదినా. అష్టాంగయా అష్టగుణయా, తే చ గుణాః శ్లో. గ్రహణం ధారణం చైవ స్మరణం ప్రతిపాదనమ్, ఊహా ఽపోహో ఽర్థవిజ్ఞానం తత్త్వజ్ఞానం చ ధీగుణాః- ఇత్యుక్తాష్టాంగ యుక్తయా, చతుర్బలసమన్వితం బాహుబలమనోబలోపాయ బల బంధుబలయుక్తమ్. చతుర్దశగుణాః- శ్లో. దేశకాలజ్ఞతా దార్ఢ్యం సర్వక్లేశసహిష్ణుతా, సర్వవిజ్ఞానితా దాక్ష్య మూర్జ స్సంవృతమంత్రితా. అవిసంవాదితా శౌర్యం శక్తిజ్ఞత్వం కృత జ్ఞతా, శరణాగతవాత్సల్య మమర్షిత్వ మచాపల మిత్యుక్త చతుర్దశగుణయుక్త మిత్యర్థః.

---

1 వాల్మీకి రా.

స చతుర్ణా ముపాయానాం తృతీయ ముపవర్ణయన్,
భేదయామాస తాన్ సర్వా న్వానరా న్వాక్యసంపదా. ౨౯

తేషు సర్వేషు భిన్నేషు తతోఽభీషయ దంగదమ్. ౨౯½

త్వం సమర్థతరః పిత్రా యుద్ధే తారేయ! వై ధురమ్. ౩౦

దృఢం ధారయితుం శక్తః కపిరాజ్యం యథా పితా. ౩౦½

నిత్య మస్థిరచిత్తా హి కపయో హరిపుంగవ,
నాజ్ఞాప్యం విషహిష్యంతి పుత్రదారాన్ వినా త్వయా. ౩౧½

త్వాం నైతే హ్యనుయుంజేయుః ప్రత్యక్షం ప్రవదామి తే. ౩౨

న హ్యహం త ఇమే సర్వే సామదానాదిభి ర్గుణైః,
దండేన వా త్వయా శక్యా స్సుగ్రీవా దపకర్షితుమ్. ౩౩

యాం చేమాం మన్యసే ధాత్రీ మేత ద్బిల మితి శ్రుతమ్,
ఏత ల్లక్ష్మణబాణానా మీష త్కార్యం విదారణే. ౩౪

స్వల్పం హి కృత మింద్రేణ క్షిపతా హ్యశనిం పురా,
లక్ష్మణో నిశితై ర్బాణై ర్భింద్యా త్పత్రపుటం యథా. ౩౫

అస్మాభిస్తు గతం సార్థం వినీతవ దుపస్థితమ్,
ఆనుపూర్వ్యాత్తు సుగ్రీవో రాజ్యే త్వాం స్థాపయిష్యతి. ౩౬

ప్రియకామశ్చ తే మాతు స్తదర్థం చాస్య జీవితం,
తస్యాపత్యం చ నా స్త్యన్య త్తస్మా దంగద! గమ్యతామ్. ౩౭

అంగద ఉవాచః—

[1] స్థైర్య మాత్మమనశ్శౌచ మానృశంస్య మథార్జవం,
విక్రమశ్చైవ ధైర్యం చ సుగ్రీవే నోపపద్యతే. ౩౮

భ్రాతు ర్జ్యేష్ఠస్య యో భార్యాం జీవతో మహిషీం ప్రియాం,
ధర్మేణ మాతరం యస్తు స్వీకరోతి జుగుప్సితమ్. ౩౯

సత్యా త్పాణిగృహీతశ్చ కృతకర్మా మహాయశాః,
విస్మృతో రాఘవో యేన స కస్య తు కృతం స్మరేత్. ౪౦

లక్ష్మణస్య భయా ద్యేన నాఽధర్మభయభీరుణా,
ఆదిష్టా మార్గితుం సీతాం ధర్మ మస్మి న్కథం భవేత్. ౪౧

రాజ్యే పుత్రః ప్రతిష్ఠాప్య స్సగుణో నిర్గుణోఽపి వా,
కథం శత్రుకులీనం మాం సుగ్రీవో జీవయిష్యతి. ౪౨

అనుజానీత మాం సర్వే; గృహం గచ్ఛంతు వానరాః!,
ఇహైవ ప్రాయ మాసిష్యే శ్రేయో మరణమేవ మే. ౪౩

అభివాదనపూర్వం తు రాఘవౌ బలశాలినౌ,
వాచ్య స్తాతో యవీయా న్మే సుగ్రీవో వానరేశ్వరః. ౪౪

మాతరం చైవ మే తారా మాశ్వాసయితు మర్హథ. ౪౪½

ఏతావ దుక్త్వా వచనం వృద్ధాం స్తా నభివాద్య చ,
వివేశ చాంగదో భూమౌ రుద న్దర్భేషు దుర్మనాః. ౪౫½

---

1 వాల్మీకిరా: ౫౫ స.

తస్య సంవిశత స్తత్ర రుదంతో వానరర్షభాః,
సుగ్రీవం చైవ నిందంతః ప్రశంసంతశ్చ వాలినమ్.　　౪౬౼

పరివార్యాంగదం సర్వే వ్యవస న్ప్రాయ మాసితుమ్.　　౪౭

ఉపస్పృశ్యోదకం తత్ర ప్రాఙ్ముఖా స్సముపావిశన్,
దక్షిణాగ్రేషు దర్భేషు ఉద క్తీరం సమాశ్రితాః.　　౪౮

[1]తాన్ దృష్ట్వా మతిమా న్వీరో హనుమా న్మారుతాత్మజః,
అంగదస్య సమీపే తు వ్యవస ద్దర్భవిష్టరే.　　౪౯

[2]సంపాతి ర్నామ నామ్నా తు చిరంజీవీ విహంగమః,
భ్రాతా జటాయుష శ్శ్రీమాన్ ప్రఖ్యాతబలపౌరుషః.　　౫౦

కందరా దభినిష్క్రమ్య స వింధ్యస్య మహాగిరేః,
ఉపవిష్టా న్హరీన్ దృష్ట్వా హృష్టాత్మా గిర మబ్రవీత్.　　౫౧

విధిః కిల నరం లోకే విధానే నానువర్తతే,
యథాఽయం విహితో భక్ష్య శ్చిరా న్మహ్య ముపాగతః.　　౫౨

[3]ఏకైకశః క్రమా త్సర్వా న్భక్షయామి దినే దినే.　　౫౨౼

శ్రుత్వా త ద్గృధ్రవచనం వానరా భీతమానసాః,
[4]అంగదః పర మాయస్తో హనుమంత మథాఽబ్రవీత్.　　౫౩౼

పశ్య సీతాపదేశేన సాక్షా ద్వైవస్వతో యమః,
ఇమం దేశ మనుప్రాప్తో వానరాణాం విపత్తయే.　　౫౪౼

---

1 శివరా.　　2 వాల్మీకి రా: ౫౬ స.
3 అధ్యాత్మరా: ౭ స.　　4 వాల్మీకిరా: ౫౬ స.

రామస్య న కృతం కార్యం రాజ్ఞో న చ వచః కృతం,
[1]వృథాఽనేన వధం ప్రాప్తా గచ్ఛామో యమసాదనమ్. ౫౫॥
అహో జటాయు ర్ధర్మాత్మా రామస్యార్థే మృత స్సుధీః,
మోక్షం ప్రాప దురావాపం యోగినా మప్యరిందమః. ౫౬॥
[2]తత్తు శ్రుత్వా తదా వాక్య మంగదస్య ముఖోద్గతమ్,
అబ్రవీ ద్వచనం గృధ్రి స్తీక్ష్ణతుండో మహాస్వనః. ౫౭॥
కోఽయం గిరా ఘోషయతి ప్రాణైః ప్రియతమస్య మే,
జటాయుషో వధం భ్రాతుః కంపయన్నివ మే మనః. ౫౮॥
యస్య రామః ప్రియః పుత్రో జ్యేష్ఠో గురుజనప్రియః,
తస్యైవ చ మమ భ్రాతా సఖా దశరథస్య హి. ౫౯॥
త దిచ్ఛేయ మహం శ్రోతుం వినాశం వానరర్షభాః!,
సూర్యాంశుదగ్ధపక్షత్వా న్న శక్నో మ్యుపసర్పితుమ్. ౬౦॥
ఇచ్ఛేయం పర్వతా దస్మా దవతర్తు మరిందమాః!,
[3] ఉచ్యతాం వో భయం మాఽస్తు మత్తః ప్లవగసత్తమాః! ౬౧॥
త మువాచాంగద శ్శ్రీమా నుత్థితో గృధ్రిసన్నిధౌ. ౬౨
[4] హృత్వా సీతాం రామభార్యాం గచ్ఛంతం యోద్ధ్య రావణం,
రావణేన హతో వీరో రాఘవార్థం మహాబలః. ౬౩
రామేణ దగ్ధో రామస్య సాయుజ్య మగమత్ క్షణాత్,
తదాది రామవృత్తాంత ముక్త్వా తం చాంగదోఽబ్రవీత్. ౬౪

---

1 అధ్యాత్మరా: ౭ స. 2 వాల్మీకిరా: ౫౬.
3 అధ్యాత్మ రా: ౭ సర్గ. 4 శివరా.

[1] మర్త్యం ప్రాయోపవిష్టాః స్మ తీరే లవణవారిధేః.
యది జానాసి హే పక్షిన్ సీతాం కథయ న శ్శుభామ్. ౬౫
[2] సబాష్పో వానరాన్ గృధ్రః ప్రత్యువాచ మహాస్వనః,
యవీయాన్ స్మమ స భ్రాతా జటాయు ర్నామ వానరాః! ౬౬
య మాఖ్యాత హతం యుద్ధే రావణేన బలీయసా ౬౬½
వృద్ధభావా దపక్షత్వా చ్ఛృణ్వం స్త దపి మర్షయే,
న హి మే శక్తి ర స్త్యద్య భ్రాతు ర్వైరవిమోక్షణే. ౬౭½
[3] భ్రాతు స్సలిలదానాయ నయధ్వం మాం జలాంతికం,
పశ్చా త్సర్వం శుభం వక్ష్యే భవతాం కార్యసిద్ధయే. ౬౮½
ఇతి శ్రీరామాయణసారోద్ధారే కిష్కింధాకాండే
త్రయోదశ స్సర్గః.

చతుర్దశ స్సర్గః.

[4] పురా వృత్రవధే వృత్తే పరస్పరజయైషిణౌ,
ఆదిత్య ముపయాతౌ స్వో జ్వలంతం రశ్మిమాలినమ్. ౧
మధ్యం ప్రాప్తే దినకరే జటాయు రవసీదతి,
పక్షాభ్యాం ఛాదయం దృష్ట్వా స్నేహా త్పరమవిహ్వలః. ౨
నిర్దగ్ధపక్షః పతితో వింధ్యేఽహం వానరర్షభాః!,
అహ మస్మి న్వస న్భ్రాతుః ప్రవృత్తిం నోపలక్షయే. ౩

---

1 అధ్యాత్మ రా: ౭ సర్గ.　　2 వాల్మీకి రా: ౫౮ స.
3 అధ్యాత్మ రా: ౭ స.　　4 వాల్మీకి రా: ౫౮ స.

వాజ్ఞాన్తే౽త్ర తు రామస్య కరిష్యే సాహ్య ముత్తమమ్. ౩౪
జానామి వారుణా న్లోకా న్విష్ణో స్త్రైవిక్రమానపి,
మహాసురవిమర్దా న్వా౽ప్యమృతస్య చ మంథనమ్. ౪౪
[1]తథేతి నిన్యు స్తే తీరం సముద్రస్య విహంగమం,
సో౽పి తత్సలిలే స్నాత్వా భ్రాతు ర్దత్త్వా జలాంజలిమ్. ౫౪
పున స్స్వస్థాన మాసాద్య స్థితో నీతో హరీశ్వరైః. ౬
సంపాతిః కథయామాస వానరా న్పరిహర్షయన్. ౬౪
లంకా నామ నగ ర్యాస్తే త్రికూటగిరిమూర్ధని. ౭
[2]తస్యాం వసతి వై దేహీ దీనా కౌశేయవాసినీ,
రావణాంతఃపురే రుద్ధా రాక్షసీభి స్సురక్షితా. ౮
ఇహస్థో౽హం ప్రపశ్యామి రావణం జానకీం తథా,
అస్మాకమపి సౌవర్ణం దివ్యం చక్షు ర్బలం తథా. ౯
*ఆద్యః పంథాః కులింగానాం యే చాన్యే ధాన్యజీవినః,
ద్వితీయో బలిభోజానాం యే చ వృక్షఫలాశినః. ౧౦

* ఆద్యఇతి. ఆకాశే సప్త పంథాన స్సంతి. తేష్వాద్యః పంథాః కులింగానాం భూమిప్రత్యాసన్నగగనచారిణాం కలవింకాదీనా మిత్యర్థః. బలిభోజానాం కాకానాం ద్వితీయః పంథాః. భాసాః జలవాయసాః, తథైవ కురరై స్సహ క్రౌంచాశ్చ తృతీయం గచ్ఛంతీ త్యర్థః. గృధ్రాః పంచమమ్. షష్ఠస్తు హం

1 అధ్యాత్మరా: ౭ స. 2 వాల్మీకిరా: ౫౯ స.

భాసా స్తృతీయం గచ్ఛంతి క్రౌంచాశ్చ కురరై స్సహ,
శ్యేనా శ్చతుర్థం గచ్ఛంతి గృధ్రా గచ్ఛంతి పంచమమ్. ౧౧

బలవీర్యోపపన్నానాం రూపయౌవనశాలినాం,
షష్ఠస్తు పంథా హంసానాం వైనతేయగతిః పరా. ౧౨

వైనతేయాచ్చ నో జన్మ సర్వేషాం వానరర్షభాః!. ౧౨½

శ్రూయతా మిహ వైదేహ్యా యథా మే హరణం శ్రుతమ్. ౧౩

[1]మాం పురా ప్రాహ మత్పుత్ర స్సుపార్శ్వో నామ పక్షిరాట్,
[2]అహం తాత! యథాకాల మామిషార్థీ ఖ మాప్లుతః. ౧౪

మహేంద్రస్య గిరే ర్ద్వార మావృత్య చ సమాస్థితః,
పంథాన మేకోఽధ్యవసం సన్నిరోద్ధు మవాఙ్ముఖః. ౧౫

తత్ర కశ్చి న్మయా దృష్ట స్సూర్యోదయసమప్రభాం,
స్త్రియ మాదాయ గచ్ఛ న్వై భిన్నాంజనచయప్రభః. ౧౬

సానామ్. వైనతేయానాం సప్తమ ఇత్యర్థః. నః అస్మాకం, జన్మ= ఉత్పత్తిః, వైనతేయా ద్వినతాపత్యాత్. సైవ సప్తమగతి రస్మాక మిత్యర్థః. అత్ర-వైనతేయాచ్చ నో జన్మే త్యనేన దివ్యజ్ఞానహేతుత్వం ప్రతిపాదితమ్. అతఏవారణ్యకాండే జటాయుష ఉక్తిః - శ్లో. ద్వౌ పుత్రౌ వినతాయాస్తు గరుడోఽరుణ ఏవచ, తస్మాజ్జాతోఽహ మరుణా త్సంపాతిస్తు మమాగ్రజ ఇతి.

---

1 శివరా.　2 వాల్మీకిరా: ౫౯ స.

సోఽహ మభ్యవహారార్థీ తౌ దృష్ట్వా కృతనిశ్చయః,
తేన సామ్నా వినీతేన పంథాన మభియాచితః. ౧౭

న హి సామోపపన్నానాం ప్రహర్తా విద్యతే క్వచిత్,
స యాత స్తేజసా వ్యోమ సంక్షిపన్నివ వేగతః. ౧౮

దిష్ట్యా జీవసి తాతేతి హ్యబ్రువ న్మాం మహర్షయః,
సచ మే రావణో రాజా రక్షసాం ప్రతివేదితః. ౧౯

హారన్ దాశరథే ర్భార్యాం రామస్య జనకాత్మజామ్. ౧౯½

ఏత మర్థం సమగ్రం మే సుపార్శ్వః ప్రత్యవేదయత్. ౨౦

కామం ఖలు దశగ్రీవ స్తేజోబలసమన్వితః,
భవతాం తు సమర్థానాం న కించిదపి దుష్కరమ్. ౨౧

[1] తత్త్వం సంకీర్తయిష్యామి యథా జానామి మైథిలీం,
సూర్యాతపపరీతాంగో నిర్దగ్ధ స్సూర్యరశ్మిభిః. ౨౨

అస్య వింధ్యస్య శిఖరే పతితోఽస్మి పురా వనే,
లబ్ధసంజ్ఞ స్తు షడ్రాత్రా ద్వివశో విహ్వలన్నివ. ౨౩

వీక్షమాణో దిశ స్సర్వా నాభిజానామి కించన,
దక్షిణస్యోదధే స్తీరే వింధ్యోఽయ మితి నిశ్చితః. ౨౪

ఋషి ర్నిశాకరో నామ యస్మి న్నుగ్రతపా భవత్,
అష్టౌ వర్షసహస్రాణి తేనాఽస్మి నృషిణా వినా. ౨౫

వసతో మమ ధర్మజ్ఞా స్స్వర్గతే తు నిశాకరే,
[2] శనై శ్శనై రాశ్రమస్య సమీపం గతవా నహమ్. ౨౬

---

1 వాల్మీకి రా: ౬౦ సర్గ. 2 అధ్యాత్మ రా: ౮ సర్గ.

చంద్రమా నామ మునిరాట్ దృష్ట్వా మాం విస్మితోఽవదత్
సంపాతే! కిమిదం తేఽద్య విరూపం కేన వా కృతమ్. ౨౭

[1]గృధ్రౌ ద్వౌ దృష్టపూర్వౌ మే మాతరిశ్వసమౌ జవే,
గృధ్రాణాం చైవ రాజానౌ భ్రాతరౌ కామరూపిణౌ. ౨౮

జ్యేష్ఠో హి త్వం తు సంపాతే! జటాయు రనుజ స్తవ,
మానుషం రూప మాస్థాయ గృహ్ణీతాం చరణౌ మమ. ౨౯

[2]తత స్తద్దారుణం కర్మ దుష్కరం సాహసా త్కృతమ్. ౨౯½
ఆచచక్షే మునే స్సర్వం సూర్యానుగమనం తదా. ౩౦

[3]అథ ధ్యాత్వా ముహూర్తం తు భగవా నిద మబ్రవీత్. ౩౦½
పురాణే సుమహా త్కార్యం భవిష్యతి మయా శ్రుతమ్. ౩౧
దృష్టం మే తపసా చైవ శ్రుత్వా చ విదితం మమ. ౩౧½
రాజా దశరథో నామ కశ్చి దిక్ష్వాకునందనః,
తస్య పుత్రో మహాతేజా రామో నామ భవిష్యతి. ౩౨½

నైరృతో రావణో నామ తస్య భార్యాం హరిష్యతి. ౩౩

సా చ కామైః ప్రలోభ్యంతీ భక్ష్యై ర్భోజ్యైశ్చ మైథిలీ,
న భోక్ష్యతి మహాభాగా దుఃఖే మగ్నా యశస్వినీ. ౩౪

పరమాన్నం తు వైదేహ్యై జ్ఞాత్వా దాస్యతి వాసవః,
త దన్నం మైథిలీ ప్రాప్య విజ్ఞాయేంద్రా దిదం త్వితి. ౩౫

---

1 వాల్మీకిరా: ౬౦ సర్గ. 2 వాల్మీకిరా: ౬౧ సర్గ.
3 వాల్మీకిరా: ౬౨ సర్గ.

అగ్ని ముద్ధృత్య రామాయ భూతలే నిర్వాపిష్యతి,
యది జీవతి మే భర్తా లక్ష్మణేన సహ ప్రభుః. ౩౬
జీవత్వం గచ్ఛతో ర్వాపి తయో రన్న మిదం త్వితి. ౩౬½
ఏష్యం త్యన్వేషకా స్తస్యా రామదూతాః ప్లవంగమాః. ౩౭
ఆఖ్యేయా రామమహిషీ త్వయా తేభ్యో విహంగమ. ౩౭½
దేశకాలౌ ప్రతీక్షస్వ పక్షౌ తే ప్రతిపత్స్యసే. ౩౮
మహర్షి స్త్వబ్రవీ దేవం దృష్టతత్త్వార్థదర్శనః. ౩౮½
1 తస్య త్వేవం బ్రువాణస్య సంపాతే ర్వానరై స్సహ,
ఉత్పేతతు స్తదా పక్షౌ సమక్షం వనచారిణామ్. ౩౯½

స దృష్ట్వా స్వాం తనుం పక్షై రుద్గతై రరుణచ్ఛదైః,
ఉత్పపాత గిరే శ్శృంగా జ్జిజ్ఞాసుః ఖగమాం గతిమ్. ౪౦½

సంపాతిరువాచ:—

2 స్వస్తి వోఽస్తు గమిష్యామి సీతాం ద్రక్ష్యథ నిశ్చయం,
యత్నం కురుధ్వం దుర్లంఘ్యసముద్రస్య విలంఘనే. ౪౧½

యన్నామస్మృతిమాత్రతోఽపరిమితం సంసారవారాన్నిధిం
తీర్త్వా గచ్ఛతి దుర్జనోఽపి పరమం విష్ణోః పదం శాశ్వతం,
తస్యైవ స్థితికారిణ స్త్రిజగతో రామస్య భక్తాః ప్రియా,
యూయం కిం న సముద్రమాత్రతరణే శక్తాః కథం
వానరాః! ౪౨½

1. వాల్మీకిరా: ౬౩. సర్గ. 2. అధ్యాత్మరా: ౮ స.

[1] ఆఖ్యాతా గృధ్రరాజేన సముత్పత్య ప్లవంగమాః,
సంగతాః ప్రీతిసంయుక్తా వినేదు స్సింహవిక్రమాః. ౪౩½

హృష్టా స్సాగర మాజగ్ము స్సీతాదర్శనకాంక్షిణః. ౪౪

దక్షిణస్య సముద్రస్య సమాసాద్యోత్తరాం దిశం,
తస్యాం రాత్ర్యాం వ్యతీతాయా మంగదో వానరై స్సహ. ౪౫

హరివృద్ధై స్సమాగమ్య పున ర్మంత్ర మమంత్రయత్. ౪౫½

[2] ఊచు స్సముద్రం పశ్యంతో నక్రచక్రభయంకరం,
తరంగాదిభి రున్నద్ధ మాకాశమివ దుర్గ్రహమ్. ౪౬½

* పరస్పర మహోచ న్నైవ కథ మేవం తరామహే. ౪౭

ఉవాచ చాంగద స్తత్ర శృణుధ్వం వానరోత్తమాః!,
భవంతోఽత్యంతబలిన శ్శూరాశ్చ కృతవిక్రమాః. ౪౮

---

* న న్వమిత యోజన దేశలంఘనసమర్థవానరాణా మస
మర్థానామివ శతయోజనపరిమితసముద్రలంఘనప్రసంగే కథం
తూష్ణీంభావ ఇతిచేత్ - అలంఘ్యశాసనసుగ్రీవనియమితకాలాతి
క్రమేణ చ్యుతధైర్యత్వా దప్రమేయరావణబలపరిజ్ఞానాచ్చే
త్యవగంతవ్యమ్. తథా చోక్తం స్కాందే శ్లో. నీలోఽంగదో
హనూమాంశ్చ జాంబవా నథ కేసరీ, సముద్రతీర మాగమ్య న
శేకు స్స్పందితుం పదమ్. రావణస్య బలం జ్ఞాత్వా తరే నదనదీ
పతే రితి.

---

1. వాల్మీకిరా: ౬౪ స. 2. అధ్యాత్మరా: ౯ స.

కో వాఽత్ర వారిధిం తీర్త్వా రాజకార్యం కరిష్యతి,
ఏతేషాం వానరాణాం స ప్రాణదాతా న సంశయః. ౪౯

ఉచ్యతాం వై బలం సర్వైః ప్రత్యేకం కార్యసిద్ధయే. ౪౯౫
అంగదస్య వచ శ్శ్రుత్వా ప్రోచు ర్వీరా బలం పృథక్. ౫౦

[1] గజో గవాక్షో గవయ శ్శరభో గంధమాదనః,
మైందశ్చ ద్వివిదశ్చైవ సుషేణో జాంబవాం స్తథా. ౫౧

[2] * యోజనానాం దశారభ్య దశోత్తరగుణం జగుః. ౫౧౫
శతాదర్వా జ్జాంబవాంస్తు ప్రాహ మధ్యే వనౌకసామ్. ౫౨

* యోజనానా మితి. గజాదీనాం దశయోజనమాత్ర విషయ స్వస్వప్లవనశక్తికథనం న వాస్తవమ్. శ్లో. భూతలే సాగరే వాఽపి శైలేషూపవనేషు చ, పాతాళస్యాపి వా మధ్యే న మమాచ్ఛిద్యతే గతి రితి. సుగ్రీవసన్నిధౌ వానరయూథపైః స్వశక్తేః ప్రఖ్యాపితత్వాత్ ఇదానీ మంగదం ప్రతి 'ప్లవేయం దశయోజన' మిత్యాదినా గజాదయః కిమర్థం స్వస్వప్లవనశక్తిన్యూనతా ముక్తవంత ఇతి చేత్, సత్యమ్; అధికశక్తియుక్తా అప్యేతే రావణాధిష్ఠిత లంకాప్రవేశః సీతాన్వేషణం చ దుష్కర మితి మత్వా తాదృశకార్యసాధకస్య వీరస్య హనూమతః ప్రోత్సాహనార్థం జాంబవత్ప్రేరణేన తథోక్తవంత ఇతి సర్వం సమంజసమ్. అత ఏవ హనుమజ్జన్మకర్మాదిక ముక్త్వా ప్రోత్సాహయతి.

1 వాల్మీకి రా: ౬౫ స. 2 అధ్యాత్మ రా: ౯ స.

పురా త్రివిక్రమే దేవే పాదం భూమానలక్షణం,
త్రిస్సప్తకృత్వోఽహమగాం ప్రదక్షిణవిధానతః. ౫౩
ఇదానీం వార్ధకగ్రస్తో న శక్నోమి విలంఘితుమ్. ౫౩½
అంగదోఽప్యాహ మే గన్తుం శక్యం పాదం మహోదధేః,
పునర్లఙ్ఘనసామర్థ్యం న జానామ్యస్తి వా న వా. ౫౪½
తమాహ జాంబవాన్వీర స్త్వం రాజా నో నియామకః,
న యుక్తం త్వాం నియోక్తుం మే త్వం సమర్థోఽసి యద్యపి.

అంగద ఉవాచ:—

ఏవంచే త్పూర్వవ త్సర్వే స్వప్స్యామో దర్భవిష్టరే,
కేనాపి న కృతం కార్యం జీవితుం చ న శక్యతే. ౫౬½
తమాహ జాంబవాన్వీరో దర్శయిష్యామి తే సుత!,
యేనాస్మాకం కార్యసిద్ధి ర్భవిష్యత్యచిరేణ చ. ౫౭½
[1] అనేకశతసాహస్రీం విషణ్ణాం హరివాహినీం,
జాంబవాన్సముదీక్ష్యైవం హనుమంత మథాబ్రవీత్. ౫౮½

ఇతి శ్రీరామాయణసారోద్ధారే కిష్కింధాకాండే
చతుర్దశ స్సర్గః.

---

1 వాల్మీకి రా: ౬౬ స.

పంచదశ స్సర్గః.

[1] హనుమ న్కిం రహ స్తూష్ణీం స్థీయతే కార్యగౌరవే,
ప్రాప్తేఽజ్ఞేనేవ సామర్థ్యం దర్శయాద్య మహాబల!. ౧
త్వం సాక్షా ద్వాయుతనయో వాయుతుల్యపరాక్రమః,
రామకార్యార్థమేవ త్వం జనితోఽసి మహాత్మనా. ౨
[2] శృణు వక్ష్యామి తే జన్మ గుహ్యాద్గుహ్యం సువిస్మయమ్. ౨½
రాక్షసైః పీడితా దేవా బ్రహ్మాణం శరణం యయుః. ౩
బ్రహ్మాపి తా నువాచాఽథ వయం సర్వే త్వరాన్వితాః,
శంకరం పరిపృచ్ఛామో గచ్ఛామో రజతాచలమ్. ౪
తత్ర గత్వా మహాదేవమూచు స్తే సపితామహాః. ౪½

శంకరః:—

భవిష్యతి న సందేహో రాక్షసానాం వధ స్సురాః,
హనిష్యా 'మ్యసురా న్సర్వా న్గచ్ఛతేతి యథాసుఖమ్. ౫½
తతః కాలే మహాదేవః పర్యటన్ పృథివీ మిమాం,
శ్రీశైలే శివయా శంభు ర్విహరన్ రతిలాలసః. ౬½
దృష్ట్వా చ వానరద్వంద్వం పార్వత్యాం వీర్య ముత్సృజత్. ౭
సా త ద్భర్తు మశక్తా చ త ద్దదా వగ్నయే; స చ,
వాయవే చార్పయామాస; వాయుదేవోఽపి చార్పయత్. ౮
అపత్యం ప్రీతి తప్యంత్యా అంజనాయాః కరే సహ. ౮½

---

1 అధ్యాత్మ రా: ౯ స. 2 పరాశరసంహితాయాం ౬ పటలమ్.

[1]అప్సరా ప్సరసాం శ్రేష్ఠా విఖ్యాతా పుంజికస్థలా,
అభిశాపా దభూ త్తాత! వానరీ కామరూపిణీ. ౯౫
దుహితా వానరేంద్రస్య కుంజరస్య మహాత్మనః. ౧౦
అంజనేతి పరిఖ్యాతా పత్నీ కేసరిణో హరేః. ౧౦౫
[2]ప్రాంజలిం పర్వతస్యాగ్రే స్థితాం తాం వాయు రబ్రవీత్.
తవేప్సితవరం దాస్యే వరం వరయ సువ్రతే!.
ఇతి తద్వచనం శ్రుత్వా తతః ప్రాహాఽంజనా సతీ,
పుత్రం దేహి మహాభాగ వాయుదేవ మహామతే. ౧౨౫
స తథే త్యంజలౌ రుద్రవీర్యం క్షిప్త్వా గతశ్చ; సా. ౧౩
పపౌ చాకాశవాణ్యాశ్చ నిదేశేన సుతం తదా. ౧౩౫
సుషువే చాంజనా గర్భం ధృత్వా కేసరిణ స్సతీ. ౧౪
వైశాఖే మాసి కృష్ణాయాం దశమీ మందసంయుతా,
పూర్వప్రోష్ఠపదాయుక్తా తథా వైధృతిసంయుతా. ౧౫
తస్యాం మధ్యాహ్నవేళాయాం జనయామాస వై సుతమ్. ౧౫౫
మహాబలం మహాసత్త్వం రామభక్తిపరాయణమ్. ౧౬
సర్వదేవమయం వీరం బ్రహ్మవిష్ణుశివాత్మకం,
వేదవేదాంగతత్త్వజ్ఞం సర్వవిద్యావిశారదమ్. ౧౭
సర్వబ్రహ్మవిదాం శ్రేష్ఠం సర్వదర్శనదర్శనం,
మాణిక్యకుండలధరం దివ్యపీతాంబరావృతమ్. ౧౮

1 వాల్మీకి రా: ౬౬ స. 2 పరాశరసంహితాయామ్.

కనకాచలసంకాశం పింగాక్షం హేమమాలినం,
స్వర్ణయజ్ఞోపవీతం చ మణినూపురభూషితమ్. ౧౯
దీర్ఘలాంగూలసహితం దీర్ఘకాయం మహాహనుం,
కౌపీనకటిసూత్రాభ్యాం విరాజంతం మహాభుజమ్. ౨౦
ఆశ్చర్యభూతం లోకానాం వజ్రసంహననం కపిమ్. ౨౦½
పుష్పవృష్టిరభూ న్నేదు ర్దేవదుందుభయో౽పి,
ననృతు ర్దేవగంధర్వా స్తుష్టువు స్సిద్ధచారణాః. ౨౧½
దుష్టానాం శిక్షణార్థాయ శిష్టానాం రక్షణాయ చ. ౨౨
రామకార్యార్థసిద్ధ్యర్థం జాత శ్శ్రీహనుమా ఞ్ఛివః. ౨౨½
పూర్వభాద్రాకుంభరాశౌ మధ్యాహ్నే కర్కటాంశకే. ౨౩
కౌండిన్యవంశే సంజాతో హనుమా నంజనోద్భవః. ౨౩½
ఆంజనేయః పూజితశ్చే త్పూజితా స్సర్వదేవతాః. ౨౪
హనుమన్మహిమా౽శక్యో బ్రహ్మణా వా౽పి వర్ణితుమ్. ౨౪½
అథాన్య త్సంప్రవక్ష్యామి త్వత్కల్యాణం సుశోభనమ్. ౨౫
ఛాయా నామ మహాసాధ్వీ తనూజా విశ్వకర్మణః,
స తాం దదౌ భాస్కరాయ సా న సేహే రవిప్రభామ్. ౨౬
ఛాయామాతా తు తజ్ జ్ఞాత్వా ప్రావద త్స్వ పతిం తదా,
భార్యాయా వచనం శ్రుత్వా విశ్వకర్మా ప్రభాకరమ్. ౨౭
సో౽పి స్వల్పప్రభం చక్రే శకలీకృతదీధితిం,
భానో ర్భిన్నద్యుతిచ్ఛాయా త్కన్యా జాతా సువర్చలా. ౨౮

బ్రహ్మదయో లోకపాలా స్తత్సౌందర్యా ద్విసిష్మిరే. ౨౮½
బ్రహ్మాణంప్రతి పప్రచ్ఛు ర్దేవా శ్చేంద్రపురోగమాః. ౨౯
ఏనాం ధర్తా పతిః కో వా భూయా ద్బ్రహ్మన్ వదస్వ నః.
బ్రహ్మోవాచః—
ఈశ్వరస్య మహా త్తేజో హనుమాన్ దివి భాస్కరమ్. ౩౦
ఫలబుద్ధ్యాఽగ్రహీ త్సోఽయం తస్య భార్యా భవిష్యతి,
ఇత్యుక్త్వా తు గతో బ్రహ్మ దేవా జగ్ము ర్యథాగతమ్. ౩౧
తతః ప్రోవాచ హనుమాన్ చతుష్పంచదినాంతరే. ౩౧½
అమాయాం మాతరం దృష్ట్వా ఆహారం మే ప్రదీయతామ్.
ఇత్యుక్తా ప్రాహ తం దేవీ లాలయంతీ సుతం సతీ,
సుపక్వాని ఫలానీతి యత్ర కుత్రాపి భుజ్యతామ్. ౩౩
ఆంజనేయః ప్రహృష్టాత్మా దివ ముద్గత్య వేగతః. ౩౩½
శిశు రుద్యంత మాదిత్యం ఫలబుద్ధ్యా గృహీతవాన్. ౩౪
ముఖేన గిళితం భానుం దృష్ట్వా వజ్రం పురందరః. ౩౪½
హనౌ చిక్షేప వేగేన స పపాత శిలాతలే. ౩౫
తత శ్శైలాగ్రశిఖరే వామో హను రభజ్యత,
తతో హి నామధేయం తే హనుమా నితి కీర్త్యతే. ౩౬
మూర్ఛితం బాలకం దృష్ట్వా వాయుః పరమకోపనః. ౩౬½
ప్రాణా న్సర్వశరీరేషు నిగృహ్యాసీ ద్గుహాంతరే. ౩౭

తతో దేవా స్సగంధర్వా స్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః. ౩౭½
వర్రై స్సంఛందయామాసు ర్వాయుం విబుధదుర్లభైః. ౩౮
తత స్తుష్టా వాంజనేయం బ్రహ్మా లోకపితామహః. ౩౮½
భవా నజేయ స్సర్వాస్త్రై స్తథాఽపి ప్రార్థనా స్మమ. ౩౯
అంగీకార్యం త్వయా వీర! క్షణం బ్రహ్మాస్త్రబంధనమ్,
ఇత్యుక్త్వా లోకనాథోఽపి తత్రై వాంతరధీయత. ౪౦
తతో హనూమా నేకం స్వం పాదం కృత్వోదయాచలే. ౪౦½
అస్తాద్రా వేకపాదం చ తిష్ఠ న్నభిముఖం రవేః. ౪౧
సాంగోపనిషదా న్వేదా నవాప్య కపిపుంగవః,
ఐంద్రం వ్యాకరణం సూర్యా ద్ధారయామాస బుద్ధిమాన్. ౪౨
*తస్య బుద్ధిం చ శౌర్యం చ విద్యాం దృష్ట్వా రవి స్తదా. ౪౨½

---

*తదేవ ప్రతిపాదితం పరాశరసంహితాయాం ౨౦ పటలే, ౩౫ పటలే చ- శ్లో. సువర్చలాంధిష్ఠితవామభాగం వీరాసనస్థం కపిబృందసేవ్యం, స్వపాదమూలం శరణం గతానామభీష్టదం శ్రీహనుమంత మీడే- ఇతి. అపి చ, భక్తకల్పతరుం సౌమ్యం లోకోత్తరగుణాకరం, సువర్చలాపతిం వందే మారుతిం వరదం సదా-ఇతి. పునశ్చ సర్వదేవకృతహనుమద్దండకే 'సువర్చలాకళత్రం సురమునివినుత' మితి. తత్రైవ ఆంజనేయ హృదయే, శ్లో. "సువర్చలాప్రాణనాథో రామమంత్రపరాయణ" ఇతి. అన్యచ్చ, కపిలనామకబ్రాహ్మణస్య శ్రీహనుమతో విశ్వరూపప్రదర్శనావసరే-శ్లో. తతః ప్రాదురభూ త్తత్ర హనుమాన్ భక్తవత్సలః.

[1] జ్యేష్ఠశుక్లదశమ్యాంతు భానువారే సువర్చలామ్,
హనూమతే దదౌ బాలాం స్వతనూజాం మహాత్మనే. ౪౩౫

జ్యేష్ఠశుక్లదశమ్యాం తు భక్త్యా పూజాం కరోతి యః. ౪౪
ఉపచారైర్హనుమతే స లభేత మనోరథాన్. ౪౪౫

క్షుతే ద్యూతే వివాదే చ జృంభణే శుభకర్మణి. ౪౬
దుర్దర్శనమహోత్పాతే గజాశ్వారోహణే తథా.
భూతప్రేతపిశాచాదిసంకటే స్ఫోటకే తథా,
దుస్స్వప్నే చ మహావ్యాధౌ తాపశీతజ్వరేఽపి చ.
పవిత్రహనుమన్నామ ద్వాదశావృత్తిమాత్రతః,
యే స్మరంతి జనా స్తేషా మిష్టసిద్ధి ర్భవేద్ధ్రువమ్. ౪౭౫

శ్లో. దైత్యానా మశనిర్న్రుణాంకపివరస్యా దంజనాయాః శ్శిశుః, మృత్యూ రావణపాప్రభవస్య నితరాం రామానుజప్రాణదః, సీతాహర్ష ధురంధరో రఘుపతేః కార్యప్రధానాగ్రణీ ర్యోగిధ్యేయసువర్చలాప్రియసఖ స్తన్మందిరం ప్రవిశ- దిత్యాది శ్లోకార్థపర్యాలోచనయా హనుమానపి గృహస్థ ఇత్యేవ ద్యోత్యతే. హనుమజ్జన్మవిషయే తావత్, సందిహానైః వక్ష్యమాణ విష్ణుపురాణే ౧-౧౬-౭౦ శ్లోకాః పరీక్ష్యక్రియంతామ్. తథాహి శ్లో. తతఃప్రభృతి మైత్రేయ ప్రజా మైథునసంభవాః, సంకల్పా ద్దర్శనాత్ స్పర్శాత్ పూర్వేషా మభవన్ ప్రజా- ఇత్యాదినా కియత్కాల మేవం సృష్టి రభూ దితి జ్ఞాతవ్యమ్.

---

1 పరాశరసంహితాయాం ౨౪ పటలే ౭౭ శ్లో.

1తా ముద్వాహ్య మహాతేజా హనుమాన్మారుతాత్మజః. ౪౮
భూయః కిలకిలాంకుర్వ న్పున రాయా న్మహాకపిః. ౪౮½
హనుమా న్కల్పవృక్షో మే హనుమా న్సర్వకామదః. ౪౯
చింతామణిస్తు హనుమా న్కో విచారః కుతో భయమ్. ౪౯½
2ఏకదా వాలినం దృష్ట్వా హేమమాలాం దదౌ హరిః. ౫౦
తథా సూర్యోపి సుగ్రీవం హనుమంత మథార్పయత్. ౫౦½
మారుతిం బాలలీలాసు పర్వతా న్పర్వతోపరి. ౫౧
విసృజంతం తతో దృష్ట్వా శశపు ర్మునిపుంగవాః. ౫౧½
అనివార్యంతు త్వద్వీర్యం దృష్ట్వా శాపవిముక్తయే. ౫౨
యదా రామ స్సంప్రసీద త్యతః ప్రాప్నుహి విక్రమమ్.

ఇత్యూచు ర్మునయ స్సర్వే జ్ఞాత్వా భావ్య మిహైవ తు,
త్వం తు శాపవశా దేవ న వేత్సి బల మాత్మనః. ౫౩½
3త్వం హి వాయుసుతో వత్స ప్లవనే చాపి తత్సమః. ౫౪
వయ మద్య గతప్రాణా భవా న్న స్త్రాతు సాంప్రతమ్. ౫౪½
త్వద్వీర్యం ద్రష్టుకామేయం సర్వవానరవాహినీ. ౫౫
ఉత్తిష్ఠ హరిశార్దూల! లంఘయస్వ మహార్ణవమ్. ౫౫½
తత స్తు వై జాంబవతా ప్రచోదితః ప్రతీతవేగః
పవనాత్మజః కపిః, ప్రహర్షయం స్తాం హరివీరవా
హినీం చకార రూపం మహా దాత్మన స్తదా. ౫౬½

1 పరాశరసంహితా ౬ పటలే. 2 శివరా. 3 వాల్మీకి రా: ౬౬ సర్గ.

[1] సంస్తూయమానో హనుమాన్ వ్యవర్ధత మహాబలః. ౫౭
సమావిధ్య చ లాంగూలం హర్షాచ్చ బల మేయివాన్.
హరీణా ముత్థితో మధ్యా త్సంప్రహృష్టతనూరుహః,
అభివాద్య హరీ న్వృద్ధాన్ హనుమా నిద మబ్రవీత్. ౫౮౼
పర్వతాం శ్చూర్ణయిష్యామి ప్లవమానః ప్లవంగమాః!. ౫౯
సాగరం శోషయిష్యామి దారయిష్యామి మేదినీమ్,
అహం ద్రక్ష్యామి వై దేహీం ప్రమోదధ్వం ప్లవంగమాః. ౬౦
మారుతస్య సమో వేగే గరుడస్య సమో జవే. ౬౦౼
అయుతం యోజనానాం తు గమిష్యామీతి మే మతిః. ౬౧
[2] లంఘయిత్వా జలనిధిం కృత్వా లఙ్కాం చ భస్మసాత్,
రావణం సకులం హత్వా నేష్యే జనకనందినీమ్. ౬౨
యద్వా బద్ధ్వా గలే రజ్జ్వా రావణం వామపాణినా. ౬౨౼
లంకాం సపర్వతాం ధృత్వా రామస్యాగ్రే క్షిపామ్యహమ్. ౬౩
శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం జాంబవా నిద మబ్రవీత్. ౬౩౼
[3] స్థాస్యామ శ్చైకపాదేన యావ దాగమనం తవ.
త్వద్గతాని చ సర్వేషాం జీవితాని వనౌకసాం,
ఋషీణాం చ ప్రసాదేన కపివృద్ధమతేన చ.
గురూణాం చ ప్రసాదేన ప్లవ సత్వం మహార్ణవమ్. ౬౫౼
[4] శ్రుత్వా జాంబవతో వాక్యం హనుమా నతిహర్షితః. ౬౬

---

1 వాల్మీకి రా: ౬౭ స. 2 అధ్యాత్మ రా: ౯ స.
3 వాల్మీకిరా: ౬౭ స. 4 అధ్యాత్మరామాయణమ్.

చకార నాదం సింహస్య బ్రహ్మాండం స్ఫోటయ న్నివ. ౬౬½
[1] తత స్తం మారుతప్రఖ్య స్స హరి ర్మారుతాత్మజః. ౬౭
ఆరురోహ నగశ్రేష్ఠం మహేంద్ర మరిమర్దనః. ౬౭½
స వేగవా న్వేగసమాహితాత్మా హరిప్రవీరః పర
వీరహన్తా, మన స్సమాధాయ మహానుభావో
*జగామ లంకాం మనసా మనస్వీ. ౬౮½

---

*రావణపాలిత లంకాప్రదేశ నిరూపణమ్.

రావణపాలితా లంకా ఇదానీం "ధనుష్కోటి" ఇతి వ్యవహ్రియమాణస్య ప్రదేశస్య ఏకవింశార్ధక్రోశే (Ceylon) (సిలోన్) సింహళద్వీపనామ్నా విరాజ తీతి కేచిత్; అన్యే తు ధనుష్కోట్యపేక్షయా విశిష్య నిరూపణం వినా ఇతస్తతో వర్తమానః (Maladive) (మాలడివ్) నామకేషు ద్వీపే ష్వన్య తమేతి అభిప్రయంతి; అపరే సాగరే మగ్నేతి.

అంటార్కిటిక్ ద్వీపవ దితి చ వివదంతి. యథాతథాపి భవతు, రామాయణే నిర్దిష్టానాం దిగ్విభాగాదీనాం యది విరోధో న స్యాత్ తదా తత్తన్మత మంగీకార్యమేవ. ఏష విరోధ స్సర్వత్ర దృశ్యతే. అతః పూర్వోక్తేషు కతమో ఽప్యభిప్రాయః రావణపాలితలంకాప్రదేశనిర్ణయే నోపయుజ్యతే.

రామాయణే పర్యాలోచ్యమానే రామనాథపురమండలాంతర్గతాత్ దర్భశయన, నవపాషాణప్రదేశా చ్ఛతయో

---

1 వాల్మీకిరా: ౬౭స.

జన విప్రకృష్టా లంకే త్యవగమ్యతే. అతః ధనుష్కోటిప్రదేశాత్ సార్ధశతక్రోశపరిమితః సింహళద్వీపో న రావణపాలితా లంకేతి నిశ్చీయతే. మాలదివ్ద్వీపే ష్వపి నాంతర్భూతా ప్రస్తుతా లంకేతి వక్ష్యమాణ లంకాప్రదేశనిరూపణేన స్పష్టీ భవిష్యతి.

రామాయణం హీదం సర్వశాస్త్రాణాం సూత్రభూత మితి మహతా మాశయః. అత స్సర్వశాస్త్రాణా మపి తద్వ్యాఖ్యానరూపత్వ మంగీకృతం భవతి. తేష్వన్యతమం జ్యోతిశ్శాస్త్రమ్. తదేతద్ద్విధా విభక్తం ఖగోళభూగోళరూపేణ; తత్ర భూగోళే తావల్లంకా, జంబూద్వీపాత్ దక్షిణతో నిరక్షప్రదేశ ఇతి చ నిరూపితా. నిరక్షదేశో నామ అక్షాంశరహితః ప్రదేశః. ఏతమేవ నవీనాః (Equator) (ఈక్వేటర్) భూమధ్యరేఖేతి వ్యవహరంతి. భూమధ్యరేఖేయం ప్రకృతే సింహళద్వీపసీమ్నః 7° (degrees 7) (7 డిగ్రీలు) అంశసప్తకా దూర్ధ్వం వరీవర్తి. అంశో నామ సార్ధనవషష్టిపాషాణ (మైలు) పరిమాణ మితి జ్యౌతిషికాణాం సమయః. అతః సింహళద్వీపాత్ సార్ధషడశీత్యుత్తరచతుశ్శతార్ధక్రోశాత్ పరతః ప్రసిద్ధలంకాయాః స్థాన మితి సిద్ధమ్. సైష సిద్ధాంతో భాస్కరాచార్యైః సిద్ధాంతశిరోమణౌ గోళాధ్యాయే అనుసృతః. తథా హి- శ్లో. నిరక్షదేశా త్క్షితిషోడశాంశే భవే దవంతీ గణితేన యస్మాత్, తదంతరం షోడశసంగుణం స్యా ద్భూమాన మస్మా ద్బహు కిం తదుక్తమ్. అస్యార్థ ఏవ ముచ్యతే:లంకా మారభ్య భూమానస్య

షోడశాంశే అవంత్యా (Ujjain) (ఉజ్జయినీ) పరిస్థితి రితి గణిత రీత్యా జ్ఞాయతే. లంకావంత్యో ర్మధ్యే విద్యమానాక్షాంశానాం (degrees) షోడశసంఖ్యయా గుణనే భూమానస్య సిద్ధి రితి ప్రకృతే లంకావంత్యో ర్మధ్యప్రదేశః సార్ధద్వావింశత్యక్షాంశపరిమిత ఇతి భూగోళే ప్రతిపాదితః. తస్య షోడశావృత్త్యా భూమానస్య షష్ట్యుత్తర త్రిశతాక్షాంశపరిమితత్వం సిధ్యతి. (Maladive) (మాలడివ్) ద్వీపశ్చ లంకాయాః పంచాక్షాంశేభ్య ఉత్తరతో ఽస్తి. క్రీస్తునామ్నః పూర్వం చతుర్దశశతాబ్దే (Ibun Batuta) (ఇబన్ బటూటా) నామకేన దేశసంచారిణా తద్ద్వీపసంబంధిచరిత్రం రచితమ్. సింహళద్వీపస్య భారతవర్షస్య చ సార్వకాలికస్సంబంధో ఽస్తి. తథాహి “క్రీస్తుశకే సం. 1022 ఆరభ్య 1063 పర్యంత మాంధ్రదేశం ప్రశాసితవతా రాజరాజనరేంద్రేణ 1053వర్షే సింహళం నిర్జిత్య తదధిపతిం మహీంద్రనామకం బద్ధ్వా స్వప్రతినిధి (Viceroy) స్తత్ర నివేశిత ఇతి నవీనచరిత్రముఖేన జ్ఞాయతే. అపి చ, పురాతనే మహావంశ ఇతి ప్రఖ్యాతే సింహళద్వీపచరిత్రే సింహళదేశాధిపో విజయనామకః క్రీ. పూ. 543వర్షే పాండ్యదేశాధిపస్య కన్యాం పరిణీయ సప్తశతదాసీభి స్సహ సభార్య స్సింహళ మగచ్ఛ దితి శ్రూయతే. ఏవం సన్నికృష్టం సింహళద్వీపం ప్రతి శ్రీమదాంజనేయస్య గమనం, శ్రీరామచంద్రస్య సాగరే సేతుబంధనం చామానుషసులభ మతిశయం న ద్యోత

యతి. అతివిప్రకృష్టస్య లంకాప్రదేశస్య గమనం శ్రీరామా దీనాం కథం సులభ మాసీ దితి నాత్ర సందేహః.

గతే ద్వాపరే రోమన్ దేశీయైః యుధిష్ఠిరాయ ఉపాయనాదీని సమర్పితా నీతి మహాభారతేన దృఢం జ్ఞాయతే. అపిచ, క్రీ. పూ. 27ఆరభ్య క్రీ. అనం 14 పర్యంతం పాండ్యాక్శాసితవతా పాండ్యరాజేన తాత్కాలిక (Augustus)(అగస్టసు) నామకం ప్రఖ్యాత రోమకచక్రవర్తినం ప్రతి దూతం ప్రేషితవా నితి, (Strabo) (స్ట్రాబో) నామకేన తాత్కాలికేన పండితేన విలిఖితమ్. క్రీ. శ 1537 వర్షే (Tibelius) (టైబెలియస్) ఇతి ప్రసిద్ధా రోమకసువర్ణదీనారాః. తథా క్రీ.శ 393 తమే వర్షే (Thiadoshius) (థియడోషియస్) ఇతి ప్రఖ్యాతాః రోమకదీనారాశ్చ కియతః కాలాత్పూర్వం పాండ్యదేశే ఉపలబ్ధా ఇతి జ్ఞాయతే. కిం బహునా, (Greece) (గ్రీసు) రాజధాన్యాం (Athens) (అథేన్స్) పట్టణే క్రీ. పూ. 500 తమే వర్షే ఆర్యావర్తవాస్తవ్యా బ్రాహ్మణాః స్థితా ఇతి చ దేశచరిత్రాజ్ జ్ఞాయతే. అతో మానుషమాత్రసులభే అతిదూరదేశగమనే సర్వశక్తిసంపన్నస్య భగవత శ్రీరామచంద్రస్య కో వా క్లేశః?

అత్రేయం శంకా స్యాత్, సింహళద్వీపస్య ప్రసిద్ధ లంకాయాశ్చ భేదః పురాణేషు యత్ర కుత్రాపి కిం నిరూపితః? ఇతి. నేత్థం సమాధీయతే: పురా ప్లక్షాదిసప్తమహాద్వీపేష్వన్యతమో జంబూమహాద్వీపః తేషు మధ్యే విలసతి. అస్యాభివ్యాప్తిః యావల్లవణసముద్రపరిదర్శనమ్. ప్రసిద్ధలవణసముద్రస్యసింహళద్వీపాదిమార్గమధ్యవర్తిసాగరస్య చ భేదోఽస్తి. అయం సాగరః సగరపుత్రైః ఖనితః. సాగరా యజ్ఞీయాశ్వమన్విచ్ఛంతః జంబూద్వీపం యావత్ పరితోఽఖనన్నితి తత ఏవ సాగరోత్పత్తిః, అష్టవిధోపద్వీపానా మావిర్భావశ్చేతి బహుభ్యో గ్రంథేభ్యో జ్ఞాయతే. తథాహి- శ్రీమద్భాగవతే పంచమస్కంధే గద్యం "జంబూద్వీపస్య రాజ న్నుపద్వీపా నష్టౌ విహైక ఉపదిశంతి, సగరాత్మజైరశ్వాన్వేషణ ఇమాం మహీం ఖనద్భి రుపకల్పితాః. తద్యథా (1) స్వర్ణప్రస్థః, (2) చంద్రశుక్లః, (3) ఆవర్తనో, (4) రమణకో, (5) మందేహారుణః, (6) పాంచజన్య, (7) స్సింహళో, (8) లంకేతి." ఏత ఏవ ద్వీపాః పురాణాంతరేషు ఇంద్రద్వీప కశేరు తామ్రగభస్తిమన్నాగద్వీపసౌమ్యగాంధర్వవారుణా ఇతి పర్యాయతయా ప్రతిపాద్యంతే. అత ఏవ జంబూద్వీపస్య ఉపద్వీపసహితస్య నవద్వీప మితి నామాపి సంగచ్ఛతే.

ఏత దనుసృత్యాఽద్యత్వే 1. (America North and South) (అమెరికా దక్షిణోత్తరే) 2. (British Isles) బ్రిటిషు

ద్వీపాః (Scotland, England and Ireland) (స్కాట్లండు, ఇంగ్లాండు, ఐర్లండు) 3. (Eurasia) (యూరేషియా) (Europe Asia and Africa) (యూరప్, ఆసియా, ఆఫ్రికా) 4. (Australia) (ఆస్ట్రేలియా) 5. (Ceylon) (సిలోన్) ఇత్యాదయః ఉపద్వీపత్వేన ఆధునికైః కల్పితాః. అవశిష్టాశ్చత్వారః అద్యావధి న జ్ఞాయంతే. తేష్వేకతమా స్యాల్లంకా, పరమాధునికైః సముద్రమధ్యే కశ్చన ద్వీపః అద్యత్వే పరిదృష్ట (Antarctic) అంటార్కిటిక్ నామ్నా వ్యవహ్రియతే చ. సోపి అవశిష్టేషు త్రిషు అంతర్భూతో న వేతి న విద్మః.

అపి చ, ఆంగ్లభాషాయాం సముద్రవాచకం (Ocean) (ఓషనితి), సాగరవాచకం (Sea, Bay) (సీ, బే ఇతిచ) వ్యవహ్రియతే. అయమపి సముద్రసాగరయోర్భేదే కించిదివ ఉపకరోతి. అతశ్చ లవణసముద్రావధి జంబూద్వీప ఏవేతి వ్యవస్థితః ప్రదేశ ఇతి సిధ్యతి. ఏషు ద్వీపేషు (Eurasia) (యూరేషియా) ద్వీప ఏవ జంబూద్వీప ఇతి, అస్య పరిమాణం మేరునగపర్యంతం నాద్యావధి సమ్యగవగత మితి చ జ్ఞాయతే.

ఏవం చ పూర్వం ప్రసిద్ధలంకాత్వేన ప్రతిపాదితాః సింహళద్వీపాదయః రామాయణోక్తరావణపాలితలంకా న భవంతీతి సుస్థితమ్. లంకాప్రదేశవినిర్ణయే సూర్యసిద్ధాంతే భూగోళాధ్యాయే ఏవంప్రతిపాదితమ్-శ్లో. సమంతా దండమధ్యాత్తు తుల్యభాగేషు తోయధేః, ద్వీపేషు దిక్షు పూర్వాద్యా

నగర్యో దేవనిర్మితాః. భూవృత్తపాదే పూర్వస్యాం యవ
కోటీతి విశ్రుతా, భద్రాశ్వవర్షే నగరీ స్వర్ణప్రాకార
తోరణా. యామ్యాయాం భారతే వర్షే లంకా తద్వ
న్మహాపురీ, పశ్చిమే కేతుమాలాఖ్యే రోమకాఖ్యాః ప్రకీర్తితాః.
ఉదక్సిద్ధపురీ నామ కురువర్షే ప్రతిష్ఠితా, తస్యాం సిద్ధా
మహాత్మానో నివసంతి గతవ్యథాః. తా ఏవ మేచ సర్వపురా
ణేతిహాసాదిషు స్మర్యంతే. రావణాధిష్ఠితలంకాపి ద్వీపత్వేన
శ్రీమద్రామాయణే సుస్పష్ట మభిహితా. వాయుపురాణే
తావత్ సముద్ర ఉదధి ద్వీపానాం నిర్వచన మేవం నిరూపితమ్.
తథా హి- శ్లో. అపాం చైవ సముద్రేకా త్సముద్ర ఇతి
సంజ్ఞితః, ఉదస్య ధానం యస్మాచ్చ తస్మా దుదధి రుచ్యతే.
ద్విరాపత్వా త్స్మృతా ద్వీపా స్సర్వతశ్చోదకాః స్మృతా
ఇతి.

కిం చ, గర్గసంహితాయా మియ మాఖ్యాయికా:—
శ్రీబలరామస్య అశ్వమేధీయాశ్వ మనుసృత్య ప్రద్యు
మ్నోఽగమత్. సోఽశ్వః నానాదేశా న్పర్యటన్ ఏకం నగరం
వివేశ. తత్రత్యశకునినామ్నా రాక్షసేనా యోధనసమయే తస్య
ప్రాణా శ్చంద్రద్వీపే వర్తన్త ఇతి జ్ఞాత్వా తద్ద్వీపస్థితివిచార
ణాయ గరుత్మంతం ప్రాహిణోత్. స తు తద్ద్వీపాన్వేషణే ప్రథ
మతః దక్షిణసముద్రే కంచన ద్వీప మపశ్యత్. తత్తు సింహళ
మితి జ్ఞాత్వా తతో దక్షిణతో కించిద్దూరం గత్వా కంచన
ద్వీపం దృష్ట్వా విమృశ్య తం లంకే త్యబుధ్యత ఇతి.

కిం చైవం గరుత్మాన్, పాంచజన్య మపి గత్వా తతో హరిణాఖ్యం ద్వీప ముపేత్య తత్రోపాన్తరనామానం మునిం నిరీక్ష్య తచ్ఛిరసి గరుత్మత్పక్షశలాకా ననేకా నపశ్యత్. తే చ, గతాన్ శ్రీకృష్ణావతారా ననేకాన్ సంఖ్యాతు ముప యుజ్యంత ఇతి సంప్రదాయః. ప్రత్యవతారం గరుత్మతా తత్ర గత్వా ఏకః పక్షశలాక స్తత్ర దేయ ఇతి చ విజ్ఞాయ స్వకీయపక్షయోరప్యేకం శలాకం తత్ర దత్త్వా తతో రమణక ద్వీప మగమత్. కాళియాదయో బహవ స్సర్పా స్తత్ర సంతి.

తతః పశ్చిమత ఆన ర్తకశుక్లద్వీపావపి దృష్ట్వా ఉత్త రతో గత్వా చంద్రద్వీప మప్యపశ్యత్. స ఇదానీం నోవాజంబ్లా ఇత్యుచ్యతే తత్రత్యాన్ పూర్వోక్తశకునినామ్నో రాక్షసస్య ప్రాణా నాహృత్య ప్రద్యుమ్నాయ న్యవేదయత్. ప్రద్యు మ్నస్తు తం రాక్షసం నిహత్య అశ్వ మానీయ ద్వారకా మవి శత్. తతో ద్రవ్యసంపాదనాయ ఉత్తరకురుదేశా నగమత్. తే తు మేరో రుత్తరత స్సన్తి. తత్ర వారాహీ నామ నగ ర్యాస్తే. వరాహాకృతిః కశ్చన పర్వత శ్చాస్తి. అపి చాస్మాక మగోచరా బహవః ప్రదేశా స్తత్రోపవర్ణితాః.

అనేన లంకాద్వీపస్తు దక్షిణసముద్రేస్తీతి జ్ఞాయతే. సూర్యసిద్ధాంతేన పురాణవచనైశ్చ లంకా భూమధ్యసూత్రే దక్షిణసముద్రే త్వస్తీ త్యవగమ్యతే. కింతు తత్ర లంకాద్వీపో వా, తదన్యః కశ్చన ద్వీపో వా న దృశ్యత ఇతి కేచన వదంతి; న తావన్మాత్రేణాస్మదగోచర ప్రదేశా స్తత్ర సన్తీతి న

వక్తుంయుక్తమ్. శాస్త్రసిద్ధాః కేచన ద్వీపా అద్యతనకాలే దృశ్యంతే. విమానాని, దూరశ్రవణదూరదర్శనాదియంత్రాణి ఇతః పూర్వ మప్యాస న్నితి శాస్త్రవిశ్వాసవతా మస్మాకం ప్రత్యక్షతః తాని సర్వాణి కరతలామలకాని భవన్తీత్యనుభవః.

కిం చ, లంకానగరీ సిద్ధాదిమాత్రగోచరేతి, తేషామేవ నివాసయోగ్యేతి చ సూర్యసిద్ధాంతపురాణాదిషూక్తమ్; సా కథమస్మద్దృష్టిగోచరా? రామాదయ స్త్వాజన్మసిద్ధాః, వానరా దేవాంశసంభూతాః. అత ఏవ తదనుప్రవేశయోగ్యా లంకా. త్రేతాయుగాంతే శ్రీరామచంద్రస్య కుమారః కుశః, ద్వాపరయుగాన్తే రాజసూయాధ్వరనిమిత్తేన సహదేవశ్చ దక్షిణసముద్రస్థితలంకాయాం దూరపాతిభి ర్బాణైః విభీషణం ప్రత్యభాషంతేతి ఖలు శ్రూయతే. తథైవ హిమవచ్ఛిఖరే ష్వన్యతమే గంధమాదనే పర్వతే కదలీవనే హనుమా నద్యాపి వర్తత ఇతి శాస్త్రవిశ్వాసః. కిం చ, భీమసేన స్త్వేక ఏవ తం ద్రష్టుమశకత్. శ్రీకృష్ణమాహాత్మ్యేనార్జునరథధ్వజస్థితం తం భారతయోద్ధారో దృష్ట్వా కృతార్థా ఆసన్. తథైవ భవిష్యన్మన్వంతరాధిపతయః చిరజీవిన స్త్వశ్వత్థామాదయః న సన్తీత్యుక్తిః కి ముచితా? తద్దర్శనార్హాణా మేవ తే త్వవశ్యం గోచరీభవిష్యంతి. కాశీనగరే ప్రచ్ఛన్నచారిణం వ్యాసం విద్యారణ్యాస్త్వపశ్యత్ ఖలు! తథైవ దేశవిశేషా నప్యాదౌ శాస్త్రదృష్ట్యా నిరీక్ష్య, తతశ్చర్మచక్షుశ్చద్రష్టుంప్రయత్యత త్తత్ప్రదేశా ద్రష్టవ్యా ఇతి శమ్.

కిం చ, లంకాపట్టణ మార్గవిషయే శ్రీరామం ప్రతి హనుమదు_క్తిః యుద్ధకాండే: "నాపథోపిచనాస్త్యత్ర" ఇత్యతో ఒస్మదీయై ర్నౌకాయానేన లంకా గంతుం కథం శక్యతే? ఆకాశయానేనాఒపి సిద్ధసంచారార్హాప్రదేశానపి గంతుం కథం శక్నుయుః? ప్రకృతసంగ్రామే ఇటలీనివాసిన స్తాదృశప్రజ్ఞావంతోపి అబిసీనియాదేశే కాంశ్చన భాగా న్విమానస్థాః ద్రష్టుం న శక్నువన్తీతి వార్తాపత్రికాదిభి ర్న జ్ఞాయతేకిమ్?అస్మదీయా విదేశీయై ర్నిరంతరపరిచయవశేన తే సర్వనిపుణా ఇతి ప్రలపితుం న శంకంతే,న తేపితన్నేతివద_న్తి. తాసువార్తాస్వియమేకా. అంగారకచంద్రగోళయో ర్వార్తాపేక్షణాయ ప్రయాణసౌకర్యాయ చ యత్నః క్రియత ఇతి ఇతస్సన్నిహితకాలే తత్ర గత్వా ఆగతా ఇత్యపి స్వయుక్తిభి_స్తత్సమర్థయంతి కేచిత్. కిం తు, నవీనాః కేచన విదేశీయా ఏవ పత్రికాముఖేనేత్థం ప్రకటయంతి స్మ. తథా చ భూతలే ఆవరణత్వేన వాయుః, తదుపరి మేఘావరణం, తదనుసృత్య అగ్న్యావరణ మ_స్తి.అతో గ్రహపర్యంత మపి సంచరితు మశక్యం, కిముత వాయుపథాతివ_ర్తనే? అగ్న్యావరణే తు సర్వం భస్మసా ద్భవతీతి నూతన సిద్ధాంత ఇతీత్థం పరస్పరవిరోధదర్శనస్య శాస్త్రప్రమాణరాహిత్యేన కేవల బుద్ధికల్పితవిషయత్వేన చ కిమపి న స్పష్టం జ్ఞాయతే. త దు_క్తం భాస్కరాచార్యై స్సిద్ధాంతశిరోమణి గ్రంథే గోళాధ్యాయే పశ్యత- "భూమేః పిండ శ్శశాంకజ్ఞ కవికుజేజ్యార్కినక్షత్రకక్షావృత్తై ర్వృతో వృత స్సన్ మృ

దనిలసలిలవ్యోమతేజోమయోయమ్" ఇతి. వేదాంగజ్యోతిష మూలక మేత ద్వాక్యం పశ్యతాం శరీరం పులకితం భవతి. యత శ్శాస్త్రపరిమాణ మేవ పరిశ్యక్షపరిమాణా దధిక మత శ్శాస్త్రదృష్ట్యైవ క్లిష్టపరిదేశనిర్ణయః కర్తవ్యః. తదను పరిత్యక్షత స్సాధ్యనిర్ణయః.

అతో లంకానగరస్య దక్షిణసముద్రే భూమధ్య రేఖాయా మద్యాపి స్థితిః. తద్దర్శనార్థావవ తాం దృక్ష్యం తీతి జ్ఞాయతే. పరికృతే స ద్వీపస్తు సముద్రే న్యపత దితి న వాచ్యమ్. శ్రీమద్రామాయణే శ్రీరామోక్తిః "శ్లో. యావ చ్చంద్రశ్చ సూర్యశ్చ యావ త్తిష్ఠతి మేదినీ, యావచ్చ మత్కథా లోకే తావ ద్రాజ్యం తవాస్త్విహ" ఇతి, సప్తచిరజీవిపరిసంగే 'అశ్వత్థామా బలి ర్వ్యాసో హనుమాంశ్చ విభీషణః, కృపః పరశురామశ్చ సప్తైతే చిరజీవిన' ఇతి చ సర్వత్ర శ్రుతత్వాత్ పూర్వోక్తలంకాపట్టణ మవశ్య మస్త్యేవ. పరికృతే విదేశీయానాం తదభావపరిసంగస్తు న విశ్వసనీయః. తద్విజ్ఞాన మాధునికం, కరిమవృద్ధ్యా అస్మచ్ఛాస్త్రీయవిషయా స్సత్యా ఇతి తేప్యంగీకుర్వంతి. ఇతః పూర్వ మేవ పత్రికాసు నూత్నవిషయః కశ్చిత్ జ్ఞాతః పరికటితశ్చ. సచ- భూగోళఖగోళయో రుప ర్యూర్ధ్వాఽధోభాగేషు సర్వ తావృతౌ ద్వౌ పుటౌ. తత్పుటమధ్యవవ గ్రహనక్షత్రాది కమస్తి. తదేవ నీలగగనత్వేన దృశ్యత ఇతి పశ్యత-వత దేవ ద్విసహస్రవత్సరేభ్యః పూర్వం శ్రీశంకరభగవత్పాదాచార్యైః

గీతాభాష్యరచనే ప్రారంభమంగళార్థత్వేన అతప్రాచీనశ్లోక ఉదాహృతః. స చ ‘నారాయణః పరోఽవ్యక్తా దండ మవ్యక్తసంభవమ్, అండస్యాన్త స్త్విమే లోకా స్సప్తద్వీపా చ మేదిసీ’ ఇతి. అతః కతిపయదినై ర్లంకా దృష్టిగోచరా వా భవేత్, సిద్ధసంచారార్హప్రదేశత్వేన దృష్టిగోచరాపి న స్యాత్.

విదేశీయే ష్వన్యతమః (బ్రూస్‌నామా) కశ్చిత్ రోమన్‌దేశీయః త్రిశతవత్సరేభ్యః పూర్వ మాకాశే త్వనేకే గోళా స్సంతీతి రాద్ధ మవాదీ దితికృత్వా తం జీవన్తమేవా ఉదహన్తేతి శ్రూయతే. ఈదృశా స్తే అనాదినాగరకమ్మన్యమానాః అస్మద్విజ్ఞానమేవ నూతన మిత్యధిక్షిపంతి. జగద్విరక్తిం బోధయతః క్రీస్తోః దారుస్కంధే శూలారోపణం సర్వేషాం విదితమేవ. అతః పూర్వం సర్వే విజ్ఞానశూన్యా ఏవేతి స్పష్టమేవ ఖలు. విదేశీయభూగోళఖగోళశాస్త్రయో ర్విద్యమానా స్సర్వాంశా అపి అస్మదీయసిద్ధాంతశిరోమణిగ్రంథే నిరూపితా స్సన్త్యేవ.

కిం చ, విదేశీయై రజ్ఞాతవిషయా శ్చానేకే సంతి. కిం తు, రాజాదరణ పండితప్రోత్సాహ జనానుకూల్యవంతః ధనవంత స్తే సముచిత గ్రంథాదిసాధనసమగ్రాః శ్రమ మలక్షీకృత్య కాంశ్చిద్విశేషా నస్మదసాధ్యాన్ ప్రకటయంతి. అత స్తాన్, తత్కృషిం చ సర్వథా దేశదారిద్ర్యాత్సంతప్తవంతోఽస్మదీయా అవశ్యం ప్రశంస న్త్యేవ. అస్మదీయా ఇక్ష్వాకుభగీరథకాలే యదా కదా వా మహోన్నతపదవీ మధి

ఇతి శ్రీరామాయణసారోద్ధారే కిష్కింధాకాండే
పంచదశ స్సర్గః.

ధ్యా న మ్.

శ్లో. సుగ్రీవాదియుతం శ్రీశం భస్మాంగావృత మీశ్వరం,
మహేశ్వరసమం ధ్యాయే త్కిష్కింధాకాండ ఉత్తమే.

రూఢా ఇతి కేవలశుష్కప్రియై ర్వ్యాఖ్యాతృభి ర్గర్వా త్రిష్ఠ త్యమ్, నైవోచిత మస్మాక మపి శాస్త్ర మనాదృత్య భూతలత్యాగేన మల్లపరిదర్శన మివ కేవలపౌరుష మవలంబ్య పరిసంగస్తు విదేశీయానామపి అల్పజ్ఞానేన అస్మదుక్తశాస్త్రవిషయనిందా చ యత్కించి దపి నోచితమ్. విదేశీయా వా స్వదేశీయా వా కేవల శాస్త్రాధారేణ వర్తన్త ఇతి. శాస్త్రోక్తలంకాపరిదేశస్తుభూమధ్య రేఖాయాం దక్షిణసముద్రేఽస్తీత్యేవ నిర్ణీయతామ్. అత్ర ఇతోఽధికం విచార్య దక్షిణసముద్రేభూమధ్యరేఖాయా మియం లంకేత్యుక్తసిద్ధాంతఏవ సముచిత ఇతి అవశిష్టవిమృష్టాంశ నిర్ణయభారం విమర్శకధురీణానాం శిరసి నిధాయ ప్రకృత విషయా ద్వయం విరమామ ఇతి శివ మస్తు.

ఫలశ్రుతిః.

స్కాందే బ్రహ్మాండే చ:—

పాపా న్యపి చ యః కుర్యా దహన్యహని మానవః,
సర్వపాపైః ప్రముచ్యేత పాదమ ప్యస్య యః పఠేత్. ౧

సాంకేత్యం పరిహాస్యం వా స్తోభం హేళన మేవ వా,
వైకుంఠనామగ్రహణ మశేషాఘౌఘనాశనమ్. ౨

సుగ్రీవో మారుతిం తత్ర ప్రేషయామాస రాఘవం,
మారుతిప్రేషణం శ్రుత్వా సద్గురుం లభతే నరః. ౩

రామమారుతిసంవాదశ్రవణా ద్రాజ్య మాప్నుయాత్. ౩½

విద్యాబలం దైవబలం జ్ఞానబంధుబలం తథా. ౪
సేనాబలం భవే త్తస్య వాలినో బలకీర్తనాత్. ౪½

గిరీణాం భేదనం చైవ కిష్కింధాగమనం తథా. ౫
రామసుగ్రీవసల్లాపం శ్రుత్వా దుఃఖా ద్విముచ్యతే. ౫½

సుగ్రీవసఖ్య మారభ్య యావ ద్వాలినిషూదనమ్. ౬

శ్రుత్వా విజయ మాప్నోతి ముచ్యతే జారదోషతః. ౬½

వాలిసుగ్రీవయో ర్యుద్ధం శ్రుత్వా విజయపూర్వకమ్. ౭

యుద్ధే విజయ మాప్నోతి వాలినో విజయం యథా. ౭½

దండా దన్యం న పశ్యామీ త్యత్రైకాదశ మక్షరమ్. ౮

శ్రుత్వామ ర్త్య స్స్వప్రకాశో లక్ష్మీలోకమవాప్నుయాత్. ౮½

తారాప్రలాప మాకర్ణ్య వాలినో నిధనం తథా. ౯

కపీంద్రసంస్కృతిం చైవ శ్రుత్వా స్త్రీ విధవా న హి,
దీర్ఘాయుష్యం భవే ద్భర్తుః పుత్రిణీ సా భవిష్యతి. ౧౦

హనుమత్ప్రముఖై ర్వీరై ర్లక్ష్మణప్రముఖై ర్ద్విజైః. ౧౦½

అభిషేకం చ రామేణ రుమాయాః ప్రాప్తిము త్తమామ్. ౧౧

సుగ్రీవస్య చ య శ్శ్రుత్వా రాజ్యలాభం స గచ్ఛతి. ౧౧½

శృణోతి యా స్త్రీ తారాయా స్సుగ్రీవేణ సమాగమమ్. ౧౨

అభిన్నప్రీతిసంయుక్తా రమతే నాయకేన సా. ౧౨½

అశుద్ధో వాఽప్యనాచారో మనసా పాప మాచరన్. ౧౩

శ్లోకం రామాయణే శ్రుత్వా సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే. ౧౩½

వాక్య మాత్మహితం చైవే త్యత్ర ద్వాదశవర్ణకమ్. ౧౪

శ్రుత్వా రామప్రసాదేనసోఽమృతత్వ మవాప్నుయాత్. ౧౪½

కిష్కింధాకాండమాహాత్మ్యం పఠనా చ్ఛ్రవణాదపి. ౧౫

సర్వదా సర్వలోకేషు కామచారో భవే న్నరః. ౧౫½

కిష్కింధాఖ్య మిమం శ్రుత్వా పఠన్వాపి విధానతః. ౧౬

ఇహ సంపూజిత స్సర్వై రంతే బ్రహ్మణి లీయతే. ౧౬½

మంగళశ్లోకాః.

సాదరం శబరీదత్తఫలమూలాభిలాషిణే,
సౌలభ్యపరిపూర్ణాయ సత్త్వోద్రిక్తాయ మంగళమ్. ౧

హనుమత్సమవేతాయ హరీశాభీష్టదాయినే,
వాలిప్రమథనాయాఽస్తు మహాధీరాయ మంగళమ్. ౨

వాలినం బలినం హత్వా సుగ్రీవమభిషిచ్య చ,
వర్షారాత్రినివాసాయ రామభద్రాయ మంగళమ్. ౩

కాలాతిక్రమణా చ్చైవ కుపితాయ మహాత్మనే,
ఆగతే సతి సుగ్రీవే ప్రసన్నాయాస్తు మంగళమ్. ౪

ఋతవ స్సాగరా ద్వీపా వేదా లోకా దిశశ్చ తే,
మంగళాని మహాబాహో దిశంతు తవ సర్వదా. ౫

సీతాన్వేషణకార్యార్థం వానరాన్ ప్రేషితాయ చ,
రాజాధిరాజరాజాయ రామభద్రాయ మంగళమ్. ౬

గద్యమ్

ఇతి శ్రీ సీతారామచంద్ర కృపాకటాక్ష వీక్షాసమాసాదిత
విద్యాన్వితేన కాశ్యపగోత్రసంభూతేన ములుకుట్లవంశాం
బుధినిశాకరేణ బ్రహ్మశ్రీ లక్ష్మణావధాని లక్ష్మ్యాం
బాగర్భశుక్తిముక్తాఫలస్య శ్రీ శంకరనారాయణా
వధానినః వేంకటసుబ్బమాంబాయాశ్చ ద్వితీయ
సూనునా పౌరాణికవిశారద రామాయణ
సుధాసాగర అభినవవాల్మీకి విమర్శకా
గ్రేసరేత్యాదిబిరుదాంకితేన పండిత
నరసింహావధానిశర్మణా సంకలితే
చతుర్వింశత్యాక్షరరామా
యణసారభూతే శ్రీరా
మాయణసారోద్ధారే
కిష్కింధాకాండ
స్సమాప్తః.

ఏత త్సర్వం సర్వదేవాత్మకచిన్మయ శ్రీరామచంద్రార్పణ మస్తు.
సింహేన గ్రథితా రామపాదసమర్పితా,
రామాయణసారస్య కిష్కింధాకాండసత్కథా.

శ్రీరామోత్సవకల్పలతాఖ్యగ్రంథే
ప్రథమగుచ్ఛే
దోషాదోషపత్రికా

పేజీ	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
17	1	కాండేక్త	కాండోక్త
26	15	తిషేత్క్రియత్	తిష్ఠేత్క్రియత్
70	9	శ్చేత్ వాల్మీకి	శ్చేత్ అద్భుతరామాయణో త్తరకాండే వాల్మీకి
79	19	౪౦౦	౪౧౦
115	1	ఓర సర్వ	ఓం సర్వ
116	23	దృఢవతాయ	దృఢవ్రతాయ
117	10	వజన్రి	వజ్రిన
125	22	లోగల కుర్యాత్ తరువాత తతః మొదలు కుర్యాత్ వరకు చదువనక్కరలేదు	
139	18	రఘూత్తమః	రఘూత్తమః
149	21	పటాభి	పట్టాభి
155	13	ధారయాతా	ధారయతాం
162	13	అష్టమి	అష్టమే
166	20	నిక్షిచ	నిక్షిప
	23	సూలికా	తూలికా
173	1	శ్రీరామా	శ్రీమా
177	2	పృష్టే	పృష్ఠే

అథ కిష్కింధాకాండే దోషాదోషౌ

13	7	భిత్వా	భిత్వా
15	7	౧౨	౧౧౪
	8	౧౨౪	౧౨
	11	౧౮౪	౧౩
22	9	సాలా	తాలా
23	14	ఇమంహి	2 ఇమంహి
	17	౫౦	౫౦॥౭ వాల్మీకి రా: ౧౧౯॥
27	16	నిశ్చకామ	*నిశ్చక్రామ
	21	పంక్తిరూపేణ ఏవం లిఖితవ్యం:-	మేరోరుత్తర వాసినామధి కృత్యేదముచ్యతే ఇతి॥
30	14	వృకై	వృక్షై
31	10	ఆహమా	తారోవాచ: ఆహమా
40	8	మాయాంవినా	మాయావినా
47	9	సంతత్య	సంత్యత్య
52	3	ననుభవ	నను పూర్వంభవ
56	9	చారాశ్చ	చార్యాశ్చ
57	7	యద్దైక్ష్వ	యద్దైవ్యక్ష్వ
70	3	నిర్మంథ	నిర్బంధ
	7	నిర్భర్త్స్యత్య	నిర్భర్త్స్యత్య
82	6	చాతర్వ్ష	చాతుర్వార్ష
85	10	ద్దేవతా	దేవతా
155	17	శ్లోకాః	కః
168	4	తదను	తదనంతరం

ఈ గ్రంథకర్తగారి

శ్రీరామాయణసారోద్ధారము

బాల, అయోధ్యా, అరణ్య, కిష్కింధాకాండలు అచ్చు తీరి సిద్ధముగా నున్నవి. మిగతకాండలు ముద్రించుప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. త్వరలో వెలువడును.

ఏకాండమైనను ఆంధ్రతాత్పర్యముగలది	రు 2-8-0
కేవల సంస్కృతము	1-4-0
అరణ్యకాండయందలి భూగోళవిన్యాసము (ప్రత్యేకము) ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము	0-8-0
కిష్కింధాకాండయందలి వాలివధవిషయసంశయనివారణఘట్టము, ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము	0-4-0
కిష్కింధాకాండయందలి శ్రీరామోత్సవకల్పలత	0-12-0
శ్రీరామనామరామాయణము	0-1-0
శ్రీజయరామాష్టోత్తరశతనామభజన	0-0-6
శ్రీభగవద్గీతాసారసంగ్రహము	0-2-0

వలయువారు:—ఈక్రిందిచిరునామాలలో దేనికైన వ్రాయుఁడు.

1. ములుకుట్ల గోపాలకృష్ణశాస్త్రిలుగారు, చీరాల, గుంటూరుజిల్లా.

2. వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్సువారు, 292 ఎస్ప్లనేడ్, మద్రాస్ - బ్రాంచీలు.

3. వేంకట్రామ్ అండ్ కో., హెడ్డాఫీసు, ఏలూరు.
బ్రాంచీలు : బెజవాడ, తెనాలి, రాజమండ్రి, పాలకొల్లు, మద్రాసు.